

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไช
An analytical study of Buddhist Ethics in Synshai Literature

โดย

รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760094

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไช
An analytical study of Buddhist Ethics in Synshai Literature

โดย

รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760094

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

An analytical study of Buddhist Ethics in Synshai Literature

By

Assoc. Prof. Dr.Sowit Bamrungphak

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon kean Campus

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS610760094

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย:	การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ
ชื่อผู้วิจัย:	รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อปัญหาจริยธรรมและการปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์แก่นทวินิจฉัยและเป้าหมายจริยธรรมของวรรณกรรมสินไซ และเป็นการวิจัยเอกสารด้วยการศึกษาหนังสือสินไซฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น ปี ๒๕๕๙ คัดลอกโดยบุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล และคณะ เป็นหนังสือหลัก ส่วนหนังสือสินไซฉบับอื่นๆ เป็นหนังสือรอง และใช้วิธีการศึกษาด้วยการตีความ วิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลและให้เหตุผล และสังเคราะห์ข้อมูลออกเป็นความรู้ความเข้าใจใหม่ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซเป็นปัญหาเกี่ยวกับการลักขโมย การมีภรรยาหลาย การใช้คุณไสย การผิดประเวณี ส่วนการประพฤติปฏิบัติต่อกันในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามมี ๒ ระดับ คือ ระดับครอบครัวและระดับเครือญาติ การอธิบายปัญหาจริยธรรมดังกล่าวใช้ศาสตร์ที่ชื่อพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นระบบความรู้ทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ โดยอยู่ภายใต้กรอบศีลธรรมได้บอกกล่าว (ไขความ) ถึงศีลห้า ธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล และหลักธรรมในพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่องทุกข์ กามตัณหา กรรมเก่า ภายใต้กรอบคุณธรรมได้บอกกล่าวถึงทศพิธราชธรรม มรรคแปด และคติธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง และภายใต้กรอบจริยธรรมได้บอกกล่าวถึงจริยธรรมที่พึงประสงค์และจริยธรรมที่ไม่พึงประสงค์

แก่นทวินิจฉัยจริยธรรมมี ๒ ประการ คือ (๑) เกณฑ์หลักเป็นเกณฑ์ที่ถือเอาตามหลักการในพุทธศาสนา คือ เจตนาซึ่งเป็นความตั้งใจ ตั้งใจและมุ่งหมายในการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลคือความดีหรือสิ่งดีงาม และที่เป็นอกุศลคือความไม่ดีหรือความชั่ว หรือเรียกว่าเกณฑ์ตามหลักกรรมนิยาม (๒) เกณฑ์ร่วมหรือเกณฑ์รองเป็นเกณฑ์ที่ถือเอาหลักมโนธรรมซึ่งเป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ และมติของท่านผู้รู้หมายถึงเอาคนมีปัญญาที่เฝ้าคอยกำกับควบคุมการกระทำการแสดงออกของคนในชุมชน ส่วนเป้าหมายของการกระทำในวรรณกรรมสินไซคือการปิดป้องช่องว่างระหว่างตนเองกับบุคคลผู้เกี่ยวข้องและเป็นที่รักมีมารดา บิดา บุตร ธิดา เป็นต้น

Research Title: An analytical study of Buddhist Ethics in Synshai Literature

Researcher: Assoc. Prof. Dr.Sowit Bamrungphak

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya
Khon Kaen Campus

Fiscal Year: 2560 / 2017

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Three main purposes of this research were to study problems of ethics and well-related practice in Synshai literature, to study the Buddhist ethics in Synshai literature, and to analyze the considerable standard and the ethical objectives of Synshai literature. This was a documentary research. The data collection was done from Palm-leave manuscripts of 2016 Khonkaen Synshai literature transcribed by Mr. Bunkirt Phimvaramethakul and colleagues, and secondary data: other Synshai manuscripts. The research method was logical consider and analysis, synthesis of all data for new knowledge, and representation of this research with the descriptive analysis.

A result of this research was that a ethical problem in Synshai literature dealt with stealing, many wives, black magic, sexual intercourse, and misconduct with sexual intercourse. Moral relation among people was divided into two levels: a domestic level and a kin-level. To describe such a ethical problem depended upon Buddhist ethics. This was the Buddhist knowledge to mention behavior or manners that people should follow under the standard of five precepts. A level of morality or Dhamma was morality and Dhamma in Buddhism: suffering, sexual craving and previous action under the moral standard of ten virtues of the king, and Eightfold Noble Path. The Buddhist doctrine for management of the region under the standard of ethics dealt with the wanted ethics and the unwanted ethics.

The standard of ethics was divided into two types. The first type was the standard relating to Buddhism, i.e. intention or a purpose to make things wholesome or unwholesome according to moral laws. The second type was the associated

standard or the inferior standard that dealt with conscience in what was good or bad, knowing what people should behave or not, and the experienced persons' resolution referring to a brainy person who could control the community's expression. The purposes of action in Synshai literature was to close the gap between a person and associated people like a mother, a father, a son and a daughter.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ เป็นวรรณกรรมทองสองฝั่งโขง และเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การวิจัยเรื่องดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปตามกรอบเวลาที่กำหนดด้วยดีนั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความสะดวกหลายประการ โดยเฉพาะผู้วิจัยได้รับความสะดวกจากเอกสารคือหนังสือสินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น) ที่ผู้วิจัยใช้เป็นเอกสารหลักสำหรับการวิจัยครั้งนี้ และผู้สนับสนุนต่างๆ เป็นอย่างดี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอคุณคณะบุคคล หน่วยงาน และบุคคล เป็นลำดับ ดังนี้

ขอขอบพระคุณคณะผู้รังสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่า คือ หนังสือสินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น) ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์บุญเกิด พิมพัชรเมธากุล ผู้คัดลอกเนื้อเรื่องที่จารด้วยอักษรไทยน้อยจากใบลานสู่กระดาษ A4 อาจารย์นภาพร พิมพัชรเมธากุล ผู้ปริวรรตเนื้อเรื่องที่จารด้วยอักษรไทยน้อยจากใบลานสู่อักษรไทย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชอบ ดีสวนโคก ผู้ตรวจทาน คุณศิลากร ทับทิมไสย ผู้วาดภาพประกอบ คุณสรวิทย์ สวนเส และคุณนิตยา เมืองใจ ช่างคอมพิวเตอร์กราฟฟิก

ขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย

ขอขอบพระคุณอาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ อายุ ๘๑ ปี อดีตข้าราชการครูเกษียณ ชาวบ้านสาวะถี ผู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมสินไซและผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการตรวจสอบรับรองสำนวนการแปลเนื้อหาทั้งหมด ที่ใช้ประกอบอ้างอิงในงานวิจัยนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนงานวิจัยนี้สำเร็จด้วย

ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้ติดต่อประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น กับ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย อยุธยา

คุณงามความดีใดๆที่จะพึงเกิดขึ้นและจะพึงได้รับจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และด้วยความมุ่งมั่นเสียสละทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังสติปัญญาของผู้วิจัย ขออุทิศคุณงามความดีทั้งหมดนั้นบูชาคุณของหลวงปู่หลวงพ่อบุญเป็นบูรพาจารย์แตกฉานในพระธรรมวินัย ครูบาอาจารย์ผู้รจนาเรื่องสินไซลงในใบลาน และครูบาอาจารย์ผู้สร้างสัมพันธ์มอบอุปถัมภ์บอกเล่าเรื่องสินไซ ได้ช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน และนำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่อนุชนรุ่นหลังผู้นับถือพระพุทธศาสนา จนเป็นที่พึงอันประเสริฐของพุทธศาสนิกชนตราบนานทุกวันนี้

รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ฅ

บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตระยะเวลา.....	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๓
๑.๘ ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๔
๑.๙ กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย.....	๑๕

บทที่ ๒ ปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงาม ในวรรณกรรมสินไซ.....	๑๖
๒.๑ ประเด็นปัญหาจริยธรรม.....	๑๖
๒.๑.๑ ความหมายจริยธรรม.....	๑๗
๑. ความหมายจริยธรรมทั่วไป.....	๑๗
๒. ความหมายเฉพาะในพุทธศาสนา.....	๑๘
๒.๑.๒ ปัญหาจริยธรรม.....	๑๘
๒.๒ ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ.....	๒๓
๒.๒.๑ ปัญหาจริยธรรม : การลักขโมย.....	๒๓
๒.๒.๒ ปัญหาจริยธรรม : การมีภรรยาหลายคน.....	๒๖
๒.๒.๓ ปัญหาจริยธรรม : การใช้เสน่ห์ยาแฝด.....	๒๙
๒.๒.๔ ปัญหาจริยธรรม : การมีเพศสัมพันธ์ของสินไซกับนางเกียงคำ.....	๓๓

๒.๓ การประพุดิปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ.....	๓๖
๒.๓.๑ การประพุดิปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์.....	๓๖
๑. มนุษย์มีต่อครอบครัว.....	๓๖
๑.๑ กรณีพระยากุศราช.....	๓๗
๑.๒ กรณีนางสุมณฑา.....	๔๑
๑.๓ กรณีนางจันทรา.....	๔๓
๑.๔ กรณีนางลุน.....	๔๔
๑.๕ กรณีท้าวสินไซ.....	๔๕
๑.๖ กรณียักษ์กุมภัณฑ์.....	๔๗
๑.๗ กรณีโอรสทั้งหก.....	๔๘
๒. มนุษย์มีต่อเครือญาติ.....	๔๘
๒.๑ พี่มีต่อน้อง.....	๔๙
๒.๒ น้องมีต่อพี่.....	๕๐
๒.๓ บุตรมีต่อบิดามารดา.....	๕๒
๒.๔ หลานมีต่ออา.....	๕๓
๒.๕ สามีมีต่อภรรยา.....	๕๔
๒.๖ ภรรยา มีต่อสามี.....	๕๗
๒.๔ สรุปล.....	๕๘
บทที่ ๓ พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ.....	๖๑
๓.๑ ความหมายพุทธจริยศาสตร์.....	๖๑
๓.๒ พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบศีลธรรม.....	๖๓
๓.๒.๑ ความหมายศีลธรรม.....	๖๓
๓.๒.๒ สินไซ : พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบศีลธรรม.....	๗๐
๑. สินไซ : ไขเรื่องศีล ๕.....	๗๐
๒. สินไซ : ไขเรื่องธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล.....	๗๔
๓. สินไซ : ไขเรื่องธรรมในฐานะหลักธรรมในพุทธศาสนา.....	๗๙
ก. หลักธรรมเรื่องทุกข์.....	๗๙
ข. หลักธรรมเรื่องกามตัณหา.....	๘๑
ค. หลักธรรมเรื่องกรรมเก่า.....	๘๓
๔. บทสรุปความมีศีลธรรม.....	๘๔

๓.๓ พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบคุณธรรม.....	๘๗
๓.๒.๑ ความหมายคุณธรรม.....	๘๗
๓.๒.๒ สิ้นใจ : ไช้พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบคุณธรรม.....	๘๙
๑. สิ้นใจ : ไช้เรื่อง ‘ทศพิธราชธรรม’.....	๙๐
๒. สิ้นใจ : ไช้เรื่อง ‘มรรคแปด’และคติธรรมที่เกี่ยวกับการปกครอง.....	๙๒
๓.๔ พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบจริยธรรม.....	๙๕
๓.๔.๑ ความหมายจริยธรรม.....	๙๕
๓.๔.๒ สิ้นใจ : ไช้พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบจริยธรรม.....	๙๖
๑. จริยธรรมที่ดั่งามหรือที่พึงประสงค์.....	๙๖
ก. พระยาสุทราษเสด็จออกผนวชเพื่อตามน้องสุมนดา.....	๙๖
ข. การแต่งขันบายศรีแสดงความยินดีกับความสำเร้จ.....	๙๘
ค. การแสดงความรักของยักษ์กุมภันท์และนางสุมนดา.....	๑๐๐
๒. จริยธรรมที่ไม่ดั่งามหรือที่ไม่พึงประสงค์.....	๑๐๔
ก. ยักษ์กุมภันท์ลักขโมยนางสุมนดา.....	๑๐๔
ข. แม่แสนห้ยาแฝดจอบกินของจ้าง.....	๑๐๗
๓.๕ สรุป.....	๑๑๑
บทที่ ๔ วิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยและเป้าหมายในวรรณกรรมสิ้นใจ.....	๑๑๓
๔.๑ เกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมในวรรณกรรมสิ้นใจบนฐานพุทธศาสนา.....	๑๑๓
๔.๑.๑ เจตนาตามนัยแห่งกรรมนิยาม.....	๑๑๓
๔.๑.๒ กุศลและอกุศลกับบุญและบาปนัยความหมายตามรูปศัพท์.....	๑๑๖
๑. กุศลและอกุศล : ดีและชั่ว (ไม่ดี).....	๑๑๖
๒. บุญและบาป : ดีและชั่ว (ไม่ดี).....	๑๑๘
๔.๑.๓ เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วม.....	๑๒๐
๑. เกณฑ์หลัก.....	๑๒๐
๒. เกณฑ์ร่วม.....	๑๒๔
๔.๒ เป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสิ้นใจ.....	๑๒๖
๔.๒.๑ การประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลในระดับปัจเจกบุคคล.....	๑๒๖
๔.๒.๒ การประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลในระดับครอบครัว.....	๑๓๔
๑. ความหมายของทิศในพุทธศาสนา.....	๑๓๕
๒. วิเคราะห์การประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลระดับครอบครัว	

ในวรรณกรรมสินไซ.....	๑๓๗
๒.๑ การประพดปฏิบัติของพระยาสุรราชต่อโอรสทั้งหก.....	๑๓๗
๒.๒ การประพดปฏิบัติของนางลุนต่อสินไซและสังข์ทอง.....	๑๔๑
ก. ความไม่ประมาทต่อเหล่าพิทยาธรเฒ่าและเปรตผี.....	๑๔๓
ข. ไม่ควรเชื่อง่ายในผู้หญิงเพราะเป็นผู้แปลงปลิ้นง่าย.....	๑๔๕
๒.๓ การประพดปฏิบัติของท้าวสินไซต่อพระยาสุรราช.....	๑๔๗
๔.๒.๓ การประพดปฏิบัติต่อกันในระดับเครือญาติ.....	๑๔๙
๑. การประพดปฏิบัติของท้าวสินไซต่อนางสีดาจันทร์.....	๑๕๐
๒. การประพดปฏิบัติของท้าวสินไซต่อนางสุมนททา.....	๑๕๑
๔.๓ สรุป.....	๑๕๕

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๕๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๕๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๖๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๖๙
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ.....	๑๖๙
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป.....	๑๗๐

บรรณานุกรม.....	๑๗๑
------------------------	------------

ภาคผนวก.....	๑๗๔
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๗๕
ภาคผนวก ข หนังสือสินไซ (ฉบับโบราณเมืองขอนแก่น) ที่ใช้ประกอบการศึกษาวิจัย.....	๑๘๗
ภาคผนวก ค บุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก (ผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชาวบ้าน).....	๑๙๐
ภาคผนวก ฅ หนังสือสินไซที่ตีพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	๑๙๒
ภาคผนวก ง แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๙๔

ประวัติผู้วิจัย.....	๒๐๐
-----------------------------	------------

อักษรย่อชื่อคัมภีร์

๑. อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในพระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎกในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระวินัยปิฎก

วิ.ป. (ไทย)	=	พระวินัยปิฎก ปรีวารวรรค
วิ.ม. (ไทย)	=	พระวินัยปิฎก มหาวรรค

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลป้อนาสก์
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมป้อนาสก์
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
อง.ฉก.ก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก
อง.สตต.ก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค
ขุ.อป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มัชฌิมป้อนาสก์
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มัชฌิมป้อนาสก์
ขุ.เปต. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ
ขุ.ธ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์
---------------	---	---------------------

๒. อักษรย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ.	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา
---------	---	---

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

วรรณกรรมและวรรณคดีเป็นมรดกตกทอดกันมาแต่อดีต และเป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมที่เป็นข้าวของวรรณกรรมตามยุคสมัยที่ต่าง จึงทำให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ อุดมการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น วรรณกรรมมีหลายประเภทได้แก่ วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน ฯลฯ แต่วรรณกรรมส่วนใหญ่มีเค้ามาจากนิทาน ซึ่งอาจจะเป็นนิทานปรัมปรา นิทานชาดก หรือนิทานพื้นบ้าน นิทานนี้ยังมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมและวรรณคดีของทุกชาติทุกภาษา หลายๆ ชาติมีนิทานเป็นของตนเอง วรรณกรรมจึงจัดเป็นงานสำเร็จรูปที่ประกอบขึ้นอย่างพิสดาร ไม่ว่าจะเป็นประเภทลายลักษณ์หรือมุขปาฐะ หรือไม่ว่าจะเป็นงานที่สร้างขึ้นอย่างประณีตบรรจง หรืออุบัติขึ้นด้วยความมีอัจฉริยะของผู้สร้าง^๑

หากกล่าวเฉพาะในท้องถิ่นอีสานวรรณกรรมส่วนใหญ่จะมาจากนิทานชาดก ซึ่งพบว่า มีหนังสือผู้ที่เป็นวรรณกรรมชั้นสูงในภาษาอีสานตรงกับประวัตินิทานชาดก วรรณกรรมบางเรื่องเช่น จำปาสีต้น ท้าวกำกาคำ เป็นต้น ล้วนเป็นที่รู้จักกันดีในภาคเหนือและภาคอีสาน^๒ วรรณกรรมสำคัญที่อาณาจักรล้านช้างกับชาวอีสานรู้จักกันเป็นอย่างดีเรื่องหนึ่ง คือวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย อันเนื่องมาจากลักษณะคุณค่าทางวรรณคดีอันสูงส่งซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในอักษรศาสตร์ และการประพันธ์ของบรรพบุรุษชาวอีสาน ที่ได้ถ่ายทอดลักษณะความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิด วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยเป็นเรื่องที่มีบทบาทให้ความบันเทิงในหลายรูปแบบ เช่น ใช้อ่านในงานศพ ใช้เทศน์ให้อุบาสกอุบาสิกาฟัง นำไปเล่นหมอลำและหนังประโมทัย เป็นต้น^๓ วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมีลักษณะเด่นในด้านรูปแบบภาษา เนื้อหาและสำนวนโวหารที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ นอกจากนี้ยังทรงคุณค่าด้านความรู้ที่ถือเป็นแนวปฏิบัติในสังคมอีสานตั้งแต่ในอดีต เช่น รัฐศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น^๔ หากกล่าวเฉพาะเรื่องสังข์ศิลป์ชัยถือว่าเป็นตัวแทนแห่งวรรณกรรม

^๑ สุวิศักดิ์ พงษ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า บทนำ.

^๒ ธวัช ปุณโณธก, วรรณกรรมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖.

^๔ จินดา ดวงใจ, สังข์ศิลป์ชัย, (ขอนแก่น : คลังน่านาวิทยา, ๒๕๐๖), หน้า คำนำ.

อีสานได้ทั้งหมด เพราะเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องยาวและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย จัดเป็นวรรณกรรมที่จารึกเป็นลายลักษณ์อักษรประเภทร้อยกรอง ได้แก่ วรรณกรรมที่ผูกเป็นถ้อยคำขึ้นตามลักษณะของฉันทลักษณ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น โคง กาบ กอนลำ ฮ้าย ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องยาวๆ ซึ่งเรื่องสังข์ศิลป์ชัยก็รวมอยู่ในประเภทนี้ด้วย^๕ และหากกล่าวให้ลึกลงไปกว่าจะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องสินไชเป็นสุดยอดนิทานธรรมคำกลอนอีสาน เป็นตำนานรักอมตะบันลือโลก คือความรักระหว่างพี่กับน้อง ความรักต่างเผ่าพันธุ์ระหว่างคนกับยักษ์ คนกับกินรี คนกับนาค แม้กระทั่งคนกับผลไม้ที่มีรูปร่างเหมือนผู้หญิง (নারীผล) ซึ่งชาวอีสานและชาวลาวรุ่นก่อนๆ ต่างก็รู้จักกันดี ผู้ประพันธ์ได้วางโครงเรื่องและตัวละครไว้อย่างเหมาะสม กลมกลืน โดยเฉพาะตัวเอกของเรื่องอิงนิทานชาดกทางพระพุทธศาสนา ให้พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นสินไชลงมาเกิด เพื่อชดใช้กรรมและบำเพ็ญบุญมี เนื้อหาสาระต่างๆ มากมาย^๖

การแพร่หลายหรือการเข้ามาของวรรณกรรมเรื่องสินไช ผู้สนใจสามารถศึกษาได้จากหนังสือผูกหรือหนังสือใบลาน เรื่องสินไชที่จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๑๓๑ ผูก ๓,๕๒๔ ลาน ที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน ๒๖๕ ผูก การแพร่หลายมีในหลายรูปแบบ เช่น การนำเรื่องสินไชไปแสดงเป็นหมอลำ หนังสือพิมพ์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในจังหวัดเลย ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี และบุรีรัมย์ และแพร่หลายในรูปแบบหุ่นตัวละครมีอยู่ตามสำนักต่างๆ ในภาคอีสาน^๗ จะอย่างไรก็ตามวรรณกรรมเรื่องสินไชนี้จัดได้ว่าเป็นวรรณกรรมอมตะที่ควรค่าแก่การศึกษา ดังเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักอ่านวรรณคดีว่า วรรณคดีภาคกลางถ้าไม่รู้จักสามก๊กดูเหมือนจะจืดชืดแห้งแล้งฉันทันต์ นักอ่านวรรณคดีอีสานถ้าไม่รู้เรื่องสังข์ศิลป์ชัยก็จะจืดชืดและแห้งแล้ง ฉันทันต์เหมือนกัน^๘ ในปัจจุบันวรรณกรรมสินไชนอกจากมีการศึกษากันอย่างแพร่หลายในประเทศมากขึ้นแล้ว ยังมีการศึกษาเรียนรู้และมีการนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในต่างประเทศคือสหรัฐอเมริกา (United States) อีกด้วย โดยตีพิมพ์ในชื่อ *Sinxay Renaissance of Lao-Thai Epic Hero* translated by Mr. Peter Whittlesrey and Baythong Sayouwin Whittlesrey เป็นหนังสือกระดาษ ๔ สีสวยงาม ในตอนต้นมีลักษณะเล่าเรื่องสินไชมีทั้งหมด ๓๗ บั๊น (Chapter - หน้าที่ ๑๕ - ถึงหน้าที่ ๘๑) จากนั้นจะเป็น

^๕ จารุวรรณ ธรรมวัตร, *ลักษณะวรรณกรรมอีสาน*, (มหาสารคาม : ศิริธรรมการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๑๘.

^๖ ครูธีรพล นามวงศ์, *นิทานธรรมคำกลอนอีสานเรื่องสินไช ฉบับสมบูรณ์ปริวรรตจากหนังสือผูกโบราณ*, (ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ก.

^๗ จารุวรรณ ธรรมวัตร, *วรรณกรรมท้องถิ่น กรณีอีสานล้านช้าง*, (มหาสารคาม : หจก.อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๗๑.

^๘ สิริวัฒน์ คำสันสา, *อีสานปริทัศน์ (อีสานคดี ๒)*, (กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔), หน้า ๑๐๘.

เนื้อหาเกี่ยวกับการฟื้นฟู (Renaissance) วรรณกรรมสินในอีสานและประเทศประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) อีก ๔ บท หนังสือเล่มนี้มีจำนวน ๓๐๕ หน้า^๙

ผู้วิจัยได้รวบรวมหนังสือวรรณกรรมเรื่องสินไซตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจำนวน ๑๐ เล่ม โดยจะนำเสนอให้ทราบเพียง ๕ เล่ม ได้แก่ สังข์ศิลป์ชัย วันนะคะคีขึ้นยอดของลาว แต่งโดย ท้าวปางคำ นักปะพันเอกแห่งกรุงศรีสัตนาท (สมัย พ.ศ.๒๑๓๖) ถอดความโดย สีลา วีระวงส์ ทะบวงทัมมะกานแปนผู้จัดพิมพ์ จำนวน 2000 เหลี่ยม^{๑๐} หนังสือเอกสินไชย์เดิมพิสดาร จำนวนเอกของท้าวปางคำ เป็นจำนวนที่ยอดเยี่ยมากกว่าจำนวนใดๆ ทั้งหมด จากของเก่าถูกต้องตามจำนวนเดิมทุกตัวแล นายทองคำ มูลอามาตย์ น.ธ.เอก ผู้คัดลอกชำระ พระครูมงคลสาระวิสุทธิ (ฮอง) วัดมงคลหลวงบ้านเมืองเพี้ยจัดพิมพ์ขึ้น 1000 ปลี้ม ห้างดำรงผลพาณิชย์ ตลาดอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มีจำหน่ายด้วย พ.ศ.2493^{๑๑} สังข์ศิลป์ชัย วรรณคดีชั้นเลิศของอีสาน ฉบับสำนวนของห้างปางคำ เรียบเรียงโดย มั่น จงเรียน อดีตอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนกุมภวาปี^{๑๒} สังข์ศิลป์ชัย โดย ปรีชา พิณทอง พิมพ์เป็นอนุสรณ์เมืองอุบลครบ ๒๐๐ ปี (๒๕๒๓)^{๑๓} และ สังข์ศิลป์ไชย์ สำนวนของ พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารีปธ.๕ ศิลปะศาสตร์ดุขภูมิจิตกิตติมศักดิ์ เจ้าอาวาสวัดมหาชัย พระอารามหลวง รองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม^{๑๔}

ในทุกฉบับหรือทุกสำนวนจะเนื่องด้วยคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะวรรณกรรมเรื่องสินไซได้ชื่อว่าเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา^{๑๕} หากกล่าวในส่วนที่ข้อปฏิบัติต่อกัน เช่น พี่ชายจะต้องเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนสิ่งต่างๆ ให้น้องตั้งเป็นบิดามารดา และต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พี่พาอาศัยกัน ดั่งบทกลอนที่ว่า พระกัยก ยอดแก้ว กินแกง นะครขวาง พระองค์ แพงเพียง พระเนตร เนาในหน้า, ปุนสาวใช้ คำออน เอื้อยมุ่ง สองพี่น้องประสงค์ ใช้ปันบัว (พระยาสุรราชได้ยกนางสุมนทาปกครองครึ่งเมือง รักนางสุมนทาเหมือนดวงตาที่ใบหน้า มอบพระพี่เลี้ยงจำนวน ๒ คนไว้คอย

^๙ Whittlesrey and Baythong Sayouwin Whittlesrey, *Sinxay Renaissance of Lao-Thai Epic Hero*, (USA : Copyright @ 2015).

^{๑๐} สีลา วีระวงส์, *สังข์ศิลป์ชัย*, (บางกอก : พิมพ์ โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๑๔), หน้า ๓๕.

^{๑๑} นายทองคำ มูลอามาตย์, *หนังสือเอกสินไชย์เดิมพิสดาร* สำนวนเอกของท้าวปางคำ, (ขอนแก่น : ห้างดำรงผลพาณิชย์, ๒๔๙๓), หน้า ๗๘.

^{๑๒} มั่น จงเรียน, *สังข์ศิลป์ชัย*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, มปป.), หน้า ๖๗.

^{๑๓} ปรีชา พิณทอง, *สังข์ศิลป์ชัย*, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๒๗.

^{๑๔} พระอริยานุวัตร, *สังข์ศิลป์ไชย์*, (มหาสารคาม : ไม่ปรากฏโรงพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๕๖.

^{๑๕} พระครูบุญชยากร, *สินไซฉบับวัดไชยศรี*, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

ปรณินิบัติ)^{๑๖} อันว่า หาท่านท้าว ทงโทย บังบา เวราข่า ขอดจน จำไว้, กับทั้งมารดาพร้อม โภยภัย ภายโทย บาเบิกเว้น หาเฒ่า เศรษฐี (โทยของท้าวทั้ง 6 ที่โกหกหลอกลวง ได้ถูกพ่อจับขังไว้พร้อมท้อ ภัยโทยทั้งพ่อแม่แล้วส่งคืนให้ตาเศรษฐีไป)^{๑๗} และ พ่อก็มีอาชญาให้ ผูกหม่อม มาวอน เดินดั่งมารเหง ช่มเอา อาได้ พ่อก็ปองใจป่า ปองมัน มุดมอด ค้นว่าผู้ข่าวเจ้า ใจแจ่ง สั่งคะดี ให้ท่านลงโทยท้าว ที่ ราช อันผิต พ่อ นั้น ให้ลูกทำการหลวง เหือดเบง บานฮ้อน ดังนั้น กงนะครค้าย เป็งจาล โจมมอบ ไว้ ผู้หล้าเพงซ้อย ช่างปอง พ่อณา (พระราชบิดาให้อำนาจมาทูลว่า มหายักษ์มาลักษ์ณเอาอาไป, พ่อหมาย ใจที่จะฆ่ามัน พอทราบข่าวก็สั่งความทันที, ขอดโทยให้พ่อด้วยที่เคยทำผิดมาก่อน, ถ้าลูกสามารถทำ การครั้งนี้ให้สำเร็จ พ่อจะยกนครเป็งจาลให้ครอบครอง)^{๑๘}

ข้อความที่ยกมาข้างต้นสอดคล้องกับหลักการในทางจริยศาสตร์ที่เรียกว่า หน้าที่ (Duty) เช่น หน้าที่ในฐานะเป็นพ่อแม่กับบุตรธิดา พี่กับน้อง สามีกกับภรรยา ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น^{๑๙} หากกล่าวตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ซึ่ง เมื่อแปลตามตัวอักษรแล้วก็คือ จริยศาสตร์แนวพุทธ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือจริยศาสตร์ทาง พระพุทธศาสนานั้นเอง พุทธจริยศาสตร์นั้นจึงเป็นหลักเกณฑ์วินิจฉัยปัญหาทางจริยธรรม โดยที่ พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน เบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูงสุด เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะ เข้าถึงได้ ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันประเสริฐที่สุด^{๒๐} และท่านจัด พุทธจริยศาสตร์ไว้ ๓ ระดับ คือ

๑. พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น เป็นจริยศาสตร์เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมี หลักธรรมอยู่ ๓ ประการคือ ศีล ๕ (เบญจศีล) ธรรม ๕ (เบญจธรรม) และทศ ๖ สำหรับเป็นหลักการ ในการประพฤติปฏิบัติ

๒. พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง เป็นจริยศาสตร์เพื่อการขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมที่สูงขึ้น โดยมีหลักธรรมอยู่ ๒ ประการคือ ศีล ๘ และกุศลกรรมบถ ๑๐ สำหรับเป็นหลักการในการประพฤติ ปฏิบัติ

๓. พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นอริยชน โดยมี หลักธรรมสำคัญ ๑ ประการ คือ มรรคมีองค์ ๘ สำหรับเป็นหลักการในการประพฤติปฏิบัติ^{๒๑}

^{๑๖} อ้างแล้ว, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า ๔.

^{๑๗} อ้างแล้ว, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า ๓๖๗.

^{๑๘} อ้างแล้ว, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า ๑๐๐.

^{๑๙} วุฑิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมธิตทราย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

จากรายละเอียดของวรรณกรรมเรื่องสินไซที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาเป็นเวลาหลายปี ได้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อกันของตัวละครต่างๆ ในเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอันดี เช่น การปฏิบัติของพี่ชายที่มีต่อน้องสาว คือพระยาสุทราษผู้ปกครองนครเบ็ญจาลปฏิบัติต่อน้องสาวคือนางสุนันทา การปฏิบัติของหลานชายที่มีต่ออาคือสินไซ ผู้เป็นพระราชโอรสของพระยาสุทราษต่ออาคือนางสุนันทา หรือแม้แต่การปฏิบัติของยักษ์กุมภัณฑ์ที่มีต่อมนุษย์คือนางสุนันทา และในเชิงที่เป็นปัญหาทางจริยธรรม เช่น กรณีที่พระยาสุทราษโล่รางวัลนางพร้อมทั้งสินไซ (ตั้งแต่ยังเด็ก) ออกไปอยู่ป่า กรณีทำวาทะหกลวงสินไซไปลักให้ตกเหวตาย หรือแม้แต่กรณียักษ์กุมภัณฑ์ลักขโมยนางสุนันทาไปเป็นเมีย เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจสนใจที่จะนำหลักพุทธจริยศาสตร์ไปวิเคราะห์ผ่านการกระทำ (action) พฤติกรรม (behavior) การแสดงออก (acting) นิสัยและอุปนิสัย (habit) ตลอดทั้งการปฏิบัติตนที่เป็นปัญหาทางจริยธรรม (ethical problem) ของตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไซ โดยตั้งเป็นชื่อวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมเรื่องสินไซ เมื่อศึกษาแล้วจะช่วยให้มองเห็นภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสินไซ โดยผู้วิจัยจักได้จัดเนื้อหาและสรุปสาระสำคัญให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติอันจะช่วยแก้ปัญหาที่เป็นปัญหาทางจริยธรรมในโลกปัจจุบันต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่

- ๑.๒.๑ เพื่อปัญหาจริยธรรมและการปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แก่นทวินิจรรย์และเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ

๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ‘วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ’ นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยกำหนดขอบเขตไว้ ๓ ด้าน คือ

๑.๓.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นสำรวจสถานการณ์ การกระทำ พฤติกรรม การแสดงออกในลักษณะต่างๆ ของตัวละครหลักและตัวละครรอง และและสำรวจแนวคิดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงาม และประเด็นปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดจากการกระทำ พฤติกรรม การแสดงออกในวรรณกรรมเรื่องสินไซ ศึกษาหลักธรรมและหลักคตินิยมที่มีเนื้อหาเชิงจริยศาสตร์ในวรรณกรรมเรื่องสินไซ ศึกษาถึงเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติในพุทธศาสนา และเกณฑ์วินิจรรย์ทางจริยธรรมตามกรอบพุทธจริยศาสตร์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกเอกสารออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. เอกสารหลัก ได้แก่ หนังสือสินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น) ซึ่งเดิมเป็นฉบับโบราณและจารด้วยอักษรไทยน้อย แต่มีคณะท่านผู้รู้ในอักษรโบราณอีสานอันประกอบด้วย อาจารย์บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล เป็นผู้คัดลอกจากโบราณสู่กระดาษ A4 โดยคงความเป็นอักษรไทยน้อยเหมือนเดิม อาจารย์นภาพร พิมพัวร์เมธากุล บริวรรตคือแปลออกมาเป็นภาษาไทยปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขอบ ดีสวนโคก เป็นผู้ตรวจทาน คุณศิลากร ทับทิมไสย ผู้เขียนภาพประกอบ คุณสุรุฒิ สวนเส และคุณอาทิตย์ยา เมืองใจ ผู้ออกแบบและภาพคอมพิวเตอร์กราฟฟิก หนังสือสินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น) มีส่วนประกอบสำคัญ ดังนี้

๑.๑ บทนำ : บทนำของคณะผู้จัดทำหนังสือเล่มนี้จะมีความแตกต่างจากหนังสือเล่มอื่นๆ เพราะจะบอกรายละเอียดที่ว่าด้วย (๑) ตัวอักษรไทยน้อย (๒) อักษรวิธีของตัวอักษรไทยน้อย (๓) ข้อมูลเบื้องต้นของลานที่ใช้จารเรื่องสินไซ เรียกว่าให้ความรู้ที่สามารถอ่านหนังสือสินไซได้ตลอดทั้งเล่ม

๑.๒ แนะนำตัวอักษรไทยน้อยที่พบในคัมภีร์โบราณอีสาน

๑.๓ ตัวอย่างการเขียนอักษรนำ คำควบกล้ำของอักษรไทยน้อยในคัมภีร์โบราณ

๑.๔ ปีที่จาร : ปรากฏในลานที่ ๓๖๓ ผู้จารเขียนบอกไว้ว่า จุลละสังกาด ๑๒๕๓ ปี เถาะ ตินิสก อันตอกอยู่ในคัมภีร์ตาลละดู เดือน ๔ แลม ๖ คำ วันสุก ลิตจะนาแล้วยามอุตทั้งลาซาแล

๑.๕ ก่อนขึ้นบันที่ ๑ คือสมมติบัน จะมีตัวอักษรไทยตัวใหญ่ครึ่งหน้ากระดาษ A4 อ่านได้ว่า **หนังสือเลื่องสินไซ (หนังสือเลื่องสินไซ)**

๑.๖ จำนวนบทมีทั้งหมด ๒๐ บท

๑.๗ จำนวนหน้ามีทั้งหมด ๓๙๓ หน้า

๑.๘ ท่านชนันพิมพา เป็นผู้จารโบราณ

๑.๙ การจารวรรณกรรมสินไซเล่มนี้ ผู้จารจะจารไปตามลำดับเรื่อง โดยเริ่มจากสมมติ บัน (สมมติ บัน) ไปจนจบเรื่องด้วย ม้วนขาดก (ม้วนขาดก) หรือเรียกว่า สโมธานกถา (สโมทานะภกถา)

๒. เอกสารรอง ได้แก่ หนังสือสินไซที่ใช้ประกอบการศึกษาในลักษณะอ้างอิงให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้องในทางวิชาการ จำนวน ๓ เล่ม คือ

(๑) สังข์ศิลป์ชัย ฉบับเมืองอุบลราชธานี ตรวจชำระโดย ปรีชา พิณทอง

(๒) สังข์ศิลป์ชัย ฉบับเมืองอุดรธานี เรียบเรียงโดย มั่น จงเรียน

(๓) สินไซ แปลโดย ทรงวุฒิ ศรีวิไล

๑.๓.๓ ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก (ผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชาวบ้าน) อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ อายุ ๘๑ ปี ครูเกษียณราชการ ชาวบ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญในการอ่านตัวอักษรไทยน้อยและแปลจากตัวอักษรไทยน้อยสู่ตัวอักษรไทย

๑.๔ ขอบเขตระยะเวลา

งานวิจัยนี้ได้รับความเห็นชอบให้ดำเนินการได้ในปี ๒๕๕๙ เริ่มตั้งแต่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๐

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

วรรณกรรมเรื่องสินไซ หมายถึง วรรณกรรมหรือวรรณคดีพื้นถิ่นอีสาน ได้ถูกจัดให้เป็นวรรณกรรมทองของประชาชนสองฝั่งโขงคือทั้งคนไทยและคนลาว ลักษณะการประพันธ์เป็นแบบร้อยกรองและประพันธ์ด้วยโคลงวิหขุมาลี เป็นวรรณกรรมที่ไม่ปรากฏในชาดก 50 เรื่อง (ปัญญาสชาดก) เป็นวรรณกรรมที่เลียนแบบชาดก ได้แก่ ลักษณะการประพันธ์ทั้งที่เป็นโคลงเรื่อง เนื้อเรื่อง วิธีการเดินเรื่องของตัวละคร และมีการม้วนชาดก (สโมธานกถา) เหมือนชาดกทั่วไป

สินไซ (หรือท้าวสินไซ – ท้าวสินไซ) หมายถึง ตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องสินไซ มีการเขียนหลายรูปแบบ ได้แก่ สินไซย สินไซย์ ศิลปะชัย สังข์ศิลป์ชัย แต่ทั่วไปจะเขียนว่าสังข์ศิลป์ชัย แต่ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า สินไซ เป็นหลัก เพราะเทศบาลนครขอนแก่นในนามชาวจังหวัดขอนแก่นเลือกใช้คำนี้ เป็นพระราชโอรสของพระยาภูษราชนเจ้าผู้ปกครองเมืองเป็งจาล สินไซมีพระนามที่ถูกแต่งเติมยศว่า พระยาสังข์ศิลป์ชัยมหาจักรพรรดิราชเจ้า มีคติความเชื่อว่าสินไซเป็นผู้มีบุญเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อบำเพ็ญบารมีสำหรับเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต มีคุณธรรมพิเศษคือความกตัญญู และมีการสรุปท้ายเรื่องของการศึกษาในท้องถิ่น (ขอนแก่น) ว่า สินไซ คือ นักสูยอดกตัญญู

พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง หลักพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความดี-ความชั่ว ซึ่งเป็นคุณสมบัติส่วนตัวตน (คุณธรรม) และวิธีประพฤติปฏิบัติ (จริยธรรม) เกณฑ์ตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรถูก-ไม่ถูก ดี-ไม่ดี ควร-ไม่ควร รวมทั้งความดี ความจริง ความงามตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา

ความสัมพันธ์เชิงสังคม หมายถึง การกระทำ พฤติกรรม และการแสดงออกต่อกันของตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไซ ที่มีลักษณะเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อบุคคลรอบข้างทั้งที่เป็นเครือญาติและไม่เป็นเครือญาติ โดยมีบริบททางสังคมเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน จนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อกันในสังคม

ปัญหาเชิงจริยธรรม หมายถึง การแสดงออกของทวารทั้ง ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ในงานวิจัยนี้เน้นทางกายกับทางวาจา ที่อยู่ในขอบข่ายสอดคล้องหรือขัดกับ

ธรรมจรรยาของสังคม การแสดงออกที่ถูก-ไม่ถูก ดี-ไม่ดี หรือที่เป็นประเด็กกถกเถียงกันว่า ชัดหรือไม่ชัดกับวัฒนธรรมอันดีงามหรือศีลธรรมที่ถือปฏิบัติในสังคมนั้นๆ

เกณฑ์ตัดสิน หมายถึง หลักการที่กำหนดไว้ร่วมกันโดยมีไว้เพื่อลงความเห็นเพื่อชี้ขาดหรือตัดสินว่า ถูก-ไม่ถูก ดี-ไม่ดี ควร-ไม่ควร หรือเหมาะสม-ไม่เหมาะสม

๑.๖ การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

สิลา วีระวงส์ กล่าวว่า ตามประวัติเดิมของสังข์ศิลป์ชัยแต่งเป็นร้อยแก้ว หรือเป็นหนังสือเทศน์แบบหนังสือชาดกทั้งหลาย ต่อมาภายหลังทำวบางคำจึงได้แต่งเป็นคำกลอนใช้สำหรับฟังเวลาที่มีความเศร้าโศก ฟังในงานเฮือนดี เป็นต้น หนังสือที่แต่งเป็นคำกลอนนี้จึงเรียกว่าหนังสือผูก เพราะทำเป็นผูกใหญ่ผูกเดียวมิได้แบ่งเป็นกัณฑ์ๆ อย่างที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้^{๒๒}

ปรีชา พิณทอง ได้กล่าวถึงวรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ที่ได้ชื่อว่าเป็นวรรณกรรมอีสานนั้น มีเค้าโครงเรื่องมาจากหลายทาง บรรดานักปราชญ์หรือผู้มีปัญญาชาวอีสานโบราณ ได้รวบรวมพลังกันร้อยกรองภาษาอันสละสลวย ตรงตามเกณฑ์ฉันทลักษณ์ โดยใช้ฉากของเรื่องให้สะท้อนถึงภาวะความเป็นอยู่ของสังคมแต่ละยุคสมัย จนกลายเป็นวรรณคดีซึ่งแสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ผู้ประพันธ์ได้ชื่อว่าเป็นผู้เสียสละบูชาธรรม จึงไม่นิยมบอกชื่อตัวเองไว้เพราะถือว่าเป็นกิเลส^{๒๓}

ธวัช ปุณโณทก ได้ปริทัศน์วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยในวรรณกรรมท้องถิ่น เพื่อให้รู้จักสังข์ศิลป์ชัยมากขึ้น โดยเสนอเนื้อหาตามลำดับคือ ที่มาของเรื่อง ผู้ประพันธ์ เนื้อเรื่อง ตัวอย่างสำนวนโวหารที่น่าสนใจ และมีคำอธิบายศัพท์เป็นภาษาไทยไว้ให้เข้าใจง่าย นอกจากนี้ยังบรรยายฉากในท้องถิ่นพร้อมแสดงมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับสังคมไว้อีกด้วย^{๒๔}

สมบัติ พลายน้อย ได้กล่าวถึงความแพร่หลายของวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยในลักษณะจิตรกรรมฝาผนังว่า มีความแพร่หลายเป็นอันดับสองรองจากเรื่องรามเกียรติ์ แต่จิตรกรรมฝาผนังเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมีปรากฏในภาคอีสานมากกว่าที่อื่นๆ^{๒๕}

มัน จงเรียน ได้กล่าวถึงหนังสือสังข์ศิลป์ชัยไว้ว่า หนังสือเรื่องสังข์ศิลป์ชัยเล่มนี้เป็นสำนวนของทำวบางคำกวีเอกของอีสาน เป็นวรรณคดีชั้นเลิศของอีสาน ผู้อ่านผู้ศึกษาจะได้ทั้งรส

^{๒๒} อ่างแล้ว, **สังข์ศิลป์ชัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๒๐), หน้า ๒๒.

^{๒๓} อ่างแล้ว, **ประเพณีไทยโบราณอีสาน**, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๒), หน้า ๑๓.

^{๒๔} ธวัช ปุณโณทก, **วรรณกรรมอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า

๒๖.

^{๒๕} สมบัติ พลายน้อย, **จิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปะบรรณาการ, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

ไพเราะ เนื้อหาสาระในแง่ต่างๆ มากมายอาทิเช่น ในแง่การเมือง การปกครอง ภูมิศาสตร์ ศีลธรรม จรรยา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ตลอดจนเข้าถึงจิตใจประชาชนชาวอีสาน หนังสือสังข์ศิลป์ชัยในสมัยนั้นเป็นหนังสือผูก จารลงในใบลาน เรียงหน้าไปตามลำดับจนจบเรื่อง มีไม้ประกบกับหน้าหลัง บางผูกเป็นตั่งหนาได้ศอก ชอบอ่านกันฟังในงานศพ (เงินเหือนตี) หรือใช้เทศน์ในเทศกาลบุญมหาชาติแทนเรื่องเวสสันดรชาดก หรือเทศน์ในวันธรรมสวนะแล้วแต่ชาวบ้านหรือพระสงฆ์จะเห็นสมควร มีหลายเรื่องแล้วแต่จะเลือก เช่น เรื่องสังข์ศิลป์ชัย การะเกด สุริวงค์ พระรามพระลักษมณ์ นอกจากนี่ยัง ปฐมสมโพธิ เป็นต้น^{๒๖}

ปรีชา พิณทอง ได้กล่าวถึงหนังสือสังข์ศิลป์ชัยไว้ว่า วรรณคดีโบราณอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัยสำนวนร้อยกรอง ฉบับเดิมเป็นหนังสือใบลาน จารด้วยตัวอักษรไทยน้อย บรรจุลาน ๓๖๗ ใบ หรือ ๗๓๔ หน้า หนังสือนี้แต่งขึ้นในอภิลักขิตสมัยที่เมืองอุบลที่ตั้งมาแต่ปี พ.ศ.๒๓๒๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๓ ครบ ๒๐๐ ปีพอดี ทั้งนี้เพื่อเตือนตาเตือนใจลูกหลานชาวจังหวัดอุบล ให้ระลึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา จะได้ระลึกว่าเราเป็นลูกเต้าเหล่าหลานของใคร มาจากที่ไหน และมาเมื่อไร การที่เลือกเอาหนังสือสังข์ศิลป์ชัยมาเป็นอนุสรณ์ เพียงเพื่อแสดงสัญลักษณ์ส่วนหนึ่งของเมืองอุบลที่หมายถึงดอกบัว^{๒๗}

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ได้กล่าวถึงสินไซไว้ในหนังสือชื่อ คุณธรรมที่เสนอผ่านตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไซ ว่า จากคติความเชื่อที่ว่า สินไซเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า การกำเนิดเป็นสินไซก็เพื่อบำเพ็ญบารมี สำหรับการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต หากกล่าวถึงคุณธรรมของสินไซมีหลายประการ เช่น ความเป็นผู้กล้าหาญ ความเป็นนักปกครองผู้ทรงธรรม ความเป็นผู้มีคุณธรรมสูง และความเป็นนักต่อสู้ยอดกตัญญู เป็นต้น^{๒๘}

สมภาร พรหมทา เขียนหนังสือเรื่อง พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ : ทศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหาโสเภณี ทำแท้งและการรูดยฆาต สรุปลสาระสำคัญเกี่ยวกับลักษณะระบบจริยศาสตร์และเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่วในพระพุทธศาสนาได้ว่า ระบบจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นสัมบูรณ์นิยม นั่นคือความดีความชั่วเป็นเรื่องตายตัว ความเป็นระเบียบสม่ำเสมออยู่แล้ว คือมีความเป็นระเบียบเกี่ยวกับจิตที่เรียกว่า จิตนิยาม และมีความเป็นระเบียบเกี่ยวกับกรรมที่เรียกว่า กรรมนิยาม ความดีความชั่วขึ้นอยู่กับระเบียบเหล่านี้ ไม่ขึ้นกับการตัดสินของมนุษย์หรือของผู้มีอำนาจอื่นใด การฆ่าสัตว์เป็นความชั่วเพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากแรงขับของอกุศลคือ โลภ โกรธ หลง การกระทำที่เชื่อว่าเป็นอกุศลเพราะ (๑) มีโทษ (๒) ผู้รู้ดีเตือน

^{๒๖} อ่างแล้ว, **สังข์ศิลป์ชัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, มปป.), หน้า คำนำ.

^{๒๗} อ่างแล้ว, **สังข์ศิลป์ชัย**, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๔.

^{๒๘} โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, **คุณธรรมที่เสนอผ่านตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไซ**, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

(๓) เมื่อยึดถือแล้วยอมก่อให้เกิดโทษ ในขณะที่เดียวกันที่ชื่อว่าเป็นกุศล เพราะ (๑) ปราศจากโทษ (๒) ผู้รู้สรรเสริญ (๓) เมื่อยึดถือแล้วยอมก่อให้เกิดประโยชน์สุข นี่คือลักษณะสำคัญของระบบจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา

ส่วนเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่วในพระพุทธศาสนามี ๒ วิธีคือ (๑) วินิจฉัยตัดสินโดยการสืบสาวดูที่มาของการกระทำ การกระทำที่เกิดจากแรงขับฝ่ายดีคือ ไมโลภ ไมโกรธ ไม่หลง อย่างนี้ชื่อว่าเป็นกรรมดี การกระทำที่เกิดจากฝ่ายชั่วคือโลภ โกรธ หลง อย่างนี้ชื่อว่ากรรมชั่ว (๒) วินิจฉัยตัดสินโดยดูผลที่เกิดจากการกระทำนั้นๆ สิ่งที่ให้ผลเป็นความสุขมีประโยชน์ชื่อว่ากรรมดี สิ่งที่ให้ผลเป็นความสุขไม่มีประโยชน์ชื่อว่าความชั่ว^{๒๙}

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวถึงปัญหาทางจริยธรรมและเกณฑ์ตัดสินไว้ในหนังสือปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต ไว้ว่า ระหว่างผลที่จะได้รับกับวิธีการที่จะนำไปสู่ผลนั้น อะไรสำคัญกว่ากัน? ถ้าผลที่จะได้รับนั้นเป็นสิ่งดีและเป็นสิ่งที่ชอบใจ ใช้วิธีการอะไรก็ได้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลนั้น อย่างนี้ถูกต้องหรือไม่ เช่น การพูดเท็จจริงเป็นความผิดทางศีลธรรม แต่ถ้าการพูดเท็จนั้นก่อให้เกิดความผลดี สมควรพูดเป็นจริงหรือไม่? ประเด็นดังกล่าวนำไปสู่การแสดงทัศนะในลักษณะเป็นเกณฑ์ตัดสินที่แตกต่างกัน ๒ อย่าง คือ

ทัศนะที่ ๑ ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่ถือหลักว่าเมื่อเราอยู่ในสภาพการณ์อันใดอันหนึ่ง หลักที่เราต้องปฏิบัติตามคือหลักความสุขที่ว่า จงทำสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด การกระทำที่ถูกหลักคือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุด ทัศนะนี้ถือเป็นเป้าหมายเป็นสำคัญ

ทัศนะที่ ๒ ธรรมเนียมธรรม (Deontology) ที่ถือหลักว่า การที่จะตัดสินการกระทำอันหนึ่งว่าดีหรือไม่ดีไม่ขึ้นกับผลที่เกิดขึ้น ความสุขมิใช่สิ่งที่ดีที่สุดของชีวิต ดังนั้นการจะใช้ความสุขมาตัดสินศีลธรรมไม่ได้ ความมีเหตุผลทำให้เกิดเจตนาดี และเจตนาดีทำให้เกิดการทำตามหน้าที่ และท้ายที่สุดของการทำตามหน้าที่นี้แหละคือการกระทำที่ถูกศีลธรรม คนดีไม่จำเป็นต้องมีความสุขหรือทำให้ผู้อื่นมีความสุข^{๓๐}

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมไว้ในหนังสือ จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม ความว่า เกณฑ์ตัดสินปัญหาจริยธรรมมีอยู่ ๔ ประการ คือ

^{๒๙} สมถาวร พรหมทา, **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ : ทัศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหาโสภณีย์ ทำแท้งและการรณนยฆาต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

^{๓๐} วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลกและความหมายของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์), ๒๕๔๓.

๑. สัมพัทธนิยม เป็นเกณฑ์ที่ถือว่าความไม่ใช่สิ่งตายตัว การกระทำใดๆ จะเรียกว่าดี ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและมืองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น บุคคล กาละ-เวลา เทศะ-สถานที่ วัฒนธรรม ประเพณี จารีต คติความเชื่อ และความเชื่อ

๒. มโนธรรมสัมบูรณ์หรือสัมบูรณ์นิยม เป็นเกณฑ์ที่ถือว่าค่าทางจริยธรรมเป็นวัตถุวิสัย ความถูกต้องดีชั่วจะมีลักษณะตายตัวไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด อยู่ในกาละ เทศะ หรือใน วัฒนธรรมใดๆ อย่างคำว่า ‘เค็ม’ เป็นคุณสมบัติจริงของเกลือ ฉันท ‘ดีและถูก’ ก็เป็นคุณสมบัติ จริงๆ ของการกระทำอันใดอันหนึ่งที่เราถือว่า ดี (เช่น เมตตา เป็นต้น)

๓. ประโยชน์นิยม เป็นเกณฑ์ที่ถือว่าประโยชน์หรือความสุขเป็นรากฐานของศีลธรรม ความถูกต้องของการกระทำขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่การกระทำนั้นจะก่อให้เกิดความสุข ความผิดขึ้นอยู่กับ แนวโน้มที่จะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุด การกระทำที่ถูกที่สุดคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนหมู่มากที่สุด

๔. ลัทธิของค่าน้ำ (กรณีธรรม) เป็นเกณฑ์ที่ถือว่าดีชั่วถูกผิดเป็นค่าทางศีลธรรมที่ ตายตัว ไม่ขึ้นกับเวลาสถานที่และสภาพแวดล้อม เหมือน ๑ บวกกับ ๑ ต้องเท่ากับ ๒ โดยไม่มี เงื่อนไข การกระทำที่ดีเป็นการกระทำที่ดีเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี และเจตนาดีคือการ กระทำตามหน้าที่ในฐานะที่เป็นมนุษย์^{๓๑}

กัญญา บุรีรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยในเชิงประวัติ ผลการศึกษา พบว่า ผู้แต่งเรื่องนี่คือ ท้าวปางคำ ซึ่งน่าจะหมายถึงกษัตริย์หรือตำแหน่งผู้แต่งหนังสือในราชสำนัก แต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ.๒๑๗๔-๒๒๔๑) การแต่งมีลักษณะเป็นฉันทลักษณ์ และการพรรณนาก็สอดคล้องกับวรรณกรรมที่แต่งในสมัยเดียวกัน ที่มาของเรื่องมาจากปัญญาสา ตค เพราะไม่มีเรื่องนี้ในปัญญาสาตก แต่มีเค้ามาจากประวัติศาสตร์ล้านช้าง สมัยมีข้อขัดแย้งใน ราชสำนักหลายยุคหลายสมัย แต่แอบอ้างว่าเป็นชาตกเพื่อจุดมุ่งหมายในการอบรมสั่งสอน^{๓๒}

ประคอง เจริญจิตรกรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย ผลการ ศึกษาวิจัยพบว่า เนื้อเรื่องสำนวนภาคอีสานต่างจากสำนวนภาคกลางมาก แต่โครงเรื่องหรือแก่น เรื่องยังคงเหมือนกัน คือเป็นเรื่องของการพลัดพราก การผจญภัย และจบลงด้วยความสำเร็จและ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ภาษาและรูปแบบฉันทลักษณ์ สำนวนภาคอีสานมีศัพท์โบราณอยู่มาก มีภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาอื่นๆ ปะปนอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับทำให้ภาษาอีสานเสียเอกลักษณ์ ส่วนด้านฉันทลักษณ์นั้นแต่งเป็นโคลงสารหรือกลอนอ่าน ส่วนบุคลิกภาพของตัวละครเป็นไปตาม

^{๓๑} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๙.

^{๓๒} กัญญา บุรีรัตน์, สังข์ศิลป์ชัย : การวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๓๐.

แนวการวางตัวละครของวรรณคดีไทยแต่เดิมมา ไม่มีลักษณะซับซ้อนพิสดารเหมือนละครในวรรณคดีแบบฉบับ^{๓๓}

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คติความเชื่อด้านพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย และอิทธิพลที่มีต่อชีวิตของชาวอีสาน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยเป็นเรื่องที่สื่อให้ทราบว่าเป็นวรรณกรรมอีสานโดยแท้ เพราะเป็นเรื่องที่นิยมแพร่หลายมากในภาคอีสาน โดยเฉพาะสะท้อนให้เห็นคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องหลักธรรมและคติธรรมที่ได้รับมาจากพระพุทธศาสนา จนคติความเชื่อและคติธรรมซึมลึกเข้าไปในวิถีชีวิตของคนอีสาน และสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นอิทธิพลของเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ได้แก่ มีการนำเรื่องนี้ไปวาดรูปเล่าเรื่องสังข์ศิลป์รอบลิมหรืออุโบสถตลอดทั้งหลังที่เรียกว่า จิตรกรรมฝาผนังหรือฮูปแต้ม นำไปแสดงเป็นนาฏกรรมที่เรียกว่า หมอลำ นำไปแสดงเป็นนันทนาการที่เรียกว่า หนังประโมทัยหรือหนังตะลุง นำไปสร้างเป็นปติมากรรมรูปปั้นสีโหดตั้งเด่นเป็นสง่าบนหัวเสาไฟฟ้าเทศบาลนครขอนแก่น และผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นได้ประกาศใช้คำเรียกเรื่องนี้สั้นๆ ว่า สิ้นไซ^{๓๔}

ภัทรพร ศิริกาญจน ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์ในงานเขียนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) สรุปความในประเด็นความดีเชิงสัมพันธ์ในแง่สมมติบัญญัติเป็นข้อๆ ดังนี้

(๑) ดีชั่วขึ้นอยู่กับการตีความและความเข้าใจของคนในแต่ละท้องถิ่น พระพุทธศาสนามีคำสอนที่ว่าด้วยดีชั่วชัดเจนว่า ผู้ทำดีย่อมได้ดี ผู้ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ความดีให้ผลเป็นความสุขความเจริญความชั่วให้ผลเป็นความทุกข์เดือดร้อน

(๒) ดีชั่วไม่ใช่เรื่องเฉพาะบุคคลแต่ผูกพันกับชุมชน เช่น การประกอบพิธีทำบุญสารทเดือนสิบของคนภาคใต้ถือว่าเป็นการทำบุญ ในขณะที่คนในท้องถิ่นอื่นอาจไม่เชื่อเช่นนั้น

(๓) ดีชั่ว ประเมินได้โดยผลที่เกิดตามมา คำว่า ดี ตรงกับภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า บุญ-กุศล พุทธศาสนิกชนนิยมใช้คำว่า ทำบุญ-ทำกุศล ส่วนคำว่า ชั่ว ตรงกับภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า บาป-อกุศล นิยามที่เข้าใจง่ายที่สุดคือ บุญ เป็นชื่อของความสุข ในขณะที่เดียวกันคำว่า บาป เป็นชื่อของความทุกข์ ซึ่งมีพุทธภาษิตชัดเจนว่า ผู้ทำบุญย่อมเปลือยเปลือยใจในโลกนี้ แม้ตายไปแล้วย่อมเปลือยเปลือยใจในโลกหน้า ส่วนผู้ทำบาปย่อมได้รับผลตรงข้าม

^{๓๓} ประคอง เจริญจิตรกรรม, วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๑๙.

^{๓๔} โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, คติความเชื่อด้านพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยและอิทธิพลที่มีต่อชีวิตของชาวอีสาน, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

ส่วนเรื่อง ดีชั่ว เจริญตายตัวในแง่ปรมาตมบัญญัติ สรุปรวมได้ว่า ดีชั่ว เป็นเรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งมีฐานะเป็นทั้งกฎศีลธรรมและกฎแห่งเหตุผลหรือกฎธรรมชาติ สำหรับเกณฑ์ตัดสินยึดตามหลักพระพุทธศาสนาว่า การกระทำที่เกิดจากโลภะ (หรือราคะ) โทสะและโมหะ ถือเป็นการกระทำชั่ว (บาปหรืออกุศล) ส่วนการกระทำที่เกิดจากอโลภะ อโทสะ และอโมหะ ถือเป็นการกระทำดี (บุญหรือกุศล)^{๓๕}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปรวมสาระสำคัญได้ว่า วรรณกรรมอีสานเรื่องสินไชหรืออีกชื่อที่รู้จักกันทั่วไปคือสังข์สินไช เป็นวรรณกรรมที่แต่งเป็นร้อยแก้วและจารลงในใบลาน ต่อมาทำวปางคำได้แต่งเป็นร้อยกรอง เป็นที่นิยมกันมากในภาคอีสาน จึงได้นำวรรณกรรมเรื่องสินไชไปวาดเป็นรูปตามฝาผนังสิมหรือโบสถ์ของวัดต่างๆ สร้างเป็นประติมากรรม นำไปแสดงเป็นหนังตะลุงหรือหนังประมอทัย นำไปแสดงเป็นหมอลำเรียกว่าลำสินไช โดยมีทำรำ ทำนองเป็นของตนเองเรียกว่าทำนองสินไช มีการนำไปปรับใช้ในบริบทต่างๆ อีกมาก เช่น เทศบาลนครขอนแก่นได้นำไปเป็นต้นแบบ (Idol) สำหรับการพัฒนาเมืองขอนแก่น งานวิจัยมีการนำเรื่องสินไชไปศึกษาทั้งการเปรียบเทียบสินไชภาคอีสานกับภาคกลาง คติความเชื่อด้านพระพุทธศาสนา และการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คือเป็นการวิจัยที่เน้นเอกสารเป็นการเฉพาะ โดยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยไว้ ๑๑ ลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. สืบค้นเอกสารหรือหนังสือที่มีการจาร การคัดลอก การตรวจชำระ การแต่ง การประพันธ์ และการแต่งหนังสือในชื่อ สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สินไชย์ สินไช
๒. รวบรวมเอกสารหรือหนังสือที่มีการจาร การคัดลอก การตรวจชำระ การแต่ง การประพันธ์ และการแต่งหนังสือในชื่อ สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สินไชย์ สินไช ทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบัน
๓. คัดเลือกหนังสือสินไชทั้งที่เป็นเอกสารหลัก ได้แก่ หนังสือ ‘สินไช’ คัดลอกและปริวรรต โดย อาจารย์บุญเกิด - นภาพร พิมพัชรเมธากุล และคณะ (ฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น) และเอกสารรอง ได้แก่ หนังสือเกี่ยวกับสินไชทั้งหมด ทั้งที่มีชื่อว่า สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สินไชย์ มีสำนวนของอาจารย์มั่น จงเรียน อาจารย์ปรีชา พิณทอง เป็นต้น
๔. อ่านและศึกษาเอกสารทั้งหมดโดยละเอียด โดยเฉพาะสินไชฉบับสำนวนของอาจารย์บุญเกิด พิมพัชรเมธากุล และคณะ และฉบับสำนวนของอาจารย์มั่น จงเรียน อาจารย์ปรีชา พิณทอง

^{๓๕} ภัทรพร ศิริกาญจน, การศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์ในงานเขียนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), (กรุงเทพมหานคร : กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๕๒.

๕. การแปลเอกสารหลัก ผู้วิจัยได้เรียนเชิญอาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ อดีตข้าราชการครูเกษียณ ชาวบ้านสาวะถี สถานที่ตั้งสิมบอกล่าสไนซ์ผ่านฮูปแต้มตลอดทั้งหลัง ท่านเป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญในวรรณกรรมสไนซ์ได้เป็นผู้ตรวจสอบการแปลพร้อมกับเทียบเคียงกับสำนวนการแปลของผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงวุฒิ ศรีวีไล

๖. วิเคราะห์ประเด็นและเนื้อหาทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ

๗. เขียนประเด็นและเนื้อหาทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ

๘. วิธีการเขียนงานวิจัยด้วยการตีความ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์

๙. วิธีการนำเสนอหรือการจัดลำดับเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาด้วยการยกประเด็นที่จะศึกษาเป็นตัวตั้ง บอกเล่าเนื้อเรื่องในประเด็นที่ศึกษา ยกคำแปลมาอ้างอิง ยกข้อความที่เป็นสำนวนต้นฉบับที่เกิดจากการปริวรรต และยกข้อความที่เป็นสำนวนต้นฉบับที่เกิดจากการคัดลอกเทียบกับสำนวนที่ปริวรรตแล้ว โดยให้ตัวอักษรไทยน้อยอยู่ด้านซ้ายมือและตัวอักษรไทยที่ปริวรรตแล้วอยู่ด้านขวามือของผู้อ่าน

๑๐. เขียนไปตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบตามสารบัญที่กำหนดแล้ว โดยการพิจารณาตรวจสอบ และได้รับอนุมัติจากผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา

๑๑. วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดออกมาเป็นความรู้ใหม่และหลักฐานใหม่ เพื่อยืนยันผลการศึกษาวิจัย ซึ่งสามารถนำไปศึกษาวิจัยต่อไปอย่างไม่รู้จักจบสิ้น

๑.๘ ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

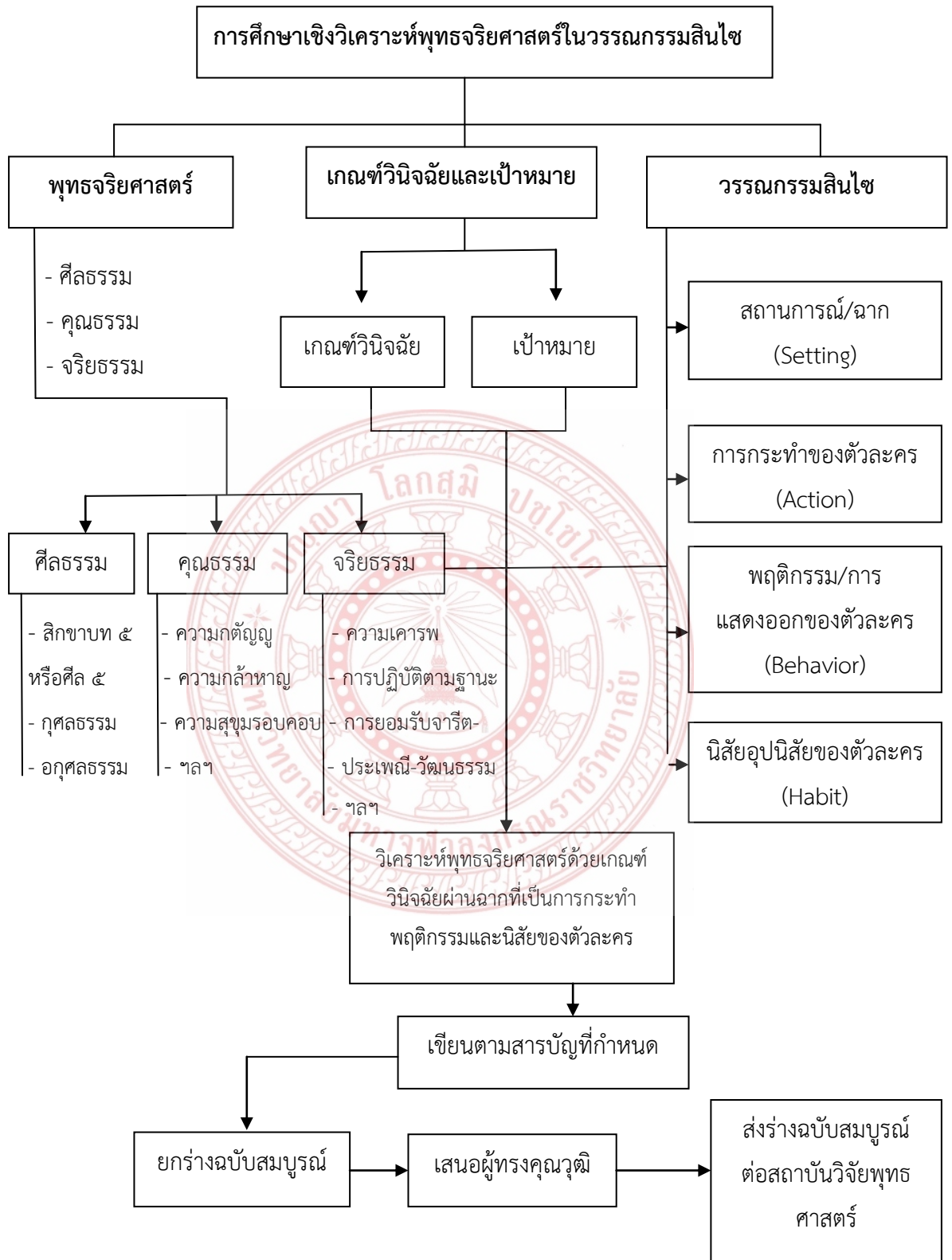
๑.๘.๑ ได้ข้อมูลอันเป็นความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางจริยธรรม และสถานการณ์แนวคิดที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมเรื่องสไนซ์

๑.๘.๒ ได้มีความเข้าใจในหลักพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสไนซ์ที่ตั้งอยู่บนฐานคิดตามกรอบพุทธจริยศาสตร์ ๓ กรอบ คือ กรอบศีลธรรม กรอบคุณธรรม และกรอบจริยธรรม

๑.๘.๓ ได้หลักการและวิธีการที่เป็นเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติในพุทธศาสนาและเกณฑ์วินิจฉัยทางจริยธรรมตามกรอบพุทธจริยศาสตร์

๑.๘.๔ ได้ความรู้ที่เกิดจากความเข้าใจในเป้าหมายการประพฤติปฏิบัติในวรรณกรรมสไนซ์ตามกรอบพุทธจริยศาสตร์

๑.๙ กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

บทที่ ๒

ปัญหาจริยธรรมและการปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงาม ในวรรณกรรมสินไซ

วรรณกรรมสินไซเป็นตัวแทนของวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานในหลายๆ เรื่อง ที่สะท้อนให้เห็นการมีชีวิต การใช้ชีวิตและการดำเนินชีวิตของคนอีสาน หรือเรียกชีวิตทั้ง ๓ ว่า วิถีชีวิต ก็ได้ และวิถีชีวิตนั้นได้สะท้อนให้เห็น ‘ความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ การกระทำ พฤติกรรม นิสัย และอุปนิสัย’ ของคนอีสานอีกด้วย จากภาพที่สะท้อนให้เห็นทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมนั้น สิ่งที่เป็นนามธรรมไม่สามารถรับรู้ทางประสาทสัมผัสได้ แต่สิ่งที่เป็นรูปธรรมเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส โดยเฉพาะการกระทำทางกายทางวาจาที่สังเกตเห็นได้ในเชิงประจักษ์ ซึ่งมีการกระทำบางอย่างที่อาจเป็นปัญหาทางจริยธรรมขึ้นได้ ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาความหมายจริยธรรม ประเด็นปัญหาเชิงจริยธรรม และการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามของตัวละครที่แสดงผ่านบทบาทหน้าที่ของตนในวรรณกรรมสินไซ มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ประเด็นปัญหาจริยธรรม

เรื่องราวที่ปรากฏผ่านการกระทำ พฤติกรรม และนิสัยอุปนิสัยที่แสดงออกทางกายทางวาจาของตัวละครในวรรณกรรมสินไซ มีความเป็นไปในลักษณะต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามบทบาทหน้าที่ของตน บางครั้งอาจก่อเกิดเป็นประเด็นปัญหาทางจริยธรรมได้ ซึ่งมีประเด็นที่ควรศึกษาอยู่ ๒ ประการ คือ

^๑ **สินไซ** คำนี้เป็นคำที่ปรากฏบนใบลานหลังไม้ประทับที่กำกับหรือทับใบลานให้ราบเรียบอยู่เสมอ ซึ่งคำว่า สินไซ มีอยู่หลายคำที่เรียกกัน ได้แก่ สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย ศิลป์ชัย สินไซย แต่ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ เทศบาลนครขอนแก่นประกาศใช้คำนี้เป็นคำเรียกเฉพาะเมืองขอนแก่น และนิยมใช้กันมาจนถึงทุกวันนี้

๒.๑.๑ ความหมายจริยธรรม

สำหรับประเด็นความหมายของจริยธรรม ถือว่าเป็นมีความจำเป็นและสำคัญมากที่จะต้องมีการศึกษาให้รอบด้าน เพราะจะศึกษาเพียงด้านใดด้านหนึ่งอาจจะขาดความสมบูรณ์ได้ ดังนั้น จึงเห็นควรศึกษาอยู่ ๒ อย่าง ได้แก่ ความหมายจริยธรรมทั่วไปและความหมายจริยธรรมในพุทธศาสนา มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ความหมายจริยธรรมทั่วไป

คำว่า จริยธรรม (Ethical rules) เป็นคำสมาสของคำว่า จริยะ (cariya) เป็นคำภาษาบาลี กับคำว่า ธรรม (dhamma) เป็นคำภาษาสันสกฤต ตามหลักไวยากรณ์บาลี จริยะเป็นคำกิตก์ประกอบรูปศัพท์จาก จร (car) ธาตุ ลง ย (ya) ปัจจัย แปลว่า อันบุคคลควรประพฤติ ความประพฤติ พฤติกรรม สภาพแห่ง...ชีวิตแห่ง...^๒ ส่วนคำว่า ธรรม เป็นสันสกฤตประกอบรูปศัพท์จาก ธร (dhr) ธาตุ ลง ม (ma) ปัจจัย แปลว่า หน้าที่ การทรงไว้ กฎเกณฑ์ การปฏิบัติ ความดีงาม ความถูกต้อง ดังนั้น คำว่า จริยธรรม จึงมีความหมายตามรูปศัพท์ว่า หน้าที่ที่ควรประพฤติหรือความดีงามที่ควรประพฤติ

สำหรับความหมายตามนัยของนักวิชาการทั้งตะวันตกและตะวันออก ได้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน แต่พอสรุปความได้ว่า คำว่า จริยธรรม หมายถึงธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม^๓ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม การค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคมซึ่งถือว่าถูกต้องดีงาม และสิ่งซึ่งถือว่าผิดหรือชั่วไม่ควรประพฤติแล้ววางหลักกำหนดเป็นมาตรฐานไว้^๔ ลักษณะทางสังคมซึ่งมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทนี้ คือลักษณะที่สังคมต้องให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้นเป็นพฤติกรรมที่สังคมชอบและสนับสนุนให้กระทำ ส่วนประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด ผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้มีลักษณะพฤติกรรมประเภทแรกมาก หรือระบบกฎเกณฑ์ที่ใช้จำแนกการกระทำที่ดีจากความประพฤติชั่ว การกระทำที่ถูกจากการกระทำที่ผิด และการกระทำที่ควรจากการกระทำที่ไม่ควร^๕

^๒ T.W. Rhys Davids and William Atede, *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*, (London : Luzac & Company Ltd., 1966), p. 263.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๑.

^๔ พระยาอนุমানราชชน, *ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖), หน้า ๔๐๙.

^๕ ดวงเดือน พันธุนาวิน, *จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๓๒.

หากพิจารณาการให้ความหมายตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า มีคำที่ถูกใช้นิยามความหมายของคำว่าจริยธรรมมากและตรงกับรูปศัพท์มากได้แก่คำว่า กฎเกณฑ์ เมื่อกลับไปศึกษาคำแปลที่เป็นภาษาอังกฤษซึ่งใช้คำว่า rules ที่แปลว่า กฎ หลัก แบบ ระเบียบ และเมื่อมีคำขยายคือคำว่า Ethical มาขยายกลายเป็นคำศัพท์ที่เป็นคำแปลของคำว่า จริยธรรมที่ว่า Ethical rules ดังนั้นจึงสรุปความหมายได้ว่า จริยธรรม หมายถึงกฎเกณฑ์หรือหลักที่ควรประพฤติ ซึ่งเป็นความดีที่ควรประพฤติหรือกล่าวให้เข้าใจง่ายๆ ก็คือการประมวลกฎเกณฑ์ที่ควรประพฤติ ซึ่งบางครั้งใช้เรียกรวมกับคำว่า จรรยาบรรณ หมายถึงหลักแห่งความประพฤติหรือการแสดงออกทางกาย วาจา ซึ่งมีขอบข่ายการใช้เฉพาะกลุ่มอาชีพ เป็นหลักเฉพาะสาขาอาชีพ เป็นลักษณะการประยุกต์จริยธรรมเข้าหาอาชีพของบุคคลนั้นๆ เช่น จริยธรรมข้าราชการทหาร จริยธรรมแพทย์ จริยธรรมนักการเมือง จรรยาบรรณทนายความ หรือจรรยาบรรณครู เป็นต้น

๒. ความหมายเฉพาะในพุทธศาสนา

คำว่า จริยธรรม จริยา (หรือจรรยา ก็เรียก) ในทางพุทธศาสนา หมายถึงความประพฤติหรือหากกล่าวถึงการแสดงออกทางกายของบุคคล หมายถึงกิริยาที่ควรประพฤติ กับศัพท์ว่า ธรรม หมายถึงความดีหรือความถูกต้อง อันเป็นสภาพที่ทรงไว้ซึ่งสภาวะของตนหรือลักษณะของตน^๖ หลังทำความเข้าใจความหมายจริยธรรมที่กล่าวแล้ว ช่วยให้มีความประเด็นที่ควรทำความเข้าใจความหมายของคำว่าจริยธรรมต่อไป นั่นคือความหมายที่หมายถึง**ความประพฤติ**ซึ่งไปตรงกับคำว่า จริต ที่หมายถึงความประพฤติ (เช่นเดียวกัน) และคำว่าจริต ยังมีอีกหนึ่งความหมายคือพื้นนิสัยหรือพื้นเพแห่งจิตของคนทั้งหลายที่หนักไปด้านใดด้านหนึ่ง^๗ ซึ่งเป็นคำที่ได้สะท้อนให้เห็นความประพฤติที่แสดงออกมาภายนอกที่คนอื่นเห็นได้ ได้แก่ กิริยาหรืออาการทางกายทางวาจา หากจะนำความหมายของจริยธรรมที่ศึกษามาทั้งหมด ไปเทียบเคียงกับความหมายของศีลธรรมและคุณธรรม จะทำให้เข้าใจศีลธรรมและคุณธรรมเป็น**เชิงนามธรรมคือเป็นสภาพคุณความดี** ที่มนุษย์ทั้งหลายจะต้องเข้าถึง ส่วน**จริยธรรมเป็นวิธีปฏิบัติ**เพื่อให้เข้าถึง**คุณความดี** เมื่อผู้ใดปฏิบัติจนเข้าถึงคุณความดีนั้นแล้วผู้นั้นจะมีสภาพคุณความดีภายในตนเองอย่างสมบูรณ์ ซึ่งธรรมในส่วนที่เป็นจริยธรรมที่มีนัยเชิงวิธีปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงคุณความดี ได้แก่ เบญจศีล ปาริสุทธิศีล อุโบสถศีล ทสศีล ชุตตงค์ เป็นต้น

๒.๑.๒ ปัญหาจริยธรรม

ในเบื้องต้นนี้ผู้วิจัยขอทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาจริยธรรมก่อน เพราะงานวิจัยนี้จะไม่กล่าวถึงปัญหาจริยธรรมทั่วไป แต่จะกล่าวถึงเฉพาะปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น เนื่อง

^๖ พันตรี ป. หลวงสมบุญณ์, พจนานุกรม มคอ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มปป.), หน้า ๓๕๘.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘.

ด้วยปัญหาจริยธรรมทั่วไปมีอยู่มากมายหลายประการ เหตุผลที่เลือกกล่าวถึงเฉพาะปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนานั้น เป็นเพราะวรรณกรรมสันขีเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งสามารถศึกษาได้จากคำนิยามของท่านจารุบุตร เรื่องสุวรรณ โดยท่านกล่าวถึงวรรณกรรมสันขีในลักษณะกล่าวถึงที่ไปทีมาก่อนไว้ว่า วรรณคดีอีสานที่มีความสำคัญยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่งคือ ‘สังข์ศิลป์ชัย’ ที่อาจารย์ปรีชา พิณทอง ได้ถอดเป็นภาษาไทยจากคัมภีร์เป็นตัวหนังสือ ‘อักษรไทยน้อย’ และจบด้วยการให้เหตุผลว่า

ในรัชกาลพระเจ้าวิสุลราช (พ.ศ.๒๐๔๓-๒๐๖๓) การศึกษาภาษาสันสกฤตเจริญรุ่งเรืองมาก มีนักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญทางภษาและศาสนาเกิดขึ้นหลายท่าน สมเด็จพระสังฆราชก็ทรงแปลคัมภีร์สำคัญหลายฉบับ โดยเฉพาะคัมภีร์ ‘ปัญญาตันตระ’ ตลอดจนบทกวีนิพนธ์แบบต่างๆ เช่น กาพย์วิชมุขาลีหรือโคลงสี่สุภาพได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

ต่อมาเป็นรัชกาลพระเจ้าไตรราชเจ้าตอนต้น (พ.ศ.๒๐๖๓-๒๐๗๐) มีความสัมพันธ์กับทางเชียงใหม่มากที่สุด เนื่องจากเรื่องกาพย์และศิลป์ชัยมีที่มาจากปัญญาสชาดกหรือชาดกนอกนิบาต ซึ่งรวบรวมนิทานขึ้นในครั้งทำสังคายนาพระไตรปิฎก ณ นครเชียงใหม่ จึงอาจจะสันนิษฐานได้ว่า วรรณคดีสำคัญสองเรื่องนี้แต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ.๒๐๖๓-๒๐๗๐ เป็นสำนวนร้อยแก้วด้วยตัวหนังสือธรรม ต่อมาเมื่อแต่งเป็นสำนวนร้อยกรองในยุคหลังจึงใช้ภาษาที่ไม่เก่าแก่นัก คำกล่าวที่ว่า เมื่อตรวจสอบแล้วจะพบว่าในปัญญาสชาดกไม่มีเรื่องศิลป์ชัยเลยนั้น ปรากฏว่าในบทแรกหรือสมมติบั้นมีข้อความชัดเจน ดังนี้ว่า

บัดนี้ ข้าจักปูนแต่งตั้ง ไชชาติแปลธรรม
เป็นที่ ยูแยงฝูง พ้าเพงกายซ้อย
ควรที่ อัจจรรยล้ำ โลกาทงโลก
มีในห้าสิบชาติแท้ เทียวไซ้ ส่งสาร

วรรณกรรมอันเนื่องมาจากนิทานชาดก หรือ เป็นคดีคำสอนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับหลักการทางพุทธศาสนา ทางภาคอีสานถือว่าเป็นผลจากการทำงาน ‘บูชาธรรมหรือบูชาพระรัตนตรัย’ เป็นงานเสียสละไม่คิดหวังผลตอบแทน จึงจะได้บุญ ดังมีคำกลอนว่า

ถวาย มหาคุณเจ้า ทั้งสามสุดเกษ
เป็นตั้ง ดวงประทีปใต้ ต่างสลั่งฮุ่งเห็น

นอกจากนี้ยังปรากฏในข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาของอาจารย์มั่น จงเรียน ผู้ถอดความจากต้นฉบับที่เป็นสำนวนของท้าวปางคำในรูปอักษรลาว และความที่ถอดเป็นยังคงรูปเป็น ‘โคลงวิชมุขาลี’ ตามต้นฉบับมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยท่านกล่าวเทียบเคียงบทไหว้ครูของวรรณคดีทั่วไปว่า มักขึ้นด้วยคำว่า นะมัตถุ คือ คำปรารภหรือคำไหว้ครู ซึ่งตรงกับบท ‘ศุภมัสดุหรืออาเศียรวาท’ ของวรรณคดี

^๕ ปรีชา พิณทอง, สังข์ศิลป์ชัย, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔), หน้า คำนิยาม.

ไทย จะมีบทเห็ดทูลหรือการวะสิ่งที่เคารพในศาสนาด้วยเสมอโดยเฉพาะ**พระรัตนตรัย** เช่น เรื่องนิราศนรินทร์ กล่าวเป็นโคลงสี่สุภาพว่า ‘เรื่องเรื่องไตรรัตน์พัน พันแสง รินรศพระธรรมแสดง คำเข้า ... หอไตรระฆังขาน ภายคำ ไช้ประทีปโคมแก้ว ก่าฟ้าเพื่อนจันทร์’ ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัยก็มีเช่นกัน ความว่า

‘สีสุ่มังคะเลิศล้ำสิทธิเดชลือชา นาโถสุดยอดยานไตรแก้ว’ แล้วก็ชมบ้านเมืองไปและไม่พ้นต้องเน้นการวะพระพุทธรูปศาสนาเหมือนกัน เช่น ‘มีทั้งสังฆะฐูปัทมมีไชศาตร์ ฐุงคำเข้าตามได้เฮื่อเฮื่อง’ เป็นต้น^๙

ข้อความทั้งที่เป็นคำนิยมและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาดังกล่าว ล้วนเป็นสิ่งช่วยยืนยันว่าวรรณกรรมสันไช้เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา การกระทำทางกายวาจาและพฤติกรรมที่แสดงออกจึง**ตั้งอยู่บนฐานของพุทธศาสนา** เพราะเป็นธรรมดาว่าเมื่อมีความคิด ความเชื่อ และความเข้าใจในศาสนาใด ก็มักจะมีการกระทำทางกายวาจาไปตามศาสนาที่ตนเคารพนับถือ

รายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความพยายามอธิบายว่า วรรณกรรมสันไช้เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อเป็นการแสดงถึงความพยายามในการแสวงหาคำอธิบายต่อคำถามว่า ปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนานั้นมีนัยอย่างไร สำหรับคำถามนี้พอตอบได้ว่า ปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนาเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติกายวาจาของบุคคลแต่ละคน ที่สามารถสังเกตเห็นได้หรือรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสต่อความประพฤตินั้นๆ ซึ่งคำว่า ความประพฤติ มีรากศัพท์มาจากคำว่า ปวุตติ แปลว่า กิริยาอันเป็นไปทั่ว การกระทำ หรือความประพฤติ^{๑๐} จากคำแปลนี้สื่อความเข้าใจได้ว่า กิริยา การกระทำ หรือความประพฤติกายวาจาอันเป็นไปทั่ว จนก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นปัญหาคือข้อขัดข้องหรือข้อที่เป็นความขัดเคืองขัดข้องหมองใจ^{๑๑} และเป็นเหตุให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าทุกข์ คือสภาพที่ทนอยู่ได้ยากหรือสภาพที่คงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้^{๑๒} ดังนั้น ปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนาจึงเป็นปัญหาที่เกิดจากกิริยา การกระทำ หรือที่เรียกกันในที่นี้ว่า ความประพฤติ (จริยาหรือจรรยาที่เรียก) ที่เป็นไปในทางที่ไม่ดีหรือเป็นไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งเมื่อว่าโดยความหมายที่แท้จริงแล้วท่านเรียกว่า ธรรม ได้แก่ธรรม ๒ ประการ คือ ธรรมที่ควรละกับธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม ธรรมแต่ละหมวดมีอยู่ ๑๐ ข้อ คือ

๑. ธรรมควรละ คือ มิจฉัตตะ แปลว่า ความเป็นธรรมที่ผิด ๑๐ ประการ ได้แก่

(๑) มิจฉาทิฎฐิ (เห็นผิด)	(๖) มิจฉาวายามะ (พยายามผิด)
(๒) มิจฉาสังกัปปะ (ดำริผิด)	(๗) มิจฉาสติ (ระลึกผิด)

^๙ มั่น จงเรียน, **สังข์ศิลป์ชัย**, (กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, มปป.), หน้า ๗.

^{๑๐} อ่างแล้ว, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, หน้า ๔๗๑.

^{๑๑} อ่างแล้ว, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, หน้า ๖๘๗.

^{๑๒} อ่างแล้ว, **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๘๐.

(๓) มิจฉาวาจา (เจรจาผิด)	(๘) มิจฉาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิด)
(๔) มิจฉากัมมันตะ (กระทำผิด)	(๙) มิจฉาญาณะ (รู้ผิด)
(๕) มิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด)	(๑๐) มิจฉาวิมุตติ (หลุดพ้นผิด)
- นี่ คือธรรม ๑๐ ประการที่ควรละ^{๑๓}

๒. ธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คือ อกุศลกรรมบถ แปลว่า ทางแห่งกุศลธรรม ๑๐ ประการ ได้แก่

(๑) ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์)	(๖) ผรุสวาจา (การพูดคำหยาบ)
(๒) อทินนาทาน (การลักทรัพย์)	(๗) สัมผัสปลลาปะ (การพูดเพื่อเจ้อ)
(๓) กามเมสุมิฉฉาจาร (การประพฤติดีในกาม)	(๘) อภิชฌา (ความคิดร้าย)
(๔) มุสาวาท (การพูดเท็จ)	(๙) พยาบาท (ความคิดร้าย)
(๕) ปิสุณวาจา (การพูดส่อเสียด)	(๑๐) มิจฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิด)
- นี่ คือธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม^{๑๔}

ธรรม ๑๐ ประการทั้ง ๒ นั้นที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อมนั้นเรียกอีกอย่างว่า ธรรมที่เป็นไปในฝ่าย ‘ทุจจริต’ ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า ทุจจจริต แปลว่า ความประพฤดิชั่ว หรือ ความประพฤดิเสียหาย (วิ. ทุ กุจฉิตฺ จริตฺ ทุจจจริตฺ วา ทุจฺจ จริตฺ ทุจจจริต) ^{๑๕} และในที่อีกแห่งหนึ่งก็ให้ความหมายที่ม่นัยเหมือนกันแต่มีการแบ่งประเภทออกไปให้เห็นชัดเจนมากขึ้นว่า ทุจจริต หมายถึงความประพฤดิชั่วหรือ ความประพฤดิไม่มี ๓ อย่าง คือ ๑. กายทุจจริต ความประพฤดิชั่วด้วยกาย ๒. วจิตุจจริต ความประพฤดิชั่วด้วยวาจา ๓. มโนทุจจริต ความประพฤดิชั่วด้วยใจ^{๑๖} จากคำแปลและความหมายที่กล่าวมามีนัยตรงกับคำว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งหมายถึงทางแห่งอกุศลกรรม ทางทำความชั่ว กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ทางตามนัยแห่งทุจจริต ๓ คือ

ก. กายกรรม ๓ : การกระทำทางกาย ๓ อย่าง ได้แก่

๑. ปาณาติบาต การทำให้ชีวิตตกล่วง การปลงชีวิต
๒. อทินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ลักทรัพย์
๓. กามเมสุมิฉฉาจาร ความประพฤดิผิดในกาม

ข. วจิตุกรรม ๔ : การกระทำทางวาจา ๔ อย่าง ได้แก่

๔. มุสาวาท การพูดเท็จ

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๑/๔๓๑.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๑/๔๓๑.

^{๑๕} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคธ-ไทย, หน้า ๓๔๕.

^{๑๖} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๘๑.

๕. ปิสุณวาจา วาจาต่อเสียด

๖. ผรุสวาจา วาจาหยาบ

๗. สัมผัสปลापะ คำพูดเพื่อเจ้อ

ค. มโนกรรม ๓ : การกระทำทางใจ ๓ อย่าง ได้แก่

๘. อภิชฌา พง์เล็งอยากได้ของเขา

๙. พยาบาท คิดร้ายผู้อื่น

๑๐. มิจฉาทิฎฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม^{๑๗}

รายละเอียดเกี่ยวกับหลักธรรมในพุทธศาสนาที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งที่เป็นธรรมควรละ เพราะเป็นธรรมที่ผิด เป็นธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อมเพราะเป็นธรรมหรือสิ่งที้นำความเสื่อมสุญมา ให้แก่ผู้ประพฤติหรือผู้กระทำตามธรรมฝ่ายเสื่อมนั้น และเป็นธรรมฝ่ายทุจริตเพราะเมื่อประพฤติหรือกระทำตามธรรมทุจริตแล้วจักนำความชั่วหรือความทุกข์ความลำบากความยากเข็ญมาให้มันั้น สามารถสรุปลงในคำว่า อุกุศลกรรมกรมมบถ คือทางแห่งการกระทำที่ไม่ดี ซึ่งมีนัยตรงกับคำว่า ทุจริต และคำว่า ทุจริตนี้จะไม่ใช้คำพิเศษอะไรมาอธิบายให้เห็นเป็นพิเศษออกไป แต่จะใช้คำสามัญแบบตรงตัวที่สื่อความหมายให้รู้ในทันทีว่า ‘เป็นการทำไม่ดี’ ซึ่งตรงกับคำว่า อุกุศล เช่น การปลงชีวิต การขโมย การพูดเท็จ ฯลฯ และคำว่า อุกุศล ในที่นี้หมายถึงกรรมที่มีใช้กุศล ความไม่ดี ความชั่ว มิใช่ความดี หรือเรียกอย่างเข้าใจง่ายๆ ว่า บาป หากรูปศัพท์เป็นอกุศลกรรมจะหมายถึงกรรมมิใช่ความดี กรรมชั่วร้าย หากเป็นการกล่าวถึงบุคคลจะหมายถึง คนโง่ คนชั่ว หรือคนพาล คือผู้มีความดีหาไม่ได้ และในตอนท้ายหากกล่าวถึงคำว่า อุกุศลกรรมบถ (อกุศลกมมบถ) หมายถึงทางแห่งกรรมมิใช่กุศล ทางแห่งความชั่ว กรรมชั่วร้าย มี ๑๐ คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓^{๑๘} นอกจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ที่ท่านกล่าวว่าเป็นกรรมชั่วร้ายแล้วยังมีอุปกิเลสแห่งจิตอีก ๑๖ ชนิด (ที่ถูกกล่าวว่าเป็นกรรมชั่วร้าย) คือ โภคะ (ความโกรธ) โมสวัชชะ (การพูดเท็จ) นิกิติ (การโกง) โทพณะ (การประทุษร้ายมิตร) กทรียตา (ความตระหนี่) อติมานะ (ความดูหมิ่น) อสุยา (ความริษยา) อิจฉา (ความปรารถนา) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ปรเหตุณา (การเบียดเบียนผู้อื่น) โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) มหะ (ความมัวเมา) โมหะ (ความหลง) สัตว์ผู้ประกอบด้วยกิเลสเหล่านี้จัดว่าเป็นผู้มีกลิ่นชั่วร้ายต้องไปอบาย ปิดพรหมโลกแล้ว^{๑๙}

นอกจากนี้ยังมีมูลเหตุให้เกิดปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนาได้อีก ได้แก่ อุกุศลมูล คือ โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย และ โมหะ (ความหลง) ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗๙.

^{๑๘} อ้างแล้ว, **พจนานุกรมมค-ไทย**, หน้า ๓.

^{๑๙} **ม.ม.** (ไทย) ๑๒/๗๑/๖๓.

เกิดกรรม^{๒๐} คืออกุศลมูลทั้ง ๓ นี้เป็นสิ่งก่อให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ มากกว่าอกุศลกรรมอื่นๆ ตามรายละเอียดที่กล่าวแล้ว

๒.๒ ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ

เมื่อได้ทราบหลักการสำคัญอันเป็นมูลมูลให้เกิดปัญหาจริยธรรมในพุทธศาสนาแล้ว ต่อไปจักได้มุ่งศึกษาปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ โดยอาศัยหรือยึดเอาหลักการสำคัญในพุทธศาสนา นั้นเป็นตัวตั้งในการกำหนดว่า กิริยา การกระทำหรือพฤติกรรมกรรมการแสดงออกอย่างไรของตัวละครในวรรณกรรมสินไซเป็นปัญหาจริยธรรม โดยเฉพาะปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ปัญหาจริยธรรม : การลักขโมย

ปัญหาจริยธรรมว่าด้วยเรื่องการลักขโมยนี้เป็นการกระทำของยักษ์กุมภภัณฑ์ ผู้เป็นต้นเหตุของการลักขโมยและเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรม ความว่า

ยักษ์กุมภภัณฑ์เป็นผู้อาศัยอยู่ในเมืองอโนราชและผู้ที่เล่าลือภายใต้ผืนแผ่นดินฟ้านี้ว่ามีฤทธิ์เดชกล้า มีความสามารถและมีความรู้ในเวทย์มนต์คาถาอาคมหาใครเสมอเหมือนมิได้ เป็นชาติเชื้อเผ่าพงศ์กับท่านท้าวเวสสุวรรณ และเป็นใหญ่ปกป้องคุ้มครองดินแดนภูตผี มีทรัพย์สมบัติมากมายกายกองล้วนมณีนับโกฏิ แต่ยังมีนางพระยามาเป็นยอดเทวี จึงเป็นท้าวราชายักษ์อยู่เดียวเปลี่ยวกาย^{๒๑}

ตั้งข้อความในโคลงวิชมุขมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
บัดนิ จักรท้าวเวียง มะทายักท้าว ทะเวสโว อโนลาด	บัดนี้ จักท้าวเวียง มะทายักท้าว ทะเนาใน อโนลาด
เป็นอาดใต้ลุ่มฟ้า สອງเสื่อ ส่วยสิน	เป็นอาดใต้ลุ่มฟ้า สองเสื่อ ส่วยสิน
เข็วว่ากุมพินแท้ ธรงลือ ลิตทิเดด	เข็วว่ากุมพินแท้ ธรงลือ ลิตทิเดด
สู้ร่าท้าว คองซัน สดสิน	สู้ร่าท้าว คองซัน สดสิน
จบเทพด้วย มนมาก อยายำ	จบเทพด้วย มนมาก อยายำ
เทิงทอละนิ ไปปุน ไผเพ็ยง	เทิงทอละนิ ไปปุน ไผเพ็ยง
เป็นพงเชื้อ เวสสุวรรณ เทวะลาด	เป็นพงเชื้อ เวสสุวรรณ เทวะลาด

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม** (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๙.

^{๒๑} ทรงวุฒิ ศรีวิไล, **สินไซ เล่ม ๑**, (ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

พะไ้ ฤ็อดำนด้าว เป็มเจ้าแห่งฉิ	พะให้ ฤ็อดำนด้าว เป็มเจ้าแห่งฝิ
ท้อไปมิเผ่าเพ็ยง พะเบ็ย บอดเทหิ	ท้อไปมิเผ่าเพ็ยง พะเบ็ย บอดเทหิ
เป็มพะบาโทม อยุ่เนา นอนแล้ง	เป็มพะบาโทม อยุ่เนา นอนแล้ง
สมบัตลิ้น กองมะนิ นั้บโกด	สมบัตลิ้น กองมะนิ นั้บโกด
พิขส้างล้าวน ลือฮั้ ร้างแคน	พิขส้างล้าวน ลือฮั้ ร้างแคน ^{๒๒}

หลังจากยักษ์จากยักษ์กุมภันท์เกิดความกระสันอยากมีคู่ครองแล้ว จึงเดินทางไปเข้าเฝ้า ทานท้าวเวสสุวัณ โดยมีความประสงค์ถามว่าตนเองจะมีคู่ครองหรือไม่ แต่พอทราบว่าคู่ครองของตนมี อยู่นามว่าสุมณฑา เป็นน้องสาวพระยาสุรราชเจ้าผู้ครองนครเบ็งจาล และเป็นผู้นิยมมาก แม้ เจ้าชายต่างเมืองมาขอแต่งงานด้วย แต่พระยาสุรราชก็ไม่ยอมยกให้ใครๆ เมื่อยักษ์กุมภันท์ได้ยินอย่าง นั้นจึงเกิดความกระสันอย่างรุนแรง ออกอาการร้อนรนทนไม่ได้ จึงได้เหาะเหินไปยังเมืองมณูษย์มุง หน้าสู่นครเบ็งจาล เมื่อไปถึงเมืองได้เห็นภาพของเหล่าหญิงสาวสวยอยู่ท่ามกลางสวนหลวง ความว่า

นางสุมณฑาพร้อมบริวารประดับตกแต่งดอกไม้ไว้บนหัวสวยสดงดงาม ส่งกลิ่นหอมตลบ อบอวน หมูป่าวชายก็ประดับพวงมาลาสวยงามเช่นกัน ทำท่าตาเจ้าชู้สอดสายพุดเกี้ยวพาราศี ต่อกัน บรรยากาศเป็นไปด้วยความสนุกสนาน^{๒๓}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมลิตีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ร่วม ๔ ทน้า ญุ่สิ สาวท้าว	ฮ้วนๆ หน้า ฟุงสิ สาวถ้าว
ปะดัดดอกไม้ ทรอมเก้า ทั่นหอม	ปะดัดดอกไม้ ทรอมเก้า ทั่นหอม
ญุ่บ่าวอ้อยง พวงเพด มาลา	ฟุงบ่าวอ้อยง พวงเพด มาลา
ตาไซซุอน เสียดสาว ปะสงซู้	ตาไซซุอน เสียดสาว ปะสงซู้
จอมเมืองเจ้า ใจรม ฮักไ้	จอมเมืองเจ้า ใจรม ฮักไ้
นุกออยู่เล่น ไ้ท้าว ม่วนละงม	นุกออยู่เล่น ไ้ท้าว ม่วนละงม
ฟั้งยีน ลมล่งก้อง ไ้ท้าวสาอา พู้นเยอ	ฟั้งยีน ลมล่งก้อง ไ้ท้าวสาอา พู้นเยอ
สุละพาเบย บ่าบสิ แสงสว่าง	สุละพาเบย บ่าบสิ แสงสว่าง ^{๒๔}

^{๒๒} บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล และคณะ, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), ๒๕๕๘, หน้า ๔. (อัดสำเนา)

^{๒๓} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๓๒.

^{๒๔} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๒.

เมื่อยักษ์กุมภภัณฑ์ได้พบนางสุมณฑาพร้อมบริวารแล้ว ไม่เข้าไปกุมอุ้มเอาในลักษณะขโมย ในทันที ได้รอคอยจนได้ฤกษ์หรือยาม ‘อุบาคอง’ (เทียบเวลาไทยประมาณ ๕-๖ โมงเย็น) เมื่อได้เวลา และใคร่คิดคำนึงถึงความปรารถนาในใจตนอย่างแน่วแน่แล้วว่า

ครั้งนี้ หากกูลอบลักเอานางขอให้ได้รับผลดังความคิด แลเด ว่าแล้วมันก็เสกเป่าอาคมปราบหมูผีในบริเวณนั้น ฝ่ายผีบ้านผีเมืองพากันหวั่นไหวเกรงกลัวฤทธิ์เดชยักษ์กุมภภัณฑ์ จึงพากันหนีละทิ้งเจ้าหน่อเมือง (นางสุมณฑา) ยักษ์กุมภภัณฑ์ได้โอกาสจึงเข้าประชิดโดยเร็ว เอาสองมือโอบอุ้มตะแคงเจ้านางแพงเนื้ออ่อนอย่างทะนุถนอม กอดรัดแม่ นางคนงามพราวจาก หมูข้าไฟรบริวาร ฟุ้งทะยานขึ้นไปปุยมะขมนม่านฟ้า แม่นางตกใจตื่นร้องให้ตื่นรนทูลนทูลราย จนสลบไปสล พระวรกายของเจ้านางซีดเหลืองตัวอ่อนระทวย มันค่อยประคองรองเรียงถนอมรักษาเนื้อตัวของเจ้านางราชา พร้อมกับหันไปมองอย่างระมัดระวัง^{๒๕}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมื่อมัน มะทาบัก ผู้จู้ไร รัฐเขต	เมื่อนั้น มะหายัก ผู้จู้ไร รัฐเขต
มันก้อ คัดไค่แม้ง มีพั้ง จອງจิต	มันก้อ คัดไค่แม้ง มีพั้ง จອງจิต
เทือนี้ กูแอว์ได้ โดยปะโทยด อ้นคะนิง แลเด	เทือนี้ กูแอว์ได้ โดยปะโทยด อ้นคะนิง แลเด
มันก้อ โสยอาคม ผาบผี ชุมเชื้อ	มันก้อ โสยอาคม ผาบผี ชุมเชื้อ
เมื่อมัน ผีเมืองอ๋าม ยักโ ขามเดช	เมื่อนั้น ผีเมืองอ๋าม ยักโ ขามเดช
ละหน่อแก้ว กางห้อง พ่ายพั้ง	ละหน่อแก้ว กางห้อง พ่ายพั้ง
รัฐไท๋ย่าย ทะยานรอด ปุ้มเป็อง	ยักโหายย้าย ทะยานรอด ปุ้มเป็อง
กุมเอา นางนงพาว พากพน พันได้	กุมเอา นางนงพาว พากพน พันได้
มันแสวงขึ้น เวทา ปอมเมก	มันแสวงขึ้น เวทา ปอมเมก
อ้อมอ่อนแก้ว ชะแคงตุ้ม ตอมอวัน	อ้อมอ่อนแก้ว ชะแคงตุ้ม ตอมอวัน
ทมาจมะให้ ดิ้นดั้น ทวงสลบ	นางคะมะให้ ดิ้นดั้น ทวงสลบ
พะกาโยเหลือง หล่าตน ตายกะด้าง ^{๒๖}	พะกาโยเหลือง หล่าตน ตายกะด้าง ^{๒๖}

การเล่าเรื่องในขณะยักษ์กุมภภัณฑ์แอบเข้าไปอุ้มเอาในลักษณะขโมยนางสุมณฑา นอกจากเล่าผ่านบทกลอน ‘โคลงวิหขุมาลี’ แล้ว ยังเล่าเรื่องผ่านบทกลอนหกสำนวนอาจารย์ปรีชา พิณทอง ปรากฏในอีสานผู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมสันไช ความว่า

^{๒๕} อ้างแล้ว, สันไช เล่ม ๑, หน้า ๓๖-๓๗.

^{๒๖} อ้างแล้ว, สันไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๒.

นางก็ตกคะมะให้	ดินตันทวงสลบ	นางสุมนทาทกใจตื่นร้องไห้จนสลบ พระวรกาย
พระกาโยเหลืออง	หล่าตนตายกระด้าง	ซีดเหลืออง ยักษ์กุมภภัณฑ์อุ้มเอานางอย่างค่อยๆ
มันค่อยตุ้ม	ตะโนมนาดเฮียงฮส	ทะนุถนอม พร้อมกับหันหลังไปมาอย่าง
ตาแคงควร	แหวดระวังองค์แก้ว	ระมัดระวัง ฟังยิน ‘ทมๆ’ เสียงดังก้องของผู้คน
ฟังยินทมทมก้อง	เสียงคนมุงเมฆ	ตะโกนร้องไห้อินถึงก้อนเมฆ เหล่านางสนมต่าง
มโนนาฏคุ่ม	คือบ้าท้าวธวัง	คลุ้มคลั่งเหมือนจะเป็นบ้าไปทั่วแผ่นดิน ^{๒๗}

๒.๒.๒ ปัญหาจริยธรรม : การมีภรรยาหลายคน

ปัญหาจริยธรรมเรื่องนี้มีจุดเริ่มต้นที่หลังจากยักษ์กุมภภัณฑ์ลักเอานางสุมนทาทไปแล้ว เป็นเหตุให้พระยาอุศราฯคิดถึงน้องสาวมาก ความว่า

ความคิดถึงกลายเป็นความคั่งแค้นแสนทุกข์โศกเศร้าเหงาหงอย หมองหม่นในพระทัยจนแทบใจแตกสลาย น้ำตาไหลด้วยความทุกข์ระทมจนล่วงเลยมาถึงสามเดือน พระองค์ไม่เสวยอาหารแค่เพียงคำเดียวให้สลักข้าวกลืนไม่ลง พระองค์ดูผ่ายผอมเหมือนดังฝีกองกอย เนื้อตัวหม่นหมอง นับแต่สูญเสียน้องสาว ทุกวันมีแต่ความว่างเปล่า ไม่ได้มีความสุขสืบราชสมบัติ หรือว่านางถูกยักษ์ฆ่าฉีกเนื้อกินเสียแล้ว^{๒๘}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมลิตั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
บ่ดวี จักรท้าวเวียง พุไซท้าวทวดสลาต ท่อนแล้ว	บัดนี้ จักท้าวเวียง พุไซท้าวทวดสลาต ก่อนแล้ว
คะนง ดมแด ดั่งทวง เทม้าง	คะนิงคนแด ดั่งทวง เทม้าง
โสภีแค้นเคือง ปะไท ทมอชทม่วน	โสภีแค้นเคือง ปะไท หมองหม่น
ก้อบมีเหือดน้ำ นองย้อย ทล้งไหล	ก้อบมีเหือดน้ำ นองย้อย หลั่งไหล

ทูกโสภีกัน พ้นสิ่ง สามเดือน	ทุกโสภีกัน พ้นสิ่ง สามเดือน
ก้อบ เสวยเพาพอ คาบคาย คาแค้น	ก้อบ เสวยเพาพอ คาบคาย คาแค้น
องจอมเพี้ยง ตองตาย เหลืองหม่น	องจอมเพี้ยง ตองตาย เหลืองหม่น
เสเนดล้อม ทลายซุ่น บ่บาน	เสเนดล้อม ทลายซุ่น บ่บาน

บ่ได้สุกอยู่สว่าง สะเทอบลาด เป้นพะยา	บ่ได้สุกอยู่สว่าง สะเทอบลาด เป้นพะยา
--------------------------------------	--------------------------------------

^{๒๗} อ่างแล้ว, สังข์สิลปชัย, หน้า ๑๗.

^{๒๘} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๑, หน้า ๕๐.

คะนิงงสี ชูวัน มีเอือน	คะนิงงสี ชูวัน มีเอือน
กำไดโฮ้อ อะนุชาเจ้าพี ภูเฮย	กำไดโฮ้อ อะนุชาเจ้าพี ภูเฮย
ปานนียักฆ่าเจ้า กิณแล้วเหลืออ่ายัง นันเด	ปานนียักฆ่าเจ้า กิณแล้วเหลืออ่ายัง นันเด ^{๒๙}

พระยาสุทราษได้พิจารณาด้วยพระองค์เองแล้วว่า มีหนทางเดียวที่จะพอทราบข่าว น้องสาวได้ นั่นคือเสด็จออกผนวชแล้วออกติดตามไปตามเมืองต่างๆ เพราะจะมีความปลอดภัย มากกว่าสถานะอื่น หลังจากได้บอกลานางปทุมมาและเสนาอามาตย์ และเสด็จออกผนวชแล้วได้ เดินทางไปยังเมืองจำปา พระภิกษุสุทราษได้เข้าพักอาศัยอยู่วัดใหญ่นอกเมือง และได้เสด็จออกรับ บิณฑบาต ณ เมืองจำปา ได้พบกับเศรษฐีผู้ใจบุญคนหนึ่งนามว่านันทเศรษฐีมาตักบาตรพร้อมลูกสาว ๗ นาง ความว่า

มีเศรษฐีนามว่า นันทเสน จัดเตรียมข้าวของเพื่อจะทำบุญสุนทรทานเหมือนทุกวัน รวมทั้ง ลูกสาวทั้ง ๗ นาง ผู้เป็นที่รักต่างดูสวยงามทั้งหมด มองดูผิวพรรณผุดผ่องเป็นของใญ่ เนื้อตัว ดูราบเกลี้ยงมงามประหนึ่งกับบัวบาน แต่งกายคาดแก้วแพรวมณีระยิบระยับ เฉวียงผ้าสี แดงปานประหนึ่งดอกบัวคำ แลดูสมแก่ฐานะ มองดูเปรียบปานหมู่สาวนางสวรรค์ ใครผู้ใด พบเห็นเป็นให้หลับตาไม่ลง^{๓๐}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมลิตั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ยั้งมิ พุไซท้าว นันทะเลดภิทลวง	ยังมี พุไซท้าว นันทะเลดภิทลวง
ดาดีตถก แด่งทาน ทุกมื่อ	ดาดีตถก แด่งทาน ทุกมื่อ
ยั้งมิ เจ็ดสาวเชื้อ กุมมะลิ ลูกมิ่ง	ยังมี เจ็ดสาวเชื้อ กุมมะลิ ลูกมิ่ง
งามเงื่อนเล้ม เล็งเฝี่ยน ผ่องผิว	งามเงื่อนเล้ม เล็งเฝี่ยน ผ่องผิว
เนื้อกาบเกียง คันทะชาด นางบาน	เนื้อกาบเกียง คันทะชาด นางบาน
เกสิเสลิว ลูบมัน มวยคิ้ว	เกสิเสลิว ลูบมัน มวยคิ้ว
คิงเคียนแก้ว สมสาย ปะดับคาด	คิงเคียนแก้ว สมสาย ปะดับคาด
สะไบเบียงผ้า แดงค้ำ ดอกคำ	สะไบเบียงผ้า แดงค้ำ ดอกคำ
ยดทะยั้งป้อ ปูนสิ่ง สาวสะหวัน	ยดทะยั้งป้อ ปูนสิ่ง สาวสะหวัน
ไผคอยเหมือน เมื่อยตน ตากะค้ำ	ไผคอยเหมือน เมื่อยตน ตากะค้ำ ^{๓๑}

^{๒๙} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๘.

^{๓๐} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๖๔.

^{๓๑} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๖.

เมื่อพระภิกษุศุภราชเดินมาถึงนครจำปาแล้ว ได้เข้าไปขอพักอาศัยอยู่ในวัดแห่งหนึ่ง ลักษณะและอาการเข้าไปหาพระมหาเถระผู้เป็นเจ้าของอาวาสของพระภิกษุศุภราชนั้น ข้อความในวรรณกรรมสินไซได้กล่าวถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นอย่างยิ่ง หลังจากพระภิกษุศุภราชได้เข้าอาศัยในวัดเรียบร้อยแล้ว ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของพระภิกษุในพุทธศาสนาคือการถือบิณฑบาตเป็นวัตรเพื่อเลี้ยงชีพ เมื่อได้มีความคุ้นเคยต่อกันพอสมควรแล้วพระภิกษุศุภราชจึงได้ออกบิณฑบาต ในวันนั้นธิดาทิ้งเจ็ดคนของนนทเศรษฐีได้เตรียมสำรับกับข้าวทั้งของคาวของหวานสำหรับใส่บาต ซึ่งถือเป็นปกติประจำวันของครอบครัวนนทเศรษฐี แต่เมื่อพระภิกษุศุภราชมาถึงหน้าบ้านนนทเศรษฐีได้มองเห็นธิดาทิ้งเจ็ดคนแล้วเกิดความกระสันอย่างรุนแรง แม้กลับไปถึงวัดก็กินไม่ได้นอนไม่หลับ ความว่า

พวกนางทั้ง ๗ พากันสาละวนกันเข้าหาญาติเพื่อใส่บาตร มหาสมณเจ้ามองเห็นแล้วเกิดใจจดจ่อปรารถนาด้วยความรักใคร่เสน่หาอย่างรุนแรง ชนิดเข้ารัตรึงตรึงใจจนสุดจะกลืนเอาไว้ได้ หากว่าไม่ได้นางแก้วจอมขวัญทั้ง ๗ แล้วคงขาดใจตายลงอย่างแน่นอน ท้าวเจ้าแผ่นดินได้คิดคำนึงเป็น ๒ อย่างว่า ทุกข์หนึ่งยังไม่สิ้น มาเติมซ้ำทุกข์ใหม่เข้าไปอีก แลนอ^{๓๒}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
รูปเมื่อ มะทาไท้ ทงท่า ภูตสลาต	พอมือ มะทาไท้ ทงท่า กุดสลาต
เดินรอดแล้ว ภาງคุ่ม อวງป้าง	เดินฮอดแล้ว กางคุ่ม ช่งป้าง
เอาท้อสมสมพ้อม ยาคุ ใส่บาด	เขากี่สนๆ พ้อม ยาคุ ใส่บาด
มะทะเภาลาดเจ้า แลแล้ว ‘วดทะสัณ	มะทะเภาลาดเจ้า แลแล้ว ลวดทะสัณ
สะเท่มท่วงเกี้ยว ทั่นสวาด ปะไททวง	สะเท่มท่วงเกี้ยว ทั่นสวาด ปะไททวง
ลอนท้อ ผายเชิงขวัน ตายเพื่อง	ลอนท้อ ผายเชิงขวัน ตายเพื่อง
พุมิฐู ร่ำเพ็ง สອງพาก	พุมิฐู ร่ำเพ็ง สອງพาก
ทงมึง ญี่งู้ ไซ่มแถม แลนอ	ทงมึงแล้ว เชิงข้ำ ไซ่มแถม แลนอ
ระค้อยเขื่อน รอดท้องทอลาด มะรามอว	พะค้อยเขื่อน ฮอดท้องทอลาด มะรามอว ^{๓๓}

การเล่าเรื่องพระภิกษุศุภราชเกิดความรักใคร่ต่อธิดาสาวทั้ง ๗ ของนนทเศรษฐีใหม่ประจำเมืองจำปานั้น นอกจากเล่าผ่านบทกลอน ‘โคลงวิหขุมาลี’ แล้ว ยังเล่าเรื่องผ่านบทกลอนหกสำนวน อาจารย์ปรีชา พิณทอง ปรากฏในอีสานผู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมสินไซ ความว่า

^{๓๒} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๖๕-๖๖.

^{๓๓} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๖-๒๗.

พอเมื่อมหาเถรไต้	ธรรมกุศราช	เมื่อพระภิกษุกุศราชเดินมาถึงตรงกลางเรือนใหญ่
เดินฮอดแล้ว	กลางคุ่มชวงปรางค์	แล้ว พวกนางทั้ง ๗ พวกกันสาละวณกันเข้าหาญาคู
เขาก็สนสนเข้า	ญาคูใส่บาตร	เพื่อใส่บาตร มหาสมณเจ้ามองเห็นแล้วเกิดใจจด
มหาเถรราชเจ้า	แลแล้วลวดกะสัน	จ่อปรารณาด้วยความรักใคร่เสน่หาอย่างรุนแรง
เสน่หาเกี้ยว	กลั่นสวาทพระทัยทวง	ชนิดเข้ารัตรังตรังใจจนสุดจะกลั่นเอาไว้ได้ หากว่า
ลอนท่อมายเชิงขวัญ	ขาดตนตายเพื่อง	ไม่ได้นางแก้วจอมขวัญทั้ง ๗ แล้วคงขาดใจตายลง
ภูมิจู	คินหวนสองพาก	อย่างแน่นอน ท้าวเจ้าแผ่นดินได้คิดคำนึงเป็น ๒
ทุกซ์หนึ่งแล้ว	เลิงซ่าใหม่แถม แลนอ	อย่างว่า ทุกซ์หนึ่งยังไม่สิ้น มาเติมซ้ำทุกซ์ใหม่เข้า
		ไปอีก แลนอ ^{๓๔}

๒.๒.๓ ปัญหาจริยธรรม : การใช้เสน่ห์ยาแฝด

ปัญหาจริยธรรมเรื่องนี้เริ่มตั้งต้นแต่พระยากุศราชเจ้านครเบ็งจาล ได้อภิเษกกับนางจันทา และธิดาทั้ง ๗ ของนนทเศรษฐีแล้ว แต่เมเหสีทั้ง ๘ ไม่สามารถให้กำเนิดพระราชบุตรได้ พระองค์จึงได้ประชุมปรึกษากับเมเหสีทั้ง ๘ โดยตรัสแถลงว่า

ดูรา เจ้าจอมห้วมเหสีราชาทั้งแปดของพี่เอ๋ย อันเรานี้พึงมีความรักใคร่ชอบใจในทุกคน บัดนี้ เรามีความปรารถนาอยากได้ลูกผู้ประเสริฐผู้ทรงฤทธิ์เดชเก่งกล้า เป็นผู้ชาวเมืองในโลก เลื่องลือยิ่ง ให้ปราบชนะพวกหมู่มารอสูรเทพหมู่มัถย์ แท้แล้ว เจ็บใจนักครั้งเมื่อเจ้ามารร้าย มาข่มเหงเอาเจ้าพระนางน้อง เราหวังต่อสู้อกับฝ่ายพวกมันอย่างไม่ยอมถอย ขอเจ้าทั้งหลายจง ตั้งใจปรารถนาถึงสูงสุด ขอเจ้าหน่อเนื้อราชาผู้มีบุญกว้างมาเกิดด้วยที่เกิด นางใดได้ลูกผู้ ประเสริฐเป็นผู้มีบุญญาธิการมาก เราจักแต่งตั้งนางนั้นเป็นอัครเมเหสีแต่เพียงผู้เดียว^{๓๔}

เมื่อเหล่านางเมเหสีได้ฟังถ้อยแถลงของพระองค์เจ้าจอมราชาแล้ว ต่างพากันพร้อมพร้ากัน รับในพระราชโองการและได้กราบถวายบังคมลาเจ้าจอมราชากลับคืนสู่ห้องนอน พอตกคำคืนเหล่า เมเหสีต่างพากันตั้งจิตอธิษฐานด้วยการนบนิมอ้อนวอนร้องขอต่อเทพเทวดาท้าวฟ้าแผ่นดินว่า

ขอจงโปรดมาให้ความเมตตา ด้วยเกิด' ซึ่งรวมทั้งเจ้าโถมงามนามว่านางลุนแม่ นางก็นั่ง สมทานศีลพร้าพร้อมภาวนาในใจ แล้วจึงตั้งจิตอธิษฐานนอบน้อมสักการะต่อพระอินทร์ว่า ข้าน้อย ขอเจ้าหน่อเนื้อชาติเชื้อผู้มีบุญกว้างมาเกิดด้วยที่เกิด ขอให้ได้ผู้เป็นยอดแก้วอุดมด้วย คุณอันประเสริฐ มีโพธิญาณ เป็นที่ยกย่องยิ่ง เป็นชายชาญคนกล้า มีฤทธิ์เดชชนะฝูงพวก พิตยารผู้มีบาปได้หล้าแผ่นดินต่างเข้ามาบนบ้อมต่อชายท้าว ด้วยเกิด^{๓๕}

^{๓๔} อ่างแล้ว, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า ๑๗.

^{๓๕} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๐๑.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมลีสทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมื่อมั้ง ออละไมทน้ำ ม้อบมาด นางลุน	เมื่อนั้น ออละไมหน้า น้อยนาต นางลุน
ทวาท้อ ส่ามะทานสิน พ่าพา วันน่าน้อม	นางก้อ ส่ามะทานสิน พ่าพา วันน่าน้อม
ก้อจิง อัดทิดานเท่า กิ่งอง อินทะเลาด	ก้อจิง อัดทิดานเท่า กิ่งอง อินทะเลาด
ออทบ่อฟ้า บุงกัวง เกิดดอม	ขอหน่อฟ้า บุงกัวง เกิดดอม
ออไ้เป็นยอดแก้ว องปะเส็ด อุดม	ขอให้เป็นยอดแก้ว องปะเส็ด อุดม
เป็นโพทียาน ยิงชาย เซ็งกล้า	เป็นโพทียาน ยิงชาย เซ็งกล้า
เตโซแพ้ ผุงทอน ท้าวบาบ	เตโซแพ้ ผุงทอน ท้าวบาบ
ไตละแล่งทล้า เป็นน้อย อ่อนบา แด่ท่อน	ไตละแล่งทล้า เป็นน้อย อ่อนบา แด่ท่อน ^{๓๗}

คำอธิษฐานของนางลุนและนางจันทราเมเสีพระยาสุรราช ได้ทำให้พระราชอาสน์ของพระอินทร์เกิดอาการร้อนและแข็งกระด้าง พระอินทร์จึงส่งสรณมอมไปยังโลกมนุษย์เห็นพระนางหน่อแก้ว ๒ นางมีความตั้งใจปรารถนาบุตร พระองค์จึงให้ตามเทพบุตรมาประชุมพร้อมถามว่า ‘บัดนี้ใครผู้มีความปรารถนาลงเสวยราชสมบัติในเมืองมนุษย์ เพื่อจักได้ผู้ทรงธรรมอันยอดเยี่ยมของหมู่คนในโลก นี้เด ด้วยยังมีพระเมเสีของพระยาสุรราช วอนขอลูกผู้มีบุญกว้างใหญ่ไปเกิดด้วย ว่านั้นนา ฅิว่าให้ปราบหมู่มารเอาชนะอสูรเทพหมุยักษ์’ ในบรรดาเทพบุตรเหล่านั้นส่วนมากมีความกลัวต่ออสูรและหมุยักษ์ แต่ยังคงเหลือแต่ลูกท้าวราชาองค์อินทร์ทั้งสามเท่านั้นที่สมเป็นลูกผู้ชายให้เขาเล่าลือกว้างไกล จึงอาสาลงไปเกิดในโลกมนุษย์ หลังจากนั้นเทพบุตรทั้งสามองค์ก็ไปเกิดในภรรค์ของนางลุนและนางจันทราตามความประสงค์ของนางทั้งสองที่ตั้งความปรารถนาไว้ โดยที่เจ้าสององค์เข้าถึงครรรค์นางลุนนารถน้อยแต่ผู้เดียว ส่วนอีกองค์หนึ่งเข้าร่วมในท้องนางจันทราผู้เป็นราชเทวี รวมทั้งนางทั้งหกคนเลยตั้งครรรค์พร้อมกัน จึงเป็นอันว่าผู้มีบุญได้ไปเกิดในครรรค์ของนางเมเสีทั้งสองตั้งใจปรารถน

เป็นธรรมดาว่าในสมัยโบราณจะมีความเชื่อในโหราศาสตร์มาก โดยเฉพาะในราชสำนักจะมีหมอโหรประจำราชสำนักเลยทีเดียว พระยาสุรราชเมื่อทรงทราบว่าพระเมเสีทั้งสองตั้งครรรค์ มีพระประสงค์จะทราบว่าพระราชโอรสในครรรค์ของเมเสีทั้งสองเป็นผู้มีบุญญาธิการตามที่ปรารถนาหรือไม่ เพราะทั้งพระองค์ นางลุน และนางจันทราต่างฝันไปในลักษณะต่างๆ กัน เพื่อจักทราบความฝันนั้นเป็นประการใดกันแน่ จึงให้ประชุมโหราจารย์ในราชสำนักและแจ้งความฝันให้ที่ประชุมฟัง เมื่อนั้นหมอเมืองผู้เคยให้คำทำนายถวายกราบทูลเจ้าราชานบมีอนอบน้อมเจ้าแผ่นดินฟ้า แล้วตั้งตัวเลขขีดเขียน

^{๓๗} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๑.

จึงได้ดวงชะตาของเจ้าราชเทวีทั้งแปดมาवलบุญคุณหารตั้งเข้าใส่กัน เลขเลื่อนเคลื่อนตามลักษณะแห่งดวงโหร แล้วจึงกล่าวว่า

ดูเหมือนดวงของผู้ที่ทั้งหกจักเปล่านั้น ลำบากแต่ก็แม่กือเมืองเจ้านางจันทราอัครมเทสีที่มีดวงดาวพระศุกร์เคลื่อนเลื่อนทับเข้ามาแต่คงยังมีดวงแข็ง จักดีก็แต่เจ้านางลุนน้อยผู้เป็นน้องของทั้งหกท่าน มีดาวอังคาร ดาวพระศุกร์มาอยู่ร่วมในดวงชะตา^{๓๘}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ดูด้ว้ ททสวาร์สุน ทมุ่นาง ฝู้งเอื้อย	ดูตั้ง ททสวสุน หมุ่นาง ฝู้งเอื้อย
แควนท้อ กือเมืองเจ้า จันทานางเอก	แควนท้อ กือเมืองเจ้า จันทานางเอก
สุกคาคเอา แอไว้้งเภา	สุกคาคเข้า แอไว้้งเภา
ดิท้อ เจ้าทล้าซ้อย บ้องท่าน ทังปวง	ดีท้อ เจ้าทล้าซ้อย น้องท่าน ทังปวง
อึงคารสุก ร่อวมใน ทงแก้ว	อึงคารสุก ร่อวมใน ทงแก้ว
ทมอกร้อ รวงสอไว้้ ทูนทวย ซ้องพะเนด	ทมอกร้อ รวงสอไว้้ ทูนทวย ซ้องพะเนด
ดิท้อ เจ้าทม่อมทล้า ทอซ้อยโมฆุมิ เจ้าเฮย	ดีท้อ เจ้าทม่อมทล้า ทอซ้อยโมฆุมิ เจ้าเฮย ^{๓๙}

เมื่อพระยากุศราขทราบคำทำนายของหมอโหรแล้วทรงปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ทรงเสวยพระกระยาหารได้มาก แต่คำทำนายนี้ทำให้นางทั้งหกมีอารมณ์ไม่ดีขึ้นเป็นที่รำคาญใจยิ่งนัก และในเวลานั้นยังมีแม่นางผู้ทำเสน่ห์ยาแฝดร้าย ผู้เสาะแสวงรู้เห็นเป็นชนนางกลางเมือง ได้พิจารณาเล่ห์ชั้นเชิงกล คอยแต่จะกินของจ้าง จึงเข้าไปตีสนิทนางทั้งหกบอกเล่ห์กลต่างๆ นานา โดยให้กระซิบต่อเจ้าจอมราชา เพราะว่าคำพูดคำร้กนั้นแปรเปลี่ยนจิตจางเป็นอื่นได้ แม้ว่าเคียดแค้นชิงชังปานใด ภายหลังมารักใคร่ห่วงหอม ประสาเรื่องเพียงเท่านั้น ไม่มียากในความคิด ข้าจักขันอาสา ขอจงอย่าได้เดือดร้อนเคืองใจเลย เมื่อนางทั้งหกได้ฟังดังนั้นจึงกล่าวกับแม่นางผู้ทำเสน่ห์ยาแฝดว่า บุญคุณนี้จักตอบสนองนางแท้ แม่เอย ขอแม่จงทำน้ำมนต์ผสมเสน่ห์ยาแฝด ตูข้าจักเห็นคำทำนายในทางอันชั่วช้าเลวทราม (ขอแม่ ไปสมด้วย มนออย่า อยาแฝด ตูก้อ อาคาคด้วย ทวยฮ้าย ต้าตอย แม่เฮย) จากนั้น แม่หญิงเสน่ห์ยาแฝดร้ายก็รับทำตามความต้องการ โดยเอายาผสมลงในตุ่มน้ำ เมื่อยามเจ้าแผ่นดินเสด็จเอากระบวยเทลงอาบ จะเกิดพิษพวยพุ่งแผ่ซ่านร่ำร้อนระบรมใหม่ทั่วทั้งตัว จิตใจจะเกลียดชังนางเทวีทั้งสอง เพราะหมอโหรจักทำนายจากดีให้กลายเป็นร้าย จึงใส่ความว่า

^{๓๘} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๑, หน้า ๑๐๕.

^{๓๙} อ่างแล้ว, สิ้นใจ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๔.

สองแก่นท้าวเจ้าราชา โขกของนางนั้นมีจริง แต่ว่ากุมารในท้องเป็นภัยร้ายมีโทษแก่บ้านเมือง ดูเหมือนยังไม่เทียมเท่าที่จักเป็นผู้คุ้มครองโลก อีกในวิมานก็จักเห็นรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างผี พระเอย^{๔๐}

ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
อันที สองแก่นซุ่น โขกแม่มีจิง เจ้าเอย	อันที่ สองแก่นซุ่น โขกแม่มีจิง เจ้าเอย
ท่อว่า กุมมารในอุตทอม โทดคตม คมร้าย	ท่อว่า กุมมารในอุทอน โทดคตม คนฮ้าย
เทม็อมแม่เป็น โสม่ด้าม โดยคตคองโลก	เหมือนบ่เป็น โสม่ด้าม โดยคนคองโลก
เว็บจกเป็นรูปเว็อ ระเบวมร้าย ร้างผี เจ้าเอย	เยียวจักเป็นรูปเนื้อ ระเบวมร้าย ฮ้างผี เจ้าเอย ^{๔๑}

เมื่อพระยากุศราขได้สดับดังนั้นจึงรู้สึกโกรธอยู่ในใจแล้วตรัสว่า ‘เราจักคอยดูเวลาประสูติออกมา แท้ใด’ และเมื่อถึงวันประสูติ เจ้าสังข์ทองผู้น้องเสด็จออกมาก่อน มีรูปร่างกลมกลิ้งนอนอยู่บนผืนผ้าแผ่นคำ ‘หึ่นๆๆ’ เสียงผู้คนพูดไปมาเมื่อเห็นรูปร่างหน้าตาที่ผิดไปจากชาวบ้านชาวเมือง ฝ่ายเจ้าผู้ประเสริฐ (สินไช) เสด็จออกจากครรภ์ต่อมา ในเมื่อทรงศิลป์และพระขรรค์อันเป็นอาวุธอันมีฤทธิ์เดชกล้า ถัดจากนั้น นางจันทราผู้เป็นมหาอัครราชเทวีก็คลอดเจ้าแก่นแก้วออกมา มีรูปร่างเป็นราชสีห์ มีวงและงาอันงามวิจิตรเหมือน เมื่อเรื่องราวปรากฏเช่นนี้พระยากุศราขทรงจำใจให้นางลุนกับลูกทั้งสองออกจากบ้านเมืองไปอยู่ป่า เพราะเป็นที่อับอายขายหน้าไปทั่วทั้งในวังและนอกวัง เพราะเหตุพระยากุศราขถูกนางแม่แสนหยาแฝดร้ายวางยาทำมนต์ขลัง ไม่ว่าใครจะพูดอย่างไรก็เห็นเป็นคำอันไพเราะเสนาะใສตามแม่ยาแฝดนั้น แต่ก่อนที่นางลุนกับลูกทั้งสองจะออกจากเมือง พระแม่เจ้านางเมือง (นางจันทรา) จึงพูดกับน้องนางลุนว่า

บัดนี้ ด้วยกรรมเวรมาถึงแล้วหรือหากเฉยอยู่ได้ น้องพี่เต จงจัดเก็บข้าวของที่ต้องการ อย่าช้านานเถิดน้องเอย ขึ้นหากจักนานช้าประเดี่ยวจักเกิดเหตุโทษภัย น้องพี่แล้ว โฉมเฉลาเจ้า น้อยนารถนางลุนเอามือเช็ดลูกปล้น้ำตาไหลรินลงอาบแก้ม^{๔๒}

ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

^{๔๐} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๐๗.

^{๔๑} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๖.

^{๔๒} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมือมั้น นางเมือจตุ้ม เด็นสิ สอญมาด	เมื่อนั้น นางเมืองตัน เตินสี น้อยนาด
บัดนี้ เวรฮอดแล้วลือเจ้า อยู่เป็ม พิเด	บัดนี้ เวรฮอดแล้วลือเจ้า อยู่เป็น พิเด
ออย่ามามม้อจ จงไป ตกแต่ง พิท่อม	อย่ามานม้อง จงไป ตกแต่ง พิท่อม
จักอยู่ชู้า เขียวอ้ยาน โทดพวย พิแล้ว	จักอยู่ชู้า เขียวอ้ยาน โทดพวย พิแล้ว

เมือมั้น ออกรไมทหน้า น้อยมาด นางลุน	เมื่อนั้น ออละไมหน้า น้อยนาด นางลุน
มือทวยเซ็ด ลูบซุม ชุมแก้ว	มือทวยเซ็ด ลูบซุม ชุมแก้ว
บุตตาน้อย นงสี เจ้าอ่อน แม่เฮย	บุตตาน้อย นงสี เจ้าอ่อน แม่เฮย
เจ้าแม่ ทำทลากแท้ ดูพันเพือนท้ยัน แม่แล้ว ^{๔๓}	เจ้าแม่ ทำทลากแท้ ดูพันเพือนท้ยัน แม่แล้ว ^{๔๓}

๒.๒.๔ ปัญหาจริยธรรม : การมีเพศสัมพันธ์ของท้าวสินไชกับนางเกียงคำ

ปัญหาจริยธรรมเรื่องนี้ตั้งต้น ณ ด่านกินรี* ซึ่งเป็นหนึ่งด่านในหลายๆ ด่านที่สินไชพร้อมสีโหและทองสังข์ สามพี่น้องเดินทางตามเอาอาคือนางสุมนทากลับคืนนครเบ็ญจาล ตามคำสั่งของพระยากุศราขผู้เป็นพระบิดา เมื่อหน่อกษัตริย์ทั้งสามมาถึงด่านกินรีได้พบเห็นหมู่นางเทพกินรีผู้โลโฉม มียานยนต์แก้ว รูปร่างเอาจกเงกลี้งเงลาเงางาม ประดับปีกและหางเหาะเหิรสุดสวยงามยิ่ง ปานกระหนึ่งสวรรค์ชั้นพรหมเสกสรรปั้นแต่งให้ต้องตาถึงนัก ความว่า

‘ยาบๆๆ’ บินร่อนเป็นแถวๆ อย่างลั่นหลัง ลงอาบน้ำในวงใหญ่ ปลดวางเครื่องแต่งตัว แล้วพูดส่งเสียงต่อกันล่องลอยชำระอาบองค์ บางพวกถอดปีกออกเคียดเคี้ยวคูคลอเคลียเกี่ยวกอดกัน อยู่ก็มี บางพวกพากันตีกลองน้ำส่งเสียงเหมือนตีกลองอยู่ก็มี บางพวกพากันลูบโลมไล้ล้างสายเส้นผมอยู่ก็มี บางพวกทำท่าขบระบาราพ้อนอย่างอ่อนช้อยสวยงามอยู่ก็มี^{๔๔} ดังข้อความในโคลงวิชมุขมาลีว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
โสมคานคม อยาม ทะยอนแก้ว	โสมคานคม ชียาน ทะยอนแก้ว
แอวองอ้วม ปะดัดหาง เทียนปีก	แอวองอ้วน ปะดัดหาง เทียนปีก

^{๔๓} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๔.

*กินรี คือ หญิงครึ่งนก หญิงผู้มีรูปร่างครึ่งนกครึ่งคน ตอนล่างเป็นนก ตอนบนเป็นผู้หญิง เมื่อจะไปไหนมาไหนจะใส่ปีกใส่หางบินไป ในไตรภูมิพระร่วงบอกว่าที่อยู่ของกินนรและกินรีอยู่ที่ภูเขาไกรลาส เชิงเขาหิมพานต์ แต่บางท่านบอกว่าอยู่เชิงเขาพระสุเมรุ ในที่นี้จะหมายถึงนางผู้มีเชื้อสายของเจ้าเทวดาที่ภูเขาไกรลาส

^{๔๔} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๒๑๙.

งามยิ่งเพียง พมมะเลด เล็ดตา	งามยิ่งเพียง พมมะเลด เล็ดตา
โสมงามเมื่อ นวละพาก เอบนอาบ	โสมงามเมื่อ นวละพาก เขียนขาน
เทิ่งละล้งบม บ่มี พอเพียง	เทิ่งทะล้งบม บ่มี พอเพียง
แอมภมเก็ยง มะนิเนือง ค้อมก่อง	แชนกมเก็ยง มะนิเนือง ค้อมก่อง
ทุกข่ามฟ้า เทลือมเทลือม ทล้งมา	ทุกข่ามฟ้า เทลือมเทลือม หล้งมา

ยาบ ๕ ลງอาบ วัจจว	ยาบๆ ล้ง ลงอาบ วัจจว
จางบนแยง ป่าวกัน ลอยล้ง	วางบนแยง ป่าวกัน ลอยล้ง
บางพ่อง เบียวบีกเรือง เรือยคอง เท็ยวภอด ก้อดี	บางพ่อง เบียวบีกเรือง เรือยคอง เก็ยวภอด ก้อดี
บางพ่อง ทวยท่มน้ำ ตีก้อง ด้งกอง	บางพ่อง ทวยท่มน้ำ ตีก้อง ด้งกอง
บางพ่อง ย้งลูปไล้ สาเกด เกสิ	บางพ่อง ย้งลูปไล้ สาเกด เกสิ
บางพ่อง ท่าละบ่าบ อวງเพ็ยง เพ็ยพ็อม	บางพ่อง ท่าละบ่าบ ข่งเพ็ยง เพ็ยพ็อม ^{๔๕}

เมื่อท้าวเจ้าแผ่นดิน (สินไช) ได้พบเห็นเหล่าเทพกนิรีได้ลงเล่นน้ำและแสดงออกถึงความสุขสนุกสนานดังกล่าวแล้ว เกิดความพึงพอใจ จึงเอื้อนเอ่ยถามว่า เจ้านางสวยงามทั้งหลายมาแต่แห่งไหน จึงได้มาที่นี่ (ทั้งปวง มาแต่ไซไซ เถิงหนี) จากนั้นเหล่าเจ้ากนิรีต่างหันมองหา เขาเห็นท้าวอ่อนน้อยแล้วต่างสะกิดนิ้วบอกกันต่อ อันนี้ เป็นคนจากแดนใดแท้ จึงมาถึงพวกเรานี้ (เมื่อนั้น ฮมๆ ท้าง กินนะลี หลังหล้า เขาก็ เห็นอ่อนท้าว ทวยนิ้ว บอกกัน อันนี้ แนวนคนแท้ เเดินใด มาฮอด) หลังจากทั้งสองฝ่ายได้ทำความรู้จักกันตามประสาหนุ่มสาว แต่มีอยู่หนึ่งเทพกนิรีผู้อ่อนช้อยนางหนึ่งนามว่า นางเก็ยงคำ ลูกเจ้าราชาจอมกษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ เจ้านางมีกริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มองดูเปรียบปานนางกษัตริย์ ด้วยท้าวเจ้าแผ่นดินมีความรักในตัวเจ้านางนารถเก็ยงคำ ต่อไปนี้เป็นภาพการแสดงความรักต่อกันของหนุ่มสาว (สินไชกับเก็ยงคำ) ถอดเป็นภาษาไทยได้ว่า

นางเอี่ยมมืออันเรียวใสอกรับกับมือท้าวเจ้าแผ่นดินอย่างทะนุถนอม เสียงริงรัตผูกพันแห่งความปรารถนาต้องการ กระทบเป็นจังหวะ ด้วยกายอันเร้าร้อนด้วยความรัก แล้วนางก็เปลื้องปีกโอบกอดท้าวเจ้าแผ่นดินไว้แนบกาย. ทั้งสองมีความรักใคร่เสนหาต่อกันมิจืดจางเอามือสองลูบผ้าซ้อนสอดแซมกัน หมุ่นดนตรีประโคมท้าวเจ้านางกนิรีให้เสพสมภิรมย์หมายเสียงปี่แก้วกลมระงมดังทั่วทั้งห้องไพร ท้าวเจ้าแผ่นดินหลงรักเสนหาในตัวน้องนางเจ้าเก็ยง

^{๔๕} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๑๕.

คำ สองต่างชั้นขมอยู่สอง พร่ำพูดพร่ำพันกันอย่างไพเราะ หากให้สมหวังดังความปรารถนาที่
ท้าวเจ้าแก่นแก้วราชาได้เซยชมจนอิมเฒ^{๔๖}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
บาเทียวไ้ ฼งู๋ สวทสี	บาเกี่ยวไ้ เิงชู สวกสี
ร้ทฐบ่้อง นางนาค เียงคำ	ฮักฮูบ่้อง นางนาค เียงคำ
นางก้อ ไทวทอนใส สวทสม สวงนท้าว	นางก้อ ไทวทอนใส สวทสม สวงนท้าว
ปะสงเสียงเกี้ยว ล่า ๕ ร้ทฐบ	ปะสงเสียงเกี้ยว ล่าๆ ฮักฮูบ
นางก้อ เป็องป๊กตุ้ม ตนเจ้า แอบอง	นางก้อ เป็องป๊กตุ้ม ตนเจ้า แอบอง
สองสวาดกั้น ร้ทฐเ่ง มีมาย	สองสวาดกั้น ฮักเ่ง มีมาย
มือฮอนซิง ลบนม ในผ้า	มือฮอนซิง ลบนม ในผ้า
บน ๕ พ้อม นางกะสิง ปะสงเสบ	บนๆ พ้อม นางกะสิง ปะสงเสบ
เสียงปีแก้ว กมก้อง ล่วงไพ	เสียงปีแก้ว กมก้อง ล่วงไพ
พะบาดเจ้า ร้ทฐบ เียงคำ	พะบาดเจ้า ฮักฮูบ เียงคำ
สองขมสอง ช่างออย อ่าฮึง	สองขมสอง ช่างออย อ่าฮึง
ดูตั้ง อ้นปะสงได้ โดยคะนิง ลุลาบ	ดูตั้ง อ้นปะสงได้ โดยคะนิง ลุลาบ
แก้วแก่นไ้ ขุมฮ้อน อิมเสน	แก้วแก่นไ้ ขมฮ้อน อิมเสน ^{๔๗}

หลังจากทั้งท้าวสินไชและเจ้าางเียงคำได้แสดงความรักอย่างดุจดดื่มต่อกัน และสินไชได้
ให้สัญญารักต่อนางว่าหากตามเอาอาสุมณฑากลับคืนนครเบ็งจาลแล้ว จักกลับมาหานางอีกเพราะใจมิ
อาจลืมเจ้าางแก้วที่ตัวรักและทะนุถนอมอย่างหาที่สุดมิได้ เพราะนางเป็นเหมือนดั่งแก้วตาดวงใจใน
กายตนมิอาจหน่ายระอาใจได้ แม้มีสมบัติมากล้น มีเหล่าสาวงามนางสนมมากมาย อ้ายก็จักยกเจ้า
(เกียง) ขึ้นเป็นหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว (ดูตั้ง วินยานยัง ฮ่อสี ปะสงมัน แม้นสิ ได้ลาปล้น นางนาค นักสนม
ก้อดี คงจัก โจมเียงคำ พี่ปุ่น เป็นต้น) เมื่อได้บอกความในใจต่อกันจนหมดสิ้นแล้ว ในที่สุดท้าวสิน
ไชจึงจับเอาอาวุธเข้าแนบกระชับมัน สืบเท้าก้าวตามป่าดงพงกว้าง ตามองร้อยท้าวสังข์ของบุกป่า
อย่างรีบร้อน

^{๔๖} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๒๒๓-๒๒๔.

^{๔๗} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

๒.๓ การประพุดิปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ

มนุษย์เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนจนก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า สังคม (Society) ในสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้าง แต่ในระยะแรกโครงสร้างทางสังคมจะไม่สลับซับซ้อน แต่ลักษณะโครงสร้างจะแบ่งชั้นโดยตัวของมันเอง เพื่อแสดงให้เห็นถึงฐานะตำแหน่งความรับผิดชอบ เกียรติยศ และอื่นๆ ของบุคคลนั้นๆ ว่า ได้รับการยอมรับในสังคมสูงกว่า เท่ากัน หรือต่ำกว่า หากกล่าวเฉพาะสังคมอีสานมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของตน เช่น ภาษา ดนตรี การละเล่น เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา โดยเฉพาะวรรณกรรมอีสานจะทำให้ทราบสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับสังคมอีสาน เพราะวรรณกรรมเป็นสิ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ เป็นเครื่องสื่อความคิด จินตนาการ เปรียบเทียบ กระจกเงาสสะท้อนโครงสร้างทางสังคมหลายแง่มุมตามประสบการณ์ของผู้เขียน^{๔๘} หากกล่าวเฉพาะวรรณกรรมสินไซผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เห็นการประพุดิปฏิบัติของบุคคล ซึ่งเป็นเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในบริบทสังคมอีสานได้เป็นอย่างดี มีคำอธิบายเป็นลำดับดังนี้

๒.๓.๑ การประพุดิปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

๑. มนุษย์มีต่อครอบครัว

ครอบครัวในวรรณกรรมสินไซมีลักษณะเป็นครอบครัวที่ถือ ‘บิดาเป็นใหญ่’ ซึ่งการถืออย่างนี้มีมากที่สุดในสังคม เช่น ตอนที่พระยาสุทราซบไล่นางจันทากับนางลุนนอกนอกเมือง เพราะคลอตกเป็นสัตว์มีลักษณะแปลประหลาด (เห็นๆ พร้อม เสียงถ่าว แถมวอน เห็นโสมสี หลากคามควนง้อ)^{๔๙} และเพราะโทรทำนายว่าโอรสทั้งสามเป็นคนกาลีบ้านกาลีเมือง ไม่ควรเลี้ยง (ผิดแพกฮ้ายเฮาเลี้ยง บ่ควร)^{๕๐} ไว้ในวัง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่าพ่อมีอำนาจมากกว่าแม่ ส่วนจำนวนคู่สมรสในครอบครัวในวรรณกรรมสินไซมี ๒ แบบ คือ ครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว เป็นครอบครัวของชนชั้นสามัญธรรมดา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีจำนวนมากที่สุดในสังคม ส่วนครอบครัวแบบมากผัวมากเมียได้แก่ครอบครัวของชนชั้นสูง เช่น กษัตริย์ เห็นได้จากครอบครัวของพระยาสุทราซบ ๘ องค์ ซึ่งในสมัยโบราณถือว่าเป็นสภาพปกติของสังคมในสมัยนั้น และเป็นที่ยอมรับกันว่าไม่ใช่สิ่งเสียหายอะไร เพราะหากฝ่ายชายมีความสามารถที่จะเลี้ยงดูได้ นอกจากนี้การมีภรรยามากยิ่งขึ้นเป็นเครื่องแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ เพราะภรรยาทั้งหลายจะเป็นผู้สืบสายโลหิต เพิ่มวงศ์เครือญาติให้มากที่สุด อันจะเป็นเครื่องกำประกันความปลอดภัยของอาณาจักร

^{๔๘} จารุวรรณ ธรรมวัตร, รายงานการวิจัยศึกษาอีสานจากวรรณกรรมคำสอน, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๘), หน้า ๑.

^{๔๙} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๖.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

๑.๑ กรณีพระยาสุรราช

ในวรรณกรรมสินไซได้แสดงให้เห็นความผูกพันทางสายโลหิตอย่างชัดเจนที่สุด โดยศึกษาได้จากกรณีพระยาสุรราชมอบหมายให้สินไซออกติดตามอาสูมณฑาทิกลับนครเป็งจาล สินไซยอมทำทุกอย่างเพื่อญาติและรักษาเกียรติยศของวงศ์ตระกูล แม้สามพี่น้อง คือ สีโห สินไซ สังข์ทอง จะไม่เคยเห็นหน้าพระยาสุรราชและอาสูมณฑาทิก็ตาม แต่ด้วยความกตัญญูและความผูกพันทางสายโลหิตก็ยอมทำตามทุกอย่าง และนางสูมณฑาทิแม้จะรักผูกพันกับยักษ์กุมภภัณฑ์ขนาดไหนก็ตาม แต่ไม่อาจจะขัดขืนหลานสินไซได้ เพราะความรักของพี่ชายและหลาน นางจึงเลือกที่จะกลับบ้านเมืองกับหลาน แม้นางจะเสียใจที่จำต้องพลัดพรากจากยักษ์กุมภภัณฑ์ผู้มี

กรณีพระยาสุรราชสามารถศึกษาได้จากการกระทำของพระองค์ นั่นคือพระยาสุรราชได้กระทำในสิ่งที่เรียกว่า ‘การประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลในครอบครัว’ ซึ่งประกอบด้วยเมสี โอรส และนางสูมณฑาทิผู้น้องสาวเป็นอย่างดี ในวรรณกรรมสินไซพระยาสุรราชในฐานะผู้เป็นพ่อของลูกทั้งสาม พระองค์ได้แสดงบทบาทและหน้าที่ของความเป็นพ่อได้ดี คือ มีการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังให้โอรสมีความกตัญญู แม้ว่าในตอนแรกตลอดพระองค์ไม่ได้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นบิดาที่สมบูรณ์มากนัก แต่เมื่อพระองค์ทราบความจริงว่าโอรสทั้งสามเกิดจากนางจันทราและนางลุน พระองค์ก็สำนึกผิดในการกระทำของตน โดยไม่ถือทิฐิยอมออกตามหาลูกและเชิญโอรสและเมสีกลับคืนสู่นครเป็งจาล และในที่สุดได้พระองค์ได้มอบบ้านหรือแบ่งเมืองให้โอรสทั้งสามเป็นเจ้าของปกครองต่อไป ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความรักของพ่อที่มีต่อลูก (ในฐานะลูกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว) ดังข้อความว่า

หากว่ารู้ข่าวท้าวเจ้าแล้วจงตั้งใจมาสั่งความว่า ขอท่านจงลงโทษท้าวราชา ผู้กระทำการอันผิดกับพ่อเจ้านั้น ขอลูกทำภารกิจอันยิ่งใหญ่ให้ความเดือดร้อนจางหาย

เมื่อได้ทำดังนั้นจักมอบแผ่นดินและราชสมบัติเมืองเป็งจาล ให้กับลูกชายของพระนางลุนอันเป็นที่รักใคร่ปรารถนา แม่นา^{๕๑}

ดังข้อความในโคลงวิชมุขมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
คั้นว่า รื้ออารเจ้า ใจแจ้ว สึงคะติ	คั้นว่า รื้ออารเจ้า ใจแจ้ว สึงคะติ
ไข่ท่าม ทงโหดท้าว ทิลาด อ้นผิด พ่อนั้น	ให้ท่าน ทงโหดท้าว ทิลาด อ้นผิด พ่อนั้น
ออไข่ ลุกพอค้ำ ทวมทลวงเหือดบาง เบาฮ้อน	ขอให้ ลูกพอค้ำ ทวมทลวงเหือดบาง เบาฮ้อน
ดั่งมัน ฆนะคอนค้าย เป็งจาม โจมมอบ	ดั่งมัน กงนะคอนค้าย เป็งจาม โจมมอบ

^{๕๑} อ่างแก้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๔๗.

ไว้ผู้ท้าว แพงซ้อย ช่างป่อง ว่ามา	ไว้ผู้ท้าว แพงซ้อย ช่างป่อง ว่ามา
เมื่อนั้น ลือเดดไท่ ท้าวซื่อสินไซ	เมื่อนั้น ลือเดดไท่ ท้าวซื่อสินไซ
จงใจอาบ ออบคุณ พะองเจ้า	จงใจอาบ ออบคุณ พะองเจ้า ^{๕๒}

ในอีกหนึ่งเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระยาสุทราขเจ้าผู้ปกครองนครเป็งจาล ได้มอบความเป็นใหญ่ให้อรสทั้งสามด้วยการประกอบพิธี **การอภิเษกเจ้าชายน้อย** จึงได้รับสั่งให้เตรียมเครื่องปูลาดคาคประดับด้วยผ้าแพรลาย กางร่มทองคำกั้นบังข้างบนและข้างล่าง จัดแต่งใบตองทองคำเรียงรองประดับไว้เป็นทิวแถว มีฝาผนังเห็นเป็นเกล็ดแก้วมณีบังกั้นคอยระวัง ภายใต้บัลลังก์เศวตฉัตรเรียงรองเสียดยอดสูงโผล่พ้น แล้วตีกองฤกษ์มหาชัย และเตรียมการอื่นๆ จนพร้อมเรียบร้อยสมบูรณ์ดีทุกอย่างทุกประการแล้ว เจ้าขุนนางบุโรหิตทั้งแปดคนเข้ามอบน้อมกราบถวายพระพร ขอจงเป็นที่เล่าลือปรากฏกว้างไกล เสร็จแล้วเจ้าราชาทุกแคว้นแดนประเทศก็เข้ามอบน้อมถวายเทียนทอง ท่ามกลางเสียงลั่นฆ้องร้องแซพเหมือนให้ได้ยินถ้วนทั่ว จากนั้น เจ้าราชาพระยาครุฑผู้เขาเล่าลือว่าเป็นจอมโลกก็พูดว่า

ควรถูกหาชื่อตามเจ้าพระอินทร์ได้แต่งตั้งมาให้ อันท้าวชายน้อยนั้นชื่อว่า **‘สังข์สินชัยมหาจักร’** ให้ผู้คนเล่าลือในโลก อันว่าน้องของท่านผู้ติดตามตั้งเงาติดตามตัวนั้นชื่อว่า **‘สังขารจักร’** เป็นผู้ปกครองดูแลทางน้ำ อันว่าเจ้าผู้เป็นพี่สืพรากุมารนั้นชื่อว่า **‘สีหจักร’** เป็นผู้ปกครองดูแลหมู่ไพร่พลบริวาร

ขอเจ้าองค์กษัตริย์จงเป็นจอมโลก ที่ร้อยแปดพันเมืองต่างมานอบน้อมเจ้าแต่เพียงผู้เดียว ด้วยบุญญาบารมีที่ข้ามฟ้าข้ามแผ่นดินกว้างไกล ทุกฤดูเดือนปีมีแต่รวบรวมเอาทรัพย์สินเงินทองข้าวของพระคลังหลวง^{๕๓}

ตั้งข้อความในโคลงวิซุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ครอนที ทาามม่น้อย อินตาต้งแตง มานี้	ควนที่ หานาม่น้อย อินตาต้งแตง มานี้
ซื่อว่า พะยาสินไซ มะทาจัก โลกลือ บุญก้าง	ชื่อว่าพะยาสินไซ มะทาจัก โลกลือ บุญก้าง
อันว่า น้อยท่านแท้ เทียมคาคคือเงา	อันว่า น้องท่านแท้ เทียมคาคคือเงา
ซื่อว่า สึงอาละจัก จำนำ ซาวน้ำ	ชื่อว่าสังขาละจัก จำนำ ซาวน้ำ
อันว่า พิท่านท้าว สีหะลาตชะกุมาน	อันว่า พี่ท่านท้าว สีหะลาตชะกุมาน

^{๕๒} อ่างแล้ว, **สินไซ** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๒-๘๓.

^{๕๓} อ่างแล้ว, **สินไซ เล่ม ๑**, หน้า ๔๔๓.

ภ้อดี	ก้อดี
ชื่อว่่า สีทะจักลาซา จ่านาแนวเชื้อ	ชื่อว่่า สีทะจักลาซา จ่านาแนวเชื้อ
องทะสัดเจ้า เป็๋นจอมใจโลก	องทะสัดเจ้า เป็๋นจอมใจโลก
แปดพันทิบน้อม เป็๋นเจ้าแห่งเดียว	แปดพันทิบน้อม เป็๋นเจ้าแห่งเดียว ^{๕๔}

อีกประการหนึ่งให้เห็นชัดคือเมื่อชายหญิงสมรสกันแล้วคู่สมรสของฝ่ายหญิงจะมาอาศัยอยู่กับฝ่ายชาย เช่น ครอบครัวพระยาสุรราชและครอบครัวพญานาค ในการแต่งงานถือว่าผู้หญิงเป็นสมบัติของฝ่ายชาย ต้องเชื่อฟังและคอยเอาใจใส่ดูแลครอบครัวที่เกิดจากการสมรสกับคนในวงวานเดียวกัน และครอบครัวที่สมรสกับคนนอกวงวานเดียวกัน เช่น นางสุมนชากับยักษ์กุมภภัณฑ์ แนวคิดเกี่ยวกับการแต่งงานในสะท้อนให้เห็นว่า บิดามารดามีสิทธิ์ในการเลือกคู่ครอง และเห็นว่าไม่ควรคนต่างชั้นกับตน โดยเฉพาะหญิงที่สูงศักดิ์นิยมแต่งงานกับเชื้อชาติเดียวกัน ชนชั้นเดียวกันและชุมชนเดียวกัน กล่าวเฉพาะกษัตริย์จะคำนึงถึงเผ่าพันธุ์มากที่สุด การแต่งงานนอกเผ่าพันธุ์ของนางสุมนชากับยักษ์กุมภภัณฑ์ถือว่า ‘เป็นการเสียศักดิ์ศรี’ พระยาสุรราชจึงพยายามติดตามน้องสาวคืนเพื่อรักษาเกียรติและความรักน้องสาวมาก การกระทำของพระยาสุรราชจึงเป็นไปในฐานะเจ้าผู้ปกครองนครเป็๋นจาล ดังนั้น การติดตามน้องสาวกลับคืนเมืองจึงเกิดขึ้น ดังข้อความว่า

โอหนอ เป็นเวรกรรมอันใดของเจ้าน้องนางของอ้ายพี่ กูเอย ป่านนี้เจ้ายักษ์คงจักฆ่าฉีกเนื้อกินตายแล้วหรือว่่ายัง ฟันนี้ได้แต่ร้องไห้ด้วยความคิดถึงทุกคำคืน จักว่่าเป็นตายมิอาจรู้ได้ หากว่่าจักรวบรวมไพร่พลเป็นล้านตามแย่งชิงเอาอากันนั้น ก็ไม่รู้ที่อยู่เจ้าจอมแก้วขอกว่่าพักอยู่ในแห่งหนใด

หรือว่่าพูดขอให้หมอสอนร่ำเรียนวิชามนต์เพื่อเหิรทะยานบินเหมือนพวกหมู่พิทยาธร อันนั้นก็เป็๋นลักษณะของคนชั่วช้าไม่อาจกล้ากระทำได้ มิใช่เป็๋นวิสัยของหน่อเนื้อเชื้อเจ้าแผ่นดินต้องควรคิดพิจารณา หรือจักล้กลอบจ้างพวกผีช่วยแบกบินตามหานั้น ชะรอยว่่าคงไม่ได้ตามตั้งใจหวังเหมือนเดิม หรือว่่าบวชเป็นดาบสเพื่อตรัสรู้แล้วหากไม่เป็๋นประโยชน์แท้ ผิดที่ผิดทางไม่ถูกลักษณะวิสัย

ควรกูพราวจากนครเพื่อบวชเป็๋นพระออกตันตันแสวงหา หากรู้ว่่าเป็๋นคนธรรมดาจักมีความเดือดร้อนหลายสิ่งหลายอย่างยิ่ง จักมีแต่ความคั่งแค้นให้หม่นหมองเพิ่มเติมเข้ามาอีก^{๕๕} ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

^{๕๔} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๒-๘๓.

^{๕๕} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๕๑.

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ກາໄຕໂອ້ ອນຸຊາເຈົ້າພີ ກູເຮບ	กาไตโ้อ๋ อนะจุษาเจ้าพี่ กูเฮย
ປານນີ ຍັກຂ້າເຈົ້າ ກິນແລ້ວເຫລືອວ່າ ນັ້ນເດ	ปานนี้ ยักข้าเจ้า กินแล้วเหลือว่า นั้นเด
ພີທຸງໄຫ້ ທຸກຄ່າ ວັນດິນ	พี่ท่งให้ ทุกคำ วันคิน
ຈິກວ່າເປັນຕາຍ ... ໄຮບ່ມິ ນຳສູ້	จักว่่าเป็นตาย...ไผบ่มี นำสู
ວ່າຈັກ ຕ້ອມພນລ້ານ ນຳຊູຊິງຍາດ ເອານັ້ນ	ว่่าจັก ต้อมพนล้าน นำจุชิงยาด เอนั้น
ກ້ອບ່ສູ້ ແຫ່ງແກ້ວ ກູດ້າງທີໄດ	ก้อบ่สู
ຮູ້ວ່າກູຈັກ ໄປຈອບຈ້າງ ຫມອຣ່າເຮືບມມນ	สูว่่ากุกจັก ไปจอบจ้าง หมอฮ่าเฮียนมม
ທຳເປັນໂດຍ ດັງທອນ ທະບາມຜ້າຍ	ทำเป็นโดย ดั่งทอน ทะยานผ้าย
ດັງມັ້ນ ວິໄສຊ້າ ເຍີວເກີນ ກາຣຊ້ວ	ดั่งนั้น วิสชา ช้า เยียวเกิน การชว
ຜິດເຜ່າເຊືອ ຫອນເກົ່າ ໄດ້ຄວນ	ผิดเฝ้าเชื้อ ทอนเก่า ได้ควน
ຮູ້ວ່າຈັກ ໄປຈອບຈ້າງ ຜີບິນບາບແບກ ນຳມັ້ນ	สูว่่าຈັກ ไปจอบจ้าง ผีบินบายแบก นำนั้น
ເຍີວບໍ່ໄດ້ ໂດຍດ້າມ ດັງລາງ	เยียวບໍ่ได้ โดยด้าม ดั่งลาງ
ຮູ້ວ່າຈັກ ໄປແສງດ້ວຍ ຕາປັດໄສ ໂສມໂພດ	สูว่่าຈັກ ไปแสวงด้วย ตาปัดไส โสมโพด
ອັບພິຍານໄດ້ແລ້ວ ທະບາມລ້າ ລ່ວງນຳ	อัปพิยานได้แล้ว ทะยานล้า ล่วงนำ
ດັງມັ້ນ ລອນບໍ່ເປັນປະໂຫຍດແທ້ ຜິດຮ່ອມ ອະວິໄສ	ดั่งนั้น ลอนบ่เป็นปะໂຫຍດແທ้ ผิดฮ່อม อะวิไส
ຄວນກູໄລ ມະຄອນຕາມ ບວດສມແສງດັ້ມ	ควนกูไล มะคอนตาม บวตสมแสวงดັ້ມ
ຜິຈັກເປັນ ກະຫັດຮູ ມິໂພຍ ພັນເຍືອງ	ผิจັກเป็น กะຫັດฮู มีໂພຍ พันเยือง
ເຍີວຈັກແດ້ນ ຄລັງໄຫມ້ ຫມອງຕ້ອງ ຕືມມາ ປ່ຮູ້	เยียวຈັກແດ້ນ คลັງໄໝ້ หมองต້ອງ ตືມมา ປ່ຮູ້ ^{๕๖}

ประเด็นสุดท้ายแห่งกรณีพระยาสุรราชคือการปฏิบัติพระองค์ในฐานะเป็นพี่ เนื้อเรื่องในวรรณกรรมสินไซได้สื่อความเข้าใจว่า พระยาสุรราชได้แสดงบทบาทความเป็นพี่ชายได้เป็นอย่างดี พี่ต้องดูแลน้องตั้งเป็นบิดามารดา พระองค์รักน้องสมุณทามาก จะเห็นว่าในเนื้อเรื่องได้บรรยายถึงปราสาทที่พระองค์สร้างให้น้องสาว และให้คนคอยรับใช้ลูกเป็นอย่างดี ใครมาสู่ขอก็ไม่ยอมยกให้ อีกประการหนึ่ง ได้แก่ตอนนางสมุณทากลับมาอยู่บ้านเมืองอีกครั้งก็ไม่รังเกียจว่าน้องสาวอยู่กินกับยักษ์

^{๕๖} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๙.

กุมภภณฑ์ กลับแสดงความดีใจที่ได้ น้องสาวกลับคืนนครเป็งจาล ซึ่งก่อนนี้พระองค์ร้องไห้ปานใจจะขาด จนคิดจะยกกองทัพออกติดตามเลยทีเดียว ความนึกคิดดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นความรักที่ยิ่งใหญ่ ดังข้อความว่า

โอหนอ เป็นเวรกรรมอันใดของเจ้าน้องนางของอ้ายพี่ กุเอย ปานนี้เจ้ายักษ์คงจักฆ่าเจ้าฉีกเนื้อกินตายแล้วหรือว่ายังมีชีวิตอยู่ น้องพี่เด พี่นี้ได้แต่ร้องไห้ด้วยความคิดถึงทุกคำคืน นี้แล้วหากว่าเป็นหรือตายมีอาจล่วงรู้ หากว่าจักรวบรวมไพร่พลเป็นล้านตามแย่งชิงเอาอาคีนนั้น ก็ไม่รู้ที่อยู่เจ้าจอมแก้วของกูว่าพักอยู่ในหนแห่งใด นั้นเด^{๕๗}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมลีสั่งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
พิชู่ไข้ ทูภค้ำ วัมคิน	พี่หุงให้ ทุกคำ วันคืน
จักว่าเป็นตาย ไผบ่มี นำสู	จักว่าเป็นตาย ไผบ่มี นำสู
ว่าจัก ต้อมพมล้าง นำชูยียด เอานั้น	ว่าจัก ต้อมพมล้าง นำชูชิงยาด เอานั้น
ก้อบสู แหวงแก้ว ภูค่างทีใด	ก้อบสู แหวงแก้ว ภูค่างทีใด ^{๕๘}

๑.๒ กรณีนางสุมณฑา

การประพฤติปฏิบัติต่อครอบครัวยังสามารถศึกษาได้จากกรณีนางสุมณฑา ผู้เป็นน้องสาวพระยาสุรราชและเป็นภรรยาของยักษ์กุมภภณฑ์ได้ผ่าน ๓ ฐานะ คือ

๑. นางสุมณฑาในฐานะน้องสาวได้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นพี่น้องไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แม้จะพลัดพรากจากกันไปหลายปี นางสุมณฑายังรักและเคารพเชื่อฟังพี่ชายอยู่เสมอ แม้ว่านางจะรักสามีมากเพียงใดก็ตาม จากพฤติกรรมที่นางสุมณฑาแสดงออกสะท้อนให้เห็นว่า ความผูกพันทางสายเลือดนั้นยิ่งใหญ่ไม่มีสิ่งมาเทียบได้

๒. นางสุมณฑาในฐานะแม่ จะเห็นว่านางสุมณฑามีความรักลูก สามารถที่จะทิ้งนางกลับบ้านเมืองโดยไม่นำนางสีดาจันทร์ไปด้วย นางสุมณฑาขอร้องไห้สิ้นใจไปตามนางที่เมืองบาดาลให้ความช่วยเหลือให้เขามีความสุข ซึ่งแสดงให้เห็นว่านางสุมณฑาได้ทำหน้าที่เป็นแม่ได้เป็นอย่างดี

๓. นางสุมณฑาในฐานะภรรยา ในเนื้อหาของเรื่องได้สะท้อนให้เห็นการทำหน้าที่ในฐานะภรรยาว่า นางสุมณฑาเป็นคนรักสามี แม้ในตอนแรกนางจะไม่มีใจรักต่อยักษ์กุมภภณฑ์เลย แต่เมื่อนางได้เป็นภรรยายักษ์กุมภภณฑ์แล้ว นางเกิดความรักความผูกพันกับยักษ์กุมภภณฑ์ผู้คอยให้การดูแลปรนนิบัตินางเป็นอย่างดี แม้จะต่างเผ่าพันธุ์กัน แต่กาลเวลาเป็นเหตุให้นางเกิดความรักในตัวยักษ์กุมภภณฑ์ ซึ่งทราบได้จากตอนที่สิ้นใจตามไปเพื่อจะนำนางกลับคืนบ้านเมือง นางได้บอกหลานสิ้นใจว่า

^{๕๗} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๑, หน้า ๕๑.

^{๕๘} อ่างแล้ว, สิ้นใจ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๘.

สิ่งสำคัญของสำคัญและจำเป็น ๓ สิ่ง คือ ผ้าสไบ ปิ่น (ปักผม) และซ่อง (เครื่องปักผม) ถึง ๓ ครั้ง โดยที่นางเข้าไปในเรือนก็จะปลุกยักษ์กุมภภัณฑ์ผู้กำลังหลับไหลไม่รู้ตื่นถึง ๓ ครั้ง ๓ ครา การกระทำดังกล่าวแสดงว่านางมีความรักในสามี เมื่อยักษ์กุมภภัณฑ์เสียชีวิตนางได้ร้องไห้เศร้าโศกและทำบุญไปให้ ซึ่งแสดงว่านางมีความซื่อสัตย์ต่อสามี

ก. ข้อความที่สื่อว่า สีมผ้าสไบ ความว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
นางก้อ ทงพะเนดลัน ลาที่ทงกะสัน	นางก้อ ทงพะเนดลัน ลาที่ทงกะสัน
คิงแพงเถิง ข้าวคอง คืดได้	คิงแพงเถิง ข้าวคอง คืดได้
ทูนทลานแก้ว ภูนาผายโผด อาก่อน	ทูนทลานแก้ว ภูนาผายโผด อาก่อน
อาก้อ สีมแผ่นผ้า ซะไบบาง ค่าควน	อาก้อ สีมแผ่นผ้า ซะไบบาง ค่าควน
ท้าวท้าวฮ้อน เหวฮีบ ทันทิ	ท้าวท้าวฮ้อน เหวฮีบ ทันทิ
นางก้อ คิมคุดยัว ฆอดทุมทิวไท้	นางก้อ คิมคุดยัว ฆอดทุมทิวไท้ ^{๕๙}

ข. ข้อความที่สื่อว่า สีมปิ่น (ปักผม) ความว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
นางก้อ ลุงเถิงห้อง เหวอนคัวคุ่มหุ่ง	นางก้อ ลุงเถิงห้อง เหวอนคัวคุ่มหุ่ง
อาก้อ สีมปิ่นเกล้า หัวแก้วค่าควน แท้มา	อาก้อ สีมปิ่นเกล้า หัวแก้วค่าควน แท้มา
ขอโผดยั้ง นามนึ่งภูนา อาก่อน	ขอโผดยั้ง นามนึ่งภูนา อาก่อน
บาก้อ วางนางคิน คอบผัวทิวไท้	บาก้อ วางนางคิน คอบผัวทิวไท้
นางก้อ เหวเฮงคั้น คุมผัวซึกซัน	นางก้อ เหวเฮงคั้น คุมผัวซึกซัน
ยักยั้ง หลับสิ้นลัน มิฮู้เมื่อคิง แท้นอ	ยักยั้ง หลับสิ้นลัน มิฮู้เมื่อคิง แท้นอ ^{๖๐}

ค. ข้อความที่สื่อว่า ซ่อง (เครื่องปักผม) ความว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เฮ้วแสงตัน เหาอาฮีบเฮ่ง	เฮ้วแสงตัน เหาอาฮีบเฮ่ง
นางก้อ สวดยปิ่นเกล้า กำได้ ต่วนลง	นางก้อ สวดยปิ่นเกล้า กำได้ ต่วนลง
ท้าวท้าว พาท่องเท้า เถิงชดทวนทอง	ท้าวท้าว พาท่องเท้า เถิงชดทวนทอง

^{๕๙} อ่างแล้ว, สิ้นใจ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๙.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

นางก้อ พางพุมิ ว่าลิ้มยั้งซ้อง	นางก้อ พางพุมิ ว่าลิ้มยั้งซ้อง
ออทลามาแก้ว คีนมาสามเหล่า	ขอทลามาแก้ว คีนมาสามเหล่า
ร้อจ่าไท้ เสิบยั้งซ้องยั้ง	ซ้องฮ้ำให้ เสิบยั้งซ้องยั้ง ^{๖๑}

๑.๓ กรณีนางจันทรา

นางจันทราเป็นมเหสีพระยาสุทราษ มีลูกชายชื่อ สีโห ก่อนตั้งครุภรรยาจันทราได้ฝันว่านางซึ่งช่างเผือก โดยที่โหรทำนายว่าจะมีผู้มีบุญญาธิการมาเกิด นางทั้งหกจึงไปติดสินบนโหรให้กลับคำทำนาย นางจันทราจึงถูกขับออกจากเมืองไปอาศัยอยู่ในปราสาทในป่าที่พระอินทร์เนรมิตให้ ซึ่งสามารถศึกษาได้จาก ๒ ฐานะ คือ

๑. นางจันทราในฐานะเป็นภรรยา นางจันทราได้แสดงให้เห็นว่านางได้ทำหน้าที่เป็นภรรยาที่ดี คือ นางมีความซื่อสัตย์ มีความจงรักภักดี คอยปรนนิบัติสามี มีความเคารพเชื่อฟัง ช่วยแบ่งเบาภาระของสามี เช่น ตอนที่พระยาสุทราษออกบวชเพื่อตามหาน้องสุมนทนา นางจันทราได้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลบ้านเมืองแทนสามีอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีจิตเมตตา ให้ความสำคัญกับญาติฝ่ายสามี รู้จักแบ่งปันสิ่งของที่สามีหามาได้แก่ญาติพี่น้อง ดำรงตนอยู่ในศีล ไม่ประพฤตินิดในกาม

๒. นางจันทราในฐานะเป็นแม่ของลูก นางจันทราได้แสดงให้เห็นว่าแม่จะต้องคอยเลี้ยงดูลูก ให้การศึกษา อบรมสั่งสอนในสิ่งดีงาม ความสุขความปลอดภัยของลูกเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ อย่างเช่นตอนที่นางจันทราทูลต่อพระยาสุทราษเกี่ยวกับโอรสที่เกิดมาถึงลักษณะแปลกประหลาดอย่างไร แต่นางไม่อาจทอดทิ้งลูกได้ เพราะลูกเปรียบเหมือนมือเท้าที่ไม่สามารถตัดออกได้ จึงต้องเลี้ยงดูให้เติบโต การปฏิบัติตัวของนางจึงแสดงให้เห็นความรักที่ยิ่งใหญ่หาสิ่งใดเปรียบไม่ได้แล้ว นางจึงเป็นผู้มีจิตใจที่บริสุทธิ์จึงนำยกย่องเชิดชูเป็นอย่างยิ่ง การประพฤติปฏิบัติตนที่ดีงามของนางจันทรา ดังข้อความว่า

ขอแก่เจ้าจอมบุญสามีผู้ประเสริฐ ผู้เป็นที่พึ่งชีวิต อันนี้เป็นเช่นดั่งมือและเท้า ใครนั่นหากจักตัดขาดเสีย แม้ชื่อว่ามิรูปร่างไม่งามเป็นสัตว์ป่าเดรัจฉาน ข้าขอเพียรถนอมกลมเกลี้ยงเลี้ยงดูไว้ตามหลัง แล้วแต่เป็นเช่นบุญกรรม พระเออย ก็หากสมประสงค์คงเป็นบุญอย่างมาก ล้น จึงได้ท้าวแจ่มเจ้าผู้มีบุญกว้างมาเกิดด้วย

แม้ว่าเจ้าจอมราชาประสงค์ปล่อยพันให้ทนทุกข์ ก็ดี ตัวข้าขอติดตามอยู่ในป่าดงด้วยกับชายน้อย แม้นจักฆ่าตัดคอฝังกลบดินเสียให้สิ้น ตัวข้าก็อยู่คู่เคียงลูก แม้นจักเอาแซ่ไว้ในน้ำก็ไม่สามารถปล่อยวางลงได้^{๖๒}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๖๒} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๑, หน้า ๑๑๑.

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ออแหม่ พะพีจู้ งามปะเส็ด สามีโโก	ขอแก่ พะพีจั้ง ตนปะเส็ด สามิโก
อันนี่เป้มดั่ง ถิมมือไผ ท่อมสิม เสียวได้	อันนี่เป้มดั่ง ตินมือไผ ท่อมสิม เสียวได้
แม่มชู้ เป้มโสมฮ้าย ลาชะสี สัดป่า ก้อดี	แม่มชู้ เป้มโสมฮ้าย ลาชะสี สัดป่า ก้อดี
อาออ เพียมเลียงไว้ ตามทล้าງ แต่บุน เจ้าเฮย	ข้าขอ เพียมเลียงไว้ ตามทล้าງ แต่บุน เจ้าเฮย

ทากได้ ปากฎาแล้ว บอละบวน บุนมาก	ทากได้ ปากฎาแล้ว บอละบวน บุนมาก
ก้อจิง ได้แจ่มเจ้า บุนก้าง เก็ดมา นีแล้ว	ก้อจิง ได้แจ่มเจ้า บุนก้าง เก็ดมา นีแล้ว
แม่มชู้ พูระนาดน้าว ปะสงโผด พอนทุก ก้อดี	แม่มชู้ พูระนาดน้าว ปะสงโผด พอนทุก ก้อดี
อาออ ไปตามถิม อยู่ดง ดอมน้อย	ข้าขอ ไปตามถิม อยู่ดง ดอมน้อย
แม่มจ๊ก ทุมทากอา ออเลียง ธรองลูก	แม่มจ๊ก ทุมทากอา ออเลียง ธรองลูก
แม่มจ๊ก จับแช่ไว้ ในน้ำก้อบวง ได้แล้ว ^{๖๓}	แม่มจ๊ก จับแช่ไว้ ในน้ำก้อบวง ได้แล้ว ^{๖๓}

๑.๔ กรณีนางลุน

การประพาศปฏิบัติต่อครอบครัวยังสามารถศึกษาได้จากกรณีนางลุน ผู้เป็นลูกสาวนันทเศรษฐีแห่งนครจำปา นางลุนเป็นคนสุดท้อง ต่อมาได้แต่งงานกับพระยาสุคราฐแห่งนครเบ็งจาล ขณะขอลูกจากพระอินทร์ นางได้รักษาศีล พระอินทร์ประทานพรส่งเทพมาเกิดในท้องนางลุน ก่อนตั้งครรภ์นางฝันว่าพระจันทร์ลอยมาเหนือศีรษะ และฝันอีกว่านางแบกอวรุณีแสง ทำให้คนกลัวเกรงทั่วไป นางมีลูก ๒ คน คือ สิ้นไซ่กับสังข์ทอง ในฐานะที่เป็นภรรยาของนางลุนเป็นภรรยาที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี คอยดูแลปรนนิบัติสามี ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม และในฐานะเป็นแม่ของลูกนางได้เลี้ยงดูลูกอบรมสั่งสอนลูกในสิ่งดีงาม (นางลุนสอนลูก) ดังข้อความว่า

ขอลูกแม่จงไปอย่าได้นาน แล้วหวนกลับคู่ห้องเคหา อันว่าป่าไพรดงกว้างนั้นศัตรูและหมู่มานมีมาก ล้วนเต็มด้วยฝูงช้าง เหล่าพิทยาธรเฒ่าและเปรตผี พวกนั้นมันมีฤทธิ์เดชแรงร้อนกว่าไฟบรรลัยกัลป์ เจ้ากษัตริย์อย่ามีความประมาทในชั้นเชิงแห่งเขา อีกทั้งศรศิลป์แก้วและพระขรรค์อันเป็นของประเสริฐ

อันหนึ่ง เมื่อบพบเห็นเจ้าอาองค์กษัตริย์ ก็ดี อย่าเพิ่งปลงใจว่างานนั้นสำเร็จจงด้วยแรงแล้ว ขาดที่ใจผู้หญิงนี้ตลบตะแลงเปล่งปลิ้นได้ง่าย จริงแล้ว รู้ดีว่าเจ้ายักษ์คงไม่ยอมก็เพราะ

^{๖๓} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๘-๕๙.

เขานั้นเคยมีสัมพันธ์ต่อกัน แม้ว่าเป็นชาติเชื้อสัตว์เดรัจฉานมีรูปร่างภาษาแตกต่าง ก็ดี หากว่าเคยกล่อมกลิ้งคลุกคลีอยู่ร่วมกัน ก็หากมีแต่เทิดทูนกัน ลูกแม่แล้ว^{๖๔}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมลิตทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ไปอย่าเหิง เทียงคีน ทาห้อง เจ้าแม่	ไปอย่าเหิง เทียงคีน ทาห้อง เจ้าแม่
อันที ไพของหล้าง สัตตุ มีมาก	อันที ไพของหล้าง สัตตุ มีมาก
แสนสำซ้าง ทอนเกล้า เผดผี	แสนสำซ้าง ทอนเกล้า เผดผี
ฝุงบี ลิดเดดฮ้าย ฮ้อนยั้ง ไฟกัน	ฝุงบี ลิดเดดฮ้าย ฮ้อนยั้ง ไฟกัน
พุมืออย่า ปะมาตเขาถ้อถ้าน แม่เนอ	พุมืออย่า ปะมาตเขาถ้อถ้าน แม่เนอ
สอนสินแก้ว ทังพะขัน ของปะเส็ด	สอนสินแก้ว ทังพะขัน ของปะเส็ด
เจ้าแม่ เคียนคาคไ้ว ละวังหมั้น อย่าลาแม่เอย	เจ้าแม่ เคียนคาคไ้ว ละวังหมั้น อย่าลาแม่เอย
อันนึ่ง ทลอนจอบเจ้า กะสัดออก องอาก้อดี	อันนึ่ง ทลอนจอบเจ้า กะสัดออก องอาก้อดี
อย่าได้ วาจใจดอม ดั่งโดยแสงฮู้	อย่าได้ วาจใจดอม ดั่งโดยแสงฮู้
ชาติที่ ใจยั้งนี้ ตะโหลมเป เป็นง่ายจิงดาบ	ชาติที่ ใจยั้งนี้ ตะโหลมเป เป็นง่ายจิงดาบ
ก้อว่า ยักได้แล้ว เขาคุ่นคองเคย แม่แล้ว	ก้อว่า ยักได้แล้ว เขาคุ่นคองเคย แม่แล้ว
แม้ว่า เดียละสามเชื้อ วิสัยโสมต่างก้อดี	แม้ว่า เดียละสามเชื้อ วิสัยโสมต่างก้อดี
อย่าได้ ไลบาคาม ค่อมทวน ทำเกือ	อย่าได้ ไลบาคาม ค่อมทวน ทำเกือ ^{๖๕}

๑.๕ กรณีท้าวสินไช

ท้าวสินไชเป็นลูกของพระยาสุทราษที่ติดกับนางลุน มีน้องชายชื่อสังข์ทอง ในระหว่างที่คลอตออกมาเมื่อถือดาบและธนูศิลป์ติดตัวมาด้วย จึงได้ชื่อว่า ศิลป์ชัย (แต่ในงานวิจัยใช้คำว่า สินไช) เนื่องจากออกมาที่มีรูปร่างแปลกประหลาด สินไชพร้อมสังข์ทองจึงพระยาสุทราษขับออกจากนครเป็งจาลออกไปอยู่ป่ากับแม่คือนางลุน ในเวลาต่อมาสินไชได้พบกับท้าวทั้งหกผู้เป็นพี่ชายต่างมารดา (ธิดา

^{๖๔} อ้างแล้ว, **สินไช เล่ม ๑**, หน้า ๑๔๙.

^{๖๕} อ้างแล้ว, **สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น)**, หน้า ๘๔-๘๕.

ของนันทเศรษฐี) และได้รับภาระหน้าที่ออกไปตามเอาอาสุมณฑาคืนจากยักษ์กุมภกันท์ การประพฤติปฏิบัติของสินไชสามารถศึกษาได้จาก ๒ ฐานะ คือ

๑. ในฐานะเป็นบุตรของพระยาสุรราชกับนางลุน ในวรรณกรรมสินไช ท้าวสินไชได้สะท้อนให้เห็นว่า บุตรที่ดีจะต้องเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ต้องทำดีต่อบิดามารดา และต้องเลี้ยงดูบิดามารดา ช่วยทำงาน ดำรงวงศ์ตระกูล ประพฤติตนเป็นคนดี ไม่ดุด่าต่อว่าบิดามารดา และที่สำคัญคือ ต้องมีความกตัญญู โดยเฉพาะคุณธรรมข้อกตัญญูนี้สินไชได้ประพฤติปฏิบัติอย่างครบถ้วน เพราะทั้งที่สินไชถูกขับไล่ออกจากเมืองไปอยู่ป่ากับนางลุน ซึ่งไม่เคยเห็นหน้าพ่อคือพระยาสุรราช แต่เมื่อพระยาสุรราชใช้ให้ไปตามอาสุมณฑากลับคือเมือง สินไชไม่ปฏิเสธแต่ยอมปฏิบัติตามในทันที ด้วยคิดว่าเป็นการแสดงความกตัญญูทวนต่อพ่อในทันที ซึ่งการกระทำของสินไชดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความผูกพันระหว่างบิดามารดาและญาติพี่น้องไม่สามารถตัดขาดกันได้

๒. ในฐานะเป็นหลาน การกระทำของท้าวสินไชได้สะท้อนให้เห็นว่า ท้าวสินไชได้ให้ความสำคัญต่อญาติพี่น้องอย่างชัดเจน เพราะเนื้อเรื่องในวรรณกรรมสินไชได้แสดงให้เห็นความรักความผูกพันระหว่างอาภกับหลานได้เป็นอย่างดี สินไชแม้จะไม่เคยพบเห็นอามาก่อน แต่ด้วยความผูกพันทางสายเลือดและความกตัญญูของหลานที่มีต่ออา จึงออกติดตามอากลับคืนเมือง แม้จะยากลำบากเพียงใดสินไชก็ได้อดทนและต่อสู้กับความยากลำบาก จนสามารถติดตามอากลับคืนนครเป็งจาลได้สำเร็จตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ดังข้อความว่า

เจ้าจอมราชาผู้ลือเดชท้าวสินไชตั้งใจน้อมในรับสั่งและขอบคุณองค์พระพ่อเจ้าว่าพ่อหากมีพระคุณแก่บ้านเมืองโดยยั้งนัก ในแผ่นดินไม่มีใครจับมาเทียบได้ ผู้คนเป็นล้านในสามทวีปต่างเล่าลือ ยากจักหาใดเทียบเปรียบปาน เจ้าเอ๋ย เราจักทำตามรับสั่งแท้ ในแผ่นดินไม่มีใครเท่าเทียม ไม่ขัดขืนและหลีกเว้น เอาแต่โดยแห่งพระองค์ แต่หากว่าขอถวายความเห็นจากเจ้าแม่และเจ้าป้าดูเสียก่อน ว่าท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านจักมีความขัดเคืองอย่างไรหรือเปล่า ก็มีอาจรู้อยู่^{๖๖}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมลิตั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมือมัน ลือเดดไท้ ท้าวซื่อสินไช	เมื่อนั้น ลือเดดไท้ ท้าวซื่อสินไช
จงใจอาม ออบคุณ พะองเจ้า	จงใจขาน ขอบคุณ พะองเจ้า
พ่อทาก คุณคามแท้ เทิงทะล้ง ลือเก็ง	พ่อหาก คุณคามแท้ เทิงทะล้ง ลือเก็ง
ไต้พะโลกล้าน ลือเพ็อง พำปุ่น เจ้าเฮย	ไต้พะโลกล้าน ลือเพ็อง พำปุ่น เจ้าเฮย

^{๖๖} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

เราก้อ โดยอาดแท้ มิไค๋ซิ่นซัด	เฮาก้อ โดยอาดแท้ มิไค๋ซิ่นซัด
ซื่อว่า ตามบุบบา บ่ถอยเวียงเว้ง	ซื่อว่า ตามบุบบา บ่ถอยเวียงเว้ง
ท่อกจ๊ก ฎามเก็งไท้ ท่ังสอง ป้าแม่ ดูก่อน	ท่อกจ๊ก ฎามเก็งไท้ ท่ังสอง ป้าแม่ ดูก่อน
ทลอมเล่า ถ้ามตอกแค้น คำซิ่นบ่บาน บ่รู้	ทลอมเล่า ต้านตอกแค้น คำซิ่นบ่บาน บ่รู้ ^{๖๗}

๑.๖ กรณีศึกษากุณกัณฑ์

ยักษกัณฑ์เป็นเจ้าปกครองนครอินราช เป็นยักษ์หนุ่มแต่ยังไม่มีคู่ครอง จึงไปทูลถามท่านท้าวเวสสุวรรณเกี่ยวกับคู่ครองของตน เมื่อทราบว่าเป็นคู่ครองของตนอยู่เมืองมีชื่อว่า สุมนธา พอได้ยินเพียงชื่อยักษกัณฑ์เกิดความกระสันอย่างรุนแรง จึงได้ไปลักขโมยเอานางสุมนธาในขณะที่นางกับบริวารชมสวนดอกไม้ หลังจากมาอยู่ร่วมเป็นสามีภรรยากันได้ก็กำเนิดบุตรคนหนึ่งชื่อ สีตัจฉรินทร์ การประพฤติปฏิบัติของยักษกัณฑ์ที่มีต่อนางสุมนธานั้น นับว่าเป็นการกระทำที่แสดงถึงความรักของชายคนหนึ่งที่มีต่อหญิงผู้เป็นที่รัก ฐานะเดียวที่ยักษกัณฑ์ได้แสดงออกต่อนางสุมนธา คือฐานะของสามี ในเมื่อเป็นสามีและเป็นผู้มีความรักต่อนางสุมนธาเป็นที่ยิ่ง ดังนั้น ในเวลาเช้าแทบทุกวัน ยักษกัณฑ์จะออกเดินป่า โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อออกไปหาอาหารมาให้ตนเองและนางสุมนธา อีกวัตถุประสงค์หนึ่งซึ่งถือว่าเป็นความตั้งใจเป็นกรณีพิเศษคือการออกเดินป่าเพื่อแสวงหาดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมมาให้ให้นางสุมนธาผู้เป็นที่รัก วันแล้ววันเล่าจนทำให้ดอกไม้ก่องเต็มห้อง กลิ่นดอกไม้หอมอบอวนไปทั่วทั้งห้องและบริเวณใกล้เคียง ภาพดอกไม้ก่องเต็มห้องสามารถศึกษาได้จากตอนที่ท้าวสินไชยผู้เป็นหลานของนางสุมนธากำลังพูดคุยมณางสุมนธาให้กลับเมืองในทันที ในขณะที่นั้นเป็นเวลาที่ยักษกัณฑ์กลับมาพอดี นางสุมนธาจึงบอกหลานสินไชยให้กลับไปซ่อนตัวในห้องดอกไม้ภายในห้องนอน ซึ่งเป็นเหตุให้ยักษกัณฑ์มองไม่เห็นสินไชย จึงรอดพ้นการถูกฆ่าจากยักษกัณฑ์ ดังข้อความในโคลงวิชมุขาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมื่อนั้น ฮาก้อใจมเอาน้อย นงปางไปเสียง	เมื่อนั้น ฮาก้อใจมเอาน้อย นงปางไปเสียง
ไว้ที ฎองดอกไม้ เทยแท้ ซอกเสา	ไว้ที ก่องดอกไม้ เทยแท้ ซอกเสา
นางเชื่องแล้ว มาอยู่ เย็นใจ	นางเชื่องแล้ว มาอยู่ เย็นใจ
เมื่อนั้น ฎุมพินเพ็ง ทนาคอง คอยชะมั้ง	เมื่อนั้น ฎุมพินเพ็ง ทนาคอง คอยชะมั้ง
เฮ้วเฮ้วเอ็น ทานาง นงถ้าว	เฮ้วเฮ้วเอ็น ทานาง นงถ้าว
มือนี เสิมล่งถ้อง แถอไม้ บ่สำบาย	มือนี เสิมล่งถ้อง แถอไม้ บ่สำบาย ^{๖๘}

^{๖๗} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๓.

๑.๗ กรณีโอรสทั้งหก

โอรสทั้งหกเกิดจากนางทั้งหกกับพระยาสุทราชา เป็นพี่ชายต่างมารดากับสินไช สังข์ทอง และสีโท เมื่ออายุได้เจ็ดปี เดินทางไปศึกษาวิชาหาความรู้ได้พบกับสินไชผู้เป็นน้องชายต่างมารดา โอรสทั้งหกทราบว่าสินไชมีวิชา จึงกลับมาบอกพระยาสุทราชาว่าตนเองได้เรียนวิชาสำเร็จแล้ว โอรสทั้งหกได้หลอกให้สินไชแสดงวิชาโดยเรียกสัตว์ต่างๆ มารวมกันแล้วทูลพระยาสุทราชาว่าตนเองเป็นผู้เรียกสัตว์มา พระยาสุทราชาจึงมอบหมายให้โอรสทั้งหกออกติดตามเอาอาสุมณฑาทลับคืนนครเป็จจาล โอรสทั้งหกเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความรัก ซึ่งถ้าเราดำเนินชีวิตโดยให้กิเลสครอบงำ ผลคือจะนำความทุกข์ยากลำบากมาให้ การแสดงความหลอกลวงของโอรสทั้งหก ดังข้อความว่า

อันลูกนั้น ได้เดินทางมุ่งมั่นเรียนวิชาเป็นคุณอันประเสริฐในทุกระบวนท่า แม้ชื่อว่าเจ้าเทวดามาปกป้องประหนึ่งเจ้ามหาพรหมในแดนฟ้า เอาศรแผลงออกฝ่าทำลายให้มี دمแล้วก็กลับคืนมา แท้แล้ว แม้ว่าจักมุ่งเดินทั่วทั้งขอบจักรวาล ก็ดี จักตีเอาเมืองเป็นหมื่นมาน้อมถวาย^{๖๙}

ดังข้อความในโคลงวิชมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ลูกพำ ดั้นดุงได้ คุณแก้ว ชูเชิง	ลูกพำ ดั้นดุงได้ คุณแก้ว ชูเชิง
แม่นซื่อ เทโวป้อ เป็นพนเพ็งทิบ มาเทิน	แม่นซื่อ เทโวป้อ เป็นพนเพ็งทิบ มาเทิน
สอนสอดม้าง มัวขว้าโคบคิน	สอนสอดม้าง มัวขว้าโคบคิน
แม่นจัก ดั้นดุงด้วย โดยจิม จักทะวาน ก้อดี	แม่นจัก ดั้นดุงด้วย โดยจิม จักทะวาน ก้อดี
เททวนเอา ทมึนเมือง มาบ้อม	เททวนเอา ทมึนเมือง มาบ้อม ^{๗๐}

๒. มนุษย์มีต่อเครือญาติ

เนื้อหาส่วนใหญ่ของวรรณกรรมจะเน้นและให้ความสำคัญกับระบบครอบครัว โดยแสดงให้เห็นว่าการกำหนดภาวะและหน้าที่ของบุคคลในระบบครอบครัวและเครือญาติไว้ชัดเจน ในคำพูดที่ว่า ‘เป็นพี่น้องกัน’ ไม่ว่าจะป็นหน้าที่ของบิดามารดา บุตร พี่ชาย น้องชาย และหลาน เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งปรากฏในตอนที่สินไชไปตามเอานางสีดาจันทร์หลานสาวจากเมืองนาค เมื่อสินไชเดินทางไปถึง

^{๖๘} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๕-๑๓๖.

^{๖๙} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๔๒.

^{๗๐} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๗๙.

เมืองนาค (อนโรชา) ได้พบท้าวพญานาค ท้าวสินไซได้ตอบคำถามท้าวพญานาค คำตอบดังกล่าวได้แสดงถึงความห่วงใยในเครือญาติ ความว่า

หลานน้อยนี้เป็นหน่อเนื้อชาติเชื้อกษัตริย์ท้าวเมืองเป็งจาล ด้วยเหตุเจ้ายักษ์กุมภภัณฑ์ได้แอบซ่อนเร้นลักลอบเอาอาพลัดพรากจากไป เมื่อเจ้าราชารู้ด้วยความรักในน้องนางนงคราญ จึงมีหมายรับสั่งให้ข้ามงูเดินทางสู่ภูเขาสูง เพื่อสืบถามตามหาเจ้าอาองค์เจ้า แต่เมื่อถึงแท่นแล้ว เจ้ากุมภภัณฑ์มีความโมโหขุ่นเคือง ไม่เป็นเช่นพี่เช่นน้องที่เดินทางเยี่ยมถามข่าวถึงกัน เจ้าเอยข้าฯกราบทูลเรื่องราวด้วยดีแต่มิได้ฟังความ อ้างแต่คำอันท้าวหาญ มีแต่ว่าจักเอาดาบฟันตัดขาดเยื่อในไมตรีเพียงอย่างเดียว พุดว่าพ่อแม่ขับไล่ไสส่งเจ้าจอมนางมาให้ ด้วยผลกรรมบ้านเมืองจึงได้ถูกทำลายลง เกิดความทุกข์ยากแค้น คงยังเหลือแต่หน่อเนื้อเชื้อสายของเจ้าอา นี้แล้ว

ข้าคิดเห็นเป็นเยื่อในไมตรี จึงเดินทางสู่ป่าไพรตรงกว้าง เหมือนว่ามีความต้องการได้เห็นหน้าเห็นตากัน ด้วยคิดว่าเป็นพี่น้อง ไม่มีจักคิดเป็นอื่น เมื่อใด^{๗๑}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมลีสัทธอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
พ่อแม่ป้อย ปะลิจาก จอมทำว่าตาย	พ่อแม่ป้อย ปะลิจาก จอมทำว่าตาย
อาศัยเป็นไมติ ต่อกเทียวทางกว้าง	อาศัยเป็นไมติ ต่อกเทียวทางกว้าง
เทม็อมว่าป่าฤมา ไท้เทม็อมกับดูลูก	เหมือนว่าป่าฤมา ให้เห็นกันดูลูก
ลอมว่าเป็นพี่น้อง บรู้ท่อมมิ เมื่อใด	ลอมว่าเป็นพี่น้อง บรู้ท่อมมิ เมื่อใด ^{๗๒}

๒.๑ พี่มีต่อน้อง

ในวรรณกรรมสินไซสะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของพี่ที่มีต่อน้องไว้อย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏในตอนแรกเริ่มของวรรณกรรมสินไซ โดยเริ่มตั้งแต่ยังมีนครใหญ่เมืองหนึ่งชื่อว่า นครเป็งจาล มีผู้คนมากล้าน เป็นเมืองใหญ่ มีแม่น้ำล้อมรอบ มีเรือสำเภาเข้าออกท่ามาค้าขายอยู่เสมอ มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีพระยาสุทราชาเป็นผู้ปกครอง พระองค์เป็นชาติชายผู้กล้าหาญ ทุกบ้านทุกเมืองต่างส่งข้าวของเงินทองมานอบน้อม อีกทั้งมีพระสงฆ์ผู้เป็นเถระใหญ่แตกฉานรอบรู้ในพระไตรปิฎก มีมเหสีนามว่า พระนางจันทรา พระองค์มีหน่อแนวพี่น้องไม่มาก มีเพียงเจ้าน้องแก้วยอดหญิงผู้เป็นตั้งเจ้านางกษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งคนหนึ่ง อันเกิดร่วมพระมารดากับท้าวราชาคือเจ้านางสุมณฑา ผู้มีสิริโฉมอันงดงามยิ่งนัก ซึ่งเปรียบปานนางใจดวงใจเป็นที่รักใคร่และหวงแหน เพราะนางมีใบหน้าผุดผ่องใสกำลังเริ่มเป็นสาวเต็มเนื้อเต็มกาย ดุจดวงมเลิศล้ำกล่าวขานรำลือทั้งหมื่นเมือง

^{๗๑} อ้างแล้ว, สินไซ เล่ม ๒, หน้า ๒๙๑-๒๙๒.

^{๗๒} อ้างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๐๗.

ท้าวราชาท้าวร้อยแคว้นแดนประเทศต่างส่งหมายสารมาถึงด้วยใจปรารถนา แต่ท้าวเจ้าแผ่นดินทรงมีความรักใคร่ในพระน้องนางไม่สามารถจะปล่อยวางให้ห่างกายไปได้ พระยาฤทธราชได้ปฏิบัติต่อน้องสาวสมณทหาอย่างดียิ่ง ดังข้อความว่า

พระองค์ทรงเชิดชูพระนางน้องอันเป็นที่รักยิ่งไว้เสมือนดังเมืองอันกว้างใหญ่ และทรงหวงแหวนปานประหนึ่งแก้วตาบนิบหน้าของตนเอง ทรงแต่ตั้งสาวนางรับใช้ในความสะดวกคือ ‘นางคำออน’ ผู้พี่กับ ‘นางม่ง’ ผู้น้อง ให้ทั้งสองเฝ้าถนอมดูแล ด้วยว่าตามปกติเจ้านางน้อยต้องการชมเล่นหมู่ดวงดอกไม้ แล้วเอาสองมือลูบไล้กลีบดอกเกสรผลิแย้มเบ่งบาน ทั้งสองข้างทางที่ดูแลมากมายเป็นทิวแถว^{๗๓}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
พะกั๋อภยอดแแก้ว ไร่กั๋ง มะคองอวງ	พะกั๋อภยอดแแก้ว ไร่กั๋ง มะคองอว
พะองแพง เพ็ญเมด ทะเนาในทหน้า	พะองแพง เพ็ญเมด ทะเนาในหน้า
ปุนสาวไซ้ คำออน เอื้อยม่ง	ปุนสาวไซ้ คำออน เอื้อยม่ง
สองพี่น้อง ปะสงตั้ง ปันบัว	สองพี่น้อง ปะสงตั้ง ปันบัว
ท่อว่า ปะกะติ่น้อย ปะสงชม ดวงดอก	ท่อว่า ปะกะติ่น้อย ปะสงชม ดวงดอก
ละอองโอบแอม สองข้าง ไชวแถว	ละอองโอบแอม สองข้าง ไชวแถว ^{๗๔}

๒.๒ น้องมีต่อพี่

ในวรรณกรรมสินไซสะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของน้องมีต่อพี่ ปรากฏในตอนที่สินไซไปหลงเสน่ห์นางเกียงคำในระหว่างเดินทางไปเมืองยักษ์พร้อมกับสังข์ทองผู้น้องชาย เพราะสังข์ทองเดินล่วงหน้าไปก่อนแล้ว เพื่อสอดแนมและเตรียมกลางทางให้พี่ชายเดินทางได้สะดวก แต่สินไซผู้พี่ชายได้ชมดมดอกไม้ระหว่างทาง (มีความรักกับนางเกียงคำสาวอัปสรสวรรค์) เมื่อสินไซเดินทางจนตามถึงสังข์ทองจึงถามสินไซว่า ในคราวนี้ มีเหตุเป็นประการใดหรือ จึงเดินทางมาล่าช้านัก (น้องกล่าวท้าวถามถี่ ทุกกอน คาวนี้ เป็นประการใด ล่วงทาง เทียวช้า) ท้าวสินไซจึงบอกเล่าเรื่องราวซึ่งเป็นเหตุให้ล่าช้าแก่สังข์ทองทราบ สังข์ทองจึงกล่าวต่อว่าหนทางข้างหน้ายังอีกไม่ไกลนักดอก หากแม้เราเดินทางเร่งฝีเท้าหน่อยอาจใช้เวลาแค่สองวัน สังข์ทองจึงเอ่ยสังลาซึ่งแสดงให้เห็นน้องชายปฏิบัติต่อพี่ชายด้วยความห่วงใยอย่างได้ ความว่า

^{๗๓} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๕-๖.

^{๗๔} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๙.

เจ้าจอมหัวของข้าจงหยุดอยู่ที่นี้ ก่อนเถิด น้องจักฝ่ามุงหน้าไปให้ถึงและคอยแอบดูเจ้ามารร้ายเสียก่อน ถ้าหากว่าเห็นที่อยู่ของมันจักรีบกลับคืนมาบอก แล้วเราจึงเข้าสู่ภายในพร้อมกันตามที่ต้องการ^{๗๕}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมือมัน สึงสึงเจ้า จอมเถด กุฑยุด ภอนแก้ม	เมื่อนั้น สึงสึงเจ้า จอมเถด กุฑยุด ก่อนเห็น
น้องจัก เอวคินคิง จอบมัน มารฮ้าย	น้องจัก เขียวคินคิง จอบมัน มารฮ้าย
ภักว่า เข้มทนต์ออง มานคอม คินคอบ	ถ้าว่า เห็นหนห้อง มานคอม คินคอบ
วันใด พ้อมแต่งตั้ง กั้นเข้า ค่อยปอง	วันใด พ้อมแต่งตั้ง กั้นเข้า ค่อยปอง ^{๗๖}

นอกจากนี้เรื่องน้องชายมีต่อพี่ชายยังปรากฏในตอนที่ทำวสินไซได้บอกพี่ทั้งหก ให้ออกติดตามรอยทำวสังข์ทองอย่างรีบร้อน ในระหว่างเดินป่าข้ามเขาน้อยใหญ่นั้นจะมีเสียงแปลกประหลาด เช่น เสียงนกการะเวก นกกาเวา เป็นต้น ทำวสินไซได้บอกกับพี่ทั้งหกว่าพวกเราเดินทางเข้าเขตยักษ์กุมภภัณฑ์แล้ว เราเป็นชาติชายผู้กล้าหาญ ไม่เคยเกรงขามต่อสิ่งใด แต่ทำวทั้งหกเกิดอาการกลัวและอยากกลับบ้าน ทำวสินไซทราบดีจึงได้ส่งเสียงเจื้อยแจ้วจ้อแจ้วว่า

เรานี่ เชื้อชาติลูกผู้ชาย ไม่ว่าร้ายหรือดีก็ไม่หวนกลับคืน เป็นเด งานในหน้าที่ยังไม่เสร็จสิ้นจักไม่ขอกลับคืนโดยง่ายแล้ว หากว่าหมู่เจ้าพี่เห็นว่าเรายากแค้นแสนลำบากอยากยอมจำนนตั้งนั้น จงนำพากันกลับคืนเพื่อบอกกล่าวเจ้าพระบิดาผู้มีพระคุณให้ทราบด้วย^{๗๗}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เรานี่ ข่ายเซ็งด้าม โดยฉางลือภ่าว เป็นแล้ว	เรานี่ ข่ายเซ็งด้าม โดยฉางลือภ่าว เป็นแล้ว
กายไปเสียง สมเบืองบ่คิน ง่ายแล้ว	กายไปเสียง สมเบืองบ่คิน ง่ายแล้ว
คั้นว่า ผุงพีแค้น คืดยากโยมภาน ก้อดี	คั้นว่า ผุงพีแค้น คืดยากโยมภาน ก้อดี
จงค้อย ทอมกั้นคิน คอบพะคุณคำแจ้ว	จงค้อย ทอมกั้นคิน คอบพะคุณคำแจ้ว ^{๗๘}

^{๗๕} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๒๒๘.

^{๗๖} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๙.

^{๗๗} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๕๘.

^{๗๘} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๙.

หลังจากนั้นท้าวสินไชจึงบอกกล่าวเรื่องราวกับท้าวพีทั้งหกอีกว่า สู้ทั้งหลายจงพร้อมกัน
อยู่ที่นี้ รोजนพวกข้าจักกลับคืนมาโน้นเถิด เขาว่าในป่าดงไพรมีสิ่งมากมายแลเห็นเป็นนากแล้ว ทั้งผีป่า
ผีดง ผีเป่าผีโพง เจ้าเอย (สุที่ พ้อมอยู่นี้ ผองเท้าคอบคืน พุ้นเทิน ผีป่าเป่า โพงเชื้อ ชะมอยดง เจ้าเฮย)
และท้าวสินไชได้สั่งความท้าวเจ้าสีหราช (สีโท) อีกครั้งว่า ขอพระองค์จงอยู่ที่ เป็นเพื่อนพวกอ้ายพีนี้
ก่อน นองจักพากันเข้าไปให้ถึงเมืองของหมู่มารักษ์ร้าย ถ้าหากกำลังไม่พอจักแต่งให้มาขอความช่วยเหลือ
อีกครั้ง พีเอย ถึงอย่างไรก็ตามท้าวสีโท (พี่ชายของสามพี่น้อง) ยังได้กล่าวเตือนด้วยความรัก
ความปรารถนาดีต่อท้าวสินไช ความว่า

เจ้ายักษ์ตนนี้เก่งกล้ายิ่งนัก ทั้งสองเจ้าจงบอกมาอย่าได้ลืมหัดเณอ ให้ค่อยแอบเข้าเอาอา
มาเสียก่อน หากว่ามันยังอยู่ข้างในนั้น เรายากจักต่อสู้เอาตามใจปรารถนา^{๗๙}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาสีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
บักวี ภาฮมาดแท้ สอญเจ้าอช่าลา แท้นอ	ยักนี้ ภาฮมาดแท้ สอญเจ้าอช่าลา แท้นอ
ให้ค้อย ธิจอมได้ อาออกมาเมื่อ ก่อมนอ	ให้ค้อย ธิจอมได้ อาออกมาเมื่อ ก่อมนอ
คั้นว่า ยังไม้มัน ยากเฮาชิปองบ้าน	คั้นว่า ยังไม้มัน ยากเฮาชิปองบ้าน ^{๘๐}

๒.๓ บุตรมีต่อบิตามารดา

ในวรรณกรรมสินไชได้สะท้อนภาพเกี่ยวกับบุตรว่า บุตรที่ดีจะต้องเคารพเชื่อฟังบิดา
มารดาและต้องประพฤติปฏิบัติต่อบิตามารดาด้วย เพราะบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร
จนเติบโตเป็นคนมีวิชาความรู้ บุตรที่ดีจะต้องเลี้ยงดูบิดามารดา ช่วยทำงานดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตน
เป็นคนดี มีความกตัญญูต่อบิดาและอาของตน โดยสามารถศึกษาได้จากกรณีท้าวสินไชตั้งใจ
พระยาสุคราฐต่างมีความกตัญญูต่อบิดาและอาของตน โดยสามารถศึกษาได้จากกรณีท้าวสินไชตั้งใจ
น้อมในรับสั่งและขอบคุณองค์พระพ่อเจ้าที่ได้รับสั่งมอบหมายผ่านท้าวทั้งหก ให้ออกติดตามเอาอาสุ
มณฑากลับนครเป็งจาลด้วยความเต็มใจและความกตัญญูต่อพระราชบิดา ดังข้อความว่า

พ่อหากมีพระคุณต่อบ้านต่อเมืองโดยยิ่งนัก ในแผ่นดินไม่มีใครจักมาเทียบได้ ผู้คนเป็น
ล้านในสามทวีปก็ต่างเล่าลือ ยากจักหาใดเทียบเปรียบปาน เจ้าเอย

เราจักทำตามรับสั่งแท้ ในแผ่นดินไม่มีใครเท่าเทียม ไม่ขัดขืนและหลีกเลี่ยง เอาแต่โดยคำ
แห่งพระองค์ แต่หากว่าขอถามความเห็นจากเจ้าแม่และเจ้าป้าดูเสียก่อน ว่าท่านมีความคิด
เห็นอย่างไร ท่านจักมีความขัดเคืองอย่างไรหรือเปล่า ก็มีอาจรู^{๘๑}

^{๗๙} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

^{๘๐} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๙๐..

^{๘๑} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมือม้ม ลือเทดไท้ ท้าวซื่อสินไซ	เมื่อนั้น ลือเทดไท้ ท้าวซื่อสินไซ
พ่อทาก ออบคูนพะองเจ้า	จงใจขาน ขอบคูนพะองเจ้า
พ่อทาก คูนคามแท้ เทิงทะล้ง ลือเงา	พ่อทาก คูนคามแท้ เทิงทะล้ง ลือเงา
ใต้พะโลกล้าน ลือเพียง พำปุ่น เจ้าเฮย	ใต้พะโลกล้าน ลือเพียง พำปุ่น เจ้าเฮย

เร้าก้อ โดยอาดแท้ มิไค่ซิ่นซัด	เฮาก้อ โดยอาดแท้ มิไค่ซิ่นซัด
ซื่อว่า ตามขุนบา บ่ถอยเวียงเว้ม	ซื่อว่า ตามขุนบา บ่ถอยเวียงเว้ม
ท่อกจก ฎามเงิงไท้ ทังสอง ป้าแม่ ดูก่อน	ท่อกจก ฎามเงิงไท้ ทังสอง ป้าแม่ ดูก่อน
ทลอมเล่า ถ้ามตอกแค้น คำขึ้นบ่บาน บ่สู้	ทลอมเล่า ถ้ามตอกแค้น คำขึ้นบ่บาน บ่สู้ ^{๘๒}

๒.๓ หลานมีต่ออา

ในวรรณกรรมสินไซได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของญาติพี่น้องอย่างชัดเจน เพราะเนื้อหาในวรรณกรรมได้แสดงความรัก ความผูกพันระหว่างหลานกับอาได้เป็นอย่างดี สินไซแม้จะไม่เคยเห็นหน้าอาแต่ด้วยความผูกพันทางสายโลหิต (สายเลือด) และความกตัญญู จึงออกตามเอาอาที่ถูกยักษ์กุมภัณฑ์ลักพาตัวไปกลับคืนมา เมื่อท้าวสินไซเดินทางไปถึงเมืองอนิราชซึ่งเป็นเมืองที่ยักษ์กุมภัณฑ์เป็นเจ้าเมือง ในระหว่างท้าวสินไซไปถึงปราสาทอันเป็นที่อยู่ของยักษ์กุมภัณฑ์นั้น ได้เจอแต่นางสุมณฑา แม้เห็นหน้ากันแต่เนื่องจากทั้งสองคนไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน จึงเป็นเหตุให้ไม่รู้จักกัน และเป็นเหตุให้ทั้งสองถามไถ่พูดคุยกันที่ไปที่มาของกันและกันก่อน โดยเริ่มที่นางสุมณฑาถามขึ้นก่อนว่า ‘ท้าวเจ้าแผ่นดินมาจากที่ใดจึงได้มาถึงข้อย เจ้านี่เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์กล้าพระองค์ใดกันแน่’ ฝ่ายท้าวสินไซจึงตอบไปตามจริง ตั้งข้อความว่า

เรานี้ เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์แห่งเจ้าพระยาสุทราษ หากแต่เดิมนั้นได้มียักษ์มาลักลอบอุ้มเอาเจ้าอาหนีโดยพลัน พระพ่อเจ้าคิดคั่งแค้นแน่นใจมีความทุกข์โศกเศร้าอยู่นาน จึงรับสั่งให้เราบุกป่าฝ่าดงเดินทางมายังภูเขาสูง เพื่อสืบเสาะหาเอาพระนางน้องในหนทางแสนลำบากกันดาร แม้ใช้เวลาเป็นเดือนก็เดินทางมาถึงโดยยาก^{๘๓}

ฝ่ายเจ้านางได้ยินดังนั้นเป็นเหตุให้มีความตื่นตันใจยิ่งนัก น้ำตาไหลรินหลังให้โหยหาว่า เจ้านี่เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์ เจ้าหลานอาแท้แล้ว จากนั้นนางได้สวมกอดอุ้มเอาหลานวางใส่ตักอย่างสุดที่

^{๘๒} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๙.

^{๘๓} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๒๓๙.

รักยิ่ง เอนิ้วมือเรียวงามประโลมลูกกายของชายท้าว จิตใจให้ร้อนรนไม่อยู่กับเนื้อกับตัวด้วยคิดถึง พระเจ้าลุง แม่นางรักในแจ่มเจ้าเฝ้ากอดจูบชื่นชมจอมขวัญ ดังข้อความว่า

หลานข้า สู้เดินทางมาคนเดียวจนมาถึงข้อยได้ ดังนี้ลือ มีทั้งขุนเขาใหญ่ผาชันหลายลูก มี สายน้ำขวางกั้น มีทั้งด่านช้างในแดนดงเสือร้ายล้วนเปรตผี แท้หนา ฝ่ายท้าวสินไชจึงพูดตอบ เจ้านางด้วยคำอันไพเราะว่า ผูงั้น เราหากลงโทษทำลายพวกเขาตายสิ้นหมดแล้ว บัดนี้ มาถึงถิ่นเจ้าอาออกองค์ษัตริย์ หลานจักพาเจ้าออกจากปราสาทกลับคืนในวันนี้ ขอเจ้าอาจ จัดเตรียมสิ่งของไว้อย่างรวดเร็วจริงเถิด อย่าอยู่ช้าด้วยหนทางยังยาวไกล^{๔๔}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ทลามาเด็วเด็ม ดั่งลือเิงข้อย	หลานเดียวเดิน ดังลือถึงข้อย
มีทั้ง ผาชันล้ำ ทลายพะนอม น้ำล่อง	มีทั้ง ผาชันล้ำ หลายพะนอม น้ำล่อง
โดงด่านช้าง เสือฮ้ายเผดผี แม่เด	ดงด่านช้าง เสือฮ้ายเผดผี แม่เด
เมื่อนั้น บาคานต้าม ดอมอาอันชอบ	เมื่อนั้น บาคานต้าม ดอมอาอันชอบ
ผูงั้น เฮหากทำโทดแพ้ เขาม้วยมอดซีวัง ถ้วนแล้ว	ผูงั้น เฮหากทำโทดแพ้ เขาม้วยมอดซีวัง ถ้วนแล้ว
บัดนี้ มาฮอดเท้า อาออกองกะสัด	บัดนี้ มาฮอดเท้า อาออกองกะสัด
ทลามาจัก พาเอาเมือ พากวังวันนี	หลานจัก พาเอาเมือ พากวังวันนี้
อาจ ปุ่นแปงเมี้ยน ปะดับไวนแวนเทียว จิงเทิน	อาจ ปุ่นแปงเมี้ยน ปะดับไวนแวนเทียว จิงเทิน ^{๔๕}

๒.๔ สามิต่อภรรยา

ในวรรณกรรมสินไชได้สะท้อนให้เห็นว่า สามีภรรยาที่อยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น มีชีวิตการครองเรือนที่ดีนั้น เพราะภรรยาได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ เช่น ต้องรู้จักปรนนิบัติสามี มีเคารพเชื่อฟัง มีความซื่อสัตย์ต่อสามี ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม ไม่ประพฤตินอกใจ และภรรยาต้องเคารพญาติฝ่ายสามี อีกทั้งต้องรู้จักแบ่งปันสิ่งของที่สามีหามาได้แก่ญาติพี่น้อง ส่วนหน้าที่ของสามีคือ ให้การเลี้ยงดูให้ความรักเกื้อกูลภรรยา มีเมตตา ดูแลภรรยา และเคารพญาติฝ่ายภรรยา ในวรรณกรรมสินไชได้แสดงให้เห็นความรักของยักษ์กุมภันท์ที่มีต่อนางสุมนชಾಯอมกระทำทุกอย่าง เพื่อภรรยาของตนจนตนเองต้องเสียชีวิต แสดงให้เห็นความรักที่ยิ่งใหญ่ ความเสียสละ ความพยายาม และการต่อสู้เพื่อภรรยาที่ตนรักจนทำตนให้เดือดร้อน แต่ในที่สุดด้วยกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อนที่เคย

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๐.

^{๔๕} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๑.

ทำร่วมกันมา จึงส่งผลให้สมหวังในความรัก เพราะเป็นเนื้อคู่กันในชาติปางก่อน (บุพเพสันนิวาส) โดยเฉพาะในเนื้อเรื่องที่แสดงให้เห็นความรักและการกระทำของยักษ์กุมภภัณฑ์ผู้มีชีวิตได้อีกปฏิบัติต่อนางสุมณฑาผู้เป็นเมียรักยิ่ง ในวรรณกรรมสินไชยปรากฏอยู่ ๒ ตอน ได้แก่

ก. กองดอกไม้หอมเป็นภูเขา

การประพาศปฏิบัติจนเป็นปกติหรือเป็นชีวิตประจำวัน (life sty) ของยักษ์กุมภภัณฑ์ก็อาจกล่าว ซึ่งสามารถศึกษาได้จากตอนที่ทำวสินไชยบุกถึงปราสาทอันเป็นที่อยู่ของยักษ์กุมภภัณฑ์กับอาสุมณฑา หลังจากที่ทั้งอาและหลานได้พูดโต้ตอบกันไปมาจนถึงเวลายักษ์กุมภภัณฑ์เดินทางกลับ นางสุมณฑาเกรงว่าจะเกิดการสู้รบกันระหว่างสามีคือยักษ์กุมภภัณฑ์กับหลานสินไชย นางจึงรีบอุ้มเอาหลานสินไชยเข้าไปซุกซ่อนไว้ในกองดอกไม้แห่งอยู่ภายในห้องโถงที่เรียงรายไปด้วยเสาน้อยใหญ่ เมื่อนางสุมณฑาเอาหลานสินไชยซ่อนเสร็จแล้วทำที่นั่งอย่างสบายใจ ข้อความในโคลงวิชมุขมาลิกกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
เมื่อนั้น อาภ้อโงมเอาน้อย นางปางไปเชื่อง	เมื่อนั้น อาภ้อโงมเอาน้อย นางปางไปเชื่อง
ไว้ที่ กองดอกไม้ เทยแท้ ขอกเสา	ไว้ที่ กองดอกไม้ เทยแท้ ขอกเสา*
นางเชื่องแล้ว มาอยู่เย็นใจ	นางเชื่องแล้ว มาอยู่เย็นใจ ^{๕๖}

ข้อความดังกล่าวข้างต้นสื่อความเข้าใจได้ว่า ยักษ์กุมภภัณฑ์มีความรักต่อนางสุมณฑามากจริงๆ เพราะหากไม่รักมากอย่างสุดจิตสุดใจ คงไม่ออกหาดอกไม้มาเป็นเครื่องอบผิวกายของเมียรักให้มีกลิ่นกายหอมกรุ่นอยู่เสมอ จนการกระทำนี้เป็นปกติประจำวันของยักษ์กุมภภัณฑ์เลยทีเดียว

ข. การมอบสิ่งของโบราณประจำตระกูลแก่นางสุมณฑา

การกระทำที่แสดงให้เห็นถึงความรักยิ่งของยักษ์กุมภภัณฑ์ที่มีต่อนางสุมณฑานั้น ปรากฏในวรรณกรรมสินไชยตอนยักษ์กุมภภัณฑ์ฟื้นคืนชีพมาอีกครั้งหนึ่ง โดยสามารถศึกษาจากคำคร่ำครวญและโยทยาเจ้าอุณพวงเมียแก้วคือนางสุมณฑาว่า อ้ายพี่อั้งน้องมากมายเหลือล้น แม้แต่กำไลแขนแหวนแก้วมณี ปิ่น ซ้องเครื่องปักผม ผืนผ้าสไบ รวมทั้งสิ่งของมิ่งมงคลประจำตระกูล เครื่องประดับยศพระราช และสิ่งของมีค่าอื่นๆ อีกมาก็ได้มอบให้แก่เมียรักทั้งหมด เพื่อแทนความรักยิ่งที่มีต่อนางสุมณฑา ความว่า

โอนอ เจ้าผู้ดังงามโสภามุณฑาเมียที่รักและทะนุถนอมของพี่เอย ช่างมาปล่อยปละ
ละเลยตนอ้ายอยู่ทางนี้แต่เดียวเปลี่ยวกาย แท้นอ เจ้านางผู้เป็นที่สุดเสนาหาหวงแหวนอยู่ใน

*ภาษาในวรรณกรรมสินไชยผู้ประพันธ์ใช้คำว่า ขอกเสา แต่เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้วชวนให้เข้าใจว่าขอกเสาของปราสาทคงจะใหญ่โตมาก ถึงขนาดท้าวไชยผู้อาจหาญสู้กับยักษ์กุมภภัณฑ์เข้าไปแอบซ่อนตัวได้

^{๕๖} อั้งแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๕.

ทรง ไม่มีใครจักเทียมเท่า ไม่เคยสิ้นจากใจของพีเต เจ้าไม่ละวางทางเชื้อเผ่าพันธุ์ กลับมาทัก
อ้ายให้อยู่แต่เพียงผู้เดียว อ้ายรักน้องทว่มั่นโลกไม่มีจักสุดสิ้นวันใด ในครั้งนั้นก็เหมือนดัง
ดวงดอกไม้ซอกแซมเสียบเส้นผมอยู่ไม่ห่างกาย

อันหนึ่ง กำไลแขนแหวนแก้วมณีโชติ ปิ่นที่ปักเสียบผมกับทั้งผิ่นผ้าสไบอันมีค่ามิได้ ทั้ง
สิ่งของอันเป็นมิ่งมงคลแก่บ้านเมืองมาแต่ครั้งโบราณ พี่ก็เอามามอบถววงกงให้ทั้งสิ้นทั้ง
มวล ดังคำพูดอันออกจากไปด้วยใจใสสุจริต พร้อมทั้งเครื่องประดับยศพระราชา พี่ก็ได้ยก
มอบให้ทั้งหมดทั้งสิ้นแต่องค์แม่นางแต่เพียงผู้เดียว กินไม่ได้นอนไม่หลับ รำแต่ปิ่นข้าวรอกทุก
ยามเย็นอยู่เปล่าดาย^{๘๗}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
โอมอ เจ้าผู้สุดแสนพิน แมงทวยเทียบจอบ ก้อใจเรบ	โอมอ เจ้าผู้สุดแสนพิน ผ่างทวยเทียบจอบ ก้อใจเรบ
เจ้าบละโคดเชื้อ ไลออบออยู่เออ แลนอ	เจ้าบละโคดเชื้อ ไลอ้อยอยู่เออ แลนอ
สังบ่คิดแต่เรียมธำม้ง ล้าบทิแสมท แท้นา	สังบ่คิดแต่เรียมธำม้ง ล้าบทิแสมท แท้นา
อ้อมว่าดวงมาลา บ่เทือดดม แสมเก้า	อ้อมว่าดวงมาลา บ่เทือดดม แสมเก้า
ธัมมึง ตาเก็งม้าว มะนิแหวมไม้บิ ธรวนบั้น	ธัมมึง ตาเก็งม้าว มะนิแหวมไม้บิ ธรวนบั้น
ทังแผ่นผ้า ซะไบซ้องค่าคาม แท้นา	ทังแผ่นผ้า ซะไบซ้องค่าคาม แท้นา
กับทังของมิ่งบ้าน ปัดถมเถ้าแต่ บูลาน	กับทังของมิ่งบ้าน ปัดถมเถ้าแต่ บูลาน
เรียมก้อวางทั้นโทม มอบพะนาง ทั้นอ้าง	เรียมก้อวางทั้นโทม มอบพะนาง ทั้นอ้าง
มิทัง ภาะกุก้า อองพะยาปางก่อน	มิทัง ภาะกุก้า ของพะยาปางก่อน
พีก้อมอบแก่เจ้า พะองอ้อวน ชู้อัน พินา	พีก้อมอบแก่เจ้า พะองอ้อวน ชู้อัน พินา
อ้อมว่า วันคองมื่อ แลงงายว่างเป่า เสียแล้ว	อ้อมว่า วันคองมื่อ แลงงายว่างเป่า เสียแล้ว
เรียมก้อปิ่นเข้าไว้ ทังมื่อแลคำ พินา ^{๘๘}	เรียมก้อปิ่นเข้าไว้ ทังมื่อแลคำ พินา ^{๘๘}

^{๘๗} อ้างแล้ว, สิบไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๗๘-๔๗๙.

*ภาษาในวรรณกรรมสิบไซผู้ประพันธ์ใช้คำว่า ซอกเสา แต่เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้วชวนให้เข้าใจ
ว่าซอกเสาของปราสาทคงจะใหญ่โตมาก ถึงขนาดท้าวไซผู้อาจหาญสู้กับยักษ์กุมภกัณฑ์เข้าไปแอบซ่อนตัวได้

^{๘๘} อ้างแล้ว, สิบไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๓๘.

๒.๕ ภรรยาที่มีต่อสามี

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่านางสุมนทามีความรักต่อสามีคือยักษ์กุมภณท์เป็นอย่างดี ซึ่งปรากฏในตอนที่ว่าลินไซกำลังจะนำอาสุมนทาออกจากปราสาท เพื่อออกเดินทางให้เร็วที่สุดเพราะเกรงว่ายักษ์กุมภณท์จะกลับมาปราสาท ด้วยความรักที่มีต่อยักษ์กุมภณท์จึงเป็นเหตุให้นางสุมนทายื้อเวลาเพื่อนางจักได้บอกลาสามีก่อน การทำอย่างนั้นยิ่งทำให้ท้าวลินไซเกิดอาการร้อนใจยิ่งนัก จึงเงื้อดาบจะฟันสีก้านางสุมนทาได้สติจึงกล่าวขอว่า นางลิมผ้าสไบงามค่ามากอยู่ผืนหนึ่ง ท้าวลินไซอนุญาตให้เข้าไปปราสาทได้ พอนางสุมนทาเข้าไปในปราสาทแล้วแทนที่จะเข้าไปเอาผ้าสไบในห้องแต่นางกลับไปปลุกสามีด้วยการเขย่าตัวพร้อมกับพูดว่า

ลูกเถิด ลูกเสียทีเถิด เมียจักพรากไกลแน่แล้ว ช่างมานอนหลับได้หลับดี นอนเกินเวลามาก
มันไม่ดี^{๘๙}

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ลูก ๕ ท้อม เมียจักพอกพอยโก ภา่อนแล้ว	ลูกๆ ท้อม เมียจักพอกพอยโก ก่อนแล้ว
สิ้งว่า มานอนหลับ ลีนคองดูร้าย	สิ้งว่า มานอนหลับ ลีนคองดูร้าย ^{๙๐}

ในตอนเดียวกันนี้ยังมีพฤติกรรมของนางสุมนทาที่แสดงให้เห็นว่า นางสุมนทามีความรักต่อสามีคือยักษ์กุมภณท์อย่างมากล้นเช่นกัน หลังจากนางสุมนทาบอกว่าลิมสไบแล้วยังบอกว่าลิมเป็นปีกผมอีกว่า ‘อาลิมเป็นปีกผมประดับแก้วมณีค่าควรเมือง ขอให้หลายเมตตาทาหยุดรอสักเวลา ของจงปรานี ก่อนเถิด’ (อาโก้ลิม ปิ่นแก้ว หัวแก้วค่าคาม แท้หนา ขอโผดยั้ง ยามนี้งูนา อาก่อน บาก้อ วางนางคีน คอบพัวหิวให้) นางสุมนทาได้เข้าไปปลุกสามีด้วยการเขย่าตัวอย่างแรงเพียงใดก็ไม่เป็นเหตุให้สามีตื่น นางสุมนทาจึกร้องตะโกนขึ้นว่า ‘ไม่คิดว่าเมื่อเจ้าตื่นแล้ว จักไม่เห็นน้องอยู่ด้วย แลนอ’ แม้ครั้งที่สามนางสุมนทาก็แกล้งว่าลิมซ้อง (เครื่องปีกผม) อีก ฝ่ายหลานได้ฟังดังนั้นจึงพอรู้ว่าอาโกหกจึงบอกอาว่า ‘อาเอ๋ย จงรีบเร่งโดยเร็วเถิด’ นางสุมนทาก็รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นนางจึงคว้าเอาปิ่นและซ้องแล้วเข้าไปในห้องอีกครั้งนางได้แต่ร้องไห้และเอ่ยเสียงระหอยสั่งลาผัวรักว่า

ลูกที่เถิด ลูกเสียทีเถิด ลูกขึ้นมาแย่งชิงข้าเอาไว้เถิด ข้าไม่มีใจคิดอยากกลับคืนสู่บ้านเมือง
คิดแต่เพียงว่าเจ้านั้นรักในตัวของน้องอย่างมากล้น ไม่มีความทุกข์โศกร้อน ไม่ว่าแดดหรือฝน
ไม่เคยให้มีมาต้อง^{๙๑}

^{๘๙} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๒๕๐.

*ภาษาในวรรณกรรมสินไซผู้ประพันธ์ใช้คำว่า ซอกเสา แต่เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้วชวนให้เข้าใจว่าซอกเสาของปราสาทคงจะใหญ่โตมาก ถึงขนาดท้าวไซผู้อาจหาญสู้กับยักษ์กุมภณท์เข้าไปแอบซ่อนตัวได้

^{๙๐} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๓๘.

^{๙๑} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๒๕๑.

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
ร๋องร่าไต้ เสิบงอุ๋อบฮังฮั้ว	ฮ่องฮ่าให้ เสียงฮ้อยฮังฮั้ว
เจ้ากั๋อลุก ๕ ท๋อน ฮึงบาดเอาอรน แด่แม	เจ้าก้อลุกๆ ท๋อน ฮึงบาดเอาอรน แด่แม
เรียมบ่ มีใจคึด ไค่เมื่อเมืองบ้าน	เฮียมบ่ มีใจคึด ไค่เมื่อเมืองบ้าน
คึดเมื่อ เจ้าร่าบ๋อง พันทีแสนภักด์	คึดเมื่อ เจ้าฮักน๋อง พันทีแสนภักด์
ก้อบ่ มีคำทุก แดดฝนมวิฮู้	ก้อบ่ มีคำทุกๆ แดดฝนมวิฮู้ ^๒

๒.๔ สรุป

จากการศึกษาประเด็นเรื่อง ‘ปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ’ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซเป็นปัญหาจริยธรรมที่เน้นเฉพาะทางพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้นปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนาจึงเป็นปัญหาที่วัดด้วยกิริยา การกระทำ หรือความประพฤติทางกายอันเป็นไปทั่ว จนก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นปัญหา คือ ข้อขัดข้องหมองใจหรือความขัดเคืองทางใจ ซึ่งเป็นสภาพที่ทนอยู่ได้ยากและมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต สิ่งที่เกิดผลกระทบดังกล่าวได้แก่สิ่งที่เรียกว่า ธรรม ประกอบด้วยธรรมที่ควรและธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อมอย่างละ ๑๐ ประการ แต่ในงานวิจัยมุ่งหมายเอาธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม ๑๐ ประการมีปาดนาติบาตคือการทำร้าย การทำลาย ตลอดจนการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดปัญหาจริยธรรมได้มาก

หากกล่าวเฉพาะปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ จะมีปัญหาจริยธรรมที่ปรากฏในเนื้อเรื่องประกอบด้วย (๑) การลักขโมยเอานางสุมนทาทองของยักษ์กุมภภัณฑ์ (๒) การขอรัดหางเจ็ดของนันทเศรษฐีมาเป็นมเหสีของพระยาสุทธานราช (๓) การใช้เสน่ห์ยาแฝดของแม่นางผู้ทำเสน่ห์ยาแฝดร้าย และ (๔) การมีเพศสัมพันธ์ของท้าวสินไซกับนางเกียงคำ ส่วนการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซมีอยู่ ๓ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเชิงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต สิ่งเหนือธรรมชาติ และเชิงสังคม แต่ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตได้แก่ชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย

(๑) การประพฤติปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ประกอบด้วยมนุษย์ที่มีต่อครอบครัว ได้แก่ กรณีพระยาสุทธานราชให้มีการติดตามเอานางสุมนทาทองกลับคืนนครเป็งจาล กรณีนางสุมนทาทองแสดงออกด้วยการกล่าวสืมน้ำสำคัญและจำเป็น ๓ สิ่ง คือ สไบ ปิ่นปักผม และช้อง (เครื่องปัก

^๒ อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๐.

ผม) กรณีนางจันทราได้เลี้ยงดูลูกด้วยความทุกข์ยากแสนลำบาก กรณีนางลุนได้สั่งสอนอบรมลูกอย่างประมาทในชีวิต โดยเฉพาะสอนเชิงอันเป็นธรรมชาติของหญิงให้ลูกรับรู้แบบตรงๆ ว่า ‘ชาติที่ใจผู้หญิงนี้ตลบตะแลงแปลงปลิ้นได้ง่ายจริงแล้ว’ กรณีท้าวสินไชได้แสดงให้เห็นความเป็นคนกตัญญูกตเวที เพราะตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยพบเห็นหน้าพระยาสุรราชผู้เป็นพระบิดา แต่ชั้นอาสาออกติดตามอาสาสุมนหาได้สำเร็จ และกรณียักษ์กุมภณท์ได้แสดงให้เห็นความรักที่มีต่อนางสุมนหา ด้วยการออกป่าหาดอกไม้หอมมาเป็นเครื่องอบผิวกายของนางสุมนหาให้นวลงามและหอมกรุ่นอยู่เสมอ

(๒) การประพาศปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ประกอบด้วยมนุษย์ที่มีต่อเครือญาติ ได้แก่ การประพาศปฏิบัติของพี่ที่มีต่อน้องเป็นการกระทำของพระยาสุรราช ที่ให้มีการออกตามน้องสาวคือนางสุมนหากลับคืนนครเบ็ญจาล การประพาศปฏิบัติของน้องมีต่อพี่เป็นการกระทำของสังข์ทองที่บอกให้สินไชผู้พี่ชายรออนอกเมือง โดยสังข์ทองเข้าไปในเมืองโนราชเพื่อสืบข่าวยักษ์กุมภณท์ การประพาศปฏิบัติของบุตรที่มีต่อบิดามารดาเป็นการกระทำของท้าวสินไชผู้อาสาออกตามเอาอาสาสุมนหากลับนครเบ็ญจาล การประพาศปฏิบัติของหลานที่มีต่ออาเป็นการกระทำของนางสุมนหาพอรู้ว่าเด็กหนุ่มผู้ยืนอยู่ตรงหน้าคือสายเลือดเดียวกัน จึงได้เข้าไปสวมดอกด้วยความรักทะนุถนอมเป็นอย่างยิ่ง การประพาศปฏิบัติของสามีที่มีต่อภรรยาเป็นการกระทำของยักษ์กุมภณท์ ผู้ได้มอบสิ่งของประจำตระกูล ได้แก่ กำไรแหวน แก้วมณี เครื่องประยศพระราชให้แก่นางสุมนหา การประพาศปฏิบัติของภรรยาที่มีต่อสามีเป็นการกระทำของนางสุมนหาที่เข้าไปปลุกสามีคือยักษ์กุมภณท์ให้ตื่น ก่อนที่หลานคือท้าวสินไชจะนำกลับคืนนครเบ็ญจาล

บทที่ ๓

พุทธจริยศาสตร์วรรณกรรมสินไซ

พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซเป็นการกล่าวถึงหลักการทางพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยความดี-ความชั่ว ซึ่งเป็นคุณสมบัติส่วนสากลที่เรียกว่า ศีลธรรม คุณสมบัติส่วนตนที่เรียกว่า คุณธรรม และวิธีประพฤติปฏิบัติที่เรียกว่า จริยธรรม โดยที่ในบทที่ ๓ นี้ผู้เขียนจึงได้กล่าวถึงพุทธจริยศาสตร์ตามกรอบศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ใน ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นความหมายพุทธจริยศาสตร์ และส่วนที่ ๒ คือส่วนของพุทธจริยศาสตร์ตามกรอบศีลธรรม กรอบคุณธรรม และกรอบจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ โดยอนุโลมหรืออนุวัติตามหลักการใหญ่ในพุทธศาสนาเป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ความหมายพุทธจริยศาสตร์

ในเบื้องต้นคงเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของพุทธจริยศาสตร์กันก่อน โดยที่คำว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นคำผสมระหว่างคำว่า พุทธ กับคำว่า จริยศาสตร์ ซึ่งหากกล่าวตามรูปศัพท์แล้วจะเห็นได้ว่าคำว่า พุทธ เป็นศัพท์ภาษาบาลีมีค่าแปลอยู่ ๔ นัย คือ (๑) พุทธ แปลว่า ผู้ตื่นคือตื่นจากกิเลสนิทรา (๒) พุทธ แปลว่า ผู้เบิกบานคือเพราะมีกิเลส (๓) พุทธ แปลว่า ผู้มีปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ และ (๔) พุทธ แปลว่า พระพุทธเจ้า^๑ ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งหมายเอาพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้แล้วหรือผู้รู้อย่างถ่องแท้^๒ และอีกศัพท์หนึ่งคือ จริยศาสตร์ หมายถึงปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรถูกไม่ถูก ดีไม่ดี ควรไม่ควร และพิจารณาสถานภาพของค่าทางศีลธรรม^๓ หรือจริยศาสตร์ หมายถึงปรัชญาว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานในการตัดสินหรือการวินิจฉัยการประพฤติหรือค่าทางศีลธรรม หรืออาจเรียกว่า ปรัชญาศีลธรรม (morality philosophy) ก็ได้^๔

เมื่อนำทั้ง ๒ ศัพท์มาผสมกันได้ศัพท์ที่กำลังศึกษาอยู่นี้ว่า พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ซึ่งหมายถึงระบบวิชาความรู้ หรือ ระบบความรู้ที่ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรถูกไม่ถูก ดีไม่ดี ควรไม่ควร หรือว่าด้วยเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินหรือการวินิจฉัยการประพฤติ หรือค่าทางศีลธรรมตามแนวพุทธศาสนา โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้เทศนาสั่งสอนหรือบัญญัติหลักคำสอนสำหรับหรือเพื่อการ

^๑ อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคร-ไทย, หน้า ๕๒๙.

^๒ อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๕๙.

^๓ อ่างแล้ว, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๔.

^๔ เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

ประพฤติกปฏิบัติของศาสนิก ให้มีการกระทำ (Action) มีการแสดงออกที่เรียกว่า พฤติกรรม (Behavior) รวมทั้งนิสัยอุปนิสัย (Habit) ซึ่งสามารถสังเกตได้จากประสาทสัมผัสว่า ถูกไม่ถูก ดีไม่ดี ควรไม่ควร หรือมีประโยชน์ไม่มีประโยชน์ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว คำว่า พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ยังสามารถศึกษาได้อีกนัยหนึ่ง โดยแยกออกเป็น ๓ ศัพท์ ได้แก่คำว่า พุทธ จริย และศาสตร์ ซึ่งคำว่า พุทธ หมายถึงสิ่งที่สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งมีคำว่า ทางหรือเชิง (พุทธศาสนา) เป็น ‘เชิงพุทธศาสนาหรือทางพุทธศาสนา’ คำว่า จริย หมายถึงความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ หรืออาจเรียกว่า จรรยา ก็ได้^๕ ซึ่งคำว่า จริย ยังสามารถศึกษาได้จากคำที่มีความหมายสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน คือคำว่า จริต ที่หมายถึงการเที่ยวไป (ของจิต) ความประพฤติ เรื่องราว นิสัย พื้นเพของจิตของแต่ละบุคคล ซึ่งหนักไปในทางใดทางหนึ่งใน ๖ ทาง^๖ หรืออีกนัยหนึ่งท่านให้ความหมายของจริตไว้ว่า จริต หมายถึงความประพฤติ ปกติ ความประพฤติซึ่งหนักไปในทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นเพนิสัย แบบหรือประเภทใหญ่ๆ แห่งพฤติกรรมของคน ตัวความประพฤติเรียกว่า จริยา ส่วนบุคคลผู้มีความประพฤติอย่างนั้นๆ เรียกว่า จริต มีอยู่ ๖ ประการอันประกอบด้วย (๑) รากจริต ผู้มีรากจะเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางรักสวयรักงาม (๒) โทสจริต ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางใจร้อนหงุดหงิด (๓) โมหจริต ผู้มีโสมพะเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางเขลา เหนงซิม เเงงงง งามงาย (๔) สัทธาจริต ผู้มีศรัทธาเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางมีจิตใจซบซึ้ง ซึ้นบาน น้อมใจเลื่อมใสโดยง่าย (๕) พุทธิจริต ผู้มีความรู้เป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางใช้ความคิดพิจารณา และ (๖) วิตกจริต ผู้มีความวิตกเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางนึกคิดจับจด ฟุ้งซ่าน^๗ และคำว่า ศาสตร์ หมายถึงระบบวิชา ความรู้หรือความรู้^๘ เมื่อนำทั้ง ๓ ศัพท์มาผสมกันก่อให้เกิดคำใหม่ว่า พุทธจริยศาสตร์ ซึ่งหมายถึงระบบวิชาความรู้ที่เกี่ยวกับความประพฤติ พื้นเพนิสัยที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของแต่ละบุคคล ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับหลักการทางพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหลักธรรมและหลักสังฆธรรม ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้จากการกระทำ ความประพฤติ หรือนิสัยอุปนิสัยที่แสดงออกทางกาย และทางวาจา และมีความหนักไปใน ๖ ทาง คือ รักสวयรักงาม โกรธหงุดหงิดงาย หลงงมงาม หูเบา เชื่อง่าย คิดพิจารณาสิ่งต่างๆ มาก และนึกคิดจับจดฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ที่จรเข้ามาระทบจิต

เมื่อกล่าวโดยภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือการแสดงออกของมนุษย์แล้ว ยังมีประเด็นที่จะศึกษาในจริยศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับพุทธจริยศาสตร์อยู่ ๔ ประการคือ

^๕ อ้างแล้ว, พจนานุกรม มจร-ไทย, หน้า ๒๕๖.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖.

^๗ อ้างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๒๒.

^๘ อ้างแล้ว, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๐๐.

๑. ความประพฤติ (Conduct) หมายถึงพฤติกรรมที่มีโนธรรมชี้แนะ และเมื่อมีโนธรรมชี้ขาดก็ย่อมจะต้องมีการตัดสินใจเสรี (deliberation, decision) ตามมา หากตัดสินใจเลือกทำตามโนธรรมก็เรียกว่ามีความประพฤติดี (good or moral conduct) แต่หากเลือกตัดสินใจเลือกฝืนมีโนธรรมก็เรียกว่ามีความประพฤติเลว (bad or immoral conduct)

๒. พฤติกรรม (Behavior) ได้แก่ การกระทำทุกอย่างของมนุษย์และสัตว์ (บางคนถือว่าพืชก็มีพฤติกรรมได้ด้วย แต่เป็นความคิดเห็นที่ยังไม่เป็นเอกฉันท์) ถ้ามีมีโนธรรมนำทางเรียกว่าความประพฤติ ถ้าไม่มีมีโนธรรมเข้าแทรกแซงเรียกว่าพฤติกรรมอศีลธรรม (amoral behavior) หรืออจริยธรรม (aethical) คือไม่มีคุณค่าทางศีลธรรมหรือจริยธรรม ซึ่งไม่ตรงกับ ความประพฤติผิดศีลธรรม หรือทุศีล (immoral conduct) หรือผิดจริยธรรม (unethical) ซึ่งเป็นความประพฤติที่ฝืนมีโนธรรม จึงกล่าวได้ว่าความประพฤติจะต้องเป็นการกระทำที่ดีหรือเลว จะเป็นกลางๆ ไม่ได้ ส่วนพฤติกรรมจะต้องเป็นการกระทำกลางๆ ไม่ดีหรือเลว เป็นต้น

๓. มโนธรรม (Conscience) คือความสำนึกดีชั่ว (ชั่วน้อยเรียกว่าเลว) อาจจะสำนึกในขณะที่จะต้องตัดสินใจเลือกวิถีทางเฉพาะหน้า หรืออาจจะสำนึกในอดีต แต่ยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกวิถีทางประพฤติเฉพาะหน้าก็ได้ เช่น นาย ก เห็นเด็กตกน้ำ นาย ก สำนึกได้ว่าการยอมเปียกและผิคนัด เพื่อช่วยชีวิตเด็กเป็นความประพฤติดี นาย ก จึงกระโดดลงไปช่วยเด็กคนนั้นให้พ้นจากการจมน้ำตาย ถือได้ว่านาย ก เป็นคนประพฤติดี แต่ถ้านาย ก เคยสละธุรกิจส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือคนอื่นที่มีความเดือดร้อนเป็นอาจณ นาย ก อาจกระโดดลงไปช่วยเด็กตกน้ำคนนั้นทันทีที่เห็น โดยไม่มีการตัดสินใจเฉพาะหน้าแต่ประการใดเลย จะเรียกว่าทำโดยอัตโนมัติก็ได้ เช่นนี้ถือได้ว่า นาย ก มีความประพฤติดีด้วย โดยที่ความประพฤติครั้งนี้มีผลมาจากการได้เคยตัดสินใจเลือกวิถีทางประพฤติจนเคยชิน ความประพฤติจนเคยชินเรียกว่า คุณธรรม (virtue) ตรงข้ามกับกิเลส (vice) ซึ่งเป็นความประพฤติชั่วจนเคยชิน ถือกันว่าความประพฤติที่เคยชินจนเป็นคุณธรรมแล้ว ย่อมประเสริฐมากกว่าความประพฤติที่ดีที่ตัดสินใจทำเป็นครั้งๆ ไป

หากจะถามว่า มโนธรรมมีสำนึกอะไรบ้าง ตอบว่า การสำนึกของมโนธรรมสามารถวิเคราะห์ออกได้เป็น ๒ องค์ประกอบ คือ เป้าหมายเฉพาะกิจ (particular end) กับวิถี (means) เพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะกิจ เป้าหมายเฉพาะกิจระดับหนึ่งจะเป็นวิถีสู่เป้าหมายเฉพาะกิจที่สูงขึ้นไป จนกว่าจะถึงเป้าหมายสูงสุดของแต่ละบุคคล จึงเห็นได้ว่าเป้าหมายเฉพาะกิจอาจจะเรียกว่าเป็นวิถีได้ด้วย มีแต่เป้าหมายสูงสุดเท่านั้นที่ไม่เป็นวิถีสู่อะไรอีกแล้ว จึงได้ชื่อว่าสูงสุด ซึ่งได้มาจากศาสนาและหรือปรัชญาที่แต่ละคนมีศรัทธาอยู่ มโนธรรมควรจะสำนึกกว่าวิถีทั้งหลายจะต้องมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต แต่ตามปกติความเคยชินส่วนตัวและมาตรการของสังคมที่ยอมรับ จะเป็นความสำนึกเฉพาะกิจของมโนธรรมเสียเป็นส่วนมาก

เพราะฉะนั้น มโนธรรมจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอันขาดมิได้ เพราะเป็นองค์ประกอบที่ทำให้พฤติกรรมกลายเป็นความประพฤติ รู้ว่าอะไรคืออะไรชั่ว อันเป็นเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้ตัดสินใจด้วยเจตจำนงเสรี (free will) เฉพาะตัวว่าจะทำดีหรือทำชั่ว ในเมื่อมีสิทธิเลือกตัดสินใจได้ ความรับผิดชอบต่อการเลือกของตนก็ตามมาเป็นของคู่กัน และนี่คือศักดิ์ศรีและความยิ่งใหญ่ของมนุษย์เหนือสัตว์โลกทั้งหลาย คือมีความสามารถเลือกและรับผิดชอบทำให้ความดีมีค่าสมควรยกย่องและความชั่วทำให้เสื่อมเสีย สมควรประณามว่ากล่าว^๙

ข้อความที่กล่าวถึงความหมายพุทธจริยศาสตร์ทั้งหมดข้างต้นนั้น สรุปความได้ว่า พุทธจริยศาสตร์ หมายถึงระบบความรู้ทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิจการที่ควรประพฤติ โดยตั้งอยู่บนฐานแนวคิดหรือหลักการสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ จริตหก เพราะหากศึกษาอย่างครบถ้วนรอบด้านแล้วจะทำให้ทราบความประพฤติ เรื่องราว นิสสัย อุปกนิสสัยอันเป็นพื้นเพเดิมของจิตของแต่ละบุคคลที่มีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้กระจ่างมากขึ้น ซึ่งจะสามารถเข้าใจในการกระทำของแต่ละบุคคลที่ได้กระทำสิ่งต่างๆ ลงไป พฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่ได้แสดงออกไป และเข้าถึงคือสามารถเข้าไปพัฒนากาย จิต ปัญญา สังคมของแต่ละบุคคลได้อย่างยั่งยืน

๓.๒ พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบศีลธรรม

๓.๒.๑ ความหมายศีลธรรม

คำสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ตามกรอบศีลธรรมข้างต้น ได้แก่คำว่า ศีลธรรม ซึ่งเป็นคำหลักและคำสำคัญในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้จึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับศีลธรรมในพุทธศาสนา ก่อน เพราะคำว่าศีลธรรมในพุทธศาสนาจะเป็นคำหลักของคำว่า ศีลธรรมในวรรณกรรมสันนิษฐาน เพื่อให้ทราบคำหลักก่อนแล้วจึงตามไปศึกษาคำรองไปตามลำดับ โดยเริ่มศึกษาคำว่าศีลธรรมในพุทธศาสนาเป็นสำคัญก่อน นั่นคือในที่บางแห่งได้มีบางท่านพยายามขยายความหมายของคำว่าศีลธรรมให้กว้างขวางออกไป เช่น ให้แปลศีลธรรมว่า ศีลและธรรม ซึ่งจะทำให้ศีลธรรมคลุมคำสอนในทางพุทธศาสนาได้ทั้งหมด แต่ความรู้สึกของคนทั่วไปหายอมขยายความตามไปด้วยไม่ เช่น เมื่อนึกถึงศีลธรรมก็ไม่อาจนึกไปถึงการฝึกสมาธิ การเจริญสติปัญญา การพิจารณาสังขารธรรมโดยไตรลักษณ์ เป็นต้น การขยายความนั้นจึงทำได้เพียงในชั้นความเพียรเชิงวิชาการเท่านั้น^{๑๐} ส่วนความหมายที่เข้าใจกันทั่วไปคงอยู่เพียงขั้นที่ต้องแปลศีลธรรมว่า ธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล แม้

^๙ กิริติ บุญเจือ, *คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล*, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชนปรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓-๕.

^{๑๐} อ่างแล้ว, *พุทธธรรม* (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๖๑๘.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายได้เพียงแค่ว่า ความประพฤติที่ดีที่ชอบ^{๑๑} คำว่า ศีลธรรมอย่างที่เราเข้าใจกันนี้น่าจะมีความหมายอยู่ในขอบเขตของหมวดธรรมที่เรียกว่า **กุตลกรมมบล ๑๐** ซึ่งมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า **ธรรมจรรยา** โดยที่คำว่า ศีลธรรม แม้จะมีต้นศัพท์อยู่ในบาลีสันสกฤต แต่เป็นเพียงคำไทยที่เกิดขึ้นในภาษาไทยและมีการใช้อยู่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ไทยเราในปัจจุบันให้คำศีลธรรมตรงกับ moral หรือ morality ในภาษาอังกฤษ แต่ยังไม่พบในประเทศอื่นที่แปลคำอังกฤษทั้งสองนั้นว่าศีลธรรม คงแปลเพียงว่า ศีล หรือ สีล เท่านั้น^{๑๒}

ในประเด็นต่อเนื่องกันนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวต่อซึ่งช่วยให้เข้าใจความหมายศีลธรรมได้กว้างออกไปมากขึ้นว่า อนึ่ง การแปลศีล (สีล) ว่าข้อห้าม โดยเบื้องต้นเพื่อให้เข้าใจกันง่ายๆ สำหรับชาวบ้านทั่วไปหรือสำหรับการศึกษาขั้นต้นๆ แต่ต่อมามีการติดในคำแปลนี้ บางทีถึงกับยึดเอาว่าข้อห้ามเป็นความหมายของศีลไปจริงๆ ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีลคับแคบและคลาดเคลื่อน มองแต่ด้านลบอย่างเดียว ความจริงแม้แต่ศีลระดับวินัย อย่างวินัยของพระสงฆ์มีทั้งฝ่ายละเว้นและข้อกำหนดให้ทำ เช่น การเข้าร่วมประชุมสังฆกรรม การทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจของส่วนรวมก็เป็นเรื่องของศีล นอกจากนี้เมื่อพูดถึงศีลมักมองข้ามเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพที่เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของศีลไปเสีย ทั้งหมดนี้ล้วนทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีลคับแคบลง ดังนั้น เมื่อพูดถึงศีลพึงคอยระวังขยายความรู้สึกให้กว้าง คือให้ครอบคลุมสัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะให้หมด (ความประพฤติดีงาม นับว่าเป็นคำแปลที่ดีอย่างหนึ่งของศีล)^{๑๓} ซึ่งคำแปลที่กล่าวมานี้มีความสัมพันธ์กับให้ความหมายศีลธรรมที่ท่านกล่าวไว้แล้วในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ว่า ศีลธรรม หมายถึงความประพฤติที่ดีงามทางกายวาจา ความประพฤติที่ดีที่ชอบ หรือ ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ^{๑๔} เฉพาะคำว่า อาชีวะ นี้จะมีความกระจำงชัดมากขึ้นเมื่อเข้าไปศึกษาในเชิงความหมาย โดยที่ท่านให้ความหมายคำว่า อาชีวะ ว่าหมายถึงอาชีพ การเลี้ยงชีพ ความเพียรพยายามในการแสวงหาปัจจัยยังชีพ หรือการทำมาหากิน^{๑๕}

หลังจากเข้าใจความหมายและขอบเขตการศึกษาเรื่อง ‘ศีลธรรม’ ได้อย่างกระจำงชัดตามรายละเอียดที่กล่าวแล้วข้างต้น ต่อไปจึงได้วางกรอบของศีลธรรมเพื่อให้ผู้มีศีลธรรมสามารถนำหลักศีลธรรมสู่การประพฤติปฏิบัติให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์หรือเชิงรูปธรรม คือสามารถการสังเกตเห็นผ่านทางกายวาจาของผู้มีศีลธรรมได้ การวางกรอบในครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาตามคำว่า **ศีล** และ **ธรรม** ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น โดยพิจารณาว่า ศีล คือ สิกขาบท หมายถึงข้อศีล ข้อวินัย ข้อหนึ่งๆ เป็นสิกขาบท

^{๑๑} อ่างแล้ว, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๑๑๐๓.

^{๑๒} อ่างแล้ว, พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๖๑๘.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑๒.

^{๑๔} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๔๕.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔๕.

หนึ่งๆ หรือมูลบัญญัติ ข้อที่ทรงตั้งไว้เดิม และอนุบัญญัติ ข้อที่ทรงตั้งเพิ่มเติมภายหลัง รวมเป็นสิกขาบทหนึ่งๆ สิกขาบทความหมายแคบคือหมายเอาเฉพาะศีล (ศีล)^{๑๖} ซึ่งการให้ความหมายว่า สิกขาบท คือข้อศีล ข้อวินัย ข้อหนึ่งๆ นี้ หรือศีล หมายถึงสิกขาบทที่เป็นข้อๆ นี้มีความสัมพันธ์และตรงกับพระไตรปิฎกที่ใช้คำว่า สิกขาบท ๕ แทนคำว่า ศีล ๕ (นั่นหมายถึงคำว่า ศีล ๕ ไม่มีในพระไตรปิฎก) และสิกขาบท ๕ นี้ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒ เล่ม คือ

เล่มที่ ๑๑ ความว่า สิกขาบท ๕ คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา
คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๑๗}

เล่มที่ ๓๕ ความว่า สิกขาบท คือ

๑. ปาณาติปาตาเวรมณีสิกขาบท
๒. อทินนาทานาเวรมณีสิกขาบท
๓. กาเมสุมิฉฉาจาราเวรมณีสิกขาบท
๔. มุสาวาทาเวรมณีสิกขาบท
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานาเวรมณีสิกขาบท^{๑๘}

รายละเอียดเกี่ยวกับศีล ๕ หรือสิกขาบท ๕ มีในเล่มที่ ๑๑ มีเรียงเป็นข้อๆ พร้อมคำแปลเพียงเท่านั้น ส่วนเล่มที่ ๓๕ มีเรียงเป็นข้อๆ แล้วมีคำถามเป็นลักษณะว่าสิกขาบทแต่ละข้อเป็นไหน และมีคำอธิบายแต่ละข้อแต่พอควร (ซึ่งจกไม่นำเสนอในที่นี้) และในกาลต่อมาได้มีการนำเอาศีล ๕ หรือสิกขาบท ๕ มาให้ความหมายและให้คำอธิบายด้วยภาษาสมัยใหม่ที่สื่อความเข้าใจได้ง่ายขึ้นว่า ศีล ๕ หรือ เบญจศีล หมายถึงความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาศกตตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน (the five precepts, rule of morality) ซึ่งประกอบด้วย

^{๑๖} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มจร-ไทย, หน้า ๗๔๒.

^{๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๑๘} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๓/๔๔๗.

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าปศุสัตว์ร้ายกัน (to abstain from killing)

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน (to abstain from stealing)

๓. กามสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดีในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน (to abstain from sexual misconduct)

๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง (to abstain from false speech)

๕. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี เว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ (to abstain from intoxicants causing heedlessness)

ศีล ๕ ข้อนี ในบาลีชั้นเดิมส่วนมากเรียกว่า สิกขาบท (ข้อปฏิบัติในการฝึกตน) ๕ บ้าง ธรรม ๕ บ้าง เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล (virtuous) คำว่า เบญจศีลที่มาในพระไตรปิฎกปรากฏในคัมภีร์ชั้นอุปทานและพุทธวงศ์ ต่อมาในภายหลังมีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็นนิจศีล (ศีลที่ควรให้สภควรรักษาเป็นประจำ) บ้าง ว่าเป็นมนุษยธรรม (ธรรมของมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์) บ้าง^{๑๙}

ส่วนคำว่า ธรรม (สิ่งที่คู่กับศีลตามนัยข้างต้นคือ ศีล และ ธรรม) มีการให้ความหมายไว้หลายนัย แต่ในงานวิจัยนี้คำว่า ธรรม (บาลี-ธรรม, สันสกฤต-ธรรม, ธรรม) หมายถึงสภาพผู้ทรงไว้ซึ่งภาวะของตน (วิเคราะห์ว่า อุตตโน ภาวํ ธรรมิ ฐาเรติ วาติ ธรรมโม), สภาพผู้ทรงไว้ซึ่งลักษณะของตน (วิเคราะห์ว่า สลกขณํ ธรรมิ ฐาเรติ วาติ ธรรมโม)^{๒๐} การที่ผู้วิจัยเลือกธรรมในความหมายนี้เพราะมีเหตุผลว่ามนุษย์เราเมื่อเลือกที่จะกระทำการต่างๆ คงเป็นไป ๒ นัย คือ ไม่เป็นไปเพื่ออกุศล (ดี) ก็คงเป็นไปเพื่ออกุศล (ชั่ว) ซึ่งจะทรงไว้ซึ่งภาวะหรือไม่ก็ลักษณะแห่งตนของผู้กระทำอย่างแน่นอน คงไม่มีนัยเป็นอย่างอื่น ภาวะหรือลักษณะของผู้กระทำกรรมมี ๒ นัยนั้นปรากฏในมหาวัจจโคตตสูตรว่าด้วยปริพาชกชื่อวัจจโคตร สูตรใหญ่เรื่อง ‘กุศลธรรมและอกุศลธรรม’ เป็นลักษณะการสนทนาระหว่างพระผู้มีพระภาคกับวัจจโคตรปริพาชก ความว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ วัจจโคตรปริพาชกเข้าไปเฝ้าแล้วทูลถามเกี่ยวกับธรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้โดยย่อว่า วัจจะ โลภะเป็นอกุศล อโลภะเป็นกุศล โทสะเป็นอกุศล อโทสะเป็นกุศล โมหะเป็นอกุศล อโมหะเป็นกุศล รวมความว่า ธรรมที่เป็นอกุศลมี ๓ ประการธรรมที่เป็นกุศลมี ๓ ประการ

^{๑๙} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๖-๒๐๗.

^{๒๐} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๓๕๘.

ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) เป็นอกุศล ปาณาติปาตา เวรมณี (การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์) เป็นกุศล

อทินนาทาน(การลักทรัพย์) เป็นอกุศล อทินนาทานา เวรมณี (การงดเว้นจากการลักทรัพย์) เป็นกุศล

กาเมสุมิฉฉาจาร (การประพฤตินิดในกาม) เป็นอกุศล กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี (การงดเว้นจากการประพฤตินิดในกาม) เป็นกุศล

มุสาวาท (การพูดเท็จ) เป็นอกุศล มุสาวาทา เวรมณี (การงดเว้นจากการพูดเท็จ) เป็นกุศล
 ปิสุณาวาจา (การพูดส่อเสียด) เป็นอกุศล ปิสุณาย วาจา เวรมณี(การงดเว้นจากการพูดส่อเสียด) เป็นกุศล

ผรุสวาจา (การพูดคำหยาบ) เป็นอกุศล ผรุสวาย วาจา เวรมณี (การงดเว้นจากการพูดคำหยาบ) เป็นกุศล

สัมผัปปลาปะ (การพูดเพ้อเจ้อ) เป็นอกุศล สัมผัปปลาปา เวรมณี(การงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ) เป็นกุศล

อภิชชา (ความเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น) เป็นอกุศล อนภิชชา (ความไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น) เป็นกุศล

พยาบาท (ความคิดร้าย) เป็นอกุศล อพยาบาท (ความไม่คิดร้าย) เป็นกุศล

มิจฉาทิฐิ (ความเห็นผิด) เป็นอกุศล สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) เป็นกุศล

รวมความว่า ธรรมที่เป็นอกุศลมี ๑๐ ประการ ธรรมที่เป็นกุศลมี ๑๐ ประการ

วิจฉะ เพราะภิกษุละตัณหาได้แล้ว ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ จึงเป็นอรหันตชีนาสพอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว ลั่นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ^{๒๑}

รายละเอียดที่กล่าวถึงธรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งธรรมทั้งสองประการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ผู้กระทำการต่าง ๆ อย่างแน่นอน ไม่อย่างใดก็ต้องอย่างหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งท่านเรียกกุศลและอกุศลว่าเป็นทาง (บถ) ให้เกิดกรรมต่างๆ คือเป็นทางให้เกิดกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ และเป็นทางให้เกิดกรรมไม่ดีหรือกรรมชั่วเรียกว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐ ดังนั้น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในธรรมที่เป็นกุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถให้มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอแนะนำเนื้อหาของธรรมทั้งสองด้วยภาษาสมัยใหม่เพื่อสื่อความเข้าใจอย่างง่าย ๆ โดยแบ่งกล่าวออกเป็น ๒ ประการ (ตามหลักธรรมที่กำลังกล่าวถึง) คือ

^{๒๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๙๓/๒๒๘-๒๒๙.

(๑) กุศลกรรมบถ หมายถึงทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี หรือกรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ ว่าโดยข้อธรรมสมบูรณ์ (แปลตัดเอาแต่ใจความ) ดังนี้

ก. กายกรรม ๓ เป็นการกระทำทางกาย ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) ปาณาติปาตํ ปหาย ฯลฯ สัพพปาณภูตหิตานุกมปี โหติ แปลเอาความว่า ละการฆ่าการเบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (๒) อทินนาทานํ ปาหาย ฯลฯ อทินนํ เถยยสงฆาตํ อนาถาตา โหติ แปลเอาความว่า ละอทินนาทาน เคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น และ (๓) กามเมสุมิฉฉาจารํ ปหาย ฯลฯ น จาริตตํ อาปชชิตา โหติ แปลเอาความว่า ละการประพฤตินิยาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ

ข. วจีกรรม ๔ เป็นการกระทำทางวาจา ๔ อย่าง ได้แก่ (๑) มุสาวาทํ ปหาย ฯลฯ น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ แปลเอาความว่า ละการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเอง ผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ (๒) ปิสุณํ วาจํ ปหาย ฯลฯ สมคคการี วาจํ ภาสิตา โหติ แปลเอาความว่า ละการพูดคำส่อเสียด ช่วยสมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่สมัคสมานกัน ซอบกกล่าวถ้อยคำที่สร้างสามัคคี (๓) ผรุสํ วาจํ ปหาย ฯลฯ พหุชนมนปา ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติ แปลเอาความว่า ละคำหยาบ พูดแต่คำสภาพอ่อนหวาน และ (๔) สมผฺปปลาปํ ปหาย ฯลฯ กาลวาที อตถวาที ฐมฺมวาที วินยวาที นิธานวตี วาจํ ภาสิตา โหติ ฯลฯ แปลเอาความว่า ละการพูดเพื่อเจ้า พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

ค. มโนกรรม ๓ เป็นการกระทำทางใจ ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) อนภิชฌาลุ โหติ ฯลฯ แปลเอาความว่า ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น (๒) อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ฯลฯ สฺขี อตฺตทานํ ปรีหฺนฺตุติ แปลเอาความว่า ไม่มีจิตคิดร้าย คิดปรารถนาแต่ว่า ขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองจนอยู่เป็นสุขเถิด และ (๓) สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ ฯลฯ สยํ อภิญญา สจฺฉิกิตฺวา ปเวเทนตีติ แปลเอาความว่า มีความเห็นชอบ เช่นว่า ทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมี เป็นต้น

กุศลกรรมบถหมวดนี้ ในบาลีเรียกชื่อหลายอย่าง เช่นว่า ธรรมจริยา ความประพฤติธรรม บ้าง โสโงย ความสะอาดหรือเครื่องชำระตัวบ้าง อริยธรรม ธรรมของผู้เจริญบ้าง อริยมรรค มรรคอันประเสริฐบ้าง สัทธรรม ธรรมดี ธรรมแท้บ้าง สัมบุริสธรรม ธรรมของสัตบุรุษบ้าง

(๒) อกุศลกรรมบถ ๑๐ หมายถึงทางแห่งอกุศลกรรม ทางทำความชั่ว กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุคติ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ทาง ได้แก่

ก. กายกรรม ๓ เป็นการกระทำทางกายประกอบด้วย (๑) ปาณาติปาต การทำให้ชีวิตตกลง ล่วง การปลงชีวิต (๒) อทินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ลักทรัพย์ และ (๓) กามเมสุมิฉฉาจาร ความประพฤตินิยาม

ข. วจีกรรม ๔ เป็นการกระทำทางวาจาประกอบด้วย (๑) มุสาวาท การพูดเท็จ (๒) ปิสุณ วจา วจาส่อเสียด (๓) ผรุสวจา วจาหยาบ และ (๔) สัมผฺปปลาปะ คำพูดเพื่อเจ้า

ค. มโนกรรม ๓ เป็นการกระทำทางใจประกอบด้วย (๑) อภิชฌา พง์เล็งเอยาญได้ของเขา (๒) พยาบาท คิดร้ายผู้อื่น และ (๓) มิจฉาทิฎฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม^{๒๒}

รายละเอียดเกี่ยวกับเกณฑ์หลักที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด มีข้อสังเกตที่ควรพิจารณาเป็นพิเศษได้แก่หากเป็นการกระทำที่เป็นกุศลนั้นจะต้องมีสาระสำคัญคือต้องประกอบด้วยเจตนาดวงวัน (บ่งชี้การกระทำจนก่อเกิดกุศลกรรม) จากการฆ่าสัตว์ เจตนาดวงวัน (บ่งชี้ถึงการกระทำ...) จากการลักทรัพย์ เจตนาดวงวัน (บ่งชี้การกระทำ...) จากการประทุษณ์ผิดในกาม เจตนาดวงวันจาก (บ่งชี้การกระทำ...) การพูดเท็จ เจตนาดวงวัน (บ่งชี้การกระทำ...) จากการพูดส่อเสียด เจตนาดวงวัน(บ่งชี้การกระทำ...) จากการพูดคำหยาบ เจตนาดวงวัน (บ่งชี้การกระทำ...) จากการพูดเพ้อเจ้อ การไม่พง์เล็งเอยาญได้สิ่งของของเขา การไม่พองร้ายผู้อื่น สัมมาทิฎฐิ นี้เรียกว่า กุศล^{๒๓} และคำว่า อกุศล ในที่นี้หมายถึงกรรมที่มีใช้กุศล ความไม่ดี ความชั่ว มิใช่ความดี หรือบาป หากรูปศัพท์เป็นอกุศลกรรมจะหมายถึงกรรมมิใช่ความดี กรรมชั่วร้าย หากเป็นการกล่าวถึงบุคคลจะหมายถึง คนโง่ คนชั่ว หรือคนพาล คือผู้มีความดีหาไม่ได้ และในตอนท้ายหากกล่าวถึงคำว่า อกุศลกรรมบถ (อกุศลกมมบถ) หมายถึงทางแห่งกรรมมิใช่กุศล ทางแห่งความชั่ว กรรมชั่วร้าย มี ๑๐ คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓^{๒๔} นอกจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ที่ท่านกล่าวว่าเป็นกรรมชั่วร้ายแล้วยังมีอุปกิเลสแห่งจิตอีก ๑๖ ชนิด (ที่ถูกกล่าวว่าเป็นกรรมชั่วร้าย) คือ โภคะ (ความโกรธ) โมสวัชชะ (การพูดเท็จ) นิกติ (การโก่ง) โทพณะ (การประทุษณ์มิตร) กทรียตา (ความตระหนี่) อติมานะ (ความดูหมิ่น) อุสุยา (ความริษยา) อิจฉา (ความปรารถนา) วิจิจฉา (ความลังเลสงสัย) พรเหฐนา (การเบียดเบียนผู้อื่น) โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความคิดประทุษณ์) มหะ (ความมัวเมา) โมหะ (ความหลง) สัตว์ผู้ประกอบด้วยกิเลสเหล่านี้จัดว่าเป็นผู้มีกลิ่นชั่วร้ายต้องไปอบาย ปิดพรหมโลกแล้ว^{๒๕}

ข้อความข้างต้นเป็นหลักฐานให้สามารถพิจารณาถึงมูลเหตุที่แท้จริงว่า การกระทำทั้งหมดล้วนมีเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ (ความไม่อยากได้) อโทสะ (ความไม่คิดประทุษณ์) และอโมหะ (ความไม่หลง) หรือมีเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความคิดประทุษณ์) และโมหะ (ความหลง) เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดกรรม ซึ่งช่วยให้ได้ยึดถือและทำให้เข้าใจในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีกุศลและอกุศลที่ควรพิจารณาตามสภาวะอีกว่า กุศลและอกุศลนั้นเป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบาย ไร้โรค ปลอดภัย ผ่องใส สมบูรณ์ดีหรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิตหรือไม่ ช่วยให้กุศลธรรม (สภาพที่เกื้อกูล)

^{๒๒} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๗๗-๒๗๙.

^{๒๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๙/๘๓.

^{๒๔} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๓.

^{๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๑/๖๓.

ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุลธรรมทั้งหมดลดน้อยลง หรือทำให้อกุลธรรมลดน้อยลง อกุลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร^{๒๖}

เพราะฉะนั้น รายละเอียดของศีลธรรมข้างต้นทั้งหมดนั้น หากกล่าวตามลักษณะธรรมดาสามัญทั่วไปทำให้เข้าใจได้ว่า ศีลธรรมเป็นธรรมขั้นศีลหรือธรรมคือศีลซึ่งเป็นข้อสำหรับฝึกอบรม ให้ผู้มีศีลเพียงพร้อมไปด้วยความประพฤติที่ต้งามทางกายวาจา ความประพฤติที่ดีที่ชอบ แต่ในที่นี้ผู้วิจัยได้แยกคำว่าศีลธรรมออกเป็นศีลกับธรรม โดยที่ศีลหมายถึงสิกขาบท ๕ หรือศีล ๕ เป็นหลักการสำหรับประพฤติปฏิบัติ ส่วนคำว่าธรรมหมายถึงสภาพที่ทรงคือทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทได้รับผลตามที่ตนได้กระทำแล้ว ซึ่งธรรมที่ผู้ประพฤติปฏิบัติได้กระทำแล้วจะมีผลปรากฏเป็น ๒ อย่างคืออกุลธรรมจะมีผลเป็นความต้งามและอกุลธรรมจะมีผลเป็นความชั่วเลวทราม

๓.๒.๒ สิ้นไซ : ไซ*พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบศีลธรรม

๑. สิ้นไซ : ไซเรื่อง ‘ศีล ๕’

ก. กรณีที่ ๑ : เป็นการกล่าวถึงเรื่องศีลซึ่งตามธรรมดาสามัญของคนส่วนใหญ่จะเข้าใจคำว่า ศีล ในที่นี้ ได้แก่ ศีลห้า เพราะเป็นศีลห้าเป็นสำหรับประพฤติปฏิบัติเพื่อฝึกอบรมและขัดเกลาตนเองของคฤหัสถ์หรือฆราวาสทั่วไป ในตอนที่ ๑ นี้เป็นตอนที่หลังจากพระยาสุทนต์ได้นางทั้งแปดมาเป็นราชเทวีแล้ว พระองค์ทรงมีความรักใคร่โดยเสมอเท่าเทียมกันในทุกคน แต่ยังคงคิดถึงน้องนางสุมนดาแม้จะผ่านวันเวลามาเนิ่นนานก็ไม่เคยลืมเจ้านางอันเป็นที่รักนั้นลงได้ โดยพระองค์ทรงรำพึงว่า ‘บัดนี้ กุ๊กกั๊กหมายเอาชาติเชื้อชายชาญองค์ประเสริฐ ผู้มีบุญญาธิการแก้วกล้ามาเกิดด้วยก่อนแล้ว’ (บัดนี้กุ๊กกั๊ก ปองเอาเชื้อ ชายแข็ง องปะเสียด บุนแก่กล้า ลงเข้า เกิดดอม แท้แล้ว)^{๒๗} เมื่อทรงดำริอย่างนั้นจึงแจ้งหม่อมราชเทวีให้ทราบ โดยพระองค์ทรงแถลงเรื่องราว ความว่า

ดูรา เจ้าจอมหุ้มเหสีทั้งแปดของพี่เอ๋ย อันเรานี้พึงมีความรักใคร่ชอบใจในทุกคน บัดนี้เรามีความปรารถนาอยากได้ลูกประเสริฐ ผู้ทรงฤทธิ์เดชเก่งกล้า เป็นผู้ชาวเมืองคนในโลก เลื่องลือยิ่ง ให้ปราบชนะพวกหม่อสูรเทพหมุยักษ์ เจ็บใจนักครั้นเมื่อเจ้ามรร้ายมาชมเหงเอาเจ้าพระนางน้องสุมนดา เราหวังต่อสู้อกับฝ่ายพวกมันอย่างไม่ยอมถอย ขอเจ้าทั้งหลายจง

^{๒๖} อ่างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๑๗๙.

*คำว่า ไซ เป็นภาษาพื้นถิ่นอีสาน หมายถึง บอก กล่าว การบอกกล่าวให้รู้ เรียก ไซขาว อย่างว่า *แสนสัตว์น้อมโดยคติไซขาว พระกัทรพากย์ถ้อยเสียงเอ็นแ้วหา* (สังข์ศิลป์ชัย), to tell, speak, explain ดูรายละเอียดใน ปรีชา พิณทอง, สารานุกรมภาษาอีสาน - ไทย - อังกฤษ, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๔.

^{๒๗} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), ๒๕๕๙. หน้า ๕๐.

ตั้งใจปรารถนาถึงสูงสุด ขอเจ้าหน่อเชื้อราชาผู้มีบุญกว้างมาเกิดด้วยทีเถิด นางใดได้ลูกผู้
ประเสริฐเป็นผู้มีบุญญาธิการมาก เราจักแต่งตั้งให้นางนั้นเป็นเอกอัครมเหสีแต่เพียงผู้เดียว^{๒๘}

เมื่อเหล่านั้นมเหสีพร้อมพรำกันรับในพระราชโองการแห่งพระยาสุทราแล้ว ต่างกราบ
บังคมลากลับคืนสู่ห้อง พอดวงตะวันลาลับขอบโลกเข้าสู่เวลากลางคืน หมูผู้เฝ้ายามจุดไฟให้แสงสว่าง
เรื่องร้องทุกห้อง ดูหมู่ชาวแม่มเหสีต่างพร้อมพรำกันตักแต่งเพื่อนบ้น้อมวิงวอนเทพเจ้าเหล่าเทวดา
ทั่วฟ้าแดนดินตามประสงค์ ‘ขอจงโปรดมาช่วยให้ความเมตตา ด้วยเถิด’ รวมทั้งเจ้าโสมงามนารถน้อย
นางลุน แม่ นางกัณฐ์สมาทานศีลพรำพร้อมภาวนาในใจ แล้วจึงตั้งอธิษฐานนอบน้อมสักการะถึงองค์
พระอินทร์เจ้า โดยที่นางลุนได้อธิษฐานว่า ข้าน้อย ขอเจ้าหน่อเชื้อชาติเชื้อกษัตริย์ผู้มีบุญมากมาเกิด
ด้วยทีเถิด ขอให้เป็นผู้เป็นยอดแก้วอุดมด้วยคุณอันประเสริฐ มีโพธิญาณเป็นที่ยกย่องยิ่งชาติชายชาญ
คนกล้า มีฤทธิ์เดชชนะหมู่พิทยาธรผู้มีบาปได้เหล่าแผ่นดินต่างมานบต่อชายท้าว ด้วยเถิด

ดังข้อความในโคลงวิซุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
สะพั้งทน้ำ ซาวแม่ มะเฮสี	สะพั้งหน้า ซาวแม่ มะเฮสี
ภอยใจจง แด่งปุน ปะดับบ้อม	ภอยใจจง แด่งปุน ปะดับบ้อม
ฮอง ๕ นีว ทูนเกิง ทุกทีบ	ฮองๆ นีว ทูนเกิง ทุกทีบ
วอนเทพพะท้าว ทังค้าย โผดผาย	วอนเทพพะท้าว ทังค้าย โผดผาย
เมือมั้น ออละไมทน้ำ น้อยนาด นางลุน	เมื่อนั้น ออละไมหน้า น้อยนาด นางลุน
นางก้อ ส้ามะทานสิน* พำพาวันน่าน้อม	นางก้อ ส้ามะทานสิน* พำพาวันน่าน้อม
ก้อจิง อัดทีถานเท่า เกิงอง อินทะเลาด	ก้อจิง อัดทีถานเท่า เกิงอง อินทะเลาด
ขอหน่อฟ้า บุนกั้ว เกิดดอม	ขอหน่อฟ้า บุนกั้ว เกิดดอม
ขอให้เป็นยอดแก้ว องปะเสียด อุดม	ขอให้เป็นอย่างแก้ว องปะเสียด อุดม
เป็นโพทียาน ยิงชาย เซ็งก้า	เป็นโพทียาน ยิงชาย เซ็งก้า
เตโซแพ้ ผุงทอน ท้าวบาบ	เตโซแพ้ ผุงทอน ท้าวบาบ
ไตทะแล่งทล้า เป็นน้อย อ่อนบา แด่ท่อน ^{๒๙}	ไตทะแล่งทล้า เป็นน้อย อ่อนบา แด่ท่อน ^{๒๙}

^{๒๘} อ้างแล้ว, สิบไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๐๑.

^{๒๙} อ้างแล้ว, สิบไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๑.

*คำว่า สมาทาน ตามปกติจะกระทำต่อหน้าผู้อื่น เช่น พระสงฆ์ ด้วยการเปล่งวาจาหรือนึกในใจว่าจะ
ประพฤติกปฏิบัติตามหลักของศีลห้า เป็นต้น คล้ายกับให้คำมั่นสัญญาทั้งแก่ตนเองหรือผู้อื่นไว้ การสมาทานจึงเป็น

ข. **กรณีที่ ๒** : เป็นการกล่าวถึงตอนที่หลังจากยักษ์กุมภภัณฑ์ถูกฆ่าตาย ท้าวเวสสุวรรณพระยาใหญ่แห่งยักษ์หรือจ้าวแห่งโลกผี เกิดความสงสัยว่าทำไมท้าวกุมภภัณฑ์จึงไม่มาเข้าเฝ้าตามธรรมเนียมที่เคยทำมา ช่างไม่มีความคิดต้องการให้รู้เรื่องราวแต่อย่างใด มาละทิ้งฮึดคงที่เคยทำมาแต่เก่าก่อนไม่เห็นเจ้ากุมภภัณฑ์ไปเข้าเฝ้าสร้างเสริมส่งส่วยทรัพย์สิน ก็หากนานนักเป็นเวลาถึงเจ็ดปีแล้ว เราจึงพาทะยานมาบนเมฆมาถึงที่นี่โดยพลัน หลังจากนั้นท้าววิฆเนศวรจึงกราบทูลถวายเรื่องราวแก่ท้าวเจ้าเวสสุวรรณว่า ยักษ์กุมภภัณฑ์ถูกท้าวผู้เป็นหน่อเนื้อเชื้อจอมราชานามว่า สินไซ สีโหและสังข์ทองฆ่าตายแล้วได้มีการถวายพระเพลิงยักษ์กุมภภัณฑ์อย่างสมเกียรติ บรรจุกะดุกไว้ตรงป่าใกล้ขอบเมือง โดยก่อธาตุตั้งครอบเหนือหลุมใส่กระดูกยักษ์กุมภภัณฑ์ให้ดูเหมือนดังแทนตัวตน เป็นแห่งหินแข็งแกร่งดงามเมื่อท้าวเจ้าเวสสุวรรณทราบดังนั้นจึงเหาะเหิรไปดูศิลาเลข (ศิลาเลข คือตัวหนังสือที่เขียนไว้ในแผ่นศิลาบอกวันเดือนปีและผู้สร้าง) ซึ่งมีข้อความว่า

อันนี้ ท้าวสินไซ ท้าวสีหราชและท้าวสังข์ทอง มาปราบชนะท้าวกุมภภัณฑ์อันเป็นที่เล้าลือมันตายดับสิ้นสิ้นเป็นผี หมู่พวกเราทั้งอาและหลาน อีกหมู่เฝ้าพันธุเชื้อสายของเจ้ากุมภภัณฑ์เฒ่า พร้อมทั้งเจ้าขุนนาง เสนาน้อยใหญ่อีกทั้งครุฑและนาค ได้มารวมกันส่งสการ แล้วจึงก่อเจดีย์ตั้งครอบเหนือกระดูกเจ้ากุมภภัณฑ์ ดูกดงามตระการตากว่าผีทั้งเมือง และหาหน่อเนื้อเชื้อแนวชั้นผู้ใหญ่ของเจ้ากุมภภัณฑ์ จึงได้ท้าววิฆเนศวรเป็นราชาสืบต่อแทน พระองค์ทรงสั่งสอนให้รู้ในทุกสิ่งทุกอย่าง ให้ตั้งมั่นรักษา**ศิลห้า** ของจงจดจำไว้ในใจของทุกคน^{๓๐}

ส่วนในหนังสือผู้ได้บอกเล่าเรื่องราวที่มีนัยเดียวกันว่า

อันนี้ศิลบี่ชัยท้าวทั้งสังข์ทองสีหราช	มาผาบแพ้กุมภภัณฑ์ท่างที่เซ็ง
มันก็มุดมอดเมี้ยนมรณาตเป็นผี	เฮอาหลานหมู่พงศ์พันธุเชื้อ
ของกุมภภัณฑ์เฒ่าเสนาน้อยใหญ่	ครุฑนาคพร้อมมาเฝ้าส่งสการ
แล้วจึงก่อธาตุตั้งกวมดุกกุมภภัณฑ์	ดูตระการงามกว่าผีทั้งค้าย
แล้วจึงหาแนวเชื้อกุมภภัณฑ์ผู้ใหญ่	ก็จึงได้วิฆเนศวรเจ้าเป็นแห่งสืบแทน
พระก็สอนสั่งให้บอระบอระบวนทุกสิ่ง	ศิลห้า ตั้งจำไว้ชู้คน ^{๓๑}

ดังข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
อ๋มบี่ สิมไซท้าว ทั้งสังข์ สีหาลาด	อันนี้ สินไซท้าว ทั้งสังข์ สีหาลาด

อุบายวิธีให้กระทำตามที่เปล่งวาจาไว้ อันแสดงถึงความเป็นคนมีจิตใจมั่นคง พุดจริง ทำจริง ดังนั้น การสมาทานศีลจึงเป็นการรับหรือน้อมศีลมาเป็นข้อสำหรับประพฤติปฏิบัติในชีวิตของคนและคน โดยมีกรณีนางลุนเป็นตัวอย่าง

^{๓๐} อ่างแล้ว, **สินไซ เล่ม ๑**, หน้า ๔๗๑.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗๑.

มาฆาบแพ้ ทุมพ้อมท้าว บ่นาน ว่าตาย	มาฆาบแพ้ กุมพ้อมท้าว บ่นาน ว่าตาย
แล้วจึง ปาวเพือนพ้อม คุณากนาคา	แล้วจึง ปาวเพือนพ้อม คุณากนาคา
กับทั้งพะยาณี ฝ่ายทุมพ้อมท้าว	กับทั้งพะยาณี ฝ่ายกุมพ้อมท้าว
มาก่อนทำสร้าง ปะนมทลวง ปัดจุกาม	มาก่อนทำสร้าง ปะนมทลวง ปัดจุกาม
เราท้อปาว เพือนพ้อม คุณะนากนาคา	เราท้อปาว เพือนพ้อม คุณะนากนาคา
กับทั้งวันยูลาด ท้าวตันพ้อมทุม	กับทั้งวันยูลาด ท้าวตันพ้อมทุม
ทันกันมา เผ่าพง พ้อมพ้อม	ทันกันมา เผ่าพง พ้อมพ้อม
แล้วจึง ฤวยพะเพ็ง จูดทุมพ้อมเมียบมญ่ม	แล้วจึง ฤวยพะเพ็ง จูดทุมพ้อมเมียบมญ่ม
ท้อทาดตั้ง งามไว้ พอกคำ	ท้อทาดตั้ง งามไว้ พอกคำ
แล้วจึง ทาแนวเชื้อ ทุมพ้อมญ่มไทบ่	แล้วจึงทาแนวเชื้อ ทุมพ้อมญ่มไทบ่
ท้อจึงให้วันยูลาดท้าว แนวท้อทุมพ้อม	ท้อจึงให้วันยูลาดท้าว แนวท้อทุมพ้อม
มาสงทด สิบแทน เมืองบ้าน	มาสงทด สิบแทน เมืองบ้าน
เราท้อสอนทำไท้ บอละบวม ทูกรสัง จิงแล้ว	เราท้อสอนทำไท้ บอละบวม ทุกสิ่ง จิงแล้ว
สินท้าวให้ จำไว้ชู้คน แท้ตาย	สินท้าวให้ จำไว้ชู้คน แท้ตาย ^{๓๒}

ค. กรณีที่ ๓ : เป็นการกล่าวถึงตอนที่พระยาสินไซได้สั่งให้เริ่มพิธีบายศรีสู่ขวัญแก่นางศรีดาจันทร์ผู้เป็นลูกสาวที่เกิดจากการครองรักของนางสุมนทากับยักษ์กุมภภัณฑ์ ด้วยการนำพานทองคำสี่เขี่ยมาวางเรียงไว้เป็นแถว (เมื่อนั้น พระบาทตัน เตินเบิก**บาสี** พานคำแดง เลียบลง เลียนตั้ง) อาหารการกินมากมายเหลือล้น เจ้านางศรีดาจันทร์นั่งบนพระแท่นเคียงคู่อยู่กับท้าวเจ้าพระยาสินไซ ประดับประดาด้วยเครื่องแก้วมณีนิลอยู่อย่างสงบ ฝ่ายเจ้าพราหมณ์ยกมือประนมก้มกราบอนุโมทนาถวายพระพรว่า

ขอให้พระแม่คงคาอันเป็นต้นสุดยอดความศักดิ์สิทธิ์ ได้ช่วยให้โรคร้ายไข้เจ็บป่วย (พะยาณี) หนีห่างไกลจากเจ้าหลาน ขอให้มียายุขวัญเย็นเป็นพันปี ขอให้มีความสุขสวัสดิ์ในทุกวัน และขออย่าแก่ชรา แต่เนอ^{๓๓}

^{๓๒} อ่างแล้ว, **สินไซ** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๓๓.

*คำว่า สมาทาน ตามปกติจะกระทำต่อหน้าผู้อื่น เช่น พระสงฆ์ ด้วยการเปล่งวาจาหรือนึกในใจว่าจะประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลมีศีลห้าเป็นต้น คล้ายกับให้คำมั่นสัญญาทั้งแก่ตนเองหรือผู้อื่นไว้ การสมาทานจึงเป็นอุบายวิธีให้กระทำตามที่เปล่งวาจาไว้ อันแสดงถึงความเป็นคนมีจิตใจมั่นคง พุดจริง ทำจริง ดังนั้น การสมาทานศีลจึงเป็นการรับหรือน้อมศีลมาเป็นข้อสำหรับประพฤติปฏิบัติในชีวิตของคนและคน โดยมีกรณีนางลุนเป็นตัวอย่าง

^{๓๓} อ่างแล้ว, **สินไซ เล่ม ๒**, หน้า ๔๖๑.

ตั้งข้อความทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
ออไ้ สิดทิลาดล้า ไมอบพะคจคา น้เเนอ	ขอให้ สิดทิลาดล้า ในขอบพะคจคา น้เเนอ
โพบโพบาน เบิกโก เกงเจ้า	โพบโพบาน เบิกโก เกงเจ้า
ยีนเถิงเถ้า พันวัสสา สมปะกอบ กั้นเนอ	ยีนเถิงเถ้า พันวัสสา สมปะกอบ กั้นเนอ
ฮอดหมื่นมือ ออย่าเถ้าถ้อยชะลา แด่เนอ ^{๓๔}	ฮอดหมื่นมือ ออย่าเถ้าถ้อยชะลา แด่เนอ ^{๓๔}

เมื่อพิธีการบายศรีจบแล้วก้มลงกราบ คนทั้งหลายพากันชื่นชมยินดีในบุญญาบารมี อยู่แต่ในทางที่รักกันอ้อยอิ่งร่วมอยู่ร่วมกัน ไม่สิ้นเสน่ห์ ไม่แผ้วพานในภัยอันตรายใดๆ ส่วนท้าวราชาต่างบ้านต่างเมืองต่างเกรงเจ้านางแก่นแก้ว ผู้เป็นหน่อเนื้อแห่งราชาผู้มีบุญอันกว้างใหญ่ ต่างพากันมาน้อมทูลถวายทอดทองสิ่งของเครื่องใช้จำนวนมาก หลังจากนั้นเป็นการสอนธรรมแก่ผู้มาร่วมงาน ความว่า

เจ้านางศรีดาจันทร์ได้สั่งสอนเพื่อประกาศตั้งให้เป็น ‘ฮิตคอง’ ว่า ให้หมั่นทำบุญสมทานศีล* (ศีล ๑๐) เป็นประจำกันทั่วบ้านทั่วเมืองสืบไป ด้วยบุญญาบารมีของเจ้าราชาพระยาใหญ่ สิ้นไซ เป็นที่ปรากฏเล่าลือกระฉ่อนทั่วขอบเขตแดนผืนแผ่นดินและผืนแผ่นดินฟ้า^{๓๕}

ตั้งข้อความทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน
นางก้อสอนสั่งไว้ ปุ่นปาว เป็นคอง	นางก้อสอนสั่งไว้ ปุ่นปาว เป็นคอง
จ่าสินสม สืบทำ ทังค้าย	จ่าสินสม สืบทำ ทังค้าย
เพาะเพื่อบุนบาท้าว สิ้นไซ พะยาไหย่	เพาะเพื่อบุนบาท้าว สิ้นไซ พะยาไหย่
เซ็งท้าวเท้า ดินฟ้า อาบแดน	เซ็งท้าวเท้า ดินฟ้า อาบแดน ^{๓๖}

๒. สิ้นไซ : ไขเรื่อง ‘ธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล’

ประเด็นที่ ๒ นี้เป็นการกล่าวถึงธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล เหตุผลเพราะโดยธรรมดา (ความเป็นปกติ) ของธรรมทั้งหลายจะเป็นทั้งข้อประพฤติปฏิบัติคือออกแรงกายกระทำให้เป็นปกติ (คือกระทำให้มาก) ของชีวิต หรือให้ยึดถือเป็นข้อประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เรียกว่าให้เป็นส่วน

^{๓๔} อ้างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๒๔.

^{๓๕} อ้างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๒, หน้า ๔๖๒.

*คำว่า ศีล ในที่นี้มีการตีความกันว่าหมายถึงศีล ๑๐ โดยให้เหตุผลว่าเมื่อนาคซึ่งมีพญานาคเป็นเจ้าผู้ปกครองเมื่อนาค ในโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวสองฝั่งโขงมีความเชื่อในพญานาคว่า เป็นสัตว์ประเสริฐที่มีการรักษาศีล ดังนั้นศีลในที่นี้จะเป็นศีล ๑๐ มากกว่าศีล ๕ ที่มีการสมทานเพื่อการฝึกขัดเกลากายตนเองโดยทั่วไป

^{๓๖} อ้างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๒๕.

หนึ่งของชีวิตหรือวิถีชีวิตในทุกๆ วันไปเลย และก่อให้เกิดมีขึ้น (เจริญ) ภายในจิตใจของตนเองให้ได้ จนธรรมข้อนั้นๆ สถิตมั่นตั้งมั่นอยู่ในจิตใจของตนเองเสมอๆ ซึ่งสามารถสรุปลงในคำสำคัญที่ว่า **พหุสิกขา ภาวิตา** คือ ‘ทำให้มาก เจริญให้มาก’ นั่นเอง ดังนั้น ข้อประพฤติปฏิบัติต่างๆ ที่เรียกว่า สิกขาบท หรือ ศีลนั้น แท้ที่จริงแล้วสิกขาบทหรือศีลแต่ละข้อเป็นบัญญัติให้ลงมือประพฤติปฏิบัติหรือทำตาม เมื่อมีการประพฤติปฏิบัติหรือทำตามบัญญัติ (สิกขาบทหรือศีล) นั้นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ดีแล้ว กระประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำนั้นก็จักกลายเป็นธรรม ในความหมายที่ว่า สภาพผู้ทรงไว้ซึ่งภาวะและลักษณะของตน คือหากมีธรรมเกิดขึ้นธรรมนั้นจะรักษาผู้มีธรรมไม่ให้ตกไปสู่โลกที่ชั่ว โดยมี พุทธศาสนสุภาษิตรับรองไว้ว่า น ทุคคตี คจฺจนตี ฌมฺมจารี ผู้ประพฤติธรรมไม่ไปสู่ทุคติ (ที่ชั่ว) นอกจากนี้ยังมีพุทธศาสนสุภาษิตกล่าวรับรองว่าผู้ประพฤติธรรมย่อมได้รับผลอย่างไรบ้าง เช่น ฌมฺโหม สุจิณฺโณ สุขมาหาติ ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้ ฌมฺปิติ สุขํ เสติ ผู้มีปีติในธรรม ย่อมอยู่เป็นสุข ฌมฺจารี สุขํ เสติ ผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุข ฌมฺโหม หเว รกฺขติ ฌมฺจารี ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม สพฺเพ ฐิตา เย น กโรติ ปาปํ ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่ทำบาป^{๓๗} ดังนี้ เป็นต้น

การที่ผู้วิจัยได้อธิบายขยายความเรื่อง ‘ธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล’ นี้อย่างละเอียดนั้น เพราะมีความประสงค์ทำความเข้าใจเรื่องนี้อย่างกระจ่างที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยเรื่องนี้เป็นหลักการสำคัญมากในพุทธศาสนา เพราะหากเข้าใจถูกต้องก็จะประพฤติปฏิบัติตามได้ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ดี จะไม่ขาดตกบกพร่องหรือต่างพร้อยแต่อย่างใด ส่วนในวรรณกรรมสันสกฤตที่แสดงถึงเนื้อหาของธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล โดยได้มีการย่อยหรือได้มีการปรับใช้ในการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิตเรียบร้อยแล้ว ซึ่งปรากฏในตอนที่พระอินทร์ลงมาห้ามการต่อระหว่างท้าวสินไชกับยักษ์กุมภกันท์ว่า การต่อสู้ดังกล่าวได้สะเทือนไปถึงเทวราชาเจ้าพระอินทร์ จนพระที่นั่งแข็งกระด้าง พระอินทร์จึงส่องมองดูจนเห็นแจ้งในสรณญาณ คือเห็นท้าวท้าวเจ้ากุมาร (สินไช) อ่อนล้าโรยแรง พอเมื่อพระอินทร์รู้ดังนั้นก็จึงรับลงโดยพลันทันที แล้วพูดจาด้วยคำอ่อนหวานต่อท้าวเจ้าขุนมาร (ยักษ์กุมภกันท์) ความว่า

ดูรา ท้าวเจ้ากุมภกันท์ผู้ทรงฤทธิ์เดช อย่านำบาปร้ายอย่างนี้มันไม่ควร อันว่าตัวเจ้านั้น เป็นเหมือนหน่อแนวไม้แก ไม้แดง และไม้คู้ ส่วนทั้งสามเจ้านั้นเปรียบเหมือนหน่อเนื้อไม้คู้ และไม้จันทร์ ในวันข้างหน้าจักได้บวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพื่อโปรดสัตว์ภายใต้แผ่นฟ้าทุกผู้ทุกนามทั้งหมดทั้งสิ้น

พระองค์นี้โดยเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นหน่อเนื้อพระพุทธรองค์ หากใครทำกรรมเวรจักมีบาปอย่างหนักแสนสาหัส แต่หากใครประณมมีอนอบน้อม จักเป็นผู้มีคุณอันล้นเหลือยิ่งใหญ่จนนับไม่สิ้นสุด มากล้นทันคนนับในสามทวีป

^{๓๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘-๒๙.

ดูรา ทำวสินไซและทำวกุมภภัณฑ์เจ้าราชาของกุเอย อย่ากระทำการบาปร้าย เราขอห้ามไว้
จงได้ฟัง^{๓๘๘}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมลิตีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
แต่มั้ม อินตาไท้ สะเด็ดลวง โดยด๋วม	แต่นั้น อินตาไท้ สะเด็ดดลง โดยด๋วน
ปาทาก่าวถ้ำม คำแม้ง ต่อมาม	ปากก่าวถ้ำน คำแม้ง ต่อมาม
ดูลา กุมพั้นท้าว ทงลิตที ลือเดด กุเฮย	ดูลา กุมพั้นท้าว ทงลิตที ลือเดด กุเฮย
อย่าได้ทำบาบฮ้าย สันนี้ บ่ควม ท่ามเฮย	อย่าได้ทำบาบฮ้าย สันนี้ บ่ควม ท่ามเฮย
ถัวนี้ แนวนามน้อย แถ่มแดง ไม้คู้ จิงนา	ถัวนี้ แนวนามน้อย แถ่มแดง ไม้คู้ จิงนา
อันว่าสามแจ่มเจ้า แวคู้ แถ่มจัน แท้ดาย	อันว่าสามแจ่มเจ้า แวคู้ แถ่มจัน แท้ดาย
อันจักพายหน้าพูน องพุดโทตัดเกด จิงดาย	อันจักพายหน้าพูน องพุดโทตัดเกด จิงดาย
โผดสัดแต่ลุ่มฟ้า ผองเสียง สู้ตัว หั้นแล้ว	โผดสัดแต่ลุ่มฟ้า ผองเสียง สู้ตัว หั้นแล้ว
อันนี้ ทำมะชาดเชื้อ แนวนอนองพุดโท แท้ดาย	อันนี้ ทำมะชาดเชื้อ แนวนอนองพุดโท แท้ดาย
รจอย่าทำเวลา บาบเวม แสนตื้อ	รจอย่าทำเวลา บาบเวม แสนตื้อ
ไผผู้ย้อมมือม่อม คุณเหลือ แสนโกด	ไผผู้ย้อมมือม่อม คุณเหลือ แสนโกด
อาดจัก นับบ่ได้ เหลือลัน แผ่นไต เจ้าเฮย	อาดจัก นับบ่ได้ เหลือลัน แผ่นไต เจ้าเฮย
แม่ม่า สิมไซท้าว ทังสังสิทาลาด ก้อดี	แม่ม่า สิมไซท้าว ทังสังสิทาลาด ก้อดี
อย่าได้ทำสิ่งนี้ เสาห้าม ค่อยฟัง ก่อนเทิน ^{๓๘๙}	อย่าได้ทำสิ่งนี้ เสาห้าม ค่อยฟัง ก่อนเทิน ^{๓๘๙}

หลังจากพระอินทร์ได้ทำความเข้าใจกับยักษ์กุมภภัณฑ์ให้รู้ว่า คนผู้ที่ยักษ์กุมภภัณฑ์กำลังจะ
ทำร้ายนั้นเป็นใคร ด้วยการเปรียบเทียบให้เห็นในเชิงประจักษ์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวแล้ว พระอินทร์
ผู้รู้แจ้งแห่งเหตุการณ์ ผู้ยิ่งใหญ่ในสวรรค์สั่งสอนทั้งสองฝ่ายพร้อมกันให้มีหลักประพฤติปฏิบัติต่อกัน
(สารัตถะของประเด็นที่กำลังศึกษา) ว่า

^{๓๘๘} อ่างแล้ว, สิมไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๙๗.

^{๓๘๙} อ่างแล้ว, สิมไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๕๔.

อย่าประสงค้งใจประพฤติพิดลักลอบเป็นชู้กับเมียท่าน ของคนอื่นนั้นเขาแหนหวงอย่ายื้อแย่งชิงเอา อย่ามีใจโกรธกล้าบ้าบิ่นโกหกหลอกลวง ค่อยอดทนชมเอาไว้ ใจร้ายอย่าได้มี

ให้ค่อยปล่อยวางจิตใจ ตั้งมั่นในศีลธรรมทุกเมื่อทุกยาม อย่ากระทำการชั่วร้าย จักตกรนรทหมกหม้อทองแดง อย่าฟังคำสับส่อ อย่ายุยงให้พระสงฆ์เจ้าแตกสามัคคีต่อกัน

ฟังเอย ท้าวสินไซ สังข์ทองและสีหราช รวมทั้งกุมภภัณฑ์ท้าวเจ้าหม่อมารทั้งหลาย

ชาติที่บุญของตนมีน้อย เป็นชายชั่วใจบาป แนวเชื่อหนอรากไม้ไผ่ มีหนามน้อย ก็อยู่แค่พงไพร ส่วนพวกเขานั้นเป็นชาติเชื่อนามแนวหมากขนุน หมากกลอ หมากมีและหมากม่วง มาเบียดเบียนผู้มีบุญอันกว้างใหญ่นั้น มันไม่ดี

อันว่าศาสตร์ศิลป์นี้นำพาตนเองให้ตกต่ำก็มีตาย บางครั้งอาจทำให้ไม่สมประสงค์ในเนื่อนาบุญอันกว้างใหญ่ก็มี อย่าได้ผูกจิตคิดเคืองพยาบาทมุ่งมั่นก่อกรรมทำเวรกันหลายภพ ชะรอยว่าจักมีแต่บาปกรรมนำชาติใช้อีกหลายชาตินั้นก็ไมรู้ ให้ค่อยเพียรพยายามละเว้นการก่อกรรมทำชั่ว อดทนปรองดอง ขออย่าได้แก่งทำ

หากว่าเราคบหากับนักปราชญ์ผู้มีบุญก็เหมือนตั้งเอาใบตองกล้วยห่อผู้รัดกับพ่อนไม้จันทร์และไม้คู้ หากว่าคบหากับพวกคนพาลชั่วช้า ก็เป็นเหมือนเอาใบตองกล้วยห่อรัดปลาที่เนาอยู่ในหม้อ

หากว่าประสบพบเห็นนักปราชญ์ผู้มีบุญ นับวันมีแต่ส่องใสแจ้งสว่างหาหนทางมัวหมองเศร้านั้นไม่มี หากว่าคบหากับพวกคนพาลใบ้บ้าตาบอด นับวันมีแต่นักมีตมิด หาทางแจ้งสว่างนั้นมิได้ เป็นดังดวงจันทร์เคลื่อนคล้อยลอยล่องลงต่ำ พอถึงหนึ่งค้ำก็ดับหาย นับวันมีแต่เศร้าดำก้ำหมองลอยเรื่อยเอื่อยอ้อย เปรียบดังเช่นพืชผลไม้ให้อาหาร หากเราเอาปลุกไว้ในหิน ก็มีแต่กิ่งใบจักเหี่ยวเฉาแห้งและไหม้เกรียม ไม่มีทางเจริญเติบโตต่อไปได้^{๔๐}

ดังข้อความในโคลงวิซุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
ธัมมิง ออย่าได้จ้งใจสู๋ มิดสาจาม เมียบท่าน บั้นเมอ	อันนึ่ง ออย่าได้จ้งใจสู๋ มิดสาจาม เมียบท่าน นั้นเนอ
อองเพือนมืบบน มิเจ้าออง ออย่าฮุ้ง แท้เมอ	ของเพือนเมี้ยน มีเจ้าของ ออย่าฮึง แท้เนอ
ธัมมิง ออย่าได้โมโทท้าว โททาท้าวโท	อันนึ่ง ออย่าได้โมโทท้าว โททาท้าวโท
ไท้ค้อบอดอมไว้ ปะโททั้น ชู่วัน แท้เมอ	ให้ค้อยอดอมไว้ ปะโททั้น ชู่วัน แท้เนอ
ไท้ค้อบจำจิงเอา นิระพาน พันโลก	ให้ค้อยจำจิงเข้า นิระพาน พันโลก

^{๔๐} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๙๘-๔๙๙.

<p>อย่าได้ทำบาปร้าย ลุงโง่ แฉ่งแดง เจ้าเฮย</p>	<p>อย่าได้ ทำบาปฮ้าย ลงไหม้ แฉ่งแดง เจ้าเฮย</p>
<p>อันนึ่ง อย่าได้สับส้อม้าง ชะทายแตกเสี้ยกัน มันเนอ</p>	<p>อันนึ่ง อย่าได้สับส้อม้าง ชะทายแตกเสี้ยกัน มันเนอ</p>
<p>มันจ๊กเป็นเวลา คอบตมนำไ้</p>	<p>มันจ๊กเป็นเวลา คอบตมนำไ้</p>
<p>อันนึ่ง อย่าได้จิงใจม้าง สั้งคะเถน เนนหนุ่ม</p>	<p>อันนึ่ง อย่าได้จิงใจม้าง สั้งคะเถน เนนหนุ่ม</p>
<p>อย่าได้สับส้อมให้ สั้งคะเจ้า แตกกัน แท้เนอ</p>	<p>อย่าได้สับส้อมให้ สั้งคะเจ้า แตกกัน แท้เนอ</p>
<p>อันนึ่ง อย่าได้ฟังคำฮ้าย ไผมาสับส้อม ก้อดีเนอ</p>	<p>อันนึ่ง อย่าได้ฟังคำฮ้าย ไผมาสับส้อม ก้อดีเนอ</p>
<p>ให้ค้อยคืดชูชั้น เห็นเมียน จิงจา ท่านเฮย</p>	<p>ให้ค้อยคืดชูชั้น เห็นเมียน จิงจา ท่านเฮย</p>
<p>ฟิงเยอ สิ้นไซท้าว ทังสั้งสีหาลาด กูเฮย</p>	<p>ฟิงเยอ สิ้นไซท้าว ทังสั้งสีหาลาด กูเฮย</p>
<p>ทังกุมพัน หมุ่มมาน ฟิงท่อน</p>	<p>ทังกุมพัน หมุ่มมาน ฟิงท่อน</p>
<p>อันนึ่ง บุนย้งน้อย หีนะชน ซาดซัว มานเฮย</p>	<p>อันนึ่ง บุนย้งน้อย หีนะชน ซาดซัว มานเฮย</p>
<p>ตัวหากเชื้อ หน่วยเหมา หนามน้อย แคไฟ ท่านเฮย</p>	<p>ตัวหากเชื้อ หน่วยเหมา หนามน้อย แคไฟ ท่านเฮย</p>
<p>เพื่อนั้น เทียมตั้งแนวนามเชื้อ คะทนุยมมีมึง มานเฮย</p>	<p>เพื่อนั้น เทียมตั้งแนวนามเชื้อ คะทนุยมมีมึง มานเฮย</p>
<p>อย่าได้บ้งเบียดผู้ บุนกั้วบ่ดี แท้ตาย</p>	<p>อย่าได้บ้งเบียดผู้ บุนกั้วบ่ดี แท้ตาย</p>
<p>อันว่า สาดตะสินนี้ พาตัวตกต่ำ มานเฮย</p>	<p>อันว่า สาดตะสินนี้ พาตัวตกต่ำ มานเฮย</p>
<p>ภาคจ๊กให้หาผู้ บุนกั้ว บ่สง แลนา</p>	<p>ภาคจ๊กให้หาผู้ บุนกั้ว บ่สง แลนา</p>
<p>อันนึ่ง อย่าได้ปงเวนมั้น นำกันหลายซาด มานเฮย</p>	<p>อันนึ่ง อย่าได้ปงเวนมั้น นำกันหลายซาด มานเฮย</p>
<p>หลอนว่า บาบแบ่งให้ นำใช้ซาดกัน บ่ฮู้</p>	<p>หลอนว่า บาบแบ่งให้ นำใช้ซาดกัน บ่ฮู้</p>
<p>ให้ค้อยอดอมไว้ อย่าได้ฮ้าวก้อทำ แท้เนอ</p>	<p>ให้ค้อยอดอมไว้ อย่าได้ฮ้าวก้อทำ แท้เนอ</p>
<p>คั้นว่า สมคบผู้ คนบุน นักปาด</p>	<p>คั้นว่า สมคบผู้ คนบุน นักปาด</p>
<p>เป็นตั้ง จันแลคู้ ตອງแต่ห่อฮิง เจ้าเฮย</p>	<p>เป็นตั้ง จันแลคู้ ตອງแต่ห่อฮิง เจ้าเฮย</p>
<p>คั้นว่า สมคบด้วย พาโลคนถ้อย</p>	<p>คั้นว่า สมคบด้วย พาโลคนถ้อย</p>
<p>เป็นตั้งปาเน่าหม้อ ตองกั้วห่อฮิง</p>	<p>เป็นตั้งปาเน่าหม้อ ตองกั้วห่อฮิง</p>

อัมมิง ปาตาตัง คณบุน นักราต รัมมัม	อัมมิง ปาตาตัง คณบุน นักราต วันนัม
บุงค๋อไซส๋องแจ้ว คะนิงฐู่ฮ้อมทาง ท๋ามเฮย	ยังค๋อไซส๋องแจ้ว คะนิงฐู่ฮ้อมทาง ท๋ามเฮย
พวกรมิง เป้มดั่งพะจัน ภาฮอนค๋ามิง เมือเพ็ง	พวกนึ่ง เป้มดั่งพะจัน ก้อขึ้นค๋ามิง เมือเพ็ง
ดูตะกานไส ดั่งปุนปานแก้ว	ดูตะกานไส ดั่งปุนปานแก้ว
มคบตั่งพาลี ไบ่บาป สัมมัม	สมคบตั่งพาลี ไบ่บาป สัมมัม ^{๔๑}

พอสิ้นเสียงของพระอินทร์ ยักษ์กุมภภัณฑ์ได้ยกมือขึ้นประนมไหว้คลายความโกรธ และคิดขอบคุณในคำสั่งสอนของพระอินทร์เจ้า เสร็จแล้วมันก็กลับคืนสู่ห้องปราสาท โนม้ตัวลงแนบเนื้อเจ้าน้องนางสุมณฑามาชมจวบ

สองก็ฮักกลมกลิ้ง กลิ้งกลมเสน่หา
สองแพงฮัก กล่อมกันกลมกลิ้ง

๓. สิ้นไซ : ไซเรื่องธรรมในฐานะหลักธรรมในพุทธศาสนา

เนื้อเรื่องในตอนที่ ๓ นี้เป็นการกล่าวถึงเรื่องธรรมในฐานะหลักธรรมในพุทธศาสนา เนื้อเรื่องในวรรณกรรมสิ้นไซได้สะท้อนให้เห็นหลักธรรมหรือได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนา ไปอธิบายผ่านการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิตของตัวละครได้อย่างลงตัวเหมาะสมกับเรื่องนั้นๆ ซึ่งมีหลักธรรมที่ควรนำเสนออยู่ ๓ หลักธรรม ได้แก่

ก. หลักธรรมเรื่อง ‘ทุกข์’

หลักธรรมเรื่องทุกข์นี้ปรากฏในตอนที่ครอบครัวของพระยาสุทราษ เจ้าผู้ปกครองนครเบ็งจาลได้มาอยู่พร้อมกัน หลังจากที่ได้พลัดพรากจากกันไปนาน เมื่อได้มาพบหน้ากัน ได้ปรารภเรื่องราวและความเป็นไปต่างๆ แล้ว ทุกคนเกิดอาการเนื้อตัวสั่นหวั่นหวิว ลนลาน มีจิตใจไม่อาจตั้งมั่นอยู่ได้ เกิดเป็นลมล้มพับ สลบลงกอดกันตาย เหมือนดังคนถูกยาพิษไม่อาจดำรงตนอยู่ได้ เมื่อท้าวสิ้นไซได้สติฟื้นคืนมามองไปรอบข้างเห็นคนทั้งหลายนอนสลบจุกตั้งคนตาย จึงนำเอาน้ำเข้าเป่าพ่นประพรมทั่วร่าง หลังจากนั้น ท้าวเจ้าสิ้นไซน้อยคิดน้อมถึงเจ้าองค์พระอินทร์ว่า ‘บัดนี้ เป็นคราวทุกข์ยากร้าย เกิดผู้คนล้มตายลงอย่างมากมาย แท้แล้ว’ ความคิดน้อมถึงพระอินทร์เป็นเหตุให้อาสน์แข่งกระด้างร้อนแรงพระอินทร์เหตุทั้งหมดจึงจับเอาคนโทน้ำทิพย์พ่นประพรม ฝ่ายพระยาสุทราษและทุกคนก็ผ่อนคลายหายใจฟื้นคืนมา ทุกคนต่างพรั่ำรำไห่อยู่ใกล้ท้าวชายเจ้าผู้มีบุญ เจ้าจอมราชาจึงสั่งสอนธรรม ความว่า

อันว่ากอง**ทุกข์**แท้จริงที่เกิดขึ้นในโลก ห่อนมีผู้ใดจักอาจปล่อยวางว่างเว้นหลีกหนี หากว่ามีบุญมากล้นกลับคืนสู่นิพพานได้เมื่อใด เมื่อนั้นยามนั้นจึงหายกังวลในเวทนา

^{๔๑} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๕๕-๓๕๖.

คนเราทั้งหลาย **ทำตนเป็นที่พึ่งของตนเอง**เทอญ อย่าได้คิดจนจิตใจว่างเปล่าเศร้าหมอง
จงค่อยอยู่มั่นยืนยาว ด้วยเถิด^{๔๒}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
อันว่า กอจทุกขอแท้ มิมาในโลภ	อันว่า กอง ทุกข แท้ มิมาในโลก
ไผอาดแว้น วาจได้ห้อมมิ ท่ามเสบ	ไผอาดแว้น วาจได้ห้อมมิ เจ้าเฮย
เข็ยว่า บุณมากมัม เมือสู่วิระพาน เมือใด	เข็ยว่า บุณมากมัม เมือสู่วิระพาน เมือใด
จิงจักทาบกร้วน เวดทะนาในเมือ	จิงจักทาบกร้วน เวดทะนาในเนื้อ
ควมที ทังทลวยไท้ ทอมแรงแถ้งต่อม ตมเท้น	ควมที ทังทลวยไท้ หอมแรงแถ้งต่อม ตมเท้น
อย่าได้คิด ไ้เส้าสูน ร้ายค้อยคย แแต่ทอน	อย่าได้คิด ให้เส้าสูน ร้ายค้อยคย แแต่ทอน

คำว่า **ทุกข**..ในภาษาไทย **ทุก**..ในภาษาลาว และ **ทุกข**..ในภาษาบาลี เป็นคำสื่อให้เห็น
หลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนา ทั้ง ๓ คำนี้แปลว่า ทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก โดยทั่วไปหมายถึง
สังขารธรรม ได้แก่ ชั้น ๕ คือ สังขารทั้งปวงล้วนเป็นที่ตั้งของกอง**ทุกข** โดยที่**ทุกข**ในพุทธศาสนาถือ
เป็นกิจในอริยสัจ ๔ ที่ชาวพุทธต้องกำหนดรู้เพื่อละและปล่อยวาง หมายถึงการรู้**ทุกข**เพื่อค้นหาสาเหตุ
ในการดับ**ทุกข** (สมุทัย) แล้วจึงตั้งจุดมุ่งหมายในการดับ**ทุกข** (นิโรธ) และดำเนินตามเส้นทางสู่ความ
ดับ**ทุกข** (มรรค) คือ สละ ละ ปล่อยวาง ไม่ยึดติดในใจด้วยอำนาจกิเลส **ทุกข**จึงจัดเป็นหนึ่งในชื่อเรียก
ที่เป็นคำไวพจน์ของชั้นซึ่งถูกใช้มากในพระไตรปิฎก จะมากุกับคำไวพจน์ของชั้นอีก ๒ คำ คือ
อนิจจัง กับ อนัตตา

อีกหนึ่งคำสอนสำคัญในพุทธศาสนา คือเรื่อง ‘**ตนเป็นที่พึ่งของตน**’ ซึ่งปรากฏในมหา
ปรินิพพานสูตร ความว่า อานนท ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ว่าจะในบัดนี้หรือเมื่อเราล่วงไปแล้ว จะ
เป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่น
เป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นจักอยู่ในความเป็นผู้เลิศกว่าเหล่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา^{๔๓} คำว่า **ตน** ในที่นี้
หมายถึงที่ดำรงอยู่ที่สมมติจะเรียกว่า บุคคล และในพุทธพจน์กล่าวว่าบุคคลประกอบด้วยธาตุ ๖
คือ (๑) ธาตุดิน (๒) ธาตุน้ำ (๓) ธาตุลม (๔) ธาตุไฟ (๕) อากาศธาตุหรือช่องว่าง และ (๖) วิญญาณ
ธาตุ^{๔๔} นอกจากนี้หลักธรรมเรื่องตนได้มีการนำไปแต่งเป็นพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นการศึกษาและ
ทำความเข้าใจได้อย่างง่ายๆ ตัวอย่างเช่น อดตา หิ อดตโน นาโถ **ตนแล** เป็นที่พึ่งของตน, อดตา หเว

^{๔๒} อ่างแล้ว, สิบไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๐๗.

^{๔๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๔/๑๑๑.

^{๔๔} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๑.

ชิต์ เสยโย ขณะตนนั้นแหละ เป็นดี, อดตา สุทนต์ บุริสสส โขติ ตนที่ฝึกดีแล้ว เป็นแสงสว่างแห่งบุรุษ, อดตานี ทมยนิติ ปณชิตา บัณชิต ย่อมฝึกตน, อดตานี ทมยนิติ สุพพตถา ผู้ประพฤติดี ย่อมฝึกตน เป็นต้น^{๔๕}

ข. หลักธรรมเรื่อง ‘กามตัณหา’

หลักธรรมเรื่อง ‘กามตัณหา’ นี้ปรากฏในวรรณกรรมสันไชตตอนที่หลังจากท้าวเวสสุวรรณ พระยาใหญ่ในเมืองผี ได้พรมน้ำทิพย์ใส่ฝุ่นกระดุกยักษ์กุมภณทให้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาเป็นยักษ์อีกครั้งแล้ว ยักษ์กุมภณทได้กล่าวว่า เจ้าก้อ มาโผดข้า ปางนี้ขอบคุณ พะเฮย ขอให้โผดข้าน้อย ข้าก่อนสองที ใจข้าเป็นลูล่ง มากคาม เหลือลัน ข้าก้อคิดถึงน้อง สุมณฑา แสนส่วน จิงแล้ว แม้นว่าลดชั่วเมี้ยน แสนตื้อ ก้อบลิ้ม ได้แล้ว ขอให้พะบุนบองได้ สุมณฑาเฮียงคู๋ ดอมนั้น ใจขาดแท้ เดียวนี้เที่ยงจิง แลนา^{๔๖} แปลเอาความว่า ข้าพระองค์ทรงได้โปรดกรุณาประทานอภัยในโทษ เมตตาข้าน้อยในครั้งนี้ครั้งเดียวเถิด พระเอย ข้าคิดถึงน้องนางสุมณฑาเป็นแสนส่วน แม้นว่าตายดับดินสิ้นลงเป็นแสนตื้อก็ไม่อาจลิ้มพระเอย แต่หากไม่ได้เจ้านางสุมณฑามาอยู่เป็นคู่เคียงสมปรารถนา ใจของข้าจักขาดตายโดยแท้ในเดี๋ยวนี้เป็นแม่นมั่น^{๔๗}

ฝ่ายท้าวเวสสุวรรณพระยาใหญ่ในเมืองผี พระองค์กล่าวถ้อยคำต่อเจ้ากุมภณทอย่างไรเพราะว่า มิงไม่กลัวเกรงว่าเป็นเหตุเดือดร้อนด้วยนางสุมณฑาเมียเก่าของมิงหรือ มีแต่ทางจักเป็นภัยร้ายมาถึงตัวอยู่ไม่สร่างซา แทนที่ยักษ์กุมภณทจะรู้สึกกลัวแต่กลับเอ่ยตอบต่อท้าวเวสสุวรรณว่า ก็ด้วยความคิดถึงเมียอันเป็นที่รักคนเดียวโดยมีอาจลิ้มเลื่อนได้แล้ว ปานนี้เจ้านางเนื้อทองน้องสุมณฑาจักอยู่สุขสบายดีหรืออย่างไร หรือว่ามีชายคนใหม่มานอนกอด หรือว่ายังคงร้องไห้หน้าตาไหลหยดย้อยชะง้อเฝ้าคอยหาคนรัก หรือว่าผ่อนคลายสบายใจสมในความปรารถนา จนลิ้มพีที่อยู่ที่ทางนี้แล้วหรือยังหนอ พี่นั้นหากได้ตายสิ้นลงแล้ว แม้กลับเกิดฟื้นคืนมาใหม่ ใจยังคงเป็นห่วงโหยหาด้วยความรักและคิดถึงอยู่ไม่สร่างสิ้น ฝ่ายท้าวเจ้าเวสสุวรรณได้ยินยักษ์กุมภณทพรั่าบ่น พระองค์ก็คิดลวงรู้ในคำพูดแต่เก่าก่อนความว่า

ชาติแห่งกามตัณหานี้จักนำพาดนเองให้ตกต่ำ บางครั้งอาจตายดับสิ้นลงก็เพราะเรื่องของผู้หญิง บางครั้งหน้ามีดตามัวจวนนำพาบ้านเมืองเสื่อมคล้อยถอยลง สูญเสียหน่อเนื้อเชื้อแนว และหมู่ข้าไพร่บริวารก็มี ขออย่าคิดอยากได้ ภูหามไว้จงฟังก่อนเถิด^{๔๘}

ส่วนในหนังสือผู้กล่าวไว้ในลักษณะเดียวกัน ความว่า

ชาติที่ตัณหานี้พาโตตกต่ำ

लगเพื่อดับชาติชั่ววายยั่ววคอบหญิง

^{๔๕} อ่างแล้ว, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, หน้า ๑-๒.

^{๔๖} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๓๔.

^{๔๗} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๗๒.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗๔.

กลางเทื่อเมืองมัวคว่ำเสียแนวข้าไฟร์ ก็มีย่าได้คิดใคร่ด้วยกุห้ามจงฟัง ก่อนเทิ่น
ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
ซาดทีถัฒทาวี พาวัตถภถำ มิงเฮย	ซาดที่ ^{๔๙} ตันหานี้ พาวัตถภถำ มิงเฮย
ลาวเทื่อดับซาดซำ รวยทขำรเพือยง แท้ตาย	ลาวเทื่อดับซาดซำ รวยทขำรเพือยง แท้ตาย
ลาวเทื่อ เมืองมัวซำ เสียแนวข้าไฟ ก่อมิตาย	ลาวเทื่อเมืองมัวซำ เสียแนวข้าไฟ ก่อมิตาย
อย่าได้คิดสิ่งนี้ ภูทามค้อยพิง ก่อมเทิ่น	อย่าได้คิดสิ่งนี้ ภูทามค้อยพิง ก่อนเทิ่น ^{๕๐}

หลังจากท้าวเจ้าเวสสุวัฒน์ได้ฟังคำพูดของยักษ์กุมภณท์กล่าวจบลง พระองค์เกิดโมโหกริ้ว
โกรธแล้วพูดออกมาว่า แล้วแต่มีงเถิด เจ้ากุมภณท์ผู้ชั่วช้าเลวทราม และอื่นๆ อีกมาก เมื่อตายักษ์
กุมภณท์แล้วพระองค์ก็เหาะหนีไปเมืองฟ้าเบื้องบน ต่อมาเจ้านางเทวีพร้อมด้วยหมู่เสนาอามาตย์พา
กันเข้าเฝ้ากราบทูลถามเรื่องราวต่างๆ มีเรื่องยักษ์กุมภณท์เป็นต้น พระองค์พูดตอบตามเหตุการณ์ว่า
ท้าวหมูบ้านน้อยใหญ่ยังคงอยู่สร้างทำแต่ดั้งเดิม ส่วนท้าวกุมภณท์เฒ่าผู้ชั่วช้าเลวทรามมันนั้นไม่รู้จักคิด
เป็นที่เบื่อหน่ายระอา หากว่าผู้มดสามารถเอาเจ้านางสมณฑามาถวาย มันพร้อมจะมอบเงินค่าแก้วมณี
โชติเทวางกองให้เป็นแสนล้านโกฏิก็อยู่อย่างง่ายตาย หากเอามันค้ำต้มเหมือนอ่อมวัว ทำเป็นลาบก้อย
และซั้วหรือแกงส้ม กูก็ไม่ขัดขืนสอเยย ฝ่ายเจ้านางนารณน้อยเทวีหมู่สาวนางสนมทั้งหลายเจ้าเสนาข้า
ไพร่บริวารต่างโอดครวญเสียงดังสนั่น พวกเขาตีกกลางอกอุทานขึ้นด้วยเสียงอันดัง ความว่า

ช่างมาลีมเชื้อสายเผ่าพันธุ์ หนีไปยกย่องแต่คนอื่นว่าเขาดี แทนอ อันนี้ช่างถูกตามคำท่าน
พูด ตามคำของคนแก่คนเฒ่าเล่าขานกันมา หากว่ากินอยู่ด้วยกันกับใครก็ฟังความด้วยกับเขา
เหมือนดังกามคุณ หากคลุกคลีรักใคร่ชอบพอใจในหญิงใด ให้เชื่อคำและฟังความของหญิงนั้น
ก็หากไม่ผิดในคำคนแก่เฒ่าแต่โบราณสั่งสอน ตามความท่านได้กล่าวพูดเอาไว้แล้ว คำนี้ช่าง
ถูกต้อง แทนอ^{๕๐}

ตั้งข้อความทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
สังว่า ลิมโคดเชื้อ มาย่องเพือนดี แทนอ	สังว่า ลิมโคดเชื้อ มาย่องเพือนดี แทนอ
อันนี้ ภูทามเพือนเว้า เถ้าแก่ลือมา แลเนอ	อันนี้ ภูทามเพือนเว้า เถ้าแก่ลือมา แลเนอ
คั้นว่า ภูทามโดได เล้าพิงดอมมัว	คั้นว่า ภูทามโดได เล้าพิงดอมมัว

^{๔๙} อ่างแล้ว, สิบไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๓๔-๓๓๕.

^{๕๐} อ่างแล้ว, สิบไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๗๖.

คิดว่า กามะคุณท้าว ยิงไต่ชอบเชื้อ มั่นมั่น	คิดว่า กามะคุณท้าว ยิงไต่ชอบเชื้อ มั่นมั่น
ยังเล่าฟัง คำมั่น ฮ่าปะไท มิแล้ว	ยังเล่าฟัง คำมั่น ฮ่าปะไท มิแล้ว
อันนี้ ตั๋งบ่ผิดคำเจ้า บูลานสอนสั่ง มาเมอ	อันนี้ ตั๋งบ่ผิดคำเจ้า บูลานสอนสั่ง มาเมอ
เพื่อนว่าไว้ คำนี้ แม่นจริง แท้ขอ	เพื่อนว่าไว้ คำนี้ แม่นจริง แท้ขอ ^{๕๑}

คำว่า กามคุณ หมายถึงส่วนที่น่าปรารถนาน่าใคร่มี ๕ อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส และ โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) ที่ใคร่น่าพอใจ^{๕๒} หรืออีกนัยที่เข้าใจได้ง่ายๆ กามคุณ หมายถึงสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ มีอยู่ ๕ อย่าง คือ รูปสวย ๑ เสียงไพเราะ ๑ กลิ่นหอม ๑ สัมผัสนุ่ม ๑ เมื่อประสบพบเห็นสิ่งเหล่านี้ ผู้มีตัณหาย่อมปรารถนาใคร่พอใจ ได้มาแล้วติดพันผูกพันหลีกเลี่ยงไม่พ้นเป็นสิ่งทำได้ยาก ส่วนในหนังสือผูกกล่าวไว้อีกนัยใกล้เคียงกัน ความว่า

สั่งมาลิมเผ่าเชื้อ ยอຍิ่งเพิ่นดี แท้ขอ
อันนี้ถักเพิ่นว่าเต่าเก่าลือมา แลขอ คั้นว่ากินคอมใดเล่าฟังดอมนั้น
เทียมตั้งกามคุณกลัวหญิงไต่ชอบเชื้อ เล่าฟังพากย์ถ้อยมั่นนั้นฮ่าคินง
ตั้งบ่ผิดคำเต่าโบราณสอนสั่ง เพิ่นกล่าวไว้คำนี้แม่นจริง แท้ขอ

ค. หลักธรรมเรื่อง ‘กรรมเก่า’

หลักธรรมเรื่อง ‘กรรมเก่า’ นี้ปรากฏในวรรณกรรมสินไซตอนที่ท้าวเวสสุวรรณลงมาห้ามการต่อสู้ระหว่างสินไซ สีโหและสังข์ทองกับยักษ์กุมภกัณฑ์ ความในวรรณกรรมสินไซมีอยู่ว่า ท้าวเวสสุวรรณเกิดอาการกระบวนกระวาย ดูเห็นเป็นประหลาดอัศจรรย์แท้ด้วยผืนแผ่นดินดาลเกิดอาการสะท้านสั่นไหว พวกหมู่เสนาอาภามาตย์ในเมืองประเทศเขตแดนผี เป็นที่ระส่ำระสายลนลานด้วยความตกตื่นใจกลัวเลยเข้าไปเฝ้ากราบทูลท้าวเจ้าเวสสุวรรณพระยาใหญ่ว่า ‘อันว่า อากานนี้ เห็นมา ดูหลาก สันนี้ มั่นจักเป็นเข็นฮ้าย กานหลากสันใด พะเฮย กัวแต่ เป็นเวลา ซิบซิวัง ผุงข้า’ (ด้วยเหตุการณ์อันเกิดขึ้นนี้เห็นเป็นแปลกประหลาด มั่นจักเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนอย่างใดแท้ เจ้าพระองค์เลย) ท้าวเวสสุวรรณจึงกล่าวตอบว่า ‘สู้อย่าฮ้าย ฮมฮ้อน ฮ่าทวง ท่อนา คั้นว่า ดับชาติข้า เสียชีวิตขี้กู เมื่อใด สูจิงกอง กันมุด มอดนำ กูท่อน กูนี้ เป็นกะสัด ใต้ แตนผี ลิดทิมมาก สันนี้ ไผจัก มาผาบแพ้ เขาได้ บ่ท่อนมี ท่านเฮย’^{๕๓} (สู้อย่างใดเกรงกลัวเลย จงตั้งมั่นทำงานสูต่อ พากันคอยเฝ้าปกป้องคุ้มครองไพร่พลผู้น้อยอย่าได้คิดให้เปลืองเปล่าเกิดความร้อนเร่าในใจเลย)

^{๕๑} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๓๖.

^{๕๒} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐.

^{๕๓} ดูรายละเอียดข้อความทั้งสองใน อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๕๒.

เมื่อท้าวเวสสุวรรณกล่าวแล้วจึงได้เห็นบดาบกายสิทธิ์ เหาะเหิรทะยานฝ่าอากาศลัดลวง ท้องฟ้าลงมิได้ช้า มาถึงถิ่นสถานหอห้องของยักษ์กุมภัณฑ์อย่างรวดเร็ว สอดสายสายตามองไปมองมา จึงเห็นชัดแจ้งโดยละเอียดในทุกสิ่งอัน โดยเฉพาะทราบว่าการต่อสู้กันระหว่างสินไช สีโหและสังข์ทอง กับยักษ์กุมภัณฑ์นั้นมีมูลเหตุมาจากกรรมเก่าเป็นสำคัญ ความว่า

อันนี้ เป็นศึกท้าวกุมภัณฑ์กับท้าวสินไช สีโหและสังข์ทองรบราฆ่าฟันกันอีกเป็นครั้งที่สอง เพราะเหตุว่า**กรรมเวรในปางก่อน**ก่อเกิดเกี่ยวผูกพันเรียงรัดกันมา หากภูเข้ากล่าววิงวอนขอ เลิกรบต่อกันไว้ เขาก็คงไม่เกรงกลัวและอ่อนยอมต่อกันโดยง่าย ควรจักกลับคืนสู่ที่เดิม ไม่ควรห้ามไว้เสียการ^{๕๔}

ตั้งข้อความทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
เมือม้ม ดัว ๕ ทน้า พะยาเวสสุวรรณ	เมื่อนั้น คิ้วๆ หน้า พะยาเวสสุวรรณ
พะก้อ โออาจา ต่อเสนาไท้	พะก้อ ไชวจา ต่อเสนาไท้
สู่อ่าเคื่องคำฮ้อน ไนมะโน จักสิ่ง สูเอบ	สู่อ่าเคื่องคำฮ้อน ไนมะโน จักสิ่ง สูเอบ
ภูทากผายล่าเอี่ยม เท้นเพือนชู้ฮ้อม แท้แล้ว	ภูทากผายล่าเอี่ยม เท้นเพือนชู้ฮ้อม แท้แล้ว
เทอดฮ้อมบี มีทลากฮอดชะจัน	เทอดฮ้อมบี มีทลากฮอดชะจัน
กุมพัน ทังสินไช เล่ากวนเทม้าง	กุมพัน ทังสินไช เล่ากวนเทม้าง
กำมั่งตั้ง กำมาเวียนคอบ เขาแล้ว	กำมั่งตั้ง กำมาเวียนคอบ เขาแล้ว
ภูทากท้ามค้อย ๕ ม้มม้มก้อบั้ง พิ้ง ท่านเฮบ	ภูทากท้ามค้อยๆ ม้มม้มก้อบั้ง พิ้ง ท่านเฮบ ^{๕๕}

๔. บทสรุปของ ‘ความมีศีลธรรม’

เมื่อทุกคนมีศีลหรือมีสิกขาบทสำหรับเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกอบรมตน จนเป็นผู้มีความประพฤติชอบทางกายวาจา มีการรักษากายวาจาให้เรียบร้อยตามระเบียบวินัย สามารถควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งข้อปฏิบัติในการฝึกตนเหล่านี้เรียกว่า ศีล ๕ บ้าง สิกขาบท ๕ บ้าง นิจศีล บ้าง มนุษยธรรมบ้าง และเป็นผู้มีธรรมคือได้มีการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพุทธศาสนา จนทำให้การมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิตของแต่ละคน ให้มีธรรมเป็นเครื่องประพฤติปฏิบัติเป็นปกติในชีวิตประจำวัน และเมื่อเป็นผู้มีศีลมีธรรมหรือมีศีลธรรมครบถ้วนสมบูรณ์ดีแล้ว ชีวิตจะมีความสุขความเจริญอยู่เสมอ ซึ่งบทสรุปแห่งความมีศีลธรรมปรากฏในวรรณกรรมสินไช ได้แก่ ตอนที่เจ้าพระยาสินไชสั่งสอนพญานาคเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปลงเมือง ด้วยการเปรียบเทียบเทียบต้นไม้

^{๕๔} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๔๙๖.

^{๕๕} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๕๓.

เหมือนกับบ้านเมือง ต้นไม้ประกอบด้วยรากไม้ ลำต้น กิ่งก้านสาขา และยอดต้นไม้ รากไม้เปรียบเหมือนราษฎรหญิงชายในชาติ ลำต้นเปรียบเหมือนรัฐมนตรี กิ่งก้านสาขาเปรียบเหมือนข้าราชการ และยอดไม้เปรียบเหมือนพระมหากษัตริย์หรือจอมราชา ดังข้อความว่า

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
อันว่า โยเทตท้าว ทุกที่แฉนดิน	อันว่า โยเทตท้าว ทุกที่แฉนดิน
เพ็งให้ฮ้ำทึบาย เหม็อนฮากฮองพายพื้น	เพ็งให้ฮ้ำทึบาย เหม็อนฮากฮองพายพื้น
ฝุ่ทหมุ่เสนาหนา มีคูนคองปะเส็ด	ฝุ่ทหมุ่เสนาหนา มีคูนคองปะเส็ด
เล็อกทหมุ่แก้ว ปุนไ่ว้ดั่งคำ	เล็อกทหมุ่แก้ว ปุนไ่ว้ดั่งคำ
ฝุ่หนึ่ง อ้ามาดน้อย ฮาแอบต่างตา	ฝุ่หนึ่ง อ้ามาดน้อย ฮาแอบต่างตา
ปุนดั่งเป็น ฮาฮ่างงาม ละวังไ่ว้	ปุนดั่งเป็น ฮาฮ่างงาม ละวังไ่ว้
องกะสัดไท้ เป็นจอมย้งยอด	องกะสัดไท้ เป็นจอมย้งยอด
ละดูแผ่ฝั้ง ลมลมลุ่มเท็ง	ละดูแผ่ฝั้ง ลมลมลุ่มเท็ง
ฮดแผ่ฝั้ง ตะหลบฮอด แฉนไต กี้ดี	ฮดแผ่ฝั้ง ตะหลบฮอด แฉนไต กี้ดี
พิงคนนาสัด ฮอบชুমชมเฮ้า	พิงคนนาสัด ฮอบชুমชมเฮ้า
อันนั้ ยัดถาแท้ ทำเนียมปุนเปียบ จิงแล้ว	อันนั้ ยัดถาแท้ ทำเนียมปุนเปียบ จิงแล้ว
คั้นฮากบ่หมั้น เหม็อนต้นตุ่มตาย เทียวแล้ว	คั้นฮากบ่หมั้น เหม็อนต้นตุ่มตาย เทียวแล้ว ^{๕๖}

ข้อความข้างบนนี้นำเสนอเป็นเนื้อหาผ่านตัวอักษรไทยน้อยและตัวอักษรไทยปัจจุบัน ซึ่งแปลเอาใจความได้ว่า

อันว่าหมู่ท้าวนาง ขุนทหาร ไพร่ฟ้าโยธาประชาชนทุกคนทั่วทั้งแผ่นดิน ให้พรำหมั้น สอดส่องดูแลเอาใจใส่ทุกข์สุขสม่าเสมอ พวกเขานั้นเปรียบเหมือนดั่งรากแห่งารองรับต้นไม้อยู่ ภายใต้อากาศพื้นดิน

พวกหนึ่งคือหมู่เสนาอามาตย์ ผู้มีครรถ้องคองคุณอันประเสริฐแห่งบ้านเมือง ให้เลือกผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต อันเปรียบเหมือนโคนลำต้นไม้หยดยืนต่อตั้งขึ้นไปอย่างเที่ยงตรง

^{๕๖} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๒๐-๒๒๑.

ทั้งพวกหมู่ข้าราชการหนุ่มน้อย ต้องคอยหมั่นฝึกหัดอบรมเพื่อเอาไว้ให้เป็นหูเป็นตา เปรียบเสมือนเป็นกิ่งก้านสาขาที่ต่อยอดทอดออกไปเลี่ยนล้อมไว้คอยระมัดระวัง

โดยมีเจ้าราชวงศ์กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่คือส่วนยอดบนสูงสุด เมื่อถึงยามฤดูสายน้ำก็แผ่กระจาย เป็นสายกระชานเซ็น ไหลหลังถึงทันทั้งข้างบนและข้างล่าง หลังรดหยาดดินไปทั่วถึงทุกถิ่นดินแดนใดก็ดี ฝูงหมู่สัตว์นานาต่างล้วนได้พึ่งพิงอิงอาศัย และต้องการเข้ามาอยู่ร่วมชุมนุมกันให้ชื่นชมอย่างเปรมปรีดีปราโมทย์

อันนี้ พุดตามความจริงที่แท้ ในคำสั่งสอนของธรรมเนียมแต่โบราณได้กล่าวเปรียบเปรยเอาไว้ หากว่าหมู่รากเหง้าไม่จับกันแน่นไว้อย่างมั่นคง ก็เหมือนตั้งต้นไม้ที่รื้อวันแต่จักเหี่ยวแห้งเฉาตายโดยเร็ว แท้แล้ว^{๕๗}

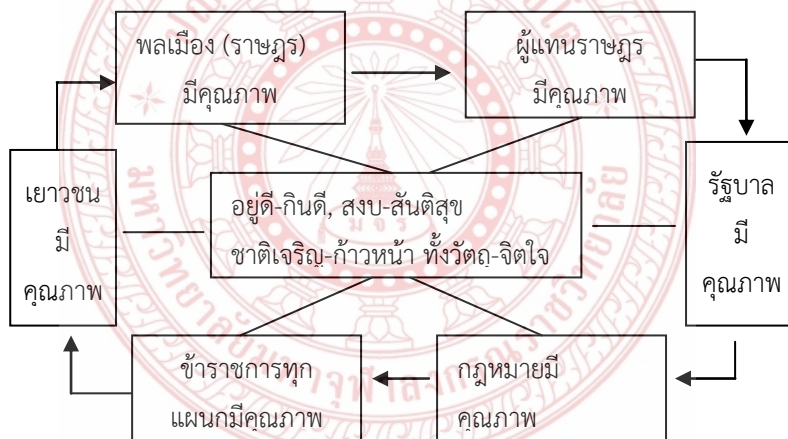
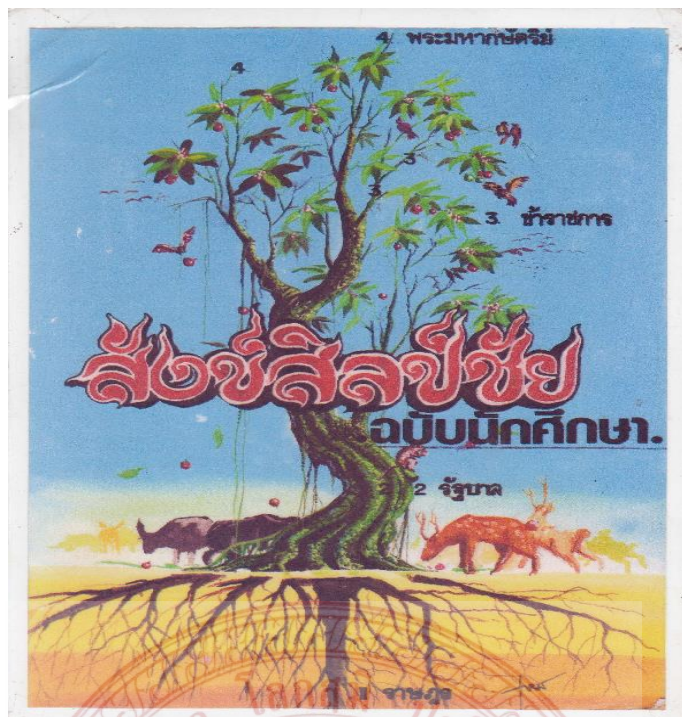
นอกจากนี้แล้วยังได้มีการแปลความในลักษณะคำต่อคำ เพื่อเป็นการง่ายต่อความเข้าใจในภาษาวรรณกรรมอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งผู้ประพันธ์หรือรจนาไว้แล้วด้วยภาษาที่สวยงาม โดยแบ่งออกเป็น ๔ ข้อความสำคัญ ความว่า

ข้อความในวรรณกรรม	คำแปลเอาความ
๑. อันว่าโยเทศทั่วทุกทั่วแดนดิน ให้อำปิบายเหมือนฮากของพายัพพื้น	๑. ราษฎรหญิงชายภายในชาติ แจ้งประกาศ เหมือนรากแห่งพฤกษา
๒. ฝูงหมู่เสนาหน้ามีคุณคองปะเสียด เลือกผู้แก้วปูนไว้คั่งลำ แท้เนอ	๒. รัฐมนตรีมีสมองครองวิชา เลือกสรรหาคนดีเห็นเป็นลำต้น
๓. ฝูงนี้ อำมาตน้อย เอาแอบต่างตา ปูนตั้งเป็น สาขาางาม ละวังไว้	๓. ข้าราชการผ่านอบรมบ่มนิสัย เป็นกิ่งไม้สาขาอย่าฉงน
๔. องกะสัดให้ เป็นจอมยังยอด ละดูแผ่ฝั่ง ลนลั่นลุ่มเทิง ฮอดแผ่ฝั่ง ตะหลบฮอด แคนใด ก็ดี พึ่งคนนาสัด ซอบชুমชมเฮ้า อันนี้ ยัดตาแท้ ทำเนียมปูนเปียบ จึงแล้ว คั้นฮากบ่หมั้น เหมือนต้นตุ่มตาย เทียวแล้ว	๔. ยอดไม้จอมชั้นตียาป็นสากล ฤดูออกดอกผลดกถึงปลาย กลืนตลบอบอวนชวนถวิล สัตว์ได้กินรื่นรมย์สมใจหมาย อุปมาไม้รากเนาต้นเฉาตาย ราษฎรไม่ได้ขายผลิตผลชาติจนเอย ^{๕๘}

คำอธิบายว่าด้วยความมีศีลธรรมที่วิเคราะห์มาทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปและอธิบายผ่านภาพต้นไม้ได้ดังนี้

^{๕๗} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๓๑๐.

^{๕๘} มั่น จงเรียน, สังข์ศิลป์ชัย, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, มปป.), หน้า รองปก.

๓.๓ พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบคุณธรรม

๓.๒.๑ ความหมายคุณธรรม

คุณธรรมเป็นอีกคำที่แสดงถึงความเป็นธรรมอย่างหนึ่งที่ต่อจากศีลธรรม ซึ่งหากพิจารณาความหมายตามคำว่าคุณธรรม โดยที่คำว่า คุณ หมายถึงธรรมอันบุคคลพึงสั่งสม ข้อปฏิบัติธรรมอันดีงาม ความชอบ ความงาม ความดี ซึ่งเป็นความดีที่มีประจำอยู่ในสิ่งนั้นๆ และคำว่า ธรรม หมายถึงความดีหรือความถูกต้อง อันเป็นสภาพที่ทรงสภาวะของตนหรือลักษณะของตนไว้^{๕๙} เมื่อนำคำ ๒ คำ

^{๕๙} อ่างแก้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๒๓๘.

มาเข้าสมาสกันจึงทำให้เกิดคำศัพท์ใหม่ว่า คุณธรรม (สันสกฤต ส่วนบาลีเขียนว่า คุณธมม) หมายถึงสภาพผู้ทรงไว้ซึ่งความดี ธรรมคือความดี ธรรมเป็นความดีเท่านั้น หรือธรรมอันเป็นความดี^{๖๐} หรือคุณธรรม หมายถึงธรรมที่เป็นคุณหรือสิ่งที่ดีงาม รวมทั้งสภาพที่เกื้อกูล ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดสิ่งดีงามขึ้น^{๖๑} การให้ความหมายที่กล่าวมามีทั้งจากรูปศัพท์ภาษาสันสกฤตภาษาบาลี ทั้งจากการอธิบายด้วยภาษาสมัยใหม่ที่เข้าใจอย่างง่าย ๆ แต่ดูเหมือนว่าการให้ความหมายและการอธิบายเหล่านั้นสื่อให้เข้าใจได้เพียงนามธรรม โดยไม่สื่อความเข้าใจในเชิงรูปธรรมที่จะสามารถนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติได้ในประเด็นนี้เราพอจะศึกษาได้จากการอธิบาย ‘วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ’ ในข้อที่ ๘ ว่าด้วยวิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้า ‘คุณธรรม’ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้พยายามอธิบายข้อความว่า ‘ปลุกเร้าคุณธรรม’ คืออย่างไร โดยท่านได้อธิบายต่อข้อความว่า วิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม เพียงอธิบายต่อว่า อาจเรียกง่าย ๆ ว่า ‘วิธีคิดแบบเร้ากุศลหรือคิดแบบกุศลภาวนา’ เป็นวิธีคิดในแนวสกัดกั้นหรือบรรเทาและขัดเกลาคตัณหา จึงจัดได้ว่า ‘เป็นข้อปฏิบัติ’ สำหรับส่งเสริมความเจริญองกวมแห่ง ‘กุศลธรรม’ และสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะ^{๖๒}

ข้อความที่เป็นคำอธิบายข้างต้นนี้มีคำสำคัญ (key word) ที่ควรนำมาศึกษาเพื่อสื่อความเข้าใจภายใต้กรอบแนวคิดของพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ให้มีมากยิ่งขึ้น คำเหล่านั้นได้แก่ คำว่า (๑) วิธีคิดแบบเร้ากุศลหรือคิดแบบกุศลภาวนา (๒) เป็นข้อปฏิบัติ และ (๓) กุศลธรรม ข้อความและคำทั้งสามนี้ถือว่าเป็นคำหลักที่จะทำให้เข้าใจความหมายของคำว่าคุณธรรมได้มากขึ้น นั่นคือคำว่า กุศลภาวนากับกุศลธรรม อันที่จริงคำทั้งสองนี้ต่างเป็นไวพจน์ของกันและกัน คือคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันหรือเหมือนกันก็อาจกล่าวได้ และอีกคำหนึ่งซึ่งสื่อให้เห็นเป็นเชิงรูปธรรมหรือเชิงประจักษ์ได้แก่คำว่า เป็น**ข้อปฏิบัติ** ซึ่งมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับแนวคิดของพุทธจริยศาสตร์ตามที่กล่าวแล้ว เพราะคำว่า ข้อปฏิบัติ ช่วยสื่อให้เห็นการกระทำ (Action) พฤติกรรม (Behavior) และนิสัยอุปนิสัย (Habit) ที่แสดงออกทางกายวาจาของผู้มีคุณธรรมนั่นเอง

เมื่อได้ประเด็นอย่างนี้แล้วขั้นตอนต่อไปคือการเข้าไปศึกษาให้เห็นเนื้อหาที่แท้จริง คำสำคัญที่ควรแก่การเข้าไปศึกษาได้แก่คำว่า กุศลภาวนากับกุศลธรรม ทั้งสองคำมีคำกลางซึ่งเป็นคำหลักอยู่ ๑ คำ คือคำว่า กุศล ซึ่งเมื่อเข้าไปสำรวจคำแปลคำอธิบายของคำนี้แล้วเห็นว่ามีความหมายหลากหลายความหมาย แต่มีคำที่สัมพันธ์กับประเด็นที่กำลังศึกษาได้แก่ความหมายที่ว่า กุศล หมายถึงความดี ความงาม สิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบ ถูกต้อง (ไม่ผิด) ไม่มีโทษ^{๖๓} เมื่อนำคำว่ากุศลไปเป็นคำคุณศัพท์หรือคำขยายของคำใด คำนั้นก็กลายเป็นคำที่มีความหมายไปในทางกุศลคือดีงามหรือความดีความ

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๙.

^{๖๑} อ้างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔.

^{๖๒} อ้างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๖๙๕.

^{๖๓} อ้างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๒๐๖.

งาม เช่น กุศลกรรม แปลว่า กรรมดี กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดีคือกรรมที่เกิดจากกุศลมูล (อโลภะ อโทสะ อโมหะ) กุศลธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นกุศล ธรรมฝ่ายกุศล ธรรมที่ดี ธรรมฝ่ายดี^{๖๔}

เมื่อได้ศึกษาคำแปลและความหมายของคำว่ากุศลอย่างรอบด้านแล้ว ทำให้ทราบและเข้าใจได้ว่าแท้ที่จริงแล้ว ‘ความดีความงาม สิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบ ความถูกต้อง’ นั้นเป็น ‘ผลหรือคุณสมบัติภายใน’ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติของผู้มีคุณธรรมเท่านั้น ถ้ามองว่า เพราะเหตุใด ‘ความดีความงาม สิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบ ความถูกต้อง’ จึงกลายเป็นคุณสมบัติภายในได้ ตอบว่า เพราะสิ่งใดที่มีสภาวะ ‘มีธรรมหรือเป็นธรรม’ (มีหรือเป็นจากการลงมือทำและลงมือประพฤติปฏิบัติตามธรรมนั้นๆ) สิ่งนั้นจะกลายเป็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งดี (ความดี ความงาม ความถูกต้อง) ขึ้นมาในทันที เช่น นายดำ เป็นเป็นคนมีศรัทธาอย่างมั่นคงหรือมีความเชื่ออย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย ในสายตามองของชาวพุทธ นายดำจะกลายเป็นคนดี เหตุผลเพราะนายดำมีความศรัทธาหรือความเชื่อต่อพระรัตนตรัย โดยสังเกตได้จากการกระทำ พฤติกรรม การแสดงออก หรือแม้แต่นิสัยอุปนิสัยของนายดำที่ปรากฏทางสายตาของคนทั้งหลายในสังคม หรืออีกนัยหนึ่ง สิ่งที่นายดำมีสิ่งที่นายดำเป็นในขณะนี้ท่านเรียกว่า คุณสมบัติ ซึ่งจัดว่าเป็นคุณงามความดีหรือเป็นคุณลักษณะประจำตัวของนายดำ และถือว่าเป็นคุณธรรม (คือสภาพที่เป็นคุณงามความดี) ของนายดำ สภาพที่เป็นคุณงามความดีของนายดำใน ความหมายก็คือคุณธรรมนั่นเอง

เพราะฉะนั้น จึงเป็นอันสรุปความหมายคุณธรรมได้ว่า คุณธรรมเป็นสิ่งดีสิ่งงาม สิ่งที่ชอบ ความถูกต้อง อันเกิดจากการลงมือทำและลงมือประพฤติปฏิบัติตามธรรมหรือสิ่งที่เป็นธรรมทั้งหลาย จนสิ่งที่เป็นธรรมเหล่านั้นได้กลายเป็นคุณสมบัติภายใน คือความดี ความงาม สิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบ ความถูกต้อง และอื่นๆ อีกมากได้เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้มีคุณธรรมนั้นๆ อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ และได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเลื่อนตัวเองออกจากที่นอนที่นั่น จากกำแพงบ้านกำแพงวัด แล้วเดินทางออกไปช่วยเหลือเกื้อกูล อนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่นอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยตลอดไป

๓.๒.๒ สีนไซ : ไชยพุทธจริยศาสตร์ตามกรอบคุณธรรม

ฟังเยอกุมภันท้าว	หังหมุณาโค
ฝูงราชา	ชูเมืองฟังพร้อม
กูจักสอนผู้เจ้าให้	ธรรมธรรมจำจื่อ เอาเนอ
ยาได้ประมาทม้าง	ธรรมพระเจ้าปตี ^{๖๕}

^{๖๔} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘.

^{๖๕} อ่างแล้ว, สังขลิลป์ชัย, หน้า ๔๒๕.

สำหรับประเด็นสินไช้เรื่องพุทธจริยศาสตร์ตามกรอบคุณธรรมนี้ ปรากฏในวรรณกรรมสินไช้อยู่หลายตอน เพื่อเป็นการต่อการศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อหาแต่ละตอนได้ครบถ้วน จึงนำเสนอเป็นตอนๆ ไป ดังนี้

๑. สินไช้ : ไขเรื่อง ‘ทศพิธราชธรรม’

ตอนที่ ๑ เป็นการกล่าวถึงคุณธรรมว่าด้วยเรื่อง ‘ทศพิธราชธรรม’ ซึ่งปรากฏในตอนที่พระยาสินไช้พระยาภูษิตราชได้เชิญนางสุมนทาเข้านครเบ็ญจาล ได้มีการจัดพิธีต้อนรับนางสุมนทาใหญ่โตอย่างสมเกียรติ โดยให้นางสุมนทาอยู่ตรงกลางสนามชัยที่แวดล้อมไปด้วยชาวเมืองและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อย่างแน่นขนัดและอย่างพร้อมเพรียง จากนั้น เจ้าพราหมณ์ได้อ่านคำถวายพระพรสดุดี โดยยกมือประนมไหว้กราบทูลอย่างนอบน้อม ความว่า

ขอจงมีความสุขสวัสดิ์ยิ่งล้ำในคุณธรรมทั้งสี่*ประการ ขอให้อายุยืนยาวไกลเป็นร้อยปีพันปี
อันว่าบาปกรรมนำเวรที่มีมาในครั้งก่อน ขอจงมลายหายสิ้นและจมลงสู่พื้นธรณี ทั้งความเจ็บ
ไข้ได้ป่วยและหมู่อันตรายทั้งหลายขอจงอย่ามาเบียดเบียน ขอจงอยู่สืบสร้างบ้านแปลงเมือง
อันกว้างใหญ่ อย่างมีความสุขกายสบายใจ ด้วยเทอญ ^{๖๖}

เมื่อว่าเสร็จสมบูรณ์แล้วได้กราบทูลว่าบังคมลาพากันเอาพานพาขวัญออก ฝ่ายพระยาสินไช้ท้าวเจ้าแสนตาได้ลั่นฆ้องชัยลั่นฆ้องชัยประกาศแจ้งแก่ไพร่พล หลังจากนั้นพระยาสินไช้จึงได้กล่าวสอนธรรมแก่ท้าวเจ้ากุ่มภักดิ์และหมู่ญาติที่มาต้อนรับนางสุมนทา ความว่า

ปาณา เว้นปาปการบาป	อย่างได้เชิงเข่นฆ่าเขานั้นปตี
อทินนา เว้นถือเอาของท่าน	ของใหญ่น้อยคะลำแท้อย่าเอา
กาเม วันยังคำตัวะถ่าย	อย่าได้มับแม่มลี้ คำเลี้ยวถ่ายพราง
ทานัง นั้นทานไปอย่าขาด	ทำชู้มือป่าไปสืบไป
สีลัง นั้นรักษาศีลอย่าขาด	ศีลห้าตั้งระวังไว้อย่าไล
จาคัง นั้นยินดีแจกจ่าย	เสื่อผ้าพร้อมของใช้เครื่องกิน
อาชะวัง นั้นให้มีใจอันซื่อ	อย่าได้คิดโลบเลี้ยวลวงล่อต่อไผ
มัททะวัง นั้นให้มีใจอันอ่อน	อย่าโกรธกล้าแข็งเข้มปตี
ตะปัง นั้นให้รักษาศีลแปด	เผาบาปฮ้ายหายเสี้ยงเสียมสูญ
ขันติ นั้นให้มีใจดอ่อม	สมพอเว้าจ้งเว้าคำแม่มอย่าจา
อะวิหิงสา นั้นให้มีใจคิดฮ้ำ	อย่าเป็นนผู้งไพร่น้อยคนไ้ฮ่มอดขอ

^{๖๖} อ้างแล้ว, สินไช้ เล่ม ๒, หน้า ๕๐๕.

*คำว่า ธรรมทั้งสี่หรือธรรมสี่ประการในที่นี้คือ อายุ มีชีวิตมั่นคงเข้มแข็งยืนยาว วรรณะ มีผิวพรรณผ่องใสเป็นสง่าราศี สุขะ มีความสุข ความคล่อง ความปราศจากสิ่งบีบคั้นติดขัดคับข้องใจ พละ มีกำลังหรือเรี่ยวแรงหรือที่รู้จักกันในชื่อ จตุรพิธพรชัย

อโถง นั้นห้ามหักใจคือดี อย่าได้เชิงโกรธกล้าทำฮ้ายไพร่เมือง
 อวิโรธนะ นั้นห้ามในมนทุกสิ่ง อย่าได้มีใจโกรธฮ้ายคำเข้มคำไผ
 ทั้งสิบข้อคือ ทศพิธราชธรรม ไผผู้เป็นราชาปกป้องคุ้มครองเมืองบ้าน
 หากมีหลักธรรมนี้ยึดมั่น ในใจติดตัวตนอยู่บ่ขาด
 ก็จักหายเหตุเดือดร้อน เมืองบ้านชุ่มเย็น^{๖๗}
 ดังข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
แล้วให้ปามาแ้วน ปาปึงเว็นบาปิ จิงแล้ว	แล้วให้ปามาแ้วน ปาปึงเว็นบาปิ จิงแล้ว
อย่าได้เองแองอา ภา้อทำฮ้ายบ่ดี แท้ตาย	อย่าได้เชิงแข่งข้ำ ก้อทำฮ้ายบ่ดี แท้ตาย
อันว่า อดทิมมาทามแ้วน อย่าลัก อองท่าม จิงตาย	อันว่า อดทิมมาทามแ้วน อย่าลักของท่าน จิงตาย
ให้ค้อยแ้วน เวนฮ้ายอย่ากะทำ แท้เนอ	ให้ค้อยแ้วน เวนฮ้ายอย่ากะทำ แท้เนอ
อันนึ่ง อะพมมะจะลียาแ้วน มิดสาจาม เมียบท่าม	อันนึ่ง อะพมมะจะลียาแ้วน มิดสาจาม เมียบท่าม
อย่าได้สมเสบสู๊ เมียบท้าว ท่ามแพง บั้นเนอ	อย่าได้สมเสบสู๊ เมียบท้าว ท่ามแพง บั้นเนอ
มันจักเป็นเหตุฮ้อน จมยั้งแถมถะนัด	มันจักเป็นเหตุฮ้อน จมยั้งแถมถะนัด
ให้ค้อยเอาใจอด อย่าก้อทำ ผุงนี้	ให้ค้อยเอาใจอด อย่าก้อทำ ผุงนี้
อันนึ่ง มุสาแ้วน ยังคำตีวะละลาย บ่ดีตาย	อันนึ่ง มุสาแ้วน ยังคำตีวะละลาย บ่ดีตาย
อย่าได้มับแมบเว้า คำเลียงโลบพาง ท่ามเฮย	อย่าได้มับแมบเว้า คำเลียงโลบพาง ท่ามเฮย
อย่าให้มีหลายลีน ไปเว็น หลายแ่ง	อย่าให้มีหลายลีน ไปเว็น หลายแ่ง
ให้ค้อยเบ็ด ซื่อไว้ ปะโทมั้น ชู่ง นั้นเนอ	ให้ค้อยเบ็ด ซื่อไว้ ปะโทมั้น ชู่ง นั้นเนอ
ทานังมั้น ทานไป อย่าให้ขาด	ทานังมั้น ทานไป อย่าให้ขาด
ให้ก้อทำชู่มือ จำไว้สืบไป แท้เนอ	ให้ก้อทำชู่มือ จำไว้สืบไป แท้เนอ
สีลังมั้น ฮักสาสิน อย่าขาด เฮาเฮย	สีลังมั้น ฮักสาสิน อย่าขาด เฮาเฮย
สินท้าวตั้ง ทรงไว้ ชู่ง นั้นเนอ	สินท้าวตั้ง ทรงไว้ ชู่ง นั้นเนอ
จาอะให้ ทนไป ทุกสิ่ง	จาอะให้ ทนไป ทุกสิ่ง
คือว่าเสื่อผ้าพ้อม แก้วแก่นเงินคำ ก้อดี	คือว่าเสื่อผ้าพ้อม แก้วแก่นเงินคำ ก้อดี
ปิงฮางวัน แก่เขา ชุนท้าว	ปิงฮางวัน แก่เขา ชุนท้าว

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๘-๕๐๙.

อาขะวังมัน ไท้มิใจอันฮื้อ ดิดาย	อาขะวังนั้น ให้มีใจอันฮื้อ ดิดาย
อย่าตีวะโลบเลี้ยว พางเว้า แห้งกัน แท้เมอ	อย่าตีวะโลบเลี้ยว พางเว้า แห้งกัน แท้เมอ
มัดฮุวัง ไท้มิใจอันฮ้อม ดิเมอ	มัดฮุวัง ให้มีใจอันฮ้อม ดิเมอ
อย่าโกดก้า แฉ้งซั่ม บ่ดี แท้ดาย	อย่าโกดก้า แฉ้งซั่ม บ่ดี แท้ดาย
ต๋ปปีง ไท้จ่า ฮัดภา ฮินแปด	ต๋ปปีง ให้จ่า ฮัดภา ฮินแปด
ไท้เดือดฮ้อม ไปไท้หมับบาบเวม หั้นท่อน	ให้เดือดฮ้อม ไปหมับบาบเวม หั้นท่อน
ฮันนึ่ง ฮนตีไท้ฮอดใจ บอมโทด	ฮันนึ่ง ฮันตีให้ฮอดใจ ยอมโทด
สมพอปากก่าวเว้า คำแม้ง ก้อจิงจา	สมพอปากก่าวเว้า คำแม้ง ก้อจิงจา
อวิฮิงสำนัม ในปะไท คึดฮ่าเพ็งท่อน	อวิฮิงสำนัม ในปะไท คึดฮ่าเพ็งท่อน
อย่าได้เบียดผุ้งไฟ้น้อย คอ'ไท้ฮอมฮอดใจ มันเมอ	อย่าได้เบียดผุ้งไฟ้น้อย คองให้ชมฮอดใจ นั้นเมอ
อะโกทัง ท้าในปะไท คึดถี้ ดูท่อน	อะโกทัง ท้าในปะไท คึดถี้ ดูท่อน
อย่าได้ อะนึ่ง โกดก้า ภาท่าฮ้าย ไฟ้เมือง	อย่าได้ อะนึ่ง โกดก้า ภาท่าฮ้าย ไฟ้เมือง
อะวิโลทะนึ่งห้าม ในมะโนทุกสิ่ง	อะวิโลทะนึ่งห้าม ในมะโนทุกสิ่ง
อย่าได้เบียดผุ้งไฟ้น้อย ฮาวบ้านไฟ้เมือง มันเมอ	อย่าได้ เบียดผุ้งไฟ้น้อย ฮาวบ้านไฟ้เมือง นั้นเมอ ^{๖๘}

๒. สิ้นไซ : ไชธรรมเรื่อง ‘มรรคแปด’ และคติธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง

ตอนที่ ๒ เป็นตอนที่พระยาสิ้นไซได้กล่าวกับวิณนุราผู้เป็นลูกว่า วันที่หลานเข้ามาเยี่ยม ยามยามข่าวในครานั้น คิดว่าคงจักมีผู้ไต่ตรงได้โดยละเอียด อันตัวท่านแท้ที่จริงแล้วเป็นชื่อขาง (เป็นขุนทหารผู้แก่กล้าที่ป้องบ้านคุ้มเมือง) แห่งบ้านเมือง ขางไม่มีความคิดอันเป็นแบบอย่างที่เขาห้ามปรามเจ้าท้าวกุมภกันท์เป็นขโมยมีโทษจริงแท้ หลานบอกให้ท่านหยุดเสีย ได้แต่ห้ามไว้ แต่ไม่ฟัง ความ บัดนี้ บ้านเมืองเป็นป่าดงลงตกต่ำว่างเปล่าเจ้าขุนนาง แล้วท่านเจ้าลุงจงคอยมองทางสร้างบ้านแปลงเมืองใหม่ก็แล้วกัน ฝ่ายเจ้าลุงวิณนุราพร้อมไพร่พลล้อมรับในความปรารถนาดีว่า ข้าผู้เฒ่า มีแต่นอนหลับไม่รู้ นอนคุ้ยอยู่ไม่ฝัน ชาติที่กรรมเวรร้ายตกถึงใครก็เถียงได้ยาก ทุกสิ่งอย่างย่อมเป็นไปตามกรรมอันก่อทำไว้ในใจไม่ห่างหาย เมื่อเจ้าลุงวิณนุราพร้อมไพร่พลยอมอย่างนั้นแล้ว พระยาสิ้นไซ ท้าวเจ้าเชื้อพระอินทร์ได้พูดออกอย่างน่าฟัง สอนสั่งให้วิณนุราได้รู้เห็นและเข้าใจในธรรมเนียมราช ประเพณี ความว่า

^{๖๘} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๗๓-๓๗๔.

ในครานี้ เจ้าลุงจ๊กได้ขึ้นเป็นผู้มีอำนาจในโลกหล้า ทัวทั้งแดนแผ่นดินอันกว้างใหญ่ พวกเขาต่างอยากมีความสุขสบายชมชื่นยินดีด้วยกับท่าน ขอให้ท่านมีใจใฝ่น้อมนำในธรรมทั้งแปดประการ

นอกจากนั้นอันหนึ่ง อย่าได้ทำความผิดคิดโลภมากก่อเหตุให้เห็นเป็นยี่ดยาว อย่าเบียดเบียนฝูงหมู่มสัตว์โลกทั้งหลาย ข้อนี้เป็นไปในทางอันจ๊กมีแต่ตกรอกเวจี บ้านเมืองไร้สิ้นว่างเปล่าก่อเกิดแต่ความเดือดร้อน ขอจงทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ท่านเอ๋ย

อันหนึ่ง อย่าทำตนเป็นโจร มีใจจงเวรจองกรรมคิดอาฆาตมาดร้าย ของท่านมีเจ้าของ เก็บรักษาอย่าได้ยื้อแย่งชิงเอา ท่านเอ๋ย

อันหนึ่ง อย่าอวดอ้างกตขี้ข่มเหงหลอกลวงหมู่มขุนนางและไพร่ฟ้าพลเมือง ลูกเมียเขามีเจ้าของอย่าใช้กำลังแย่งชิงเอามาเซยชม

อันหนึ่ง อย่าชอบพูดออกไปให้เสียเปล่าในถ้อยคำ พูดอย่างไรก็พร้อมในอย่างนั้น อย่าได้ละทิ้งทำลาย

อันหนึ่ง ให้ละเว้นจากหลายาของบุญเนาซึ่งขม กินแล้วให้เมามายมีโทษเกิดเหตุเดือดร้อน จงพึงเว้น ฝูงนี้เป็นหนทางแต่จ๊กนำพาสู่อเวจันรกโลกพบจตุโลกบาลทั้งสี่ เจ้าเอ๋ย อีกทั้งท้าวสี่หน้า จักพิจารณาลงโทษตามกบิลเมือง

ชายใดมีเมียผู้รู้จักทำการบ้านการเรือนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ชายนั้นได้ชื่อว่ามีนางเมียแก้ว ดีหลาย

คำพูดนี้ดั่งเป็นแสนเสียง เร็วกว่าทุกสิ่ง อย่าได้พูดคำไม่ดีมีคำพูดดูด่าว่าร้าย คำพูดใดอันเป็นความลับถึงจักพูดกับเมียผู้อยู่ข้างกาย ก็ดี เสียงย่อมดังไกลถึงหูของท้าวต่างบ้านเมืองต่างแดน พระเอ๋ย

ในครั้งนี้ เราจักพราจากมองเพื่อนเพื่อกลับคืนสู่เมืองเป็งจาลก่อนแล้ว สูงจ้อยเพียรพยายามดูแลหมู่ไพร่พลเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขคู่กันกับท้าวเจ้า อีกทั้งท้าวพญานาคเจ้าผู้เป็นใหญ่ในเมืองน้ำ ก็ดี หากว่าคิดถึงข้า ทั้งสองเจ้าจงหมั่นสุหาเยี่ยมเยียน แต่เนอ^{๖๔}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมลิตทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
เทือนี ลุงพ้าได้ เป็นอาดสงฺสาวน	เทือนี ลุงพ้าได้ เป็นอาดสงสาน
ที้แฉนคอง ชื่นชมชะบายย้อน	ทั้งแดนคอง ชื่นชมชะบายย่อน
ไต้ท้าวอาสมน้อม ใน ธรรมท้งแปด	ให้ท่านอาสมน้อม ในธรรมทั้งแปด
อ้อมนึ เป็นปะโหยดไต้ ทอมเกือยี่ดยาว	อันนี้ เป็นปะโหยดให้ หอมเกือยี่ดยาว

^{๖๔} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๒, หน้า ๓๒๕-๓๒๙.

ອັນນຶ່ງ ອຍ່າໄດ້ຄິດໂລບລັ້ມ ບັງເບີບດແສນສັດ ທ່ານເສຍ	ອັນນຶ່ງ ອຍ່າໄດ້ຄິດໂລບລັ້ນ ບັງເບີບດແສນສັດ ທ່ານເສຍ
ຝູງນີ້ ເປັນທາງເກິ່ງ ວິຈິບເຊີບ ເຊັ່ນຮ້ອນ	ຝູງນີ້ເປັນທາງເດິງ ວິຈິບເຊີຍ ເຊັ່ນອ້ອນ
ອັນນຶ່ງ ເປັນໂຈມແຈ້ງ ໃຈຮັ່ງຮ້າຍຮ່່ງ	ອັນນຶ່ງ ເປັນໂຈນແຈ້ງ ໃຈອັງອ້າຍເອິ່ງ
ອອງທ່ານເມັຍມ ມີເຈົ້າອຍ່າຊິງ ທ່ານເສຍ	ຂອງທ່ານເມັຍນ ມີເຈົ້າອຍ່າຊິງ ທ່ານເສຍ
ອັນນຶ່ງ ອຍ່າໂອດອ້າງ ແຕ່ງລາດລວງອນ	ອັນນຶ່ງ ອຍ່າໂອດອ້າງ ເຕັງລາດລວງອນ
ແຮງຊຸມເຊິງ ລູກເມີຍມີເຈົ້າ	ແຮງຊຸມຊິງ ລູກເມີຍມີເຈົ້າ
ອັນນຶ່ງ	ອັນນຶ່ງ ອຍ່າມັກດ້ານ ຄຳເປາພາງແດລງ
ວາຈາໄດດາປະສງ ອຍ່າໄດດາມ້າງ	ວາຈາໄດດາປະສງ ອຍ່າໄດດາມ້າງ
ອັນນຶ່ງ ໃຫ້ລະຫມູ່ເຫລົ່າ ອອງບູດອມແອງ	ອັນນຶ່ງ ໃຫ້ລະຫມູ່ເຫລົ່າ ຂອງບູດອມແອງ
ກິນເມາມີໂທດໂພຍ ເພິງເວັ້ນ	ກິນເມາມີໂທດໂພຍ ເພິງເວັ້ນ
ຝູງນີ້ ເປັນທາງເທົ່າ ອາວິຈິຈະຕູໂລກ	ຝູງນີ້ ເປັນທາງເທົ່າ ອາວິຈິຈະຕູໂລກ
ທ້າວສີຫນ້າ ແຫນທ້າວໂທດຄາມ ເຈົ້າເສຍ	ທ້າວສີຫນ້າ ແຫນທ້າວໂທດຄາມ ເຈົ້າເສຍ
ຊາຍໄດໄດ້ເມີຍແກ້ວ ການເຮືອນເຮີຍຮາບ ດີດາຍ	ຊາຍໄດໄດ້ເມີຍແກ້ວ ການເຮືອນເຮີຍຮາບ ດີດາຍ
ອນໄດອຳນາດກ້າ ເມືອງເຈົ້າຈິງເຮືອງ ທ່ານເສຍ	ອນໄດອຳນາດກ້າ ເມືອງເຈົ້າຈິງເຮືອງ ທ່ານເສຍ
ຄຳປາກນີ້ ນັ້ນຍິ່ງແສນເສີຍງ	ຄຳປາກນີ້ ນັ້ນຍິ່ງແສນເສີຍງ
ວາຈາໄດ ອຍ່າເຕັມ ຄຳຮ້າຍ	ວາຈາໄດ ອຍ່າເຕັມ ຄຳຮ້າຍ
ຄຳໄດເປັນລະຫັດແທ້ ແກລງນາງໄມອາດ ກ້ອດີ	ຄຳໄດເປັນລະຫັດແທ້ ແກລງນາງໄມອາດ ກ້ອດີ
ແຮງຍ່ອມກ້ອງຮອດຫ້ອງ ຫູທ້າວຕ່າງແດນ ພະເສຍ	ແຮງຍ່ອມກ້ອງຮອດຫ້ອງ ຫູທ້າວຕ່າງແດນ ພະເສຍ
ເທື່ອນີ້ ຈັກໄດ້ພາກເພືອນພ້ອມ ດິນຄອບເປັ່ງຈານ ກ່ອນແລ້ວ	ເທື່ອນີ້ ຈັກໄດ້ພາກເພືອນພ້ອມ ດິນຄອບເປັ່ງຈານ ກ່ອນແລ້ວ
ສູ່ຄ່ອຍເພີຍນພນປະດັບ ອຢູ່ເຍັ້ນທຸກທ້າວ	ສູ່ຄ່ອຍເພີຍນພນປະດັບ ອຢູ່ເຍັ້ນທຸກທ້າວ
ກັບທັງນາໄດທ້າວ ທງມູນເມືອງລ່າງ ກ້ອດີ	ກັບທັງນາໄດທ້າວ ທງມູນເມືອງລ່າງ ກ້ອດີ

คิดว่าคิดรอดออบ เออเจ้าหมั่นยาม แต่เมอ	คิดว่าคิดฮอดซ้อย เชื้อเจ้าหมั่นยาม แต่เนอ ^{๗๐}
---	--

๓.๔ พุทธจริยศาสตร์ตามกรอบจริยธรรม

๓.๔.๑ ความหมายจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม มาจากศัพท์ว่า จริยา (หรือจรรยาที่เรียก) หมายถึงความประพฤติ หรือ หากกล่าวถึงการแสดงออกทางกายของบุคคล หมายถึงกิริยาที่ควรประพฤติ กับศัพท์ว่า ธรรม หมายถึงความดีหรือความถูกต้อง อันเป็นสภาพที่ทรงไว้ซึ่งสภาวะของตนหรือลักษณะของตน^{๗๑} แต่เมื่อทำความเข้าใจความหมายของจริยธรรมที่กล่าวแล้ว ช่วยให้มีประเด็นที่ควรทำความเข้าใจ ความหมายของคำว่าจริยธรรมต่อไป นั่นคือความหมายที่หมายถึง**ความประพฤติ** ซึ่งไปตรงกับคำว่า จริต ที่หมายถึงความประพฤติ (เช่นเดียวกัน) และคำว่าจริต ยังมีอีกหนึ่งความหมายคือพื้นนิสัยหรือพื้นเพแห่งจิตของคนทั้งหลายที่หนักไปด้านใดด้านหนึ่ง^{๗๒} ซึ่งคำว่า จริยา จรรยา หรือ จริต ก็ล้วนเป็นคำที่ได้สะท้อนให้เห็นความประพฤติที่แสดงออกมาภายนอกที่คนอื่นเห็นได้ ได้แก่ กิริยาหรืออาการทางกายทางวาจา หากจะนำความหมายของจริยธรรมที่ศึกษามาทั้งหมด ไปเทียบเทียบเคียงกับความหมายของศีลธรรมและคุณธรรมที่กล่าวแล้วข้างต้น จะทำให้เข้าใจศีลธรรมและคุณธรรมเป็นเชิงนามธรรมคือเป็นสภาพคุณความดี ที่มนุษย์ทั้งหลายจะต้องเข้าถึง ส่วน**จริยธรรมเป็นวิปฏิบัติ** เพื่อให้เข้าถึง**คุณความดี** เมื่อผู้ปฏิบัติจนเข้าถึงคุณความดีนั้นแล้วผู้นั้นจะมีสภาพคุณความดีภายในตนเองอย่างสมบูรณ์ ซึ่งธรรมในส่วนที่เป็นจริยธรรมที่มีนัยเชิงวิปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงคุณความดีต่างๆ ได้แก่ เบญจศีล ปาฏิสุทธิศีล อุโบสถศีล ทสศีล ชุตตงค์ เป็นต้น

แต่เมื่อได้ศึกษาความหมายจริยธรรมตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ช่วยให้มีความคิดว่า ความหมายจริยธรรมดังกล่าวไม่สัมพันธ์กับจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ เพราะจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซเป็นจริยธรรมที่มีการปรับใช้จากจริยธรรมอันเป็นหลักการใหญ่ ได้แก่ เบญจศีล ปาฏิสุทธิศีล อุโบสถศีล ทสศีล เป็นต้น สูจริยธรรมอันเป็นหลักการรองซึ่งสะท้อนให้เห็น ‘ปวตติ’ หมายถึง ‘ความประพฤติ **ความเป็นไปทั่ว ความเป็นไป เหตุอันเป็นไปทั่ว เรื่องราวอันเป็นไปทั่ว กิริยาอันเป็นไปทั่ว การกระทำ**’^{๗๓} หรือหากจะตีความข้อความข้างต้นนี้อาจตีความได้ว่า คำว่า ปวตติ ที่แปลว่า ความประพฤติก็คือการกระทำหรือกิริยาที่แสดงออกทางกายวาจาจากนั้น แท้ที่จริงแล้วหมายเอา

^{๗๐} อ่างแล้ว, **สินไซ** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๓๑-๒๓๓.

^{๗๑} อ่างแล้ว, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, หน้า ๓๕๘.

^{๗๒} อ่างแล้ว, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๘.

^{๗๓} อ่างแล้ว, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, หน้า ๔๗๑.

ความเป็นไปทั่ว ความเป็นไป เหตุอันเป็นไปทั่ว เรื่องราวอันเป็นไปทั่ว กิริยาอันเป็นไปทั่วของบุคคลแต่
 ละคนนั่นเอง ซึ่งจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซเป็นจริยธรรมที่ถูกย่อผ่านวรรณกรรม โดยมี
 วัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจของชาวบ้านทั่วไป เพราะผู้แต่งหรือผู้ประพันธ์วรรณกรรม
 ต่างๆ คงไม่มีความประสงค์จะอธิบายจริยธรรมอันเป็นหลักใหญ่แบบตรงๆ โดยธรรมดาสัญญาของ
 นักปราชญ์ด้านวรรณกรรมท่านจะย่อคือสกัดเอาเฉพาะแก่น (Essence of Dharma) ของธรรมหรือ
 หลักธรรม แล้วนำเสนอ ‘การมีชีวิต การใช้ชีวิต การดำเนินชีวิต’ ผ่านตัวละครหรือผ่านเรื่องเล่า โดย
 สะท้อนเห็นความเป็นไป เหตุอันเป็นไป และเรื่องราวอันเป็นไปตามนัยต่างๆ มากมาย ซึ่งบทบาท การ
 กระทำ การแสดงออก ทั้งที่เป็นพฤติกรรม นิสัยอุปนิสัยของตัวละครจะสอนใจคนอ่านวรรณกรรมด้วย
 ตัวของวรรณกรรมเอง ชนิดที่ผู้อ่านได้ซึมซับเอา ‘คุณความดีหรือคุณงามความดี’ ต่างๆ ที่ปรากฏผ่าน
 วรรณกรรมโดยไม่รู้สีกตัว เพราะนี่คือความสำคัญและความมีแก่นสารของวรรณกรรม ซึ่งยังโลดแล่น
 อยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนได้อย่างโดดเด่นตั้งแต่อดีตจนถึงทุกวันนี้

๓.๔.๒ สินไซ : ไขพุทธจริยศาสตร์ตามกรอบจริยธรรม

เมื่อทราบความหมายจริยธรรมภายใต้บริบท (Context) ของวรรณกรรมสินไซ ซึ่งจะมีนัย
 ที่ต่างออกไปจากจริยธรรมเชิงพุทธอันเป็นความหมายเดิมในพุทธศาสนา ดังนั้น พุทธจริยศาสตร์ตาม
 กรอบจริยธรรมนั้นจึงหมายถึงเอา ‘ความประพฤติ ความเป็นไปทั่ว ความเป็นไป เหตุอันเป็นไปทั่ว
 เรื่องราวอันเป็นไปทั่ว กิริยาอันเป็นไปทั่ว การกระทำ’ ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวปรากฏในวรรณกรรมสินไซ
 โดยแบ่งจริยธรรมออกเป็น ๒ ประการ คือ ส่วนจริยธรรมที่ตีงามหรือที่พึงประสงค์กับส่วนจริยธรรมที่
 ไม่ตีงามหรือที่ไม่พึงประสงค์ ดังรายละเอียดที่ควรศึกษา ดังนี้

๑. จริยธรรมที่ตีงามหรือที่พึงประสงค์

ก. พระยาสุทราษเสด็จออกผนวชเพื่อตามสุมนथा

เรื่องการเสด็จออกผนวชของพระยาสุทราษเพื่อติดตามน้องสาวสุมนथाกลับคืนนครเบ็ง
 จาลนั้น สืบเนื่องเรื่องราวจากกรณีที่ยักษ์กุมภภันท์ได้ขโมยเอาน้องสาวสุมนथा ไปอยู่กินฉันทน์สามภรรยา
 ที่นครอนราชเมืองยักษ์เป็นเวลาหลายเดือนแล้ว น้องสาวคนนี้พระองค์ทรงรักเป็นอย่างยิ่ง นับแต่
 ยักษ์กุมภภันท์ได้ขโมยนางสุมนथाไปแล้วพระยาสุทราษมีความทุกข์โศกเศร้าเหงานในทรวง เคืองช่อง
 หมองหม่นในพระทัยจนแทบใจจะแตกสลาย น้ำตาไหลหยดย้อยร่วงหล่นด้วยเหตุมีความทุกข์ระทมอยู่
 ภายในใจมาเป็นเวลา ๓ เดือน พระองค์มีอาการไม่อยากโภชนาการ แม้เพียงคำเดียวก็สำลักข้าวกลืน
 ไม่ลง พระองค์ดูผ่ายผอมเหมือนดังฝีกองกอย เนื้อตัวหม่นหมอง ไม่มีความสุขในการครองราชย์สมบัติ
 เนื้อความในวรรณกรรมกล่าวไว้ว่า ‘ทุกโสภกัน พันสิ่ง สามเดือน ก้อบ เสวยเพาพอ คาบคายคาแค้น
 องผอมเพียง ตองตาย เหลืองหล่น เสนดล่อม หลายชั้น บ่บาน’ เพื่อให้ได้สุมนथाกลับคืนนครเบ็ง
 จาล พระองค์จึงคิดหาวิธีออกติดตามสุมนथा ๒ วิธีการ คือ

(๑) ให้หมอสอนรำเรียนวิชามนต์เพื่อเหาะเหินเดินอากาศได้เหมือนพวกพิทยากร แต่เป็นลักษณะของคนชั่ว จึงไม่อาจทำตามอย่างได้ เพราะไม่ใช่วิสัยของหน่อเนื้อเชื้อเจ้าแผ่นดิน หรือจักลักลอบจ้างพวกผีช่วยออกตามหา หรือจักบวชเป็นดาบสแล้วออกติดตามก็เห็นผิดที่ผิดทางไม่ถูกลักษณะวิสัย (รู้ว่ากุจัก ไปจอบจ้าง หมอฮ่าเฮียนมน ทำเป็นโศย ดั่งทอน ทะยานผ้าย ดั่งนั้น วิไสซ่าเหยียวเกิน การชั่ว ผิดเผ่าเชื้อ ทอนเกล้า ไค่ควน รู้ว่ากุจัก ไปจอบจ้าง ผีบินบายแบก นำนั้น เหยียวบ่ได้ โดยด้าม ดั่งกลาง รู้ว่ากุ จักไปแสวงด้วย ตาปัดโส สมโพด อับพยานได้แล้ว ทะยานล่ำ ล่วงนำ)^{๗๔}

(๒) หรือควรพรากจากนครเบ็ญจาลเพื่อบวชเป็นพระออกคั้นดินแสวงหา เพราะหากรู้ว่าเป็นคนธรรมดาจักมีความเดือดร้อนหลายอย่างยิ่ง จักมีแต่ความคั่งแค้นใจให้หม่นหมองเพิ่มเข้ามาอีก (ดั่งนั้น ลอนบ่เป็นปะโฮยดแท้ ผิดฮ่อม อะวิโส ควรกุไล นะคอนคาม บวดสม แสวงดิน ผิจักเป็นกะหัดฮู้ มีโพย พันเยื่อง เหยียวจักแค้น คลั่งไหม้ หมองตอง ตื่นมา บ่ฮู้)^{๗๕}

แต่หลังจากพิจารณาใคร่ครวญอย่างรอบคอบแล้ว จึงตัดพระทัยออกผนวชอย่างเดียวเท่านั้น จึงได้บอกลานางมหาเทวี เหล่านางสนมในวัง เหล่าเสนาเอกชั้นผู้ใหญ่ เสนาอำมาตย์ ไพร่ฟ้าประชาชน เมื่อทุกคนทุกฝ่ายทราบความอย่างนั้นแล้วต่างมีน้ำตาไหลรินลงแก้ม ท้าวเจ้าแผ่นดินคือพระยาอุครราชกลับเข้าสู่หอน้อยแล้วส่งบอกขุนหล่มว่า สูงจัตเตรียมเครื่องอัฐบริขารออกมาอย่างพร้อมเพรียง เมื่อพระยาอุครราชเตรียมทุกอย่างพร้อมแล้ว จึงได้นิมนต์พระสงฆ์เข้ามาโดยพร้อมเพรียงกัน ท้าวเจ้าอยู่ในชุนาคประนมมือวางเท้าไว้ในท่าอันควรต่อหน้าพระอุปัชฌาย์ และพระกรรมวาจาจารย์พร้อมอยู่ทุกรูป เปลี่ยนผ้าครองจีวร เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้วเสด็จนั่งลงยังอาสนะ เจ้านางเทวีเอาเครื่องบริขารถวายมหาสมณเจ้าทั้งร้องให้สะอึกสะอื้น

ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
เอาท้อมิระมมพ้อม สักโค โธมฮิบ	เขาก้อนีระมมพ้อม สักโค โธมฮิบ
ปะดัดบมาทแล้ว ปะนมเท่าที่ควม	ปะดัดบมาทแล้ว ปะนมเท่าที่ควม
พูไซท้าว ทงเพด เป้มสม	พูไซท้าว ทงเพด เป็นสม
รูปะชะควม คู่กำมะจาพ้อม	อุบปะชะควม คู่กำมะจาพ้อม ^{๗๖}

นับตั้งแต่ท้าวเจ้าแผ่นดินนามว่าอุครราชได้ทรงผนวชได้เจ็ดเดือน พระองค์มั่นตั้งใจในกิจของสงฆ์ ศึกษาเล่าเรียนอย่างฉลาดหลักแหลม ปรากฏเล่าลือชื่อ ‘สมณเจ้ามหาเถรอุครราช’ ท้าวทุกถิ่นที่ล้วนต่างยกย่องว่าเป็นยอดในธรรม ยิ่งแท้

^{๗๔} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๘.

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๗๖} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๑.

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
นับแต่ ผู้ภักท้าว ทงพระทวอดเจ็ดเดือน	นับแต่ ผู้ภักท้าว ทงพระทวอดเจ็ดเดือน
ปีสะดอจวัด เดิมมคม เรียบรู้	ปะสงคองวัด เคียมคม เอียนรู้
ผากดไท้ มะหาเถน กุดสลาด	ผากดไท้ มะหาเถน กุดสลาด
ทุกที่เพ็ญ บอบ่อง บอดทำ	ทุกที่เพ็ญ บอบ่อง บอดทำ ^{๗๗}

เพราะฉะนั้น การออกผนวชของพระยาสุรราชจึงเป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการกระทำที่ทำได้ยากยิ่ง การกระทำดังกล่าวได้แสดงให้เห็นความมีจริยธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมดีงาม และถือได้ว่าการบวชเป็นพระสงฆ์นั้นเป็นจริยธรรมทางพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะการบวชถือว่าเป็นการบวชการฝึกอบรมและขัดเกลากายวาจาและใจ โดยให้เป็นกายที่แสดงออกในทางไม่เบียดเบียนผู้อื่น ให้มีวาจาพูดไพเราะจนก่อประโยชน์แก่ผู้อื่น และให้มีใจอ่อนโยนเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ซึ่งการบวชเป็นการกระทำที่ทำได้ยากสำหรับคนทั่วไป

ข. การแต่งขันบายศรีแสดงความยินดีกับความสำเร็จ

การแต่งขันบายศรีเพื่อแสดงการต้อนรับท้าวทั้งหกในครั้งนี้ สืบเนื่องจากยักษ์กุมภภัณฑ์ได้ลักเอานางสุมนทาน้องสาวของพระยาสุรราชไปเป็นภรรยา โดยครองรักกันอยู่ที่เมืองอินราชซึ่งเป็นเมืองที่ยักษ์กุมภภัณฑ์เป็นเจ้าของปกครอง พระยาสุรราชทรงทุกข์โศกเสียพระทัยมาก จึงได้กุมารทั้งหกผู้เกิดจากราชเวทิตั้งหกผู้เป็นธิดาของนนทเศรษฐีแห่งนครจำปา ออกไปร่ำเรียนวิชาและศาสตร์ศิลป์ต่างๆ เพื่อให้มีความสามารถต่อสู้กับยักษ์กุมภภัณฑ์ได้ หลังจากท้าวทั้งหกหรือกุมารทั้งหกได้ออกเดินป่าและได้ไปพบกับสินไซ สีโหและสังข์ทอง แต่พอท้าวทั้งหกทราบว่าทั้งสามคนเป็นผู้มีวิชาศาสตร์ศิลป์ในการเรียกสัตว์นานาชนิดรวมทั้งหมดมาครุฑมารวมกันได้ ก็มีความประสงค์จะร่ำเรียนด้วย แต่ฝ่ายท้าวสินไซได้พูดออกบอกกับท้าวทั้งหกตามตรงว่า

เราไม่มีความรู้ที่จักทำการปลุกเสกเวทย์มนต์แต่ประการใด ดอกนา ทุกสิ่งที่พวกพื้เห็นมี หมูสิ่งสาราสัตว์มากมายนั้น หากเป็นเพราะเราแผลศรออกไปเพื่อไม่ให้มันมาเล่นมารบกวนเท่านั้น เจ้าเอ๋ย^{๗๘}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
เมือมัน ททากะสิ่นเมือมัน มัดชะพาน พ้อมพาก	เมื่อนั้น ทกกะสัดเมียน มัดชะพาน พ้อมพาก

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๗๘} อ้างแล้ว, สินไซ เล่ม ๒, หน้า ๑๔๐.

ทูนบาด เจ้าแผ่นดินลาว ออฮู่ฮ่าเรียม	ทูนบาด เจ้าแผ่นดินลาว ขอฮู่ฮ่าเฮียน
ออแก่ พูเบตเจ้า ผายโผตปานี บ้างแม	ขอแก่ พูเบตเจ้า ผายโผตปานี บ้างแม
ฝูงฮา คำคนพั้น พ้ำมรวมมาต้ง	ฝูงฮา คำคนพั้น พ้ำมรวมมาต้ง

เมื่อนั้น สิ้นไซ่ต่าน ตงตี ดอมพี	เมื่อนั้น สิ้นไซ่ต่าน ตงตี ดอมพี
เฮาบ ฮู่เทตเพียง โดยซันสาตทียาย	เฮาบ ฮู่เทตเพียง โดยซันสาตทียาย
อันที่ ดมาเวืองทน้ำ พงพายคุดทะนาก	อันที่ ดมาเวืองทน้ำ พงพายคุดทะนาก
เป็นเพื่อ สอนสอดเปื่อง ไปเล่มโล่กรวม เจ้าเฮย	เป็นเพื่อ สอนสอดเปื่อง ไปเล่มโล่กรวม เจ้าเฮย ^{๗๙}

ส่วนท้าวทั้งหกได้เห็นเหตุการณ์ที่สัตว์เป็นจำนวนมากมาเป็นเพื่อนสิ้นไซ่ จึงกล่าวว่าพระบิดาเจ็บปวดในใจยากแค้นแสนลำบากมากที่เจ้าน้องทั้งสามได้ออกจากบ้านเมืองมาอยู่ในป่า พระบิดาคงคิดว่าพวกเจ้าทั้งสามตายสาบสูญไปในป่าดงแล้ว บัดนี้ พวกเราทั้งหกจักนำเอาความไปกราบทูลให้ทรงทราบ คิดว่าพระบิดาคงไม่ฟังความที่พูด จึงขอให้จัดเตรียมหมูสัตว์ไปให้พระบิดาเห็น เมื่อเห็นหลักฐานแล้วจึงจะเชื่อ สิ้นไซ่เชื่อและได้ทำตาม ท้าวทั้งหกจึงเดินทางกลับนครเบ็งจาลและได้โกหกพระบิดาว่าตนเองได้ไปจำเรียนวิชาจบสิ้นหมดแล้ว จนสามารถเรียกหมูสัตว์มาให้ดูได้ เมื่อถึงเวลาหมูสังสารสัตว์เป็นล้านตัวต่างหลั่งไหลถึงเมืองในยามเช้า พระยากุศราชมีความชื่นชมยินดีมาก จึงได้กล่าวต่อหมู่มุขมนตรีว่า

บัดนี้ลูกของข้าเป็นผู้มีบุญมากล้น จักนำพาพวกเราสร้างบ้านแปงเมืองอยู่สุขสบาย แลนออีกทั้งหมู่คนและข้าทาสบริวารต่างมีความยกย่องชื่นชมสรรเสริญในลูกท้าวราชาเจ้าแผ่นดินองค์ราชาพระยาใหญ่ท้าวเจ้าเมืองกุศราชก็ยิ่งมีความรักและทะนุถนอมในตัวลูกอยู่ไม่หาย พระองค์จึงประกาศแจ้งเพื่อจัดงานบายศรีโดยทั่วกัน ฝ่ายพราหมณ์ได้ตั้งจิตอธิษฐานถวายพระพร^{๘๐}

ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
เมื่อนั้น มุนตีพ้อม พูมิ ฮ้อยซัน	เมื่อนั้น มุนตีพ้อม พูมิ ฮ้อยซัน
บัดนี้ บุนลูกลัน เฮาส้าง สำลาน แลเนอ	บัดนี้ บุนลูกลัน เฮาส้าง สำลาน แลเนอ
ทุกปะดาพ้อม บอลิวานชมซัน	ทุกปะดาพ้อม บอลิวานชมซัน
ทุมลูกเจ้า ลุ่มฟ้า บอย้อง บอดคูน	ทุมลูกเจ้า ลุ่มฟ้า บอย้อง บอดคูน

^{๗๙} อ่างแล้ว, สิ้นไซ่ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๗๗.

^{๘๐} อ่างแล้ว, สิ้นไซ่ เล่ม ๑, หน้า ๑๔๕.

ลาซาเจ้า พยาทลวง ภูตสลาด	ลาซาเจ้า พยาทลวง ภูตสลาด
รัฎฐาท้าว ภูมอมไว้ บ่วง	ฮักลูกท้าว ภูมอมไว้ บ่วง
พะก้อ ไข่ป่าวค้อง เต็มแต่ง บาลี	พะก้อ ไข่ป่าวค้อง เต็มแต่ง บาลี
บม ๕ พามคำลาบ เลียบบง เลียบต้ง	ย่นๆ พานคำลาบ เลียบบง เลียนต้ง
พามมะนาถ้าน ตองพอน เพียบนท้าว	พามมะนาถ้าน ตองพอน เพียบนท้าว
ไข้ลูก เจ้าแผ่นดิน ภูมแพ ทุมมาม แท้เมอ	ไข้ลูก เจ้าแผ่นดิน ภูมแพ ทุมมาม แท้เมอ ^{๘๑}

ดังนั้น การแต่งพานบายศรีเพื่อสู่ขวัญแต่ท้าวทั้งหกที่ไปรำเรียนวิชาศาสตร์ศิลป์ต่างๆ จนสามารถเรียกสัตว์นานาชาติในป่าดงเข้าสู่เมืองได้ เรื่องที่เล่ามาเป็นสิ่งแสดงถึงความชื่นชมยินดีกับความความสำเร็จของท้าวทั้งหก ความโดยละเอียดตามที่กล่าวแล้วนั้น

ค. การแสดงความรักของยักษ์กุมภภัณฑ์และนางสุมณฑา

เรื่องการแสดงความรักของยักษ์กุมภภัณฑ์และนางสุมณฑานี้ เป็นการแสดงออกเชิงการกระทำที่ดั่งงามต่อกัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

(๑) การแสดงความรักยักษ์กุมภภัณฑ์ที่มีต่อนางสุมณฑา ปรากฏในตอนที่ยักษ์กุมภภัณฑ์ได้ลักอุ้มนางสุมณฑาไปเป็นภรรยา หลังจากเดินทางไปถึงเมืองโนราชที่ตนเองเป็นผู้ปกครองแล้ว ยักษ์กุมภภัณฑ์ได้อุ้มนางสุมณฑาเข้าไปในปราสาทแล้วจึงกล่าวกล่อมประเล้าประโลมเอาอกเอาใจว่า ‘เราจักเอาเจ้าศรีเฉลา ขึ้นเป็นเจ้ามหาเทวีแต่องค์เดียว’ (เฮาจัก เอาพะองสี สะแหล่งบุนเป็นเจ้า) ส่วนนางสุมณฑามีแต่ความข่มขื่นใจ โกรธเกลียดเคียดแค้นชิงชังต่อยักษ์กุมภภัณฑ์ ได้ต่อว่าดูด่ายักษ์กุมภภัณฑ์ต่างๆ นานาว่า

ดูรา เจ้าผีเผดยักษ์ร้ายชายเฒ่าผู้ไร้คู่ มึงนั่นหากมีแต่เทียวตวาดพูดข่มขู่ ภูนี้ได้ตั้งจิตอธิษฐานให้แล้ว ก็ตามแต่มึงอยากทำอะไรเถิด ด้วยครั้งนี้มีเวรกรรมมาถึงตัว หากจักหนีหลีกเว้นได้อย่างใดหนอ เสมือนเจ้าเสือใหญ่ล่อลวงเอาลูกละมั่ง จริงแล้ว หากจักพูดเถียงทำนก็มีแต่แพ้ เพราะกรรมเวรมาเกี่ยวข้องถึงแก่ตัวข้า แล้วเด^{๘๒}

ฝ่ายยักษ์กุมภภัณฑ์ได้แก่พูดปลอบประโลมใจและกล่าวถึงความรักที่มีต่อนางว่า สาวสนมในปราสาทนับเป็นหมื่นแสน แต่ไม่เคยสนใจแม้แต่นางเดียว ในนครโนราชนี้จักยกให้เจ้าเป็นหนึ่งเดียว หากแม้ว่ากรงานหนักสาหัสเพียงใด พี่ยักษ์ขอขันอาสาทำให้สำเร็จด้วยตนเอง อันหนึ่งความทุกข์ยากลำบากมาถึงน้องนางของพี่แล้ว ขอเชิญเจ้าออกอุ้นเนื้ออุ้นของพี่จงอย่างเศร้าโศกอย่างนั้นเลย

^{๘๑} อ่างแล้ว, สิ้นใจ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๑.

^{๘๒} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๑, หน้า ๔๓.

หลังจากปลอมปลอมเอาใจนางสุมณฑาแล้ว ยักษ์กุมภภัณฑ์ได้นำเอาแก้วแหวนเงินทองมากองมอบให้พร้อมหมุกกำไรข้อมือและเครื่องประดับอันสูงค่า พวงสร้อยดอกไม้มามอบให้อย่างพร้อมมวล อีกทั้งจัดแต่งผู้ปรนนิบัติดูแล จากนั้นยักษ์กุมภภัณฑ์ก็หมั้นเพียรปรนนิบัติดูแล แม้ล่วงเลยจนผ่านวันผ่านคืนมาเนิ่นนาน เทียวเสาะแสวงหาพวงดอกไม้ เนื้ออบเนื่ออย่างให้เลือกทานเอาตามแต่ใจ

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
ล้ำขาดร้างวน เสมอมาด นางอิน	ล้ำขาดถ้วน เสมอนาด นางอิน
เราพิ เป็มพะยาธิ โลกลือ ทั่วค่าย	เราพิ เป็นพะยาตี โลกลือ ทั่วค่าย
แม้นชู้ ใญ่คำล้น มะนิกรอง แกร์ทลาก	แม้นชู้ เงินคำล้น มะนิกรอง แกร์ทลาก
ล้ำนสำร้างวน ภูยบ้อง มอบมวน พิแล้ว	ล้ำนสำถ้วน ภูยบ้อง มอบมวน พิแล้ว
ไฉนคะคอนอ้าย เอาอรนเป็มเอก จิงแล้ว	ไฉนคะคอนอ้าย เอาอรนเป็มเอก จิงแล้ว
ล้ำท่อมท้าว ภูยบ้องชู่เช็ง พิแล้ว	ล้ำท่อมท้าว ภูยบ้องชู่เช็ง พิแล้ว
แม้ว่า ภามแก่มถัน ติ้อติ้ว ทนาทนัท ภ้อดี	แม้ว่า ภามแก่มถัน ติ้อติ้ว ทนาทนัท ภ้อดี
พิจัก อาสาอม อาดเอจ เอาได้	พิจัก อาสาชั้น ขาดเอง เอาได้
ชื้อว่า คำทุกสั้ม สมนทะนาในโลภ ภ้อดี	ชื้อว่า คำทุกสั้ม สมนทะนาในโลภ ภ้อดี
พิบ ใไซ้จู้ คำฮ้อนฮอดอรน พิแล้ว	พิบ ใไซ้จู้ คำฮ้อนฮอดอรน พิแล้ว
เชินฮุ่นเอื้อน อย่าโสภแกมภนัท พิฮ้อน	เชินฮุ่นเอื้อน อย่าโสภแกมภนัท พิฮ้อน
มันภ้อ ภองใญ่คำ ทอดเวม วาจใ	มันภ้อ กองเงินคำ ทอดเวม วาจใ
ภนิมพอแก้ว ภองปีเทือจ ม้าวมิง	ภนิมพอนแก้ว กองปะเทือจ ม้าวมิง
ภบัททัง พวงดอกไม้ พันฮ้อย มอบนาง	ภบัททัง พวงดอกไม้ พันฮ้อย มอบนาง
มันทามเก้า ติ้งแตง บัวละบัต	มันทามเก้า ติ้งแตง บัวละบัต ^{๘๓}

ข้อความที่แสดงให้เห็นความรักของยักษ์กุมภภัณฑ์ที่มีต่อนางสุมณฑานั้นมีมากล้น โดยพิจารณาได้จากความทุกข์ยากลำบากทั้งหลายที่มีกล่าวขานในโลกนี้ จักไม่ให้นางได้ทำแม้แต่น้อย จะขึ้นอาสาทำเองทุกอย่าง แก้วแหวนเงินที่มีอยู่ในปราสาท เสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวยงามก็จะนำมากองให้รวมทั้งหมดดอกไม้เป็น ๑,๐๐๐ พวงมามอบให้ แล้วยักษ์กุมภภัณฑ์ก็ได้เริ่มปรนนิบัติต่อนางตามที่กล่าวแล้วตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

^{๘๓} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๑.

(๒) การแสดงความรักของนางสุมณฑาที่มีต่อยักษ์กุมภกันนี้ ปรากฏในตอนที่ทำวสินไชได้เดินทางถึงปราสาทของยักษ์กุมภกันและได้พบกับอาสุมณฑา หลังจากที่ทั้งสองคนได้ทราบความเป็นไปและความประสงค์ของทั้งฝ่ายแล้ว แต่มีนัยที่ต่างกัน คือ ฝ่ายอาสุมณฑาต้องการให้อาวคือยักษ์กุมภกันเดินทางมาถึงปราสาท และได้มีโอกาสบอกกล่าวหรือบอกลากันก่อน ส่วนฝ่ายทำวสินไชไม่ยอมให้อาสุมณฑาทำอย่างนั้น เพราะเกรงว่าจะเสียการที่วางเอาไว้ แต่พูดคุยกันไปมาไม่นานยักษ์กุมภกันได้เดินทางมาถึง เมื่อมาถึงปราสาทได้ไม่นานคงเหนื่อยล้าจากการเดินป่ายักษ์กุมภกันจึงมอยหลับไป เสียงกรนดังปานฟ้าร้องก้องในปราสาททราชมณเฑียร เหมือนเสียงพระยาช่างสารร้องดังก้องสะเทือนถึงฟากฟ้า (ฟังยิน เสียงโกนก้อง คุงบนเค็งคั้น คือคู่ กุนชะลาดฮ้อง ฮมเค้าตั้งบน) ทำวสินไชเมื่อได้โอกาสที่ยักษ์กุมภกันกำลังหลับสนิท จึงรีบเร่งอาสุมณฑาให้ออกจากปราสาทในทันทีทันใดเมื่อนั้น อาสุมณฑาเกิดอาการคับอกคับใจ ยกมือไหว้กราบทูลต่อหลาน แล้วยินยอมจะตามไปกับเจ้าชายน้อย น้ำตาไหลหลังลงอาบแก้มเป็นสายไม่ยับเยิน ได้แก้อ้อรำพร้าหาสิ่งลาฉวีรัก ความว่า

บัดนี้ หลานจักพาเมียข้ามผ่านภูเขาทองไกลจากพี่ จริ่งแล้ว น้องนั้นขัดไม่ได้ด้วยความกลัว
จึงอ่อนโอนกับหลาน ค่อยอยู่ดีเถิดพระผู้เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นที่พึ่งแห่งชีวิตของทุลกระหม่อม
เอย ขอจงอย่ามีบาปกรรมใดมาตามติดกับข้อยเลย^{๘๔}

ดังข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
บัดนี้ ทลวนจักเอาเมียอราม เอากองไภพิ จิงแล้ว	บัดนี้ หลานจักพาเมียขวาม เขากองไภพิ จิงแล้ว
หม่องทอ อดบได้ เยิวย้าน ท่ยอมนทลวน	น้องก้อ ขัดบได้ เยี้ยวยัน หย่อนหลาน
อยู่ดีเยอ พะพิจิง งามเข็งชิวิด ออเรบ	อยู่ดีเยอ พะพิจิง ตนเชิงชีวิต ข้อยเฮย
อออ่า มิปาบึง บาบไโดดอมออย	ขออ่า มีปาบึง บาบไโดดอมข้อย ^{๘๕}

แม้นางสุมณฑาขออย่างที่ต้องการไม่ได้ แต่เพราะการที่นางมีความรักต่อยักษ์กุมภกันมาก จึงโกหกหลานทำวสินไชว่าอาสึมสิ่งจำเป็นและสำคัญอยู่ ๓ สิ่ง คือ สไบ ปิ่นปักผม และช่อง (เครื่องปักผม) โดยแต่ละครั้งเมื่อเวลานางสุมณฑาเดินเข้าไปในปราสาทนางไม่ได้ไปเอา ๓ สิ่งที่กล่าวอ้างแต่อย่างใด ที่นางเดินเข้าไปทั้ง ๓ ครั้งนั้นนางตั้งใจเข้าไปปลุกผัวรักของนางเป็นสำคัญ ดังข้อความในวรรณกรรมสินไชสื่อให้เห็นภาพแห่งความรักของนางสุมณฑาที่มีต่อยักษ์กุมภกัน ซึ่งการประพฤติปฏิบัติในฐานะภรรยาต่อสามีในเวลาคับขันเช่นนี้ว่า

^{๘๔} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๒๕๐.

^{๘๕} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๙.

ครั้งที่ ๑ บอกว่าลืมนำสไบ แต่นางสุมณฑาเดินเข้าไปในปราสาทแล้วเข้าไปกอดผิวเข่าไปมาบอกให้รับตื่นพร้อมเสียงร่ำไห้รำพึงรำพันโยยหาว่า ‘ลูกเกิด ลูกเสียที่เกิด เมียจกจากพรากไกลแน่แล้ว ช่างมานอนหลับได้หลับดี เกินเวลามากไม่ดี’

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
นางก้อ คิมคฺยฺยว ฆอดกฺยฺยทิวไท้	นางก้อ คินคฺยฺยว กอดกฺยฺยทิวไท้
ลูก ๕ ทอม เมียจกจากพอยโก ฆ่าอมแล้ว	ลูกๆ ทอน เมียจกจากพอยโก ก่อนแล้ว
สังว่า มานอนหลับ ลินคองดูฮ้าย	สังว่า มานอนหลับ ลินคองดูฮ้าย ^{๘๖}

ครั้งที่ ๒ บอกว่าลืมนำปักผม แต่นางสุมณฑาเดินเข้าไปในปราสาทแล้วร้องไห้อย่างอาลัยอาวรณ์ เข้าไปกอดผิวเข่าไปมาบอกให้รับตื่น แต่ยักษ์กุมภภัณฑ์หลับได้หลับดี ไม่มีทีท่าว่าจะตื่น แม่จเข่าอย่างแรง นางจึงร้องขึ้นว่า ‘ไม่คิดว่าเมื่อเจ้าตื่นแล้ว จักไม่เห็นน้องอยู่ แลเนอ’

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
นางก้อ เร้วแสร้งคัม คุมยฺยชุกชฺยฺย	นางก้อ เหี้ยวแสร้งคัม คุมยฺยชุกชฺยฺย
บักยฺย ฆลัปลินลัน มิฮฺยฺยเมือคิง ฆ่ามอ	ยักยฺย ฆลัปลินลัน มิฮฺยฺยเมือคิง ฆ่ามอ ^{๘๗}

ครั้งที่ ๓ บอกว่าลืมนำช้อง (เครื่องปักผม) แต่นางสุมณฑาเดินเข้าไปในปราสาทแล้ว นางสุมณฑาได้ร้องไห้ด้วยเสียงอันดังแต่ดูเป็นเสียงละห้อยสังสาฬหวิภว

ลูกที่เกิด ลูกเสียที่เกิด ลูกขึ้นมาแยงชิงเข้าเอาไว้เกิด ข้าไม่มีใจคิดอยากกลับคืนสู่บ้านเมือง คิดแต่เพียงว่าเจ้านั้นรักในตัวของน้องอย่างมากล้น ไม่มีความทุกข์โศกร้อน ไม่ว่าแดดหรือฝน ไม่เคยให้มีมาต้อง^{๘๘}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
ฮ้องร่าไท้ เสิบยฺยฮฺยอนฮฺยยฺย	ฮ้องฮ่าให้ เสิบยฺยฮฺยอนฮฺยยฺย
เจ้าก้อลูก ๕ ทอน ฮฺยยาดเอาอวม ฆ่าแม	เจ้าก้อลูกๆ ทอน ฮฺยยาดเอาอวม ฆ่าแม
เรียมบ่ มิใจคิด ใค้เมือเมือฆ่าม	เรียมบ่ มิใจคิด ใค้เมือเมือฆ่าม
คิดเมือ เจ้าฮฺยอนฮฺยน พันทีแสมภฺยนด	คิดเมือ เจ้าฮฺยอนฮฺยน พันทีแสมภฺยนด

^{๘๖} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๙.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๘๘} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๒๕๑.

ກ້ອບ ບໍ່ມີຄຳທຸກອ ແດດຍົມ ມ້ຮູ້	ກ້ອບ ມີຄຳທຸກຸ່ ແດດຝນ ມີຮູ້ ^{໔໙}
-------------------------------	--

เมื่อท้าวเจ้าแผ่นดิน (สินไช) รู้ก็กลับคืนมาโดยทันที มีน้ำโมโหจึงยกดาบขึ้นพร้อมกับร้อง ตวาดด้วยความโกรธจัด ฝ่ายแม่นางนงคราญยังคงไม่คิดให้เหนียวหน้าระอาใจปานจักแตกสลาย จึง พุดสิ่งเจ้าขุนมาร (กุมภภัณฑ์) ด้วยเสียงอันดังก่อนจะสั่งลาว่า ค่อยอยู่สุขสบายดีเถิด ผัวที่รักของข้า ผู้มี พระคุณเหนือหัว นื่องจักลาจากเจ้าเดินทางฝ่าฟุ้ง เจ้าเอ๋ย หากว่าเจ้าตื่นแล้วอย่าได้ร้องไห้ร้องห่มตาม แต่เนอ^{๔๐}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขุมลีสี่ทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
คอบอยู่ ส่าบาย แด่มอ	ค่อยอยู่ สุขสำบาย แต่เนอ
ຜູ້ຮູ້ກແພງ ມີຄຸນຄາມ ເຫນືອເກ້າ	ผู้ผู้รักแพง มีคุณคาม เหนือเก้า
ໜ້ອງຈຳລາ ເດີນເຂົ້າປາດງ ເຈົ້າເອຍ	นื่องจำลา เดินเข้าป่าดง เจ้าเอ๋ย
ກຸກເຈົ້າຕື່ນແລ້ວ ອບ່າຮ້ອງຮ້າຕະນິງຫາ ແດ່ເມອ	หากเจ้าตื่นแล้ว อย่าฮ้องฮ้ำคะนิงหา แต่เนอ ^{๔๑}

ข้อความทั้งที่เป็นร้อยและร้อยกรองที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้นสื่อความเข้าใจได้ว่า ยักษ์ กุมภภัณฑ์และนางสุมณฑาต่างได้ออกถึงความรักต่อกันอย่างปรากฏชัดในเชิงปฏิบัติ โดยที่ยักษ์กุมภภัณฑ์ ได้ดูแลนางเป็นอย่างดีด้วยการออกป่าหาอาหารให้นางได้รับประทาน ที่สำคัญมากสำหรับผู้หญิงคือ ของหอม ยักษ์กุมภภัณฑ์ได้ออกเดินป่าตัดสรรหาดอกไม้หอมมาให้นางได้ออบกายให้มีกลิ่นหอมอยู่เสมอ จนเศษดอกไม้กองโตภายในปราสาทจนท้าวสินไชเข้าไปแอบซ่อนตัวได้ ส่วนนางสุมณฑาแสดงความ รักต่อยักษ์กุมภภัณฑ์อย่างลึกซึ้ง ได้แก่ตอนที่ท้าวสินไชผู้เป็นหลานกำลังจะนำอาสุมณฑากลับคืนนคร เบ็ญจาลในเวลาอันรวดเร็ว แต่นางได้แก่งทำที่เป็นลมสิ่งของ ๓ สิ่ง คือ สไบ ปิ่นปักผม และช่องเครื่อง ปักผม แต่แท้ที่จริงแล้วนางสุมณฑากลับเข้าไปปลุกผีให้ตื่นถึง ๓ ครั้ง ซึ่งเป็นการแสดงความรักต่อผี คือยักษ์กุมภภัณฑ์ได้อย่างสุดซึ้ง

๒. จริยธรรมที่ไม่ดีงามหรือไม่พึงประสงค์

ก. ยักษ์กุมภภัณฑ์ลักขโมยนางสุมณฑา

จริยธรรมที่ไม่ดีงามหรือไม่พึงประสงค์ในที่นี้ เป็นการนำเสนอกรณียักษ์กุมภภัณฑ์แอบไปลัก ขโมยเอานางสุมณฑานางสาวพระยาสุรราช เจ้าผู้ปกครองนครใหญ่นามว่า เบ็ญจาล เอาไปเป็นภรรยา

^{๔๙} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๐.

^{๔๐} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๒๕๑.

^{๔๑} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๑.

ตามใจปรารถนาของตน ณ เมืองอินราช เพื่อให้เห็นภาพรวมเป็นเบื้องต้นในลักษณะเกริ่นนำ
จุดสำคัญของเรื่องผ่านสำนวนของอาจารย์ปรีชา พิณทอง ความว่า

นางก็ตกคะมะให้	ดินดั้นทวงสลบ
พระกาโยเหลืออง	หล่าตนตายกระด้าง
มันค้อยคุ่ม	ตะโนมนาดเฮียงฮอส
ตาแคงควร	แหวดระวังองค์แก้ว
ฟังยันทมทก้อง	เสียงคนคุงเมฆ
มโนนารถคุ่ม	คือบ้าทั่วธวัช ^{๙๒}

ความเดิมของเรื่องก่อนที่จะมาถึงการลักขโมยเอานางสุมนทานี้ ต้นเรื่องเกิดจากท้าวยักษ์
กุมภภัณฑ์ผู้มีฤทธิ์เดชกล้า เป็นผู้เปี่ยมล้นด้วยความรู้ในเวทย์มนต์คาถา บนผืนแผ่นดินไม่มีใครจะเสมอ
เหมือน หากแต่ว่ายังไม่มียางพระยามาเป็นยอดเทวี จึงเป็นท้าวราชาอยู่เดี่ยวเปลี่ยวกาย และมี
ทรัพย์สินมากมายกายกองล้วนแก้วมณีนับโกฏิ ด้วยความใคร่ปรารถนาจะมีนางมเหสี จิตใจจดจ่อ
เหมือนดังไฟบนเชิงตะกอนเผาไหม้ในทรวง เกิดความคิดว่า ‘เนื้อคู่อันเป็นที่รักอยู่ที่ใด ไม่รู้ว่าจะเป็
ชาติเชื้อหนอเนื้อเดียวกันหรือไม่’ เมื่อสงสัยจึงเข้าไปเฝ้าและบอกเล่าความประสงค์ของตนต่อท้าวเจ้า
ราชาเวสสุวัณ เมื่อพระองค์ทราบความประสงค์ของยักษ์กุมภภัณฑ์แล้ว จึงบอกต่อยักษ์กุมภภัณฑ์ว่า

นางนั้น ลงมาเกิดในโลกมนุษย์ นางเป็นผู้มีบุญสูงส่ง เป็นเชื้อสายเจ้าราชาผู้ปกครองเมือง
ใหญ่ เป็นน้องสาวท้าวพระยาเมืองเป็งจาล นามว่า สุมนทา ผู้มีรูปร่างผิวพรรณปานวาดเขียน
มีหมู่ไพร่พลรวมกันแวดล้อมระวังมากมายปานสายน้ำ หากกลัวในบาปกรรมนำความ
เดือดร้อนมาให้ ควรฟังเราและควรหยุดเฉย อย่าได้ล่วงเกิน มันจักกลับกลายเป็นภัย
อันตราย^{๙๓}

ตั้งข้อความในโคลงวิหขมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
นางบั้น ลวเกิดกำ ะคอนล้าบ โลกคด	นางนั้น ลงเกิดกำ ะคอนล้าบ โลกคน
บุนสูง เชื้อเฮียงขวง ชาติติยาด	บุนสูง เชื้อเฮียงขวง ชาติติยาด
บ้องท่อมท้าว ชุ่มชื้อ เป็งจาม	น้องท่อมท้าว ชุ่มชื้อ เป็งจาม
ก้อไป มิเฝ้าเชื้อ องเอก เทียมทง	ก้อไป มิเฝ้าเชื้อ องเอก เทียมทง
เรียกชื้อว่า สุมนทา ทงอุปสี สันแต้ม	เรียกชื้อว่า สุมนทา ทงอุปสี สันแต้ม
พินัน ส้างย่านฟ้า เป็นเอกมะทาวง	พินัน ส้างย่านฟ้า เป็นเอกมะทาวง

^{๙๒} อ้างแล้ว, สังข์สิทธิ์ชัย, ๑๗.

^{๙๓} อ้างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๖.

โยทามัน แห่ทอง ทางน้ำ	โยทานัน แห่ทอง ทางน้ำ
ท้าวจ๊ก เป็นบาปเขื่อง บังเบียด คุณคิง ท่านเฮย	ท้าวจ๊ก เป็นบาปเขื่อง บังเบียด คุณคิง ท่านเฮย
ควมที พึ่งคำเฮา ออย่าด้นดูฮ้าย	ควมที พึ่งคำเฮา ออย่าด้นดูฮ้าย ^{๙๔}

เมื่อยักษ์กุมภภัณฑ์ได้ยินอย่างนั้นแทนที่จะกลัวภัยอันตราย แต่กลับยังมีความกระสันมากขึ้น แม้ท้าวเวสสุวรรณจะห้ามขนาดไหนก็ไม่เกรงกลัวแต่อย่างใด กลับพูดออกไปดั่งๆ ว่า ‘ภายใต้ผืนแผ่นดินฟ้าบ่เคยย้านแห่มนผู้ใด อันว่าบุญเคยสร้างทำมาจักปล่อยวางไว้เสียเปล่า เป็นลือ ขอแก่พระผู้ปกเกล้าเพ่งส่องสรณญาณ มองดูข้าด้วยเถิด บัดนี้ ข้าฯ ขอกราบลาฝ่าพระบาทผู้เป็นใหญ่ ก่อนแล้ว’ (ล้ำลุ่มฟ้ามิอีย่านหย่อนไผ พระเฮย อันที่ขุน เคยได้ ปุนวางไว้เปล่า เป็นลือ ขอแก่ พะย่ำก้า เล็งข้า ส่องยาน แต่ท่อน) เมื่อยักษ์กุมภภัณฑ์กล่าวอย่างนั้นแล้ว จึงได้เหาะเหินเดินอากาศลอยละลิวปลิวละล่องลงสู่เมืองมนุษย์อย่างรีบเร่งรวดเร็ว โดยมุ่งหน้าสู่นครเบ็ญจาล เมืองไปถึงแล้วท้าวยักษ์กุมภภัณฑ์ได้เสาะแสวงหานางสุมณฑา ไม่นานก็รู้ว่านางกำลังชมสวนกับบริวารอย่างมีความสุขและสนุกสนาน เมื่อยักษ์กุมภภัณฑ์ผู้จัญไรรู้เหตุการณ์อย่างนั้นแล้ว มันใคร่คิดคำนึงถึงความปรารถนาในใจของตนอย่างแน่วแน่ว่า ‘ครั้งนี้ หากกูลักลอบเอาคงได้รับผลตามความคิด แลเด’ ว่าแล้วท้าวยักษ์กุมภภัณฑ์ก็เสกเป่าคาถาอาคมปราบหมู่ผีและบริวารในบริเวณนั้น ฝ่ายผีบ้านผีเมืองหวั่นกลัวฤทธิ์เดชกล้าของเจ้ายักษ์ใหญ่ เลยพ่ายแพ้มอบราบคาบแก้ว ละห้องเจ้าหน่อเนื้อเมืองลงตรงกลางหว่างท้องไพร เจ้ายักษ์ใหญ่เดินเยื้องย่างแล้วเหาะเหินลัดลิวถึงโดยเร็ว เอาสองมือโอบอุ้มตะแคงเจ้านางแพงเนื้ออ่อนอย่างทะนุถนอม กอดรัดแมนางคกงามพรากจากหมู่ข้าไพร่บริวาร พุงทะยานขึ้นไปในปุยมะฆมา้นฟ้า นางตกใจตื่นร้องไห้ตื่นทรนทุรายจนสลบไสล พระวรกายของนางซีดเหลืองตัวอ่อนระทวย มันค่อยประคองรองเรียงถนอมรักษาเนื้อตัวของเจ้านางราชา พร้อมกับหันหลังมองไปมาอย่างระมัดระวัง

ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
เมือมัน มะทาบัก ผู้จั้งไร ฮู่เทด	เมื่อนั้น มะทาบัก ผู้จั้งไร ฮู่เทด
มันก้อ คืดไคแม่่ง มีพั้ง จอดจิง	มันก้อ คืดไคแม่่ง มีพั้ง จอดจิง
เทือนี้ กูแอ้วได้ โดยปะโทยด อันคะนิง แลเด	เทือนี้ กูแอ้วได้ โดยปะโทยด อันคะนิง แลเด
มันก้อ ธรวอาคม ผาบผีชุมเชื้อ	มันก้อ ฮวยอาคม ผาบผีชุมเชื้อ
เมือมัน ผีเมืองอฮ้าน บักโ อามเดด	เมื่อนั้น ผีเมืองอฮ้าน ยักโ ขามเดด

^{๙๔} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๐/๑๔๑.

ละท๋นอ่แก้ว ภาງท๋อง พ๋ายพ้ง	ละท๋นอ่แก้ว กางท๋อง พ๋ายพ้ง
ย้กไท่ย๋าย ทะยานฮอด ปุ่นเป็อง	ย้กไท่ย๋าย ทะยานฮอด ปุ่นเป็อง
กุมเอา นางนงพาว พากพน พ้งได้	กุมเอา นางนงพาว พากพน พ้งได้
ม่นแสวงอม เวทา ป้อมเมก	ม่นแสวงขึ้น เวทา ป้อมเมก
รุ่มอ๋อมแก้ว คุะแคงตุ้ม ตอบอวัน	รุ่มอ๋อมแก้ว คุะแคงตุ้ม ตอบอวัน
นางคะมะให้ ดิ้นดั้น ทวงสลบ	นางคะมะให้ ดิ้นดั้น ทวงสลบ
พะบายโยเทลือງ ทล๋าตม ตายกะด้าง	พะกายโยเทลือງ ทล๋าตม ตายกะด้าง
ม่นค๋อยตุ้ม ตะโบนมาด เสียงฮอด	ม่นค๋อยตุ้ม ตะโบนมาด เสียงฮอด
ตาแคงคาน แวดละวัง องแก้ว	ตาแคงคาน แวดละวัง องแก้ว
พ้งยิมทม ๕ ร้อง เสียงคม คุงเมก	พ้งยิมทม ๕ ร้อง เสียงคม คุงเมก
มะโนมาดคุ่ม คี้อบ้า ท้าวทะล้ง	มะโนมาดคุ่ม คี้อบ้า ท้าวทะล้ง ^{๙๕}

ข้อความทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองข้างต้นที่บอกเล่าเรื่อง ‘ยักษ์กุมภันท์ลักขโมยเอานางสุนันทาไปเป็นภรรยา’ ช่วยสื่อความเข้าใจได้ว่า ความรักของยักษ์กุมภันท์ที่มีต่อนางสุนันทานั้น เป็นความรักที่มีมาแต่ชาติปางก่อน หมายความว่ายักษ์กุมภันท์กับนางสุนันทาเคยอยู่สองครองรัก เป็นสามีภรรยากันมาตั้งแต่อดีตชาติ สิ่งเกิดได้จากที่ยักษ์กุมภันท์พอได้ยินท้าวเวสสุวรรณเอ่ยชื่อหญิง นามว่า สุนันทา เพียงเท่านั้นก็เป็นเหตุให้ยักษ์กุมภันท์เกิดความปรารถนาหรือความกำหนัด (ตัณหา/ราคะ) ขึ้นมาในทันทีทันใด แม้แต่ท้าวเวสสุวรรณก็ไม่อาจทัดทานได้ จนเป็นเหตุให้ยักษ์กุมภันท์ไปลักขโมยเอานางสุนันทา ซึ่งการได้นางสุนันทาไปเป็นภรรยาดังกล่าวถือว่าเป็นการได้ที่ไม่ชอบธรรมและครอบครองโดยไม่ชอบธรรม ในที่สุดยักษ์กุมภันท์ถูกท้าวสินไชฆ่าตาย การลักขโมยจึงเป็นความประพฤติหรือการกระทำที่ผิดจริยธรรม แม้คนไม่ดีจะบอกว่าการลักขโมยเป็นสิ่งควรประพฤติ (จริยธรรมในแง่การหาเลี้ยงชีพ) แต่หากเป็นจริยธรรมที่ไม่ดีหรือไม่เป็นที่พึงประสงค์ ดังนั้น การลักขโมยจึงเป็นสิ่งไม่ควรประพฤติหรือไม่ควรทำเป็นอย่างยิ่ง

ข. แม่เสนหยาแฝดจอบกินของจ้าง

จริยธรรมที่ไม่ดีงามหรือไม่พึงประสงค์ในที่นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับหญิงเสนหยาแฝด ผู้ทำให้พระยาสุทนต์ ‘เห็นกงจักรเป็นดอกบัวหรือเห็นสิ่งร้ายเป็นสิ่งดี’ ซึ่งเรื่องราวในวรรณกรรมสินไชบอกเล่าเรื่องนี้ไว้ว่า นับตั้งแต่พระยาสุทนต์ได้หญิงทั้งแปดมาเป็นเมียแล้ว อยู่มาวันหนึ่งพระองค์ตรัสกับเมียทั้งแปดว่า ‘บัดนี้ กูจักหมายเอาชาติเชื้อชายชาญองค์ประเสริฐ ผู้มีบุญญาธิการแก่ลูกแล้ว

^{๙๕} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๐/๑๔๑.

มาเกิดด้วย ก่อนแล้ว' (บัดนี้ ฮ่องก้อปาณะนาได้ ชอบปะทัย ทังค้าย ทงเดตก้า ลือล้า โลกคน แท้แล้ว) หลังจากนั้นเหล่ามเหสีต่างไปกระทำการต่างๆ ตามที่ตนคิดว่าดีที่สุดในเวลาอันเหมาะสมมเหสีทั้งแปดได้ตั้งครุฑพร้อมกัน ซึ่งก่อนที่มเหสีทั้งแปดจะตั้งครุฑนี้พระยาอุศราฯผู้เป็นเจ้านครเบ็งจาล นางจันทรา และนางลุนได้ฝันเป็นประหลาดหลายอย่าง เช่น ฝันเห็นพระจันทร์ เป็นต้น ถือเป็นธรรมเนียมแต่โบราณเกี่ยวกับการทำนายความฝัน พระยาอุศราฯจึงได้เชิญโหราจารย์ให้ทำนายความฝัน

เมื่อนั้น หมอเมือง (หมอโหร) ผู้เคยให้คำทำนายถวายความนอบน้อมต่อเจ้าราชา แล้วตั้งตัวเลขชิตเขียน จึงได้ดวงชะตาของมเหสีทั้งแปดมาบวกลบคูณหารตั้งเข้าใส่กัน ตัวเลขเลื่อนเคลื่อนตามคุณลักษณะแห่งดวงโหร แล้วจึงกล่าวขึ้นว่า ดูเหมือนดวงของผู้ที่ทั้งหกคนจักว่างเปล่า ลำบากแต่ก็แต่แม่กือเมือง เจ้านางจันทราอัคมเหสีที่มีดาวพระศุกร์เคลื่อนเลื่อนทับเข้ามาแต่ยังมีดวงแข็ง จักดีก็แต่เจ้านางลุนน้อยผู้เป็นน้องของทั้งหกท่าน มีดาวอังคารดาวพระศุกร์มาอยู่ร่วมในดวงชะตาและแล้วหมอโหรได้กราบทูลถวายเจ้าฝ่าพระบาทเพิ่มเติมอีกว่า 'ให้ตีแต่แต่ทุลกระหม่อมแก้วนางลุน ในภายหลังนั้นหากจักมีโชค พระนางกับทั้งนางจันทราราชเทวีเจ้าผู้เกณฑ์ดวงชะตา.มหามุตโชค.ชะรอยว่ามีชาติเชื้อชายชาญผู้กล้าหาญเกิดอยู่ในห้อง นอกนั้นเกณฑ์ดวงชะตาว่าเป็นคนชั่ว แม้จะได้ลูกเกิดมาแล้วจักเป็นคนชั่วซ้ำสุคประมาณ พระเจ้าเอย^{๑๖}

ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
เมื่อมัน หมอเมืองผู้ เคยทูลลา	เมื่อนั้น หมอเมืองผู้ เคยทูลลา
นบพระบาเจ้าลุ่มฟ้า ปูนตั้ง เลกเขียน	นบพระบาเจ้าลุ่มฟ้า ปูนตั้ง เลกเขียน
ซาตาไท้ เทวี ทั้งแปด	ซาตาไท้ เทวี ทั้งแปด
มาบวกรตั้ง คุณเข้า ใส่สม	มาบวกรตั้ง คุณเข้า ใส่สม
เลกแล่นตั้ง เกนแห่ง หอละคุณ	เลกแล่นตั้ง เกนแห่ง หอละคุณ
ดูตั้ง ทกสาวสุน หมุ่นาง ผุงเอื้อย	ดูตั้ง ทกสาวสุน หมุ่นาง ผุงเอื้อย
แควนท้อ กือเมืองเจ้า จันทนางเอก	แควนท้อ กือเมืองเจ้า จันทนางเอก
สุกคาดเอา แอไว้มึงเนา	สุกคาดเอา แอไว้มึงเนา
ดิท้อ เจ้าหล้าซ้อย น่องท่าน ทั้งปวง	ดิท้อ เจ้าหล้าซ้อย น่องท่าน ทั้งปวง
อึงคานสุก ฮ่วมใน กงแก้ว	อึงคานสุก ฮ่วมใน กงแก้ว
หมอก้อ วาสอไว้ ทุนทวย ซ้องพะเนต	หมอก้อ วาสอไว้ ทุนทวย ซ้องพะเนต
ดิท้อ เจ้าหม่อมหล้า หอซ้อยโซกมิ	ดิท้อ เจ้าหม่อมหล้า หอซ้อยโซกมิ

^{๑๖} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๐๕.

เจ้าเรย	เจ้าเฮย
กับทัก จันทลาดแก้ว เกนเก็ง มะทาอุด	กับทัก จันทลาดแก้ว เกนเก็ง มะทาอุด
ร้อบจัก มิซายเซ็ง เก็ดมิในท้อง	ฮ้อยจัก มิซายเซ็ง เก็ดมิในท้อง
ปุ่นมั้น เกนสุนซ้า ฮอยปุน เป้นซัว	ปุ่นมั้น เกนสุนซ้า ฮอยปุน เป้นซัว
แม่ม่า ได้ลูกทล้าງ ซายซ้าซัวปะมาน เจ้าเรย	แม่ม่า ได้ลูกทล้าງ ซายซ้าซัวปะมาน เจ้าเฮย ^{๙๗}

คำทำนายของหมอโหรดังกล่าวข้างต้นเป็นเหตุให้มเหสีทั้งหกไม่พอใจ เมื่อไม่พอใจจึงเป็นเหตุให้มเหสีทั้งหกแสวงหาวิธีให้หมอเปลี่ยนคำทำนายใหม่ ในระหว่างนั้นได้มีแม่นางผู้ทำเสน่ห์ยาแฝดร้าย ผู้เสาะแสวงรู้เห็นเป็นเช่นนางกลางเมืองได้พิจารณาเล่ห์ชั้นเชิงกล คอยแต่จอบกินของจ้าง (เมื่อนั้น ยังมีแม่แฝดฮ้าย เฮคั่ว กางเมือง มั่นก่อ ซอมเซ็งเห็น จอบกิน ของจ้าง) มันจึงเข้าไปยังหอห้องของเจ้านางผู้เป็นพี่ พร้อมกับยกสิ่งของเข้าถวาย พร้อมกระซิบกราบทูลแล้วกราบทูลอีก ทั้งสองฝ่ายพูดกระซิบกันไปมาหาสาเหตุแห่งความแตกร้าง (เขียนฮ้าน้อย น้อยฮ้า เอียงซั๊บ สองแพงซั๊บ ซิมกัน กานล้าว สองจาแล้ว แลเห็น ฮู้เพด เพดฮ้อฮู้ เห็นสัน เชื่อใจ) เมื่อพูดกระซิบเสร็จแล้วมองเห็นอาการในท่าที่ รับทราบในอุบายอันจะทำให้เกิดการแตกแยกอย่างไร้เนื้อเชื่อใจว่า

ข้าจักคิดช่วยการยาก อย่าเพิ่งดูหมิ่นดูแคลน ท่านเอย ขอแม่มีทองคำอันสุกใสมาใส่มือคนละร้อย อันว่าคำพูดคำรักนั้นเปลี่ยนแปลงจงจัดลงก็เป็น แม้ว่าเคียดแค้นชิงชังกันมามากยิ่ง ภายหลังมารักใคร่หวังหอม ประสาเรื่องเพียงเท่านี้ ไม่มียากในความคิด ข้าจักหมายชั้นอาสา ให้เจ้าทุกพระองค์ ขอจงอย่าได้เคียดรื้อนเคืองใจเลย^{๙๘}

ตั้งข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
อาจัก คัดซ้อบแก้ว ภามบารก ฮ้อแอวม พะเรย	ข้าจัก คัดซ้อยแก้ว กานยาก ฮ้อแอวม พะเฮย
ออแม่ มิคำสุก ใส่มือ คนร้อบ	ขอแม่ มีคำสุก ใส่มือ คนฮ้อย
ฮือว่า คำรักให้ ปุ่นแป จากจิด ก้อเป้น	ฮือว่า คำรักให้ ปุ่นแป จากจิด ก้อเป้น
แม่ม่า ซู้ท้อล้าว ลุนให้ ลิ่นหอม แม่ม่า	แม่ม่า ซิ่งท้อล้าว ลุนให้ ลิ่นหอม แม่ม่า

^{๙๗} อ่างแล้ว, สิ้นใจ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๐/๑๔๑.

^{๙๘} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๑, หน้า ๑๐๗.

ด้ามสำลี มียาก คำคิด	ด้ามสำลี มียาก คำคิด
อาจัก ป็องอาสา ชู่พะอง ออย่าฮ้อน	ข้าจัก ปองอาสา ชู่พะอง ออย่าฮ้อน ^{๙๙}

หลังจากนั้นแม่เสนห์ยาแฝดได้ทำตามแผนที่วางเอาไว้ด้วยการใส่คุณไสย์เข้าไปในโภชนาหารและนำสรงของพระราชธา จนเป็นเหตุให้พระยาฤๅษราชดุจดังคนขำมีหน้ามืดตามัว เห็นผิดเป็นถูก เพราะหลังจากนางจันทราภักกับนางลุนคลอดบุตรมีลักษณะแปลกประหลาด คือ นางจันทราคลอดลูกมีรูปร่างเหมือนตัวราชสีห์ และนางลุนคลอดลูก ๒ คน โดยที่คนหนึ่งมีรูปร่างเหมือนหอยสังข์ และอีกคนหนึ่งมีรูปร่างเหมือนมนุษย์แต่มีศรีศัลป์ติดตัวมาด้วย ซึ่งลูกทั้งหมดล้วนมีรูปร่างประหลาดต่างจากมนุษย์ทั่วไปที่พบเห็นมา เมื่อพระยาฤๅษราชเห็นรูปร่างของบุตรทั้งสาม จึงเป็นเหตุให้พระองค์เกิดอาการโกรธกริ้วอย่างแรง ปากใบ้ตาบอด เหมือนดังเป็นคนโง่เง่าหน้ามืดตามัว เหตุเพราะพิษแห่งเสนห์ยาแฝดเผาไหม้ พระยาฤๅษราชจึงประกาศออกไปให้ทราบกันทั่วไปว่า สูงจ๋ออย่าเข้าไปพูดเหนี่ยวรั้งให้พระราชเทวีเจ้า ให้ทั้งสองปล่อยวาง แล้วให้ไหลล่องน้ำเสีย นางทั้งสองโกหก ออย่าได้เอาไว^{๑๐๐}

ดังข้อความในโคลงวิษุมาลีทั้งอักษรไทยน้อยและอักษรไทยปัจจุบันกล่าวไว้ว่า

อักษรไทยน้อย	ปริวรรตเป็นอักษรไทย
พะว้อ โมทังเอา กือทรว บ้าบอด	พะว้อ โมทังเข้า ถือทรวง บ้าบอด
ริัดแสดไทม์ เหมียมทังวู เทง่าฝิม	พิตแสดไหม้ เหมือนหิ้งวู เห่ง่าฝน
สูด๋ออบ ตามเทมิบวม้อม นบพะลาดชะเทวี	สูด๋ออย ต้านเหนียวน้อม นบพะลาดชะเทวี
ทังสองปด ส่งเสียว ออย่าไว้	ทังสองปด ส่งเสียว ออย่าไว้ ^{๑๐๑}

ข้อความทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองข้างต้นที่บอกเล่าเรื่อง ‘แม่เสนห์ยาแฝดจอบกินของจ้าง’ ช่วยสื่อความเข้าใจได้ว่า วัตถุประสงค์ของอันเรียกว่า แก้ว แหวน เงิน ทอง เสื้อผ้า รวมทั้งสิ่งมีค่าอื่นๆ ที่ถูกสมมติว่ามีค่า ทั้งที่มีไว้ประดับตกแต่งหรือมีไว้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม หากนำสิ่งเหล่านั้นไปใช้ในทางสร้างสรรค์ก็ทำให้เกิดมิตรภาพและความสุขได้ตามสถานะของแต่ละบุคคล แต่หากนำไปตามนัยตรงข้ามก็นำไปเป็นสิ่งสนองความอยากความต้องการในทางที่ผิด หรือไม่ถูกไม่ควร ซึ่งจะเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทางจริยธรรม เช่นกรณีแม่เสนห์ยาแฝดรับสินจ้างรางวัลจากมเหสีทั้งหกของพระยาฤๅษราช จนก่อให้เกิดความพลัดพรากและความทุกข์ยากของเจ้าผู้ครองนครเบ็งจาลกับครอบครัว รายละเอียดตามเนื้อเรื่องที่กล่าวแล้ว

^{๙๙} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๐/๑๔๑.

^{๑๐๐} อ่างแล้ว, สิ้นไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๑๒.

^{๑๐๑} อ่างแล้ว, สิ้นไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๔๐/๑๔๑.

๓.๕ สรุป

จากการศึกษาเรื่องพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ ผลการศึกษาพบว่า พุทธจริยศาสตร์ หมายถึงระบบความรู้ทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิจวัตรที่ควรประพฤติ โดยตั้งอยู่บนฐานแนวคิดหรือหลักการสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ จริตหก เพราะจริตหกหมายถึงเอาการเที่ยวไปแห่งจิตของมนุษย์ (คือมนุษย์มีจิตเป็นเครื่องนำไปให้กระทำสิ่งต่างๆ) ความประพฤติที่แสดงออกภายนอกจนก่อให้เกิดเรื่องราวต่างๆ มากมาย เมื่อกระทำซ้ำๆ จนก่อให้เกิดนิสัยหรืออุนิสัยที่ตกตะกอนนอนเนื่องอยู่ในสันดานของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งอาจจะหนักไปไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่งมีหนักไปทางรักสวยรักงามเรียกว่าราคะจริต หนักไปทางหงุดหงิดใจร้อนง่ายเรียกว่าโทสะจริต หนักไปทางหงอยเหงาเศร้าซึมหรือง่วงในชีวิตตอนอยู่เสมอๆ เรียกว่าโมหะจริต หนักไปทางเชื่อเลื่อมใสง่ายหรือภาษาสมัยใหม่เรียกว่าคนประเภทรักง่ายหน่ายเร็ว หนักไปในทางตริตรอง ไตร่ตรอง พิจารณามาจนเกินเหตุเรียกว่าพุทธิจริต และหนักไปทางนึกคิดจับจบบเรื่องราวต่างๆ จนปล่อยวางไม่ได้เรียกว่าวิตกจริต

พุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบศีลธรรมเป็นส่วนหนึ่งของสินไซที่ไซ (การบอกกล่าวให้รู้) เรื่องศีลหรือศีลห้า ได้แก่ ตอนที่นางลุนปรารถนาได้บุตรผู้มีบุญญาธิการมาเกิดด้วย จึงตั้งใจสมาทานศีลและปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้นางลุนได้ทำวสังข์ทองและทำวสินไซตั้งใจปรารถนา และตอนพระยาสินไซหลังจากทราบชะเมื่อนางแล้วจึงได้แต่งตั้งวันนุราชเป็นราชาสืบแทน และพระยาสินไซได้สั่งสอนธรรมแก่วันนุราชให้รู้ในทุกอย่างและตั้งใจมั่นรักษาศีลห้าให้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง และสินไซไซเรื่องธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีลเป็นการกล่าวถึงสิกขาบทหรือศีลแต่ละข้อที่เป็นข้อบัญญัติ เมื่อลงมือประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ข้อบัญญัตินั้นกลายเป็นธรรม (สภาพผู้ทรงไว้ซึ่งภาวะและลักษณะของตน) คือจะรักษาผู้ประพฤติธรรมไม่ให้ตกไปสู่โลกที่ชั่วร้าย ได้แก่ ตอนที่ทำวสินไซต่อสู้กับยักษ์กุมภกันท์ จนเป็นเหตุเดือดร้อนไปถึงพระอินทร์แล้วพระอินทร์ได้ลงมาห้ามและได้สั่งสอนธรรมสำหรับเป็นข้อประพฤติปฏิบัติในฐานะเป็นศีลไปพร้อมๆ กันด้วย

ส่วนสินไซไซเรื่องธรรมในฐานะหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นการบอกกล่าว (ไซ) ให้รู้หลักธรรมเรื่องทุกข์ ได้แก่ ตอนครอบครัวพระยาสุทราษที่พลัดพรากจากไกลกันไปนานได้มาอยู่พร้อมหน้ากัน แล้วพระอินทร์ได้สั่งสอนธรรมว่าชีวิตมีทุกข์เป็นเจ้าเรือน คือ ทุกชีวิตมีทุกข์ประสบทุกข์เป็นประจำอย่างนี้แหละ สินไซไซหลักธรรมเรื่องกามตัณหา ได้แก่ ตอนที่พระอินทร์ได้พรมน้ำทิพย์ให้ยักษ์กุมภกันท์ฟื้นคืนชีพแล้วถามนางสุมนทาทรรยาเก่าว่า นางสุมนทาทมอยู่ไหน ? ซึ่งแสดงให้เห็นพลังกามตัณหาที่ยึดเกาะมนุษย์ให้เกี่ยวข้องสัมพันธ์ไม่รู้จักจบสิ้น สินไซไซหลักธรรมเรื่องกรรมเก่า ได้แก่ ตอนที่ทำวเวสสุวรรณลงมาห้ามการต่อสู้ระหว่างยักษ์กุมภกันท์กับสินไซ สีโห สังข์ทองนั้น เหตุเพราะกรรมเก่า (เวรกรรมในปางก่อน) ในอดีตส่งผลให้เกิดการต่อสู้กัน และสุดท้ายแห่งความมีศีลธรรมคือประชาชนผู้เปรียบตั้งรากต้นไม้ก็มีความสุข ข้าราชการ และพระราชาต่างๆ มีความสุขกันถ้วนหน้า

พุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบคุณธรรมเป็นส่วนของสินไซที่ไซ (การบอกกล่าวให้รู้) คุณธรรม เรื่องทศพิธราชธรรมหรือธรรมสิบประการ ได้แก่ ตอนที่นางสุมณฑาได้กลับถึงนครเบ็ญจาลเรียบริ้อยแล้ว และได้ประกอบพิธีต้อนรับนางสุมณฑาอย่างยิ่งใหญ่แล้วพระยาสินไซได้กล่าวสอนธรรมแก่ท้าวกุมภักดิ์และหมูนาค โดยปรารภทศพิธราชธรรมหรือธรรมสิบประการมีทาน ศีล เป็นต้น สินไซไซคุณธรรมเรื่องมรรคแปดและคติธรรมสำหรับปกครองบ้านเมือง ได้แก่ ตอนพระยาสินไซได้สั่งสอนธรรมแก่วรุณนาคผู้เป็นลุงให้รู้ธรรมเนียมราชประเพณีแต่โบราณมีอย่าทำตัวเป็นโจร อย่าอวดอ้าง กตขี่ข่มเหงหลอกลวงประชาชน ให้ละเว้นเหล้ายาของบุญดเน่า เป็นต้น

ส่วนพุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบจริยธรรมเป็นส่วนของสินไซที่ไซ (การบอกกล่าวให้รู้) จริยธรรมใน ๒ ส่วน คือ จริยธรรมที่ดิงามหรือที่ฟังประสงค์ ได้แก่ ตอนที่พระยาสุทราษเสด็จออกผนวชเพื่อติดตามนางสุมณฑาผู้น้องสาวกลับคืนนครเบ็ญจาล ด้วย ๒ วิธี คือ การให้หอมมาสอนวิชา เวทย์มนตร์จนเหาะเหินเดินอากาศได้ แต่คิดได้ว่าไม่ใช่วิธีที่ดี และการออกผนวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาเพราะไปไหนมาไหนจะมีความปลอดภัยมากกว่า ในที่สุดพระยาสุทราษได้เลือกวิธีออกผนวช อีกตอนหนึ่งได้แก่ตอนที่ท้าวทั้งหกกลับมาบอกว่า ตนเองทั้งหกคนได้ไปร่ำเรียนวิชาที่เป็นศาสตร์และศิลป์จบหมดสิ้นแล้ว พระยาสุทราษได้แต่งชั้นบายศรีเพื่อแสดงการต้อนรับและยินดีกับลูกทั้งหกคน และตอนที่ยักษ์กุมภักดิ์ได้แสดงถึงความรักที่มีต่อนางสุมณฑา ด้วยการออกเดินป่านอกจากหาอาหารแล้วยังเก็บดอกไม้ของหอมมากมายเพื่ออบผิวกายของสุมณฑาให้มีหอมกรุ่นอยู่เสมอ ถึงขนาดดอกไม้กองเป็นภูเขาเล็กๆ ในปราสาทของยักษ์กุมภักดิ์ และการแสดงความรักของนางสุมณฑาที่มีต่อยักษ์กุมภักดิ์เช่นกัน ได้แก่ ตอนที่สินไซผู้เป็นหลานกำลังจะพานางสุมณฑาผู้เป็นอาออกจากปราสาท แต่นางผู้มีความรักต่อยักษ์กุมภักดิ์มาก จึงได้โกหกว่าลืมสไบ ปิ่น และช่อง แต่พอนางเข้าไปในปราสาทกลับไปปลุกยักษ์กุมภักดิ์ผู้กำลังหลับไหลไม่รู้ตื่น เพื่อจักได้บอกลา กัน ส่วนจริยธรรมที่ไม่ดิงามหรือไม่ฟังประสงค์นั้นปรากฏในตอนยักษ์กุมภักดิ์แอบไปลักขโมยเอานางสุมณฑาไปเป็นภรรยา เรียกว่าเป็นการได้โดยไม่ชอบธรรมและครอบครองโดยไม่ชอบธรรมเช่นกัน จนเป็นเหตุให้ยักษ์กุมภักดิ์ถูกฆ่าตาย ในที่สุด และตอนแม่แสนหยาแฝด ‘จอบกินของจ้าง’ จากราชเทวีทั้งหก แล้วใส่คุณไสย์แก่พระยาสุทราษจนเป็นเหตุให้พระองค์ขับไล่นางลุนและนางจันทราพร้อมลูกทั้งหมด คือ สีโห สินไซ และสังข์ทองออกไปอาศัยอยู่ในป่าดงพงไพร จึงเป็นเหตุให้ครอบครัวของพระยาสุทราษเกิดการพลัดพรากจากกัน ความละเอียดตามเรื่องราวที่ปรากฏในเนื้อเรื่องของวรรณกรรมสินไซนั้นแล้ว

บทที่ ๔

วิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยและเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสื่อนไซ

ประเด็นหลักในการศึกษาบทที่ ๒ เป็นการศึกษาปัญหาจริยธรรม การประพฤติปฏิบัติต่อกันในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสื่อนไซ และในบทที่ ๓ เป็นการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ ภายใต้กรอบศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ส่วนในบทที่ ๔ นี้จะเป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมอันประกอบด้วยเจตนาตามนัยแห่งกรรมนิยาม กุศลอกุศลกับบุญบาปนัยความหมายตามรูปศัพท์และเกณฑ์หลักเกณฑ์ร่วม และเป้าหมายอันประกอบด้วยเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองแห่งการประพฤติปฏิบัติต่อกันในวรรณกรรมสื่อนไซ มีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ เกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมในวรรณกรรมสื่อนไซบนฐานพุทธศาสนา

สำหรับเรื่องเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งหมายเอาจริยธรรมบนฐานคิดในทางพุทธศาสนา โดยมีเหตุผลว่าเนื่องจากวรรณกรรมสื่อนไซเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา (คำอธิบายปรากฏในบทที่ ๓ แล้ว) ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้จึงมีประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจอยู่ ๒ ประเด็น คือ (๑) เกณฑ์วินิจฉัยนี้มุ่งหมายเอาเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรม โดยเน้นการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์ในวรรณกรรมสื่อนไซ ซึ่งเมื่อกระทำไปแล้วอาจมีผลเป็นดีหรือความดี (กุศล) เป็นชั่วหรือความไม่ดี (อกุศล) หรือเป็นความดีที่เรียกว่า บุญ เป็นความไม่ดีที่เรียกว่า บาป จึงเรียกอีกอย่างว่า เกณฑ์วินิจฉัยการทำดีการทำชั่ว ก็ได้ (๒) ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า เกณฑ์วินิจฉัย แต่จะไม่ใช้คำว่า เกณฑ์ตัดสิน เพราะมีความหมายที่สมบูรณ์ในรูปศัพท์อยู่แล้ว สำหรับเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมในพุทธศาสนานี้แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ

๔.๑.๑ เจตนาตามนัยแห่งกรรมนิยาม

หัวข้อนี้มีคำสำคัญอยู่ ๒ คำ คือ คำว่า เจตนา กับกรรมนิยาม ทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะกรรมนิยามจะมีความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีเจตนาที่ซ่อนอยู่ภายในเป็นภาวะขับเคลื่อนให้ลงมือกระทำทั้งดีและชั่ว ซึ่งคำว่า กรรมนิยาม นี้มีการนำมานิยามหรือให้ความหมายเพื่อสื่อความเข้าใจได้อย่างง่ายว่า กรรมนิยาม หมายถึงกฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ^๑ และได้มีการอธิบายขยายความให้กระจ่างมากขึ้นอีกว่า กรรมนิยาม หมายถึงกฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการก่อการกระทำ และการให้ผลของการกระทำ หรือพูดให้จำเพาะเจาะจงลงไปอีกว่า กระบวนการแห่งเจตน์จำนงหรือ

^๑ อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๙๔.

ความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่างๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน เช่น ทำกรรมดี มีผลดี ทำกรรมชั่ว มีผลชั่ว เป็นต้น^๒

การนิยามหรือให้ความหมายที่กล่าวมาข้างต้นมีคำสำคัญที่ต้องศึกษาร่วมกัน ได้แก่คำว่า เจตน์เจานซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า เจตนา โดยที่ท่านคือพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงสาระหรือตัวแท้ของกรรมคือเจตนาหรือเจตน์เจานไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า ในบรรดากฎธรรมชาติทั้งหลายมีกฎแห่งกรรมหรือกรรมนิยามรวมอยู่ด้วย ในแง่ของมนุษย์กรรมนิยามเป็นกฎสำคัญที่สุดเพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรมและกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิตโชคชะตาของมนุษย์ ถ้าวินิจฉัยกรรมนิยามเป็นเขตแดนของมนุษย์ ส่วนกฎหรือนิยามอื่นๆ เป็นเขตแดนของธรรมชาติ มนุษย์เกิดจากธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่มนุษย์มีวิสัยพิเศษของตนเองจึงเป็นดุจอีกโลกหนึ่งต่างหากจากโลกของธรรมชาติ เขตแดนของกรรมนิยามนั้น สาระหรือตัวแท้ของกรรม คือ เจตนาหรือเจตน์เจาน ดังนั้น กรรมนิยามจึงเป็นกฎที่ครอบคลุมโลกแห่งเจตน์เจานหรือโลกแห่งการคิดปรุงแต่งด้วย กรรมนิยามเป็นวิสัยของมนุษย์ เป็นขอบเขตที่มนุษย์มีอำนาจปรุงแต่งควบคุมเสกสรรบันดาล มนุษย์หรือว่าให้ถูกคือเจตน์เจานของมนุษย์นั้นปรุงแต่งตัวของเขาเอง ปรุงแต่งบุคลิกภาพและวิถีชีวิตหรือชะตากรรมของเขาไปด้วย^๓

เมื่อได้ศึกษาคำว่า เจตน์เจาน เป็นเหตุให้คิดถึงคำว่า เจตเจาน ในรูปศัพท์เฉพาะทางปรัชญาว่า เจตเจานเสรี (free will) จึงขอนำมากล่าวในเชิงเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงให้เห็นความเหมือนบนความแตกต่าง หรือ (อาจจะ) เห็นความแตกต่างบนความเหมือนก็เป็นไปได้ทั้งสองอย่าง คำว่า เจตเจานหรือบ่งชัดลงไปเฉพาะทางปรัชญาว่า เจตเจานเสรี หมายถึงวิสัยสามารถของบุคคลในการกำหนดการกระทำของตนเอง บุคคลมีทางเลือกหลายทางว่าจะกระทำอย่างไร เขาจะตัดสินใจกระทำในทางใดย่อมขึ้นอยู่กับทางเลือกของเขา โดยทั่วไปบุคคลจะชั่งน้ำหนักระหว่างทางเลือกต่างๆ และจะตัดสินใจเลือกการกระทำที่เชื่อว่าตรงกับผลประโยชน์ของตน ความคิดเรื่องเจตเจานเสรีตั้งอยู่บนข้อสมมติที่ว่า มนุษย์เป็นผู้กำหนดการกระทำของตนเอง มนุษย์จะเลือกกระทำอย่างไรก็ได้ ตามความต้องการของตน พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดจากอำนาจหรือปัจจัยภายนอก เช่น ความจน ประเพณี หรือการถูกผู้อื่นชักชวน ปัจจัยภายในตัวมนุษย์เอง เช่น สัญชาตญาณหรือความต้องการจำเป็น ก็ไม่ได้มีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์โดยตรง เพราะมนุษย์มีวิสัยสามารถที่จะควบคุมแรงกดดันต่างๆ เหล่านี้ มนุษย์จะให้ความสามารถต่อปัจจัยหรือแรงกดดันใดก็ได้ แล้วแต่ความต้องการของตนเอง^๔

^๒ อ่างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๑๕๓.

^๓ สรุปลงมาจาก เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๕.

^๔ อ่างแล้ว, พจนานุกรมปรัชญาอังกฤษ-ไทย หน้า ๓๕๓.

ข้อความที่กล่าวมาข้างต้นสื่อความเข้าใจได้ว่า เจตนา^๕คือเจตน์จำนง ซึ่งเป็นคำที่ใช้เทียบเคียงกันในเชิงความหมายในทางพุทธศาสนา และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับคำว่าเจตจำนงหรือเจตจำนงเสรีในทางปรัชญา เพราะทางปรัชญาก็มุ่งเน้นว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดการกระทำของตนเอง ซึ่งมีนัยทางความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่า เจตนาหรือเจตน์จำนงในทางพุทธศาสนา ถึงอย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการศึกษาเกณฑ์วินิจฉัยการทำดีการทำชั่วในพุทธศาสนาให้มีความกระจ่างชัดมากขึ้น จึงจำเป็นต้องกลับไปศึกษาความหมายและสาระของเจตนาอีกครั้งหนึ่ง คำว่า เจตนา (ส่วนคำว่า เจตน์จำนง ไม่ปรากฏในคัมภีร์หรือเอกสารวิชาการทางพุทธศาสนา) ตามรูปศัพท์แห่งไวยากรณ์บาลีให้คำอธิบายไว้ว่า เจตนา หมายถึงธรรมชาติผู้คิด ความคิดอ่าน ความนึก ความตรึ ความดำริ ความมุ่งหมาย ความพอใจ แต่ในภาษาไทย เจตนาเป็นกิริยาในความหมายว่า จงใจ ตั้งใจ มุ่งหมาย^๕ หรืออีกนัยหนึ่งที่มีความใกล้เคียงกัน เจตนา หมายถึงความตั้งใจ ความมุ่งใจหมายจะทำ เจตจำนง ความจำนง ความจงใจ เป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตทุกดวง เป็นตัวนำในการคิดปรุงแต่ง หรือเป็นประธานในสังขารชั้น^๖ หรือกล่าวได้ว่าเป็นตัวกรรมทีเดียว^๖ ดังพุทธพจน์ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ แปลว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม^๗

พุทธพจน์ที่กล่าวมาช่วยยืนยัน ‘ความเป็นเกณฑ์การวินิจฉัยการทำดีการทำชั่วในความหมายคือกรรม’ ได้อย่างกระจ่างอย่างตรงไปตรงมา โดยมีคำอธิบายที่ชี้เฉพาะเจาะจงลงไปที่เจตนาว่า เจตนาจึงเป็นเจตน์จำนง ความจงใจ การเลือกอารมณ์ของใจ ตัวนำที่หันเหชักพาให้จิตเคลื่อนไหวโน้มถ่วงไปหาหรือผลไปจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมุ่งไปในทิศทางใดทางหนึ่ง เป็นหัวหน้าเป็นผู้จัดการ เป็นเจ้าก็เจ้าการของจิตว่าจะเอาอะไรไม่เอาอะไร เป็นตัวการจัดแจงแต่งวิถีทางของจิต และในที่สุดก็เป็นตัวการปรุงแต่งจิตนั้นให้เป็นไปต่างๆ เมื่อเจตนาเกิดขึ้นครั้งหนึ่งก็คือกรรมเกิดขึ้นที่จิต เมื่อกรรมเกิดขึ้นแล้วก็มีผลทันที เพราะเมื่อมีเจตนาเกิดขึ้นในจิตแล้ว จิตมีการเคลื่อนไหวหรือไหวตัวแล้ว แม้เป็นเพียงความคิดอะไรเล็กน้อย ซึ่งจะไม่มีผลสำคัญอะไร แต่ก็ไม่ไร้ผลเสียเลย อย่างน้อยก็เป็นละอองของกรรมอันละเอียดที่สั่งสมหรือพอกไว้เป็นเครื่องปรุงแต่งคุณสมบัติของจิตอยู่ภายใน เมื่อมากขึ้นเช่น จิตเสพความคิดนั้นบ่อยๆ หรือความคิดนั้นรุนแรงขึ้น ออกมาภายนอก ผลแรงขึ้นขยายออกมาเป็นลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ เป็นต้น เพราะเมื่อทำการอะไรบ่อยๆ ด้วยเจตนาอย่างนั้นบ่อยๆ ผลแห่งการสั่งสมจะปรากฏชัดยิ่งขึ้น และอาจขยายกว้างออกไปในระดับต่างๆ โดยลำดับ รวมคือเจตน์จำนงคือเจตนาหรือกรรมนั้นแม้เล็กน้อย แต่ไม่อาจไร้ผลเลย^๘ ดัง

^๕ อ้างแล้ว, พจนานุกรม มจร-ไทย, หน้า ๒๖๔.

^๖ อ้างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๐.

^๗ อ.จ.ก.ก. (บาลี) ๓๗/๑๒๘๑/๔๒๒.

^๘ อ้างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๑๗๖.

พุทธศาสนสุภาษิตว่า กรรมดีหรือชั่วทุกอย่างที่คนสั่งสมไว้ ย่อมมีผล ขึ้นชื่อว่ากรรม แม้เล็กน้อย ที่จะว่างไปเลย ย่อมไม่มี^๙ และว่า กรรมไม่ว่าดีหรือชั่ว ย่อมไม่สูญเปล่าเลย^{๑๐}

ข้อความที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นสื่อความเข้าใจได้ว่า เจตนาเป็นตัวที่แท้จริงหรือเป็นต้นตอหรือเป็นรากเหง้าก่อให้เกิดกรรม เมื่อมีกรรมเกิดขึ้นกรรมย่อมให้ผลแน่นอนไม่แปรเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น กรรมนั้นอาจจะเป็นการทำ การพูด การคิด หรือการนึกคิด การแสดงออกทางกายวาจา หรือแม้แต่ความประพฤติที่เป็นไปในลักษณะต่างๆ ล้วนเป็นกรรมที่บุคคลผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบ ซึ่งเป็นไปตามหลักกรรมนิยามโดยแท้

๔.๑.๒ กุศลและอกุศลกับบุญและบาปนัยความหมายตามรูปศัพท์

หัวข้อนี้มีคำสำคัญอยู่ ๒ กลุ่ม คือ กุศล-อกุศลและบุญ-บาป กลุ่มคำเหล่านี้มีความหมายเชิงนามธรรมที่เป็นสภาวะหรือสภาพ ซึ่งเป็นความหมายที่ซ่อนอยู่ภายในของรูปศัพท์ และสามารถถือเป็นเกณฑ์วินิจฉัยการทำดีทำชั่วได้ เพราะชาวพุทธหรือผู้ศึกษาวิชาการพุทธศาสนาส่วนใหญ่จะเคยได้ยินและคุ้นชินกลุ่มคำเหล่านี้เป็นอย่างดี

๑. กุศลและอกุศล : ดีและชั่ว (ไม่ดี)

การจะศึกษากลุ่มคำนี้ให้ได้ความรู้ความเข้าใจตรงตามเนื้อหาของกุศลอกุศลให้มากขึ้น คงต้องกลับไปศึกษาความหมายที่ซ่อนอยู่ภายในผ่านรูปศัพท์ก่อนสิ่งอื่นๆ เมื่อว่าตามหลักศัพทศาสตร์แล้ว คำว่า กุศล มี ๒ ความหมาย คือ กุศล หมายถึงฉลาด ชำนาญ สมควร ถูกต้อง ความไม่มีโทษ ความไม่มีโรค และ กุศล หมายถึงความดี ความงาม สิ่งที่ดี ความสบาย บุญ^{๑๑} ส่วนอกุศล หมายถึงกรรมมิใช่กุศล ความไม่ดี ความชั่ว บาป หากกล่าวถึงบุคคลจะหมายถึงคนโกง คนชั่ว คนพาล ในความหมายทางธรรมหมายถึงเอาผู้มีความฉลาดหาไม่ได้ ผู้มีความดีหาไม่ได้^{๑๒} อีกนัยหนึ่งซึ่งเป็นการนำมาอธิบายด้วยภาษาร่วมสมัยใหม่เพื่อสื่อความเข้าใจที่ง่ายขึ้นว่า คำว่า กุศล แปลตามศัพท์ว่า ฉลาด ชำนาญ บุญ เอื้อหรือเกื้อหนุน เหมาะ ดีงาม เป็นบุญ คล่องแคล่ว ตัดโรคหรือตัดสิ่งชั่วร้ายที่น่ารังเกียจ ส่วนอกุศล แปลว่า สภาวะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกุศลหรือตรงข้ามกุศล เช่นว่า ไม่ฉลาด ไม่สบาย เป็นต้น ความหมายเชิงอธิบายในทางนามธรรมของกุศลที่ถือได้ว่าเป็นหลักมี ๔ อย่าง คือ ๑. อโรคยะ หมายถึงความไม่มีโรค คือ สภาพจิตที่ไม่มีโรค มีสภาวะหรือองค์ประกอบที่เกื้อกูลแก่สุขภาพจิต ทำให้จิตไม่ป่วยไข้ ไม่ถูกบีบคั้น ไม่กระสับกระส่าย เป็นจิตแข็งแรง ใช้งานได้ดี เป็นต้น ๒. อนุวัชชะ หมายถึงไม่มีโทษหรือไร้ตำหนิ แสดงถึงภาวะที่จิตสมบูรณ์ ไม่บกพร่อง ไม่เสียหาย เป็นต้น ๓. โภคะสัมภุต หมายถึงสิ่งที่เกิดจากปัญญาหรือความฉลาด คือสภาวะที่ประกอบอยู่ด้วยปัญญา หรือมี

^๙ ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๐๕๔/๔๑๓.

^{๑๐} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๖/๘๖๔/๓๐๖.

^{๑๑} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๒๐๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

คุณสมบัติต่างๆ ซึ่งเกิดจากความรู้ความเข้าใจ สว่าง มองเห็น หรือรู้เท่าทันความเป็นจริง และ ๔. สุขวิบาก หมายถึงมีสุขเป็นวิบากคือเป็นสภาพที่ทำให้มีความสุข เมื่อกุศลธรรมเกิดขึ้นในใจย่อมเกิดความสุขสบายคล่องใจในที่นั้นนั่นเอง พิจารณาได้เมื่อร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคเบียดเบียน (อโรค) ไม่มีสิ่งสกปรกเสียหาย (อนวัชชะ) และรู้ตัวว่าอยู่ในที่มั่นคงปลอดภัยถูกต้องเหมาะสม (โกศลสัมภุต)

ส่วนความหมายของอกุศลพึงทราบโดยนัยตรงกันข้ามกับจากที่กล่าวนี้ คือ เป็นสภาพจิตที่มีโรค ไร้สุขภาพ มีโทษ มีตำหนิ มีข้อเสียหาย เกิดจากอวิชชา และมีทุกข์เป็นวิบาก พุดสั้นๆ อีกนัยหนึ่งว่า เป็นสภาพที่ทำให้จิตเสียคุณภาพและเสื่อมสมรรถภาพ ตรงข้ามกับกุศลซึ่งส่งเสริมคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เพื่อให้กำหนดได้ง่ายขึ้น อาจรวมลักษณะเหล่านี้เข้าเป็นกลุ่มได้ ๕ กลุ่ม คือ ๑. ตั้งมั่น เช่น แน่วแน่ อยู่ตัว ทรงตัว เรียบสม่ำเสมอ ไม่หวั่นไหว ไม่วอกแวก ไม่พลาถน ไม่ส่าย ๒. บริสุทธิ์ผ่องใส เช่น ปราศสิ่งมัวหมอง ไม่ขุ่นมัว ไม่เศร้าหมอง ไร้ไฟฟ้า เกลี้ยงเกลา ผุดผ่อง แจ่มจ้า สว่างไสว ๓. โปร่งโล่งอิสระ เช่น ไม่ติดข้อง ไม่คับแคบ ไม่ถูกจำกัดขัดขวาง ไม่ถูกกดทับหรือบีบคั้น ไม่อึดอัด กว้างขวาง ไร้เขตแดน ๔. เหมาะแก่การใช้งาน เช่น นุ่มนวล อ่อนละมุน เบาสบาย ไม่หนักคล่องแคล่ว ทนทาน ไม่เปราะเสาะ ไม่กระด้าง ซื่อตรง ไม่บิดเบียน ไม่เฉไฉ และ ๕. สงบสุข เช่น ผ่อนคลาย เรียบสงบ ไม่เครียด ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อน ไม่กระสับกระส่าย หรือทุนทุราย ไม่ขาดแคลน ไม่หิวโหย เอิบอิม^{๑๓}

อีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่เป็นส่วนกุศล (กุศลธรรม) และอกุศล (อกุศลธรรม) โดยยกเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ก. ตัวอย่างกุศล (กุศลธรรม)

ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ประการ คือ สติ ความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่ปล่อย และสัมปชัญญะ ความรู้ตัว ความรู้ชัด เข้าใจชัดตามความเป็นจริง^{๑๔} แต่หากกล่าวเฉพาะความระลึกได้ ธรรมนี้สามารถเชื่อมถึงธรรมที่ชื่อสติสัมโพชฌงค์ หมายถึงธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้^{๑๕} ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์โดยชอบ ได้แก่ เมตตา และเมื่อประพฤติปฏิบัติได้ครบถ้วนแล้วจะมีอานิสงส์เกิดขึ้นแก่ผู้นั้นอย่างแน่นอน โดยมีข้อความปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า เมื่อเมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นอุทยานพาหนะแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สัมสมแล้ว ปรารภดีแล้วพึงหวังอานิสงส์ ๑๑ ประการ คือ ๑. หลับเป็นสุข ๒. ตื่นเป็นสุข ๓. ไม่ฝันร้าย ๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ๕. เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย ๖. เทวดาทิ้งหลายรักษา ๗. ไฟ

^{๑๓} อ่างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๒/๓๖๙.

^{๑๕} อจ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๒๓/๑๘๙.

ยาพิษ หรือศัสตรา ๘. จิตตั้งมั่นได้เร็ว กล้ากรายบุคคลนั้นไม่ได้ ๙. สีหน้าสดใส ๑๐. ไม่หลงลืมสติตาย ๑๑. เมื่อยังไม่บรรลुकุณวิเศษ อันยิ่งขึ้นไป ย่อมเข้าถึงพรหมโลก^{๑๖}

ข. ตัวอย่างอกุศล (อกุศลธรรม)

หลักธรรมที่เป็นอกุศลหรืออกุศลธรรมปรากฏในสามัญญผลสูตร ว่าด้วยเรื่องการละนิวรณ์ ๕ ความว่าเธอละอภิชฌา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา) ในโลก มีใจปราศจากอภิชฌาอยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอภิชฌา ละความมุงร้ายคือพยาบาท มีจิตไม่พยาบาท มุงประโยชน์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความมุงร้ายคือพยาบาท ละถีนมิทระ (ความหดหู่และเซื่องซึม) ปราศจากถีนมิทระ กำหนดแสงสว่างมีสติสัมปชัญญะอยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทระ ละอุทัจจกุกกุจจะ (ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ) เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ภายใน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทัจจกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ข้ามวิจิกิจฉาได้แล้ว ไม่มีวิจิกิจฉาในกุศลธรรมอยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา^{๑๗} นอกจากนี้ยังมีอกุศลหรืออกุศลธรรมที่ไม่เป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ไม่ก่อให้เกิดญาณ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นเพื่อตรัสรู้ และไม่เป็นเพื่อนิพพานมี ๑๒ ข้อธรรม คือ มกฺกชะ (ความลบลู่คุณท่าน) ปหาสะ (ความตีเสมอ) อีสสา (ความริษยา) มัจฉริยะ (ความตระหนี่) มายา (มารยา) สาเลยยะ (ความโอ้อวด) ถัมภะ (ความหัวดี) สารัมภะ (ความแข่งดี) มานะ (ความถือตัว) อติมานะ (ความดูหมิ่นเขา) มทะ (ความมัวเมา) และปมาทะ (ความประมาท) เป็นบาป^{๑๘}

ดังนั้น เมื่อเข้าใจกุศลและอกุศลตามนัยเหล่านี้แล้ว จะทำให้เข้าใจความหมายของกรรมดี และกรรมชั่ว คือ กุศลธรรมและอกุศลธรรมได้มากขึ้นด้วย และช่วยให้กล่าวได้ว่า เจตนาเป็นตัวกรรม เจตนาที่ประกอบด้วยกุศลจัดเป็นกุศลเจตนาและเป็นกุศลกรรม เจตนาที่ประกอบด้วยอกุศลจัดเป็นอกุศลเจตนาและเป็นอกุศลกรรม เมื่อกุศลเจตนาและอกุศลเจตนาขึ้นไปหรือแสดงออกโดยทางกาย ทางวาจา และทางใจ เรียกว่า เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ หรือเรียกนัยหนึ่งว่า กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ที่เป็นกุศลและอกุศลตามลำดับ

๒. บุญและบาป : ดีและชั่ว (ไม่ดี)

คำว่า บุญ เป็นคำที่ใช้ในภาษาไทยซึ่งแผลงมาจากคำบาลีว่า ปุณฺณ มี ๒ นัยคือ (๑) ปุณฺณ หมายถึงชำระล้าง น่ายินดี เป็นที่ชอบใจ หรือเป็นที่พอใจ (๒) ปุณฺณ หมายถึง กุศล กรรมดี ความดี ความสุข หรือเครื่องชำระสันดานให้สะอาด^{๑๙} และเมื่อนำไปอธิบายด้วยความเรียงตามรูปศัพท์ ๒ อย่างเช่นกัน คือ เครื่องชำระสันดานคือชำระพื้นจิตใจให้สะอาด และสิ่งทำให้เกิดผลคือภพที่

^{๑๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๓๑/๓๖๘.

^{๑๗} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑๗/๗๔.

^{๑๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓/๓๒.

^{๑๙} อ้างแล้ว, พจนานุกรม มจร-ไทย, หน้า ๔๙๖.

น่าชื่นชม ส่วนบาปมักแปลตามรูปศัพท์ว่า สิ่งที่ทำให้ถึงวิญญูทุกข์หรือสิ่งที่ทำให้ถึงทุกข์ (สิ่งที่ทำให้ตกไปในที่ชั่ว) คำแปลสามัญของบาปคือ ลามก (ต่ำทราม หรือเลว) บางครั้งใช้เป็นคำวิเศษณ์ของวิบาก แปลว่า ทุกข์หรืออนิฏฐ์ (ไม่น่าปรารถนา) ก็ได้ หากกล่าวเฉพาะในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี อรรถกถาอิติวุตตกะ ท่านแสดงความหมายของคำว่า บุญ ไว้ ๕ อย่าง คือ

๑. บุญ หมายถึงผลบุญ คือ ผลของกุศลหรือผลของความดี เช่นในข้อความว่า เพราะการสมาทานกุศล ธรรมทั้งหลายเป็นเหตุ บุญย่อมเจริญเพิ่มพูน

๒. บุญ หมายถึงความประพฤติสุจริตในระดับกามาวจรและรูปาวจร เช่นในคำว่า คนตกอยู่ในอวิชา หากปรุ่่งแต่งสังขารที่เป็นบุญ (บุญญาภิสังขาร)

๓. บุญ หมายถึงภพที่เกิดซึ่งเป็นสุคติพิเศษ เช่นในคำว่า วิญญูณที่เข้าถึงบุญ

๔. บุญ หมายถึงกุศลเจตนา เช่นในคำว่า บุญกิริยาวัตถุ (คือเท่ากับกุศลกรรม)

๕. บุญ หมายถึงกุศลธรรมในภูมิสาม เช่นในคำว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ากลัวบุญเลย ข้อนี้ตรงกับคำว่า โลกียกุศล นั้นเอง^{๒๐}

แต่ถึงกระนั้นมักนิยมใช้ในกรณีที่ทำให้ความรู้สึกที่ตรงกับความหมายแ่งต่างๆ ของบุญ โดยนัยนี้

๑. กุศล ใช้ในแง่การกระทำหรือกรรมก็ได้ มองลึกลงไปถึงตัวสภาวะธรรมก็ได้ ส่วนบุญมักเล็งแต่ในแง่กรรมคือการกระทำ ดังนั้น คำว่า กุศลธรรมก็ดี กุศลธรรมก็ดี จึงเป็นคำสามัญ แต่สำหรับบุญเราพูดได้ว่า บุญกรรม (กรรมที่เป็นบุญ ไม่ใช่บุญและกรรม) ถ้าพูดว่าบุญธรรม จะแปลหูและไม่รู้สึกรู้สีกเป็นคำศัพท์ทางธรรม ส่วนบาปก็บอกุศลจะพบทั้งอกุศลกรรม อกุศลธรรม บาปกรรม บาปธรรม

๒. ในแง่พิเศษ บุญหมายถึงผลของบุญหรือวิบากของกุศลกรรม แม้ในกรณีที่ไม่ได้หมายถึงผลหรือวิบากโดยตรง บุญจะถูกใช้ในลักษณะที่สัมพันธ์กับผลหรือให้เกิดความรู้สึกพึงเล็งถึงผลตอบสนองภายนอกหรือผลที่เป็นอามิส เฉพาะอย่างผลที่เป็นความสุขและการได้ไปเกิดในที่ดี

๓. ด้วยเหตุที่กล่าวมานั้น การใช้คำว่าบุญจึงมักจำกัดอยู่ในระดับโลกียะเป็นโอปธิกบุญ คือ เป็นโลกียกุศลเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตสำหรับผู้สนใจทางวิชาการอาจศึกษาค้นคว้าต่อไป คือ

๑. บุญและบาป เป็นคำที่มีแพร่หลายอยู่ก่อนแล้วในพุทธกาล และมีความหมายในทางโชคและความศักดิ์สิทธิ์ปนอยู่ด้วย พระพุทธศาสนารับเข้ามาใช้ในความหมายเท่าที่ปรับเข้ากับหลักการของตนได้ ส่วนกุศลและอกุศลเดิมใช้ในความหมายอย่างอื่น เช่น ฉลาด ขำนาญ คล่องแคล่ว สบายดี มีสุขภาพ เป็นต้น พระพุทธศาสนานำเอามาบัญญัติใช้สำหรับความหมายที่ต้องการของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ

^{๒๐} อ่างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๑๖๙-๑๗๐.

๒. โดยนัยนี้ กุศลและอกุศลจึงเป็นศัพท์วิชาการทางธรรมอย่างแท้จริง ส่วนบุญและบาป ท่านมักใช้ในวงแห่งคำสอนสำหรับชาวบ้านหรือชีวิตของชาวโลก^{๒๑}

ดังนั้น จึงเป็นอันสรุปได้ว่า แม้ว่าบุญกับกุศลและบาปกับอกุศลจะเป็นไวยากรณ์กัน แต่ในการใช้จริงโดยทั่วไป กุศลมีความหมายครอบคลุมกว้างกว่าบุญ คำทั้งสองจึงใช้แทนกันได้บ้าง ไม่ได้บ้าง ส่วนบาปกับอกุศลมีความหมายใกล้เคียงกันมากกว่า จึงใช้แทนกันได้บ่อยกว่า

๔.๑.๓ เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วม

การพิจารณาเกณฑ์วินิจฉัยการทำความดีกับการทำชั่ว หรือกรรมดีกับกรรมชั่ว หรือพูดอย่างง่ายๆ ก็คือในการวินิจฉัยว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่วนี้ เมื่อพูดในทางปฏิบัติเพื่อให้คนธรรมดาทั่วไปใช้ประโยชน์ได้ทุกระดับ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเรื่อง ‘กุศลและอกุศล’ เป็นหลักแกนกลางหรือเป็นเกณฑ์หลักสำหรับวินิจฉัยอยู่แล้ว แต่เพราะพระองค์ทรงเป็นโลกวิทูคือทรงเป็นผู้รู้แจ้งเรื่องโลก เมื่อว่าโดยความหมายคือทรงทราบอริยาสัยสันดานของสัตว์โลกเป็นไปต่างๆ เพื่อเป็นการอนุวัติตามสันดานของสัตว์โลกจึงมีการวางเกณฑ์ที่อ่อนลงมาอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า **มโนธรรม** และ**มติของท่านผู้รู้**เป็นหลักอ้างอิง ซึ่งถือว่า ‘เป็นเกณฑ์ร่วม’ มีคำอธิบายดังนี้

๑. เกณฑ์หลัก

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเกณฑ์วินิจฉัยว่า ‘อะไรเป็นความดีและอะไรเป็นความชั่ว อะไรดีและอะไรชั่ว หรืออะไรเป็นบุญและอะไรเป็นบาป’ นั้น หากกล่าวตามหลักการในพุทธศาสนาแล้วคงตรงกับพุทธพจน์ที่ว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือ เจตนาอันแหละ เรากล่าวว่าเป็นกรรม (เจตนาหิ ภิกขเว กम्म วทามิ)^{๒๒} ดังนั้น เกณฑ์หลักในที่นี้จึงหมายถึงเจตนาของการกระทำทั้งกุศลและอกุศล เป็นหลักการสำคัญสำหรับวินิจฉัยประเด็นคำถามตามที่กล่าวแล้ว เหตุผลที่ถือเอาเจตนาว่าเป็นกรรมหรือเป็นสิ่งก่อให้เกิดกรรมนั้น เพราะคำว่า เจตนา เป็นธรรมชาติของผู้คิด เป็นตัวความคิด เป็นความดำริ เป็นความมุ่งหมาย ความตั้งใจ และความจงใจในการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลคือความดีหรือสิ่งดีงาม และอกุศลคือความไม่ดีหรือความชั่ว^{๒๓} เมื่อว่าโดยหลักที่ถือว่าเป็นหลักการสำคัญในพุทธศาสนา ความดีหรือสิ่งดีงามท่านหมายเอา ‘สุจริต ๓’ ก็เพราะมีความประพฤติดีจึงได้ชื่อว่า สุจริต และความไม่ดีหรือความชั่ว ท่านหมายเอา ‘ทุจริต ๓’ ก็เพราะมีความประพฤติชั่วจึงได้ชื่อว่า ทุจริต ถึงอย่างไรก็ตาม การรู้จักเกณฑ์หลักว่าได้แก่ สุจริต ๓ และทุจริต ๓ เพียงเท่านี้ยังไม่พอต่อการอธิบายความเป็นเกณฑ์หลักได้อย่างครบถ้วน เพราะหลักการที่ถือเป็นเกณฑ์หลักที่ครบถ้วนมากกว่านี้ ได้แก่ หากเป็นกรรมดีหรือความดีท่านหมายเอา ‘กุศลกรรมบถ ๑๐’

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๑.

^{๒๒} อภ.ฉก. (บาลี) ๓๗/๑๒๘๑/๔๒๒.

^{๒๓} อ้างแล้ว, พจนานุกรม มจร-ไทย, หน้า ๒๖๔.

หมายถึงทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี หรือกรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือ
 สுகติ ว่าโดยข้อธรรมสมบูรณ์ (แปลตัดเอาแต่ใจความ) ดังนี้

ก. กายกรรม ๓ : การกระทำทางกาย ๓ อย่าง

๑. ปาณาติปาตํ ปหาय ฯลฯ สพพปาณภูตหิตานุกมปี โหติ แปลเอาความว่า ละการฆ่าการ
 เบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๒. อทินนาทานํ ปาหาย ฯลฯ อทินนํ เถยยสงฆาตํ อนาถาตา โหติ แปลเอาความว่า ละอ
 ทินนาทาน เคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

๓. กามสุมิจฉาจารย์ ปหาय ฯลฯ น จาริตตํ อาปชชิตา โหติ แปลเอาความว่า ละการ
 ประพฤติผิดในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ

ข. วจีกรรม ๔ : การกระทำทางวาจา ๔ อย่าง

๔. มุสาวาทํ ปหาय ฯลฯ น สมปชานมุสา ภาสิตา โหติ แปลเอาความว่า ละการพูดเท็จ ไม่
 ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเอง ผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ

๕. ปิสฺสุมํ วาจํ ปหาय ฯลฯ สมคคการี วาจํ ภาสิตา โหติ แปลเอาความว่า ละการพูดคำ
 ส่อเสียด ช่วยสมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่สมัคสมานกัน ชอบกล่าวถ้อยคำที่สร้างสามัคคี

๖. ผรุสฺสํ วาจํ ปหาय ฯลฯ พหุชนมมนาปา ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติ แปลเอาความว่า ละคำ
 หยาบ พูดแต่คำสภาพอ่อนหวาน

๗. สมผปปลาปํ ปหาय ฯลฯ กาลวาที อตถวาที ฐมฺมวาที วินยวาที นิชานวตี วาจํ ภาสิตา
 โหติ ฯลฯ แปลเอาความว่า ละการพูดเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

ค. มโนกรรม ๓ : การกระทำทางใจ ๓ อย่าง

๘. อนภิชฺฌาลุ โหติ ฯลฯ แปลเอาความว่า ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น

๙. อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ ฯลฯ สุขี อตฺตานํ ปรีหนฺตฺตติ แปลเอาความว่า ไม่มีจิตคิดร้าย คิด
 ประรณาแต่ว่า ขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองจนอยู่เป็นสุขเถิด

๑๐. สมมาทิฏฐิโก โหติ ฯลฯ สยํ อภิญญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนตีติ แปลเอาความว่า มีความ
 เห็นชอบ เช่นว่า ทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมี เป็นต้น

กุศลกรรมบถหมวดนี้ ในบาลีเรียกชื่อหลายอย่าง เช่นว่า ธรรมจริยา ความประพฤติธรรม
 บ้าง โสไลย ความสะอาดหรือเครื่องชำระตัวบ้าง อริยธรรม ธรรมของผู้เจริญบ้าง อริยมรรค มรรคอัน
 ประเสริฐบ้าง สัทธรรม ธรรมดี ธรรมแท้บ้าง สปัริสธรรม ธรรมของสัตบุรุษบ้าง^{๒๔}

^{๒๔} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๗๗-๒๗๘.

ส่วนทุจจริต ๓ ยังมีความหมายที่ลึกซึ้งและละเอียดมากกว่าคำแปลหรือคำอธิบายที่กล่าวแล้ว โดยท่านได้ให้ศักรายละเอียดเพิ่มในอภุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งหมายถึงทางแห่งอภุศลกรรม ทางทำความชั่ว กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์

ก. กายกรรม ๓ : การกระทำทางกาย

๑. ปาณาติบาต การทำให้ชีวิตตกล่วง การปลงชีวิต
๒. อทินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉฉาจาร ความประพฤตินิดในกาม

ข. วจีกรรม ๔ : การกระทำทางวาจา ๔ อย่าง

๔. มุสาวาท การพูดเท็จ
๕. ปิสฺสนวจา วาจาส่อเสียด
๖. ผรุสฺสวจา วาจาหยาบ
๗. สัมผัปปลาปะ คำพูดเพื่อเจ้า

ค. มโนกรรม ๓ : การกระทำทางใจ ๓ อย่าง

๘. อภิชฌา พง์เล็งอยากได้ของเขา
๙. พยาบาท คิดร้ายผู้อื่น
๑๐. มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม^{๒๕}

รายละเอียดเกี่ยวกับเกณฑ์หลักที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ทั้งที่เป็นความสุจริต (ความประพฤติดี) และความทุจจริต (ความประพฤติชั่ว) มีค่าสำคัญอันควรแก่การไตร่ตรองพิจารณาคือส่วนที่เป็นความสุจริตจะใช้คำว่า ละ เช่น ละการฆ่าเบียดเบียน ละการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ ฯลฯ แต่ส่วนที่เป็นความทุจจริตจะไม่ใช้คำพิเศษอะไร คือจะใช้คำแบบตรงตัวสื่อความหมายให้รู้ในทันทีว่าเป็นการทำไม่ดี (อภุศล) เช่น การปลงชีวิต การขโมย การพูดเท็จ ฯลฯ แต่หากเป็นการกระทำที่เป็นภุศลนั้นจะต้องมีสาระสำคัญคือต้องประกอบด้วยเจตนาดวงใจ (บ่งชี้การกระทำจนก่อเกิดภุศลกรรม) จากการฆ่าสัตว์ เจตนาดวงใจ (บ่งชี้ถึงการกระทำ...) จากการลักทรัพย์ เจตนาดวงใจ (บ่งชี้การกระทำ...) จากการประพฤตินิดในกาม เจตนาดวงใจจาก (บ่งชี้การกระทำ...) การพูดเท็จ เจตนาดวงใจ (บ่งชี้การกระทำ...) จากการพูดส่อเสียด เจตนาดวงใจ(บ่งชี้การกระทำ...) จากการพูดคำหยาบ เจตนาดวงใจ (บ่งชี้การกระทำ...) จากการพูดเพื่อเจ้า การไม่พง์เล็งอยากได้สิ่งของเขา การไม่ปองร้ายผู้อื่น สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่า ภุศล^{๒๖} และคำว่า อภุศล ในที่นี้หมายถึงกรรมที่ไม่ใช่ภุศล ความไม่ดี ความชั่ว มิใช่ความดี หรือบาป หากรูปศัพท์เป็นอภุศลกรรมจะหมายถึงกรรมมิใช่ความดี

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๙.

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๙/๘๓.

กรรมชั่วร้าย หากเป็นการกล่าวถึงบุคคลจะหมายถึง คนโง่ คนชั่ว หรือคนพาล คือผู้มีความดีหาไม่ได้ และในตอนท้ายหากกล่าวถึงคำว่า อกุศลกรรมบถ (อกุศลกรรมบถ) หมายถึงทางแห่งกรรมมิใช่กุศล ทางแห่งความชั่ว กรรมชั่วร้าย มี ๑๐ คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓^{๒๗} นอกจาก อกุศลกรรมบถ ๑๐ ที่ท่านกล่าวว่าเป็นกรรมชั่วร้ายแล้วยังมีอุปกิเลส คือ ความเศร้าหมอง ความหม่นหมอง หรือภาวะมีอวิชชาเป็นต้นที่เกิดขึ้นในใจและทำให้ใจให้เศร้าหมอง^{๒๘} แห่งจิตอีก ๑๖ ชนิด (ที่ถูกกล่าวว่าเป็นกรรมชั่วร้าย) คือ โภคะ (ความโกรธ) โมสวัชชะ (การพูดเท็จ) นิกติ (การโกง) โทพณะ (การประทุษร้ายมิตร) กทรียตา (ความตระหนี่) อติมานะ (ความดูหมิ่น) อูสุยา (ความริษยา) อิจฉา (ความปรารถนา) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) พรหุณา (การเบียดเบียนผู้อื่น) โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) มหะ (ความมัวเมา) โมหะ (ความหลง) สัตว์ผู้ประกอบด้วยกิเลสเหล่านี้ จัดว่าเป็นผู้มึนงงชั่วร้ายต้องไปอบาย ปิดพรหมโลกแล้ว^{๒๙}

ข้อความข้างต้นเป็นหลักฐานให้สามารถพิจารณาถึงมูลเหตุที่แท้จริงว่า การกระทำทั้งหมด ล้วนมีเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ (ความไม่อยากได้) อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) และอโมหะ (ความไม่หลง) หรือมีเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) และโมหะ (ความหลง) เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดกรรม ซึ่งช่วยให้ได้ยึดถือและทำให้เข้าใจในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีกุศลและอกุศลที่ควรพิจารณาตามสภาวะอีกว่า กุศลและอกุศลนั้น เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบาย ไร้โรค ปลอดโปร่ง ผ่องใส สมบูรณ์ดีหรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิตหรือไม่ ช่วยให้กุศลธรรม (สภาพที่เกื้อกูล) ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหมดลดน้อยลง หรือทำให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรม ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร^{๓๐}

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเกณฑ์หลักเป็นการกล่าวถึงหลักการอันเป็นหลักฐานสำคัญในพุทธศาสนา คือ กุศลและอกุศล หรือกุศลธรรมและอกุศลธรรม หลักการทั้งสองเป็นการแสดงให้เห็นภาพที่เป็นความดี ความงาม ซึ่งเกิดจากการทำดี และอีกภาพหนึ่งซึ่งเป็นภาพที่เป็นความไม่ดี ความชั่ว ซึ่งเกิดจากการทำชั่ว การทำดีมีมูลเหตุจากความไม่อยากได้ ความไม่คิดประทุษร้าย และความไม่ลุ่มหลง มัวเมา ส่วนการทำชั่วมีมูลเหตุจากความอยากได้ ความคิดประทุษร้าย และความลุ่มหลงมัวเมา อีกประการหนึ่งสิ่งที่จัดว่าเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล คือสภาวะของจิตที่เป็นความปลอดโปร่งโล่งใจ สบายใจ ไม่วิตกกังวลต่อการกระทำต่างๆ ที่คนแต่ละคนได้ทำลงไปในแต่ละครั้งของชีวิตประจำวัน

^{๒๗} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๓.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๙.

^{๒๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๑/๖๓. (วัตถุปมสูตร)

^{๓๐} อ่างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๑๗๙.

๒. เกณฑ์ร่วม เกณฑ์ร่วมหรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า เกณฑ์รอง ก็ได้ เพราะเป็นเกณฑ์ที่อยู่ในระดับชั้นรองจากเกณฑ์หลัก โดยที่เกณฑ์ร่วมมีการใช้ ‘มโนธรรมกับมิตของผู้รู้’ เป็นเกณฑ์วินิจฉัยกรณีต่างๆ ที่เป็นปัญหาทางสังคม มีคำอธิบาย ดังนี้

ก. มโนธรรม คำว่า มโนธรรม ในเรื่องนี้มี ๒ ความหมาย คือ ความหมายตามแนวพุทธศาสนาและตามแนวคิด (ทัศนะ) ทางปรัชญา (เพราะเนื้อหาของเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เชื่อมโยงหรือคาบเกี่ยววิชาการทางปรัชญา) เมื่อพิจารณาจากรูปศัพท์วิชาการทางพุทธศาสนาจะใช้คำบาลีว่า มโนธมฺม ซึ่งไม่นิยมใช้ในภาษาไทย แต่ภาษาไทยนิยมใช้คำสันสกฤตว่า มโนธรรม ในที่นี้จะใช้ความหมายของมโนธมฺมซึ่งมีนัยทางความหมายเดียวกันต่างเพียงรูปศัพท์เท่านั้น ดังนั้น คำว่า มโนธรรม (มโนธมฺม) หมายถึงธรรมของใจ ธรรมสำหรับใจ หรือใจมีธรรม คือมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ^{๓๑} ส่วนมโนธรรมในทางปรัชญา มโนธรรมหมายถึงประสบการณ์ที่ผ่านการปรับสภาพทางอารมณ์มาแล้ว เป็นธรรมประจำใจของบุคคล เป็นการควบคุมภายในจิตใจของบุคคล เป็นระบบความคิดและความรู้สึก ซึ่งช่วยบุคคลในการตัดสินใจว่าการกระทำอะไรถูก อะไรผิด อะไรชั่ว อะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำในสถานการณ์ต่างๆ ที่เผชิญหน้า และมีนักปรัชญาบางท่านให้คำอธิบายให้เข้าใจอย่างง่ายๆ ว่า มโนธรรมคือเหตุจูงใจขั้นพื้นฐานสำหรับการประพฤติดี^{๓๒}

ความหมายของคำว่ามโนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น มีคำและข้อความสำคัญที่ตรงกันคือ ความรู้สึกที่ว่า ‘อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ’ ในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเฉพาะ แล้วสามารถวินิจฉัยหรือตัดสินใจในขณะนั้นอย่างทันทีทันใด แต่หากนำประเด็นสำคัญมาเทียบเคียงกันจะเห็นว่ามโนธรรมทางพุทธศาสนาจะมีความลึกกว่ามโนธรรมทางปรัชญาในข้อที่ว่า การพิจารณาตนเองในเชิงตีเตียนหรือตำหนิตนเองได้ สามารถชี้ช่องบอกทางผิดหรือถูกของตนเองได้ ส่วนความหมายในทางปรัชญาเป็นเพียง ‘ระบบความคิดและความรู้สึก’ อันเป็นเหตุพื้นฐานของการทำดีเท่านั้น

ข. มิตของผู้รู้ ในเบื้องต้นคงต้องทำความเข้าใจร่วมกันก่อนว่าคำว่า ผู้รู้ หมายถึงเอาบุคคลเช่นไร มีคุณสมบัติอย่างไรจึงจะเรียกว่า ผู้รู้หรือท่านผู้รู้ หากพิจารณาตามมิตทางพุทธศาสนาจะเรียกผู้รู้ว่า บัณฑิต ซึ่งเป็นคำที่แปลงมาจากคำบาลีว่า ปณฺฑิต หมายถึงคนผู้รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ คนมีความรู้ คนมีปัญหา คนฉลาดในทางดี หรือนักปราชญ์ก็เรียก^{๓๓} ส่วนคำว่า มติ หากแปลตามรูปศัพท์ก็แปลว่า ความรู้หรือความคิด แต่ในที่นี้เป็นความรู้หรือความที่ผ่านประสบการณ์มานานจนถึงขั้นเรียกว่า ตกผลึกเป็นองค์ความรู้จนเป็นที่ยอมรับคนในกลุ่มคนหรือชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

^{๓๑} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๕๖๐.

^{๓๒} อ่างแล้ว, พจนานุกรมปรัชญาอังกฤษ-ไทย, ๒๑๙-๒๒๐.

^{๓๓} อ่างแล้ว, พจนานุกรมมคอ-ไทย, หน้า ๔๓๖.

อีกนัยหนึ่ง คำว่า มติ ซึ่งเป็นความรู้หรือความคิดที่ปรากฏผ่านจารีต (Tradition) ประเพณี (Festival) วัฒนธรรม (Culture) คติความเชื่อ (Belief) ของคนในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นบนเหตุผลและความจำเป็นของคนในชุมชนนั้นๆ ที่ได้ช่วยกันศึกษาเรียนรู้และได้กำหนดใช้ร่วมกัน จนกลายเป็นจุดตั้งผู้รู้หรือบัณฑิตที่เฝ้าคอยกำกับควบคุมการกระทำการแสดงออกของคนในชุมชน โดยสิ่งเหล่านี้ได้ช่วยเกื้อกูลต่อคุณภาพและสมรรถภาพชีวิตของคนในชุมชน ได้เป็นอย่างดีและเป็นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน แต่ทั้งหมดขึ้นอยู่กับคนผู้ได้รับขนานนามว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ในความหมายก็คือผู้รู้ ท่านผู้รู้หรือบัณฑิตในชุมชนจะต้องมีการใคร่ครวญให้รอบด้านครบถ้วนก่อน (อนวิจจ วิญญู) แล้วจึงมีมติว่าอะไรควร อะไรไม่ควร อะไรควรติเตียน อะไรควรสรรเสริญ อะไรยอมรับได้ หรืออะไรยอมรับไม่ได้ หากนำข้อความ (Statement) ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ไปสรุปลงในคำสำคัญที่กล่าวมาแต่ตอนต้นๆ จะตรงกับคำว่า สังคมนิยม อย่างชัดเจนและเข้ากันได้เป็นอย่างดี

เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้แล้วก็ป็นอันเข้าใจตรงกันว่า หลักเกณฑ์วินิจฉัยความดีความชั่วหรือกรรมดีกรรมชั่ว ทั้งตามเกณฑ์หลัก คือ เกณฑ์ตามแนวกรรมนิยม และเกณฑ์ร่วม คือ เกณฑ์ตามแนวสังคมนิยม ทั้งโดยสภาวะและโดยคุณค่า ซึ่งเป็นคุณค่าโดยสภาวะบ้าง คุณค่าตามที่กำหนดไว้บ้าง สามารถสรุปข้อความที่ต่างกันและคาบเกี่ยวกัน ดังนี้

๑. ว่าโดยคุณโทษต่อชีวิตหรือต่อจิตใจและบุคลิกภาพ คือ เป็นสภาวะที่เกื้อกูลต่อชีวิตจิตใจหรือไม่ เอื้อหรือไม่ต่อคุณภาพชีวิต ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพชีวิตและสมรรถภาพของจิต ทำให้กุศลธรรมหรืออกุศลธรรมทั้งหลายอื่นลดถอยหรือเจริญงอกงาม ช่วยสร้างเสริมบุคลิกภาพที่ดีงามหรือไม่

๒. ว่าโดยคุณโทษต่อบุคคล คือ เป็นการเปิดตนหรือไม่ ทำให้ตนเดือดร้อนหรือไม่ เป็นไปเพื่อทำลายหรืออำนวยประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ตนหรือไม่

๓. ว่าโดยคุณโทษต่อสังคม คือ เป็นการเปิดผู้อื่นหรือไม่ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ เป็นไปเพื่อทำลายหรืออำนวยประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ผู้อื่นหรือไม่

๔. ว่าโดยมโนธรรมหรือโดยสำนึกอันมีตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ คือพิจารณาเห็นด้วยความรู้สึกลึกซึ้งของตัวตนเองว่า กรรมนั้นเมื่อทำแล้ว ตนเองติเตียนหรือกล่าวโทษตนเองได้หรือไม่

๕. ว่าโดยมาตรฐานสังคม คือ ตามบัญญัติทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และสถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่น กฎหมาย เป็นต้น ซึ่งต่อการใคร่ครวญตรวจสอบกลั่นกรองของวิญญูชนทั้งหลายตามกาลสมัย ที่จะมิให้ถ้อยกันไปโดยมงายหรือผิดพลาดคลาดเคลื่อน ตลอดจนการใคร่ครวญแล้วยอมรับหรือไม่ของวิญญูชนเหล่านั้นในแต่ละกรณี^{๓๔}

^{๓๔} อ่างแล้ว, พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), หน้า ๑๘๐.

ข้อความที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมในพุทธศาสนา สรุปความได้ว่า จริยธรรมในวรรณกรรมสินไซเป็นการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เมื่อเป็นเรื่องเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับมนุษย์ สิ่งที่จะช่วยยืนยันถึงการกระทำของมนุษย์ที่แสดงออกผ่านการประพฤติปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันว่า เป็นความดีหรือความชั่วและเป็นบุญหรือเป็นบาป ดังนั้น เจตนาจึงเป็นต้นตอหรือเป็นรากเหง้าที่ก่อให้เกิดกรรม เพราะเมื่อลงมือกระทำที่เรียกว่าการประพฤติปฏิบัติไปแล้วจะมีผลเป็นกรรม และคำว่า กรรม นี้จะเป็นตัวกำหนดให้มนุษย์มีการกระทำ มีพฤติกรรม มีนิสัย มีอุปนิสัยที่แตกต่างกันออกไป ส่วนเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมที่แสดงให้เห็นการประพฤติปฏิบัติต่อกันนั้นมีอยู่ ๒ การ คือ เกณฑ์วินิจฉัยหลักหมายเอาคุณกรรมบถ ๑๐ ได้แก่ กายกรรม ๓ วาจกรรม ๔ มโนกรรม ๓ และเกณฑ์วินิจฉัยรองหมายเอามโนธรรมกับมิตีของท่านผู้รู้เป็นหลักสำคัญ

๔.๒ เป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ

ในเบื้องต้นก่อนจะวิเคราะห์เป้าหมายจริยธรรมในพุทธศาสนานั้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความจำเป็นในการกลับไปศึกษาสาระสำคัญในบทที่ ๒ ในส่วนที่ว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซเสียก่อน เพราะข้อความว่า ‘การประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงาม’ นั้นเป็นข้อความที่สื่อให้เกิดความเข้าใจได้ว่า แท้ที่จริงแล้วการกระทำดังกล่าวเป็นการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ไม่ใช่การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ มนุษย์กับวัตถุสิ่งของ ฯลฯ ทั้งนี้เพราะการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น จึงจะก่อให้เกิดความดีงามขึ้นระหว่างกันได้ ดังนั้น ในบทที่ ๔ นี้จึงเป็นการวิเคราะห์เป้าหมายจริยธรรม ซึ่งได้แก่การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมสินไซ ใน ๓ ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว และระดับเครือญาติ มีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๑ การประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลในระดับปัจเจกบุคคล

การประพฤติปฏิบัติต่อกันในระดับปัจเจกในวรรณกรรมสินไซนั้น ปรากฏในตอนที่พระอินทร์ได้แก่ท่านท้าวเวสสุวรรณลงมาห้ามการต่อสู้ระหว่างยักษ์กุมภกันท์กับท้าวสินไซ ซึ่งพระอินทร์ได้กล่าวสอนยักษ์กุมภกันท์ด้วยการบอกให้รู้ว่าผู้ที่ยักษ์กุมภกันท์กำลังต่อสู้อยู่นั้น แท้ที่จริงแล้วคืออัครบุคคลผู้เป็นหน่อเนื้อแห่งพระพุทธองค์ผู้จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในวันข้างหน้า โดยการเปรียบยักษ์กุมภกันท์เป็นเหมือนหน่อแก้ว ไม้แดง และไม้คู้ซึ่งไม่มีค่ามีราคาอะไรมา ส่วนสินไซ (สีโห สังข์ทอง) ได้ถูกเรียกว่าเป็นอัครบุคคลและได้เปรียบเหมือนหน่อไม้เนื้อคู้และไม้จันทร์ซึ่งมีค่ามีราคามากดังข้อความว่า

แต่นั้น อินตาให้ สะเต็ดลง โดยด่วน	อันนี้ทำมาชดเชย หน่อหน่อองพุตโร แท้ตาย
-----------------------------------	--

ปากก่าวต้าน คำแม้ง ต่อมาน ดูลา กุมพันท้าว ทงลิดที ลือเตต กูเฮย อย่าได้ทำบาบฮ้าย สันนี้ บ่ควน ท่านเฮย	ไผอย่าทำเวลา บาบเวน แสนตื้อ ไผผู้ยอมอ่อนอม คุณเหลือ แสนโกด อาดจัก นับบได้ เหลือลัน แผ่นไต เจ้าเฮย
ตัวนี้ แนวนามน้อย แก่นแดง ไม้คู้ จิงนา อันว่าสามแจ่มเจ้า แนวนคู้ แก่นจัน แท้ตาย อันจักพายหน้าพุ้น องพุดโทตัดเกด จิงตาย	โผดสัดแต่ลุ่มฟ้า ผองเสียง สู้ตัว หิ้นแล้ว แม้ว่าสินไซท้าว ทั้งสังสีหาลาด ก้อดี อย่าได้ทำสิ่งนี้ เฮาห้าม ค่อยฟัง ก่อนเทิน ^{๓๕}

แปลเป็นความเรียงได้ว่า

ดูรา ท้าวเจ้ากุ่มภักดิ์ผู้ทรงฤทธิ์เดช อย่าได้ทำบาปร้ายอย่างนี้มันไม่ควร อันว่าตัวเจ้านั้น เป็นเหมือนหน่อแนวไม้แก ไม้แดง และไม้คู้ ส่วนทั้งสามเจ้านั้นเปรียบเหมือนหน่อเนื้อไม้คู้ และไม้จันทร์ ในวันข้างหน้าจักได้บวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพื่อโปรดสัตว์ภายใต้แผ่นฟ้าทุกผู้ทุกนามทั้งหมดทั้งสิ้น

พระองค์นี้โดยเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นหน่อเนื้อพระพุทธองค์ หากใครทำกรรมเวรจักมีบาปอย่างหนักแสนสาหัส แต่หากใครประณมมีอนอบน้อม จักเป็นผู้มีคุณอันล้นเหลือยิ่งใหญ่นัก นับไม่สิ้นสุด มากล้นทันคนนับในสามทวีป

ดูรา ท้าวสินไซและท้าวกุ่มภักดิ์เจ้าราชาของกูเฮย อย่ากระทำการบาปร้าย เราขอห้ามไว้จงได้ฟัง^{๓๖}

ข้อความอันเป็นถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบของพระอินทร์ข้างต้น มีเนื้อหาและประเด็นสำคัญที่ควรนำมาวิเคราะห์ได้แก่ถ้อยคำว่า ‘ได้บวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในวันข้างหน้า’ ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระอินทร์ที่ได้กล่าวอ้างถึงพระพุทธเจ้ามาเป็นข้อเตือนใจแก่ยักษ์กุ่มภักดิ์ เพื่อให้ยักษ์กุ่มภักดิ์ได้ทราบว่าคุณคฤที่ยักษ์กุ่มภักดิ์กำลังต่อสู้อย่างเอาเป็นเอาตายอยู่นั้น แท้ที่จริงแล้วบุคคลผู้นั้นคือผู้จักได้ออกบวชและตรัสรู้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน คือเป็นพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง (สัมมาสัมพุทธโธ) การที่พระอินทร์ได้กล่าวสั่งสอนอย่างนี้เป็นสิ่งยืนยันได้ว่า วรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา (ความละเอียดกล่าวแล้วในบทที่ ๒) และเป็นวรรณกรรมที่ล้อตามปัญญาสชาดก (ชาดกห้าสิบเรื่อง) เพราะโครงเรื่องและเนื้อเรื่องมีลักษณะคล้ายกับปัญญาสชาดก ซึ่งปัญญาสชาดกมีลักษณะเป็นชาดกที่มีคติสอนใจโน้มน้าวให้เลื่อมใสในพระพุทธจริยาวัตร และเนื้อเรื่องของปัญญาสชาดกก็สนุกสนานเพลิดเพลิน มีการผจญภัยของพระเอกผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณธรรม และมีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะศาสตร์ บางเรื่องก็เป็นการพลัดพรากของพระเอกนางเอก มีการ

^{๓๕} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๕๔.

^{๓๖} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๙๗.

ติดตามแสวงหาฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ จนได้ประสบพบกัน โครงเรื่องทำนองนี้เป็นที่นิยมของคนไทยมาช้านานแล้ว และเป็นต้นเค้าของวรรณคดีหลายเรื่องดังที่ปรากฏจนถึงทุกวันนี้^{๓๓๗}

รายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เข้าใจเพิ่มเติมว่า วรรณกรรมสินไซได้รับอิทธิพลจากปัญญาสชาดกโดยแท้เลยทีเดียว เพราะเค้าโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง และลักษณะการแต่งหรือประพันธ์จะมีความคล้ายคลึงกัน ถึงอย่างไรก็ตาม แต่ไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่กำลังศึกษาอยู่ในขณะนี้ ประเด็นสำคัญที่กำลังศึกษาได้แก่เรื่องการประพद्यปฏิบัติต่อกันในระดับบุคคลหรือปัจเจกบุคคล ซึ่งในเนื้อเรื่องดังกล่าวมาคือคำสั่งสอนของพระอินทร์เป็นการเตือนสติเพื่อให้ยักษ์กุมภณัฐที่รู้ว่า บุคคลที่ตนเองกำลังต่อสู้อยู่นั้นเป็นใครและควรมีท่าทีในเชิงการประพद्यปฏิบัติต่อเฉพาะบุคคลหรือปัจเจกบุคคลอย่างไร ซึ่งในวรรณกรรมสินไซได้ยกเอาเฉพาะบุคคลหรือปัจเจกบุคคลเป็นกรณีตัวอย่าง ได้แก่ ท้าวสินไซผู้เสวยชาติมาเป็นมนุษย์ในโลกเพื่อบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ โดยมีเป้าหมายเพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตข้างหน้าเป็นสำคัญ

คราวนี้ขอกลับไปสู่ประเด็นที่ควรนำมาสู่การวิเคราะห์ ได้แก่ พุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับปัจเจกบุคคลอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจักได้มีการประพद्यปฏิบัติต่อปัจเจกบุคคลได้ถูกต้องเหมาะสมต่อไป ในเบื้องต้นคงต้องย้อนกลับแนวคิดเดิมผ่านศัพท์ภาษาบาลีว่า ทนโต เสฏฺฐิ มนุสฺเสสุ^{๓๓๘} แปลว่า ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด^{๓๓๙} ข้อความที่เป็นพระบาลีและคำแปลนี้ช่วยสะท้อนให้ทราบแนวคิดหลักในพุทธศาสนาได้ว่า ในหมู่มนุษย์ทั้งหญิงชาย สูงต่ำ ดำขาว ซึ่งแสดงความเป็นสากล (Universal) เพราะไม่ได้ระบุชาติพันธุ์หรือเผ่าพันธุ์ของมนุษย์เอาไว้ แต่ในหมู่มนุษย์เหล่านั้นใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นเฉพาะหรือเป็นปัจเจก (Particular) คือผู้มีการฝึกฝนอบรม (ภาวิตา พุทฺธิกตา) ตนเองมาดีแล้ว จะกลายเป็นผู้ประเสริฐสุดหรือดีสุดกว่ามนุษย์ทั้งหลาย

ดังนั้น ความเป็นปัจเจกจึงเป็นประเด็นสำคัญอีกข้อหนึ่งในพุทธศาสนา โดยสามารถศึกษาได้จากพุทธพจน์ที่ว่า อุกขาตาโร ตถาคตา^{๓๔๐} แปลว่า พระตถาคตเป็นแต่เพียงผู้บอก ถามว่า พระตถาคตบอกอะไร ตอบว่า พระตถาคตบอกธรรมคือแสดงธรรม (ซึ่งเป็นสิ่งสากล) แก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่มีเพียงคนใดคนหนึ่ง (คือบางคน) ได้ดวงตาเห็นธรรมหรือบรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งมีพระโสดาบันเป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พระตถาคตเป็นเพียงผู้บอกธรรมหรือแสดงธรรมเท่านั้น ส่วนการบรรลุธรรมหรือเข้าถึงธรรมเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นเหตุให้คนธรรมดาได้กลายเป็นพระอริยบุคคลในพุทธศาสนา หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเรื่องปัจเจกบุคคลผู้เคยตั้งจิตอธิษฐานเพื่อการบรรลุ

^{๓๓๗} นิยะดา เหล่าสุนทร, ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๘), หน้า ๔๐.

^{๓๓๘} ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๓/๕๗.

^{๓๓๙} อ่างแล้ว, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, หน้า ๔๙.

^{๓๔๐} ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๐/๕๑.

ธรรมไว้ในอดีตชาติ เมื่อบุญบารมีแก่กล้าเต็มที่หรือเต็มรอบแล้วการบรรลุธรรมก็จักเกิดได้โดยง่าย ในเรื่องนี้เราสามารถศึกษาได้จากกรณีตัวอย่างของมัจฉฐกุนทลที่ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาธรรมบท ความว่า

ในเวลาจวนสว่าง (ปัจจุสมัย) วันนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจากพระมหากรุณาสมบัติ ทรงเล็งดูโลกด้วยพุทธจักขุเพื่อทอดพระเนตรเหล่าสัตว์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์อันพระองค์พอแนะนำได้ ซึ่งมีกุศลมูลอันหนาแน่นแล้ว มีความปรารถนาซึ่งได้ทำไว้แล้วในพระพุทธานุภาพแต่ปางก่อนทั้งหลาย ได้ทรงแผ่ตาข่ายคือพระญาณไปในหมื่นจักรวาล มัจฉฐกุนทลปรากฏแล้ว ณ ภายในตาข่ายคือพระญาณนั้น โดยอาการอันนอนที่ระเบียงข้างนอกอย่างนั้น^{๔๑}

สาระสำคัญจากเรื่องเล่าในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทได้สอนใจชาวพุทธว่า การจะบรรลุธรรมได้นั้นคงไม่ใช่แต่เหตุปัจจัยในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังมีเหตุปัจจัยในอดีตเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมหรือเกื้อกูล จนก่อให้เกิดการบรรลุธรรมในปัจจุบัน เพราะเหตุผลที่กล่าวมาจึงทำให้ชาวพุทธส่วนใหญ่ได้หันมาสนใจตั้งใจในการทำบุญและบำเพ็ญบารมี โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ผู้ไกลจากกิเลส

วรรณกรรมสินไซได้บอกเล่าแนวคิดและอุดมคติทางพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยการทำบุญและบำเพ็ญบารมีไว้อย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏในตอนที่พระอินทร์สั่งสอนยักษ์กุมภันท์เกี่ยวกับบุคคล (สินไซ) ผู้จักได้บวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธานุภาพ คำสำคัญในที่นี้ได้แก่คำว่า การตรัสรู้เป็นพระพุทธานุภาพ อันเป็นคำแสดงความปิติยินดีของสุเมธดาบส ในแง่ของการตั้งจิตอธิษฐานเป็นพระพุทธานุภาพในกาลข้างหน้า (อนาคต) ซึ่งเป็นการกระทำบำเพ็ญบารมีเฉพาะตนก่อนลงนอนทอดกายให้พระพุทธานุภาพชื่อว่า ที่ปังกร ได้เหยียบกายข้ามเปี้ยกตมไปได้ด้วยดี ด้วยการกระทำเพียงเท่านั้นเป็นเหตุให้พระพุทธานุภาพชื่อว่า ที่ปังกร ได้พยากรณ์สุเมธดาบสว่า

ในกัปนี้ประมาณมิได้จากกัปนี้ไปดาบสนี้ จักเป็นพระพุทธานุภาพพระมารดาผู้ให้กำเนิดดาบสนี้จักมีพระนามว่า มายา พระบิดาจักมีพระนามว่า สุทโธทนะ ดาบสนี้จักมีนามว่า โคตม ดาบสนี้จักตั้งความเพียรบำเพ็ญทุกริกิริยาแล้วจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธานุภาพผู้มีพระยศยิ่งใหญ่ตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์^{๔๒}

^{๔๑} มหามัจฉฐกถาปิฎก, พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๗. ข้อความภาษาบาลีว่า ตํ ทิวสํ ภควา พลวปัจจุสมมเย มหากรุณาสมปตติโต นุฏฐาย ปุพพพุทเธสุ กตาทิการานํ อุตสนนกุสลมูลานํ เวเนยยพนธวานํ ทสสนตถํ พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลเณนโต, ทสสทสจกฺกวาเพ ญาณชาลํ ปตถริ. มัจฉฐกุนทลํ พหิอาลินเท นิปนนาภาเรเนว ตสส อนโต ปญญาธิ. ตูรายละเอียดยในธมมปทัฏฐกถา ปฐโม ภาค, หน้า ๒๔.

^{๔๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๖๔-๑๖๖/๑๕๗.

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นทราบถึงชาติเริ่มต้นการอธิษฐานจิตและการบำเพ็ญบารมีของ
 สุขเมธดาบส โดยมีเป้าหมายเพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต หลังจากสุขเมธดาบสได้รับ
 พยากรณ์อย่างนั้นแล้วก็ได้บำเพ็ญบารมีเรื่อยมาในทุกๆ ชาติ มีชาติที่เกิดเป็นสุวรรณสามกุมารได้
 บำเพ็ญบารมีด้านความเพียรเป็นต้น และจนมาถึงชาติสุดท้ายคือการได้เกิดเป็นเวสสันดรเพื่อบำเพ็ญ
 ทานบารมี เนื้อหาที่แสดงถึงการบำเพ็ญทานบารมีปรากฏใน**ทานกัณฑ์แห่งเวสสันดรชาดก** ว่าด้วย
 พระเจ้าเวสสันดรทรงบำเพ็ญทานบารมีเป็นชาติสุดท้าย นอกจากทานข้างนาเคนทร์ข้างคูบ้านคูเมือง
 ทานลูกทั้งสองคือกัณหาและชาลีแล้ว ยังได้ทานสิ่งอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมากมีช้าง ๗๐๐ เชือก ม้า
 ๗๐๐ ตัว เป็นต้น ดังข้อความว่า

พระเวสสันดรได้พระราชทานช้าง ๗๐๐ เชือก ที่ประดับด้วยเครื่องอลังการทั้งปวงอันมี
 สายรัดทองและสัปดาห์ทองมีนายความช้างถือหอกขัดและขอ ขึ้นขี่คอประจำแล้วเสด็จออก
 จากแคว้นของพระองค์ พระเวสสันดรทรงพระราชทานม้า ๗๐๐ ตัวที่ประดับด้วยเครื่อง
 อลังการทั้งปวงเป็นม้าสินธพชาติอาชาไนย มีฝีเท้าเร็วมีนายสารถีถือทวนและธนูขึ้นขี่ประจำ
 แล้วเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

พระเวสสันดรทรงพระราชทานรถ ๗๐๐ คันซึ่งผูกสอดเครื่องรบชักธงขึ้นหุ้มด้วยหนังเสือ
 เหลืองและเสือโคร่งประดับด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง มีนายสารถีสวมเกราะถือธนูขึ้นขี่
 แล้วเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์ พระเวสสันดรพระราชทานสตรี ๗๐๐ นางนั่งประจำใน
 รถคันละนางสวมสอดด้วยสร้อยสังวาล ตบแต่งด้วยเครื่องทองมีเครื่องประดับ ผ้านุ่ง ผ้าห่ม
 และประดับเครื่องอาภรณ์ล้วนแต่มีสีเหลืองมีดวงตากว้าง ใบหน้ายิ้มแย้ม สะโพกงามเอวบาง
 ร่าจน้อย แล้วเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

พระเวสสันดรพระราชทานแม่โคนม ๗๐๐ ตัวพร้อมด้วยภาชนะเงินสำหรับรองรับน้ำนม
 ทุกๆ ตัวแล้วเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์ พระเวสสันดรพระราชทานทาสี ๗๐๐ คน
 และทาส ๗๐๐ คนแล้วจึงเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์ พระเวสสันดรนี้พระราชทานช้าง
 ม้า รถและนารีที่ประดับตบแต่งแล้วจึงเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์^{๔๓}

ในตอนท้ายแห่งเนื้อหาของเวสสันดรชาดก (นครกัณฑ์) ได้กล่าวเป็นเชิงสรุปเรื่องราวการ
 บำเพ็ญทานทั้งหลาย ที่พระเวสสันดรได้บำเพ็ญบารมีตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงบั้นสุดท้ายแห่งการมีชีวิต
 การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต จนเป็นเหตุให้พระเวสสันดรผู้เป็นกษัตริย์ ผู้มีปัญญา ทรงบำเพ็ญทาน
 แล้ว หลังจากสวรรคตแล้ว พระองค์เสด็จเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฉะนี้แล และในกาลต่อมาได้เสวยชาติ
 เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ได้เสด็จออกบวชแสวงหาธรรมอันเป็นเครื่องเข้าถึงความเป็นอรหันต์ ในที่สุดได้
 ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยชอบด้วยพระองค์เอง

^{๔๓} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๙๖-๑๘๐๖/๔๖๗-๔๖๘.

ข้อความพร้อมคำอธิบายที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นช่วยทำให้เข้าใจว่า การที่พระอินทร์ได้กล่าว คำว่า ‘พระพุทธเจ้า’ เป็นเชิงเตือนสติยักษ์กุ่มภณท์ให้รู้ตัวว่า บุคคลที่อยู่ข้างหน้าและกำลังต่อสู้อยู่นั้น เป็นใคร ควรหรือไม่ที่จะต่อสู้เพื่อทำลายล้างให้ถึงแก่ชีวิต เพราะการทำอย่างนั้นจักเป็นการตัดเส้นทาง สู่การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไฉยยากยิ่งที่สุดในกาลข้างหน้า นอกจากนี้พระอินทร์ยังได้ กล่าวเปรียบเทียบให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์แบบเข้าใจง่ายๆ ว่า ด้วยยักษ์กุ่มภณท์เปรียบเหมือนไม้แกล ไม้แดงซึ่งมีค่าน้อย ส่วนสามพี่น้องที่ตรงหน้าเปรียบเหมือนไม้จันทร์ซึ่งมีค่ามาก ดังนั้น รายละเอียดที่ กล่าวมาทั้งหมดได้แสดงให้เห็นทราบแนวคิด ‘ความเป็นปัจเจก’ ในทางพุทธศาสนา เพราะหากไม่แนวคิด เชิงปัจเจก เช่น แนวคิดเรื่อง ‘พระเจ้าสิบชาติหรือทศชาติ’ พระเวสสันดรที่กล่าวมาเป็นอีกชาติหนึ่งใน สิบชาตินั้น ซึ่งในแต่ละชาติก็จักมีการบำเพ็ญบารมีที่ต่างกันไปในแต่ละชาติ และการบำเพ็ญบารมีใน แต่ละชาตินี้เองเป็นเหตุปัจจัยให้ถึงฝั่ง คือ พระสัมมาสัมโพธิญาณ

หลังจากพระอินทร์ได้กล่าวเตือนสติยักษ์กุ่มภณท์และยักษ์กุ่มภณท์ก็ได้สติ คือสงบนิ่งฟัง คำเตือนสติด้วยดีตั้งแต่ต้นจนจบ หลังจากจากนั้นพระอินทร์จึงได้สั่งสอนทั้งสองฝ่ายพร้อมๆ กันว่า

อันหนึ่ง อย่ามีใจโกรธกล้าบ้าบิ่นโกลหกหลอกลวง ค่อยอดทนข่มเอาไว้ ใจร้ายอย่าได้มี ให้ ค่อยปล่อยวางจิตใจ ตั้งมั่นในศีลธรรมทุกเมื่อทุกยาม อย่ากระทำการกรรมชั่วร้าย จักตกนรกหมก หม้อทองแดง อย่าฟังคำสับส่อ อย่ายุยงให้พระสงฆ์เจ้าแตกสามัคคีต่อกัน

หากว่าเราคบหากับนักปราชญ์ผู้มีบุญ ก็เหมือนดั่งเอาใบตองกล้วยห่อผูกมัดกับท่อนไม้ จันท์และไม้คู้ หากว่าคบหากับพวกคนพาลชั่วช้า ก็เป็นเหมือนเอาใบตองกล้วยห่อรัดปลาที่ เน่าอยู่ในหม้อ และหากว่าประสบพบเห็นนักปราชญ์ผู้มีบุญ นับวันมีแต่สองไสแจ้งสว่างหา หนทางมัวหมองเศร้านั้นไม่มี หากว่าคบหากับพวกคนพาลใบ้บ้าตาบอด นับวันมีแต่นักมิดมิด หาทางแจ้งสว่างนั้นมีไม่ เป็นดั่งดวงจันทร์เคลื่อนคล้อยลอยล่องลงต่ำ พอถึงหนึ่งค้ำก็ดับหาย นับวันมีแต่เศร้าย่ำดำหมองลอยเรื่อยเอื่อยอ้อย เปรียบดั่งเช่นพืชผลไม้ให้อาหาร หากเราเอา ปลูกไว้ในหิน ก็มีแต่กิ่งใบจักเหี่ยวเฉาแห้งและไหม้เกรียม ไม่มีทางเจริญเติบโตต่อไปได้^{๔๔}

อันหนึ่ง อย่าได้โมโหก้าว โททาก้าวโหด ให้ค่อยอดอมไว้ ปะไทหัน ชูวัน แท้เนอ	อย่าได้ทำบาบฮ้าย ลงไหม้ แผ่นแดง เจ้าเฮย อย่าได้สับส่อให้ สั้งคะเจ้า แตกกัน แท้เนอ
คินว่าสมคบผู้ คนบุน นักปาด เป็นดั่ง จันแลคู้ ตองแต่ห่อฮึง เจ้าเฮย คินว่าสมคบด้วย พาโลคนถ่อย เป็นดั่งปาเน่าหม้อ ตองก้วยห่อฮึง อันหนึ่ง ปาดาดั่ง คนบุนนักปาด วันนั้น	ดูตะกานใส ดั่งปุนปานแก้ว สมคบตั้งพาโล พาโลใบ้บาบ สันนั้น นับมือหลับอยู่บั้งๆ ปมีฮู้ที่ทาง ท่านเฮย พวกนี้ เป็นดั่งเดือนต่ำค้อย แสมค่านั่งไปดับ นับมือวอยๆ ไป ต่ำแสงสุนเส้า

^{๔๔} อ้างแล้ว, สิบไซ เล่ม ๒, หน้า ๔๙๘-๔๙๙.

ยังคอยใส่สองแฉ่ง คณิงฮู้ฮ้อมทาง ท่านเฮย พวกนี้ เป็นตั่งพะจัน ก้อขึ้นค่านิ่งเมื่อเพ็ง	พวกนี้ พิดชะโพดไม้ ปองบุกกางหิน ฮากบ่มกบมาย กิ่งก้านไลซิแห้งเหี่ยวเสีย ท่านเฮย ^{๕๕}
---	---

หากพิจารณาคำสั่งสอนของพระอินทร์จะพบว่ามึลักษณะตรงกับการแสดง ‘ปฏิสันถาร’ หมายถึงการต้อนรับ การรับรอง หรือการทักทายปราศรัย^{๕๖} ซึ่งเป็นข้อที่สองแห่งหลักการว่าด้วยปฏิสันถารในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงหลักปฏิสันถาร ๒ ประการ คือ อามิสปฏิสันถาร คือการต้อนรับด้วยอามิส และธัมมปฏิสันถาร คือการต้อนรับด้วยธรรม^{๕๗} จากคำทักทายปราศรัยของพระอินทร์ดังกล่าวนอกจากเป็นการแสดงการต้อนรับแล้ว ยังถือว่าเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม (จริยธรรมที่พึงประสงค์) ไปในการกระทำนั้นด้วย และจากการประพฤติปฏิบัติของพระอินทร์ที่มีต่อยักษ์กุมภันท์ในเชิงจริยธรรมอันดีงามดังกล่าว โดยเฉพาะหลังจากยักษ์กุมภันท์สงบนิ่งแล้วพระอินทร์ได้พูดจาประโลมด้วยถ้อยคำอันไพเราะต่ออีกว่า พวกเจ้าขุนมารมีความคิดต้องการอยากได้ (นางสุเมณฑามาเป็นเมีย) ก็ให้ไปสู้ขอเอาเจ้านางโดยชอบ อย่าได้ผิดฮีตผิดคองอันเก่าแก่มาครั้งแต่โบราณเลย^{๕๘} ด้วยคำพูดเพียงเท่านั้นจึงเป็นเหตุให้ยักษ์กุมภันท์ยกมือขึ้นประนมไหว้คลายความโกรธ และได้ขอบคุณในคำสั่งสอนของพระอินทร์ เสร็จแล้วยักษ์กุมภันท์ก็กลับคืนสู่ห้องปราสาทอันเป็นถิ่นสถานเดิมของตน

อาจจะมึประเด็นคำถามเกิดขึ้นว่า การที่พระอินทร์ให้คำสั่งสอนแก่ยักษ์กุมภันท์จัดเป็นจริยธรรมในเชิงการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม หรือเป็นจริยธรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างไร สำหรับประเด็นคำถามนี้ถือว่าเป็นคำถามที่ควรทำความเข้าใจมากขึ้น เหตุผลเพราะ ‘ธรรมปฏิสันถาร’ ไม่ค่อยได้ถูกนำมาอธิบายในทางวิชาการมากนัก คงเป็นเพราะการต้อนรับด้วยธรรมเป็นสิ่งที่สัมผัสแต่ต้องไม่ได้ ซึ่งผิดกับการต้อนรับด้วยอามิสที่สามารถสัมผัสแต่ต้องได้ ซึ่งเรื่องนี้สามารถอธิบายผ่านคำว่า ‘ทานคือการให้’ ในพุทธศาสนาได้อย่างสมเหตุสมผล เพราะเรื่องทานหรือการให้ทานได้ถูกนำมาอธิบายมากในบริบทสังคมไทย โดยได้กล่าวถึงทานว่าหมายถึงการให้ การเสียสละ การบริจาค ใน ๒ ลักษณะ คือ อามิสทาน หมายถึงการให้วัตถุสิ่งของ (เครื่องใช้สอยต่างๆ มีอาหาร ดอกไม้ รูป เทียน เป็นต้นเป็นทาน) และธรรมทาน หมายถึงการให้ธรรม การให้ความรู้และคำแนะนำสั่งสอน^{๕๙} นอกจากนี้ยังมีการกระทำตัวอย่างหนึ่งคือในคราวมีการเชิญชวนพุทธศาสนิกชนทำบุญซื้อหนังสือถวายวัด หรือถวายพระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาธรรมวินัยและบาลีตามวัดต่างๆ ผู้ประกาศเชิญชวนนิยมอ้างพุทธพจน์ว่า

^{๕๕} อ่างแล้ว, สิบไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๕๖-๓๕๗.

^{๕๖} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๙.

^{๕๗} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๑๕๒/๑๒๓.

^{๕๘} อ่างแล้ว, สิบไซ เล่ม ๑, หน้า ๔๙๙.

^{๕๙} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

สพพทานิ ธมมทานิ ชินาติ แปลว่า การให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง^{๕๐} และในโอกาสจัดพิมพ์หนังสือก็นิยมนำพุทธพจน์นี้ไปพิมพ์ไว้บนหน้าปก เพื่อยืนยันว่าการทำบุญอย่างนี้มีความถูกต้องและเป็นไปตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการ

ที่กล่าวมาเป็นความพยายามแสวงหาหลักฐานยืนยันว่า การให้ความรู้และคำแนะนำสั่งสอนต่างๆ นั้นเป็นทานที่เรียกว่า ธรรมทาน และธรรมทานนี้ชนะทานทั้งหลายทั้งปวงที่นิยมให้กันอยู่ในสังคมไทย ถึงอย่างไรก็ตามคำอธิบายนี้ยังไม่เห็นการกระทำเชิงจริยธรรมที่เป็นการประพฤติปฏิบัติต่อกัน แต่ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอพุทธพจน์ที่จะช่วยไขความกระจ่างในประเด็นที่กล่าวมาได้มากขึ้น ซึ่งปรากฏใน ‘ทานสูตร’ ว่าด้วยการให้ทาน แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่าง คือ อามิสทาน (การให้สิ่งของ) และธรรมทาน (การให้ธรรม) บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ การจำแนก ๒ อย่าง คือ การจำแนกด้วยอามิส และการจำแนกด้วยธรรม บรรดาการจำแนก ๒ อย่างนี้ การจำแนกด้วยธรรมเป็นเลิศ การอนุเคราะห์ ๒ อย่าง คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐ เป็นนาบุญอันเลิศของโลก เมื่อทราบชดทานและการจำแนกที่พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญว่า ยอดเยี่ยมอย่างยิ่ง ใครเล่าจะไม่ถวายทานในกาลอันสมควร ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยมนั้นย่อมสำเร็จแก่คน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายแสดงธรรมและฝ่ายฟังธรรม ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสอนของพระสุคต และผู้ไม่ประมาทในคำสอนของพระสุคต แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล^{๕๑}

คำสำคัญที่ปรากฏในพุทธพจน์นี้ได้แก่ข้อความว่า ‘ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยมนั้นย่อมสำเร็จแก่คน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายแสดงธรรมและฝ่ายฟังธรรม’ ซึ่งข้อความนี้ได้แสดงให้เห็นการกระทำของคน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายแสดงกับฝ่ายฟัง หรือฝ่ายให้กับฝ่ายรับ เมื่อทั้งสองฝ่ายได้มีการกระทำหรือที่เรียกกันในทางพุทธจริยศาสตร์ว่า การประพฤติปฏิบัติต่อกันแล้ว มีผลเกิดขึ้นจากการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติต่อกันนั้นว่า ประโยชน์ ซึ่งคำว่า ประโยชน์ เมื่อกล่าวตามรูปศัพท์แล้วมาจากคำว่า บิโยชน แปลตามตัวอักษรว่า การรับใช้ การส่งไป สิ่งอันเป็นเหตุพึงทำให้สำเร็จ หรือผลอันสำเร็จมา

^{๕๐} ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๔/๖๓. (ธมมปทคทาย จตุวิสติโม ตณฺหาวคโค)

^{๕๑} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๘/๔๗๓.

จากเหตุ (วิเคราะห์ว่า ยี่ ผล เหตุณา โยเซตพพิ ปวตตพพิ ตสฺมา ตํ ผลํ ปโยชนํ = สิ่งอันบุคคลพึงประกอบ เพราะเป็นสิ่งที่ให้คุณ) และคำนี้ในภาษาไทยได้มีการนำมาใช้ในความหมายว่า สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่งหมายไว้ หรือผลที่ได้ตามต้องการ สิ่งที่เป็นผลดี หรือสิ่งที่เป็นคุณ^{๕๒} เหตุผลเพราะหลังจากทั้งฝ่ายได้กระทำหรือได้ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยดีแล้ว คือ ฝ่ายแสดงธรรมก็ได้แสดงด้วยความปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง อธิบายสิ่งที่ยากให้ง่าย ดุจหมายของที่คว่ำหรือจุดเทียนในที่มืด ส่วนฝ่ายฟังก็ตั้งใจฟังด้วยความเคารพทั้งต่อธรรมและผู้แสดงธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การที่ทั้งสองฝ่ายได้กระทำต่อกันด้วยดีนั้นเมื่อว่าตามหลักการทางพุทธจริยศาสตร์ท่านถือว่าเป็นการประพฤติปฏิบัติต่อกันเป็นอย่างดี ย่อมทำให้เกิด ‘ผล’ ได้แก่ การใช้ได้ดีสมกับที่มุ่งหมายไว้ สิ่งที่ได้ตามต้องการ สิ่งที่เป็นผลดี สิ่งที่เป็นคุณ ผลทั้งหมดทั้งปวงนี้ท่านเรียกว่า ความดี^{๕๓} ซึ่งเป็น ‘ความดี’ (Goodness) ที่เกิดขึ้นระหว่างการกระทำดีหรือการประพฤติปฏิบัติต่อกัน โดยเนื้อเรื่องในวรรณกรรมสินไซได้สะท้อนผ่านตัวละครสำคัญ คือ พระอินทร์ผู้มีจิตเมตตา (มีความรัก) ต่อยักษ์กุมภภณฑ์ ด้วยได้กล่าวสั่งสอนเตือนให้ยักษ์กุมภภณฑ์มีความระลึกได้ (สติ) และมีความรู้ตัวทั่วพร้อม (สัมปชัญญะ) จนสงบนิ่งและได้เข้าใจสิ่งต่างๆ อันเป็นบริบทรอบข้าง เช่น จาริต ประเพณี วัฒนธรรม หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม เป็นต้นด้วยดี ในที่สุดยักษ์กุมภภณฑ์จึงได้ไปสู่นางสุมนทามาเป็นเมียตามहितคองโบราณ เรื่องราวทั้งหลายจึงจบลงเพราะ ‘ความดี’ ที่ทั้งสองฝ่ายกระทำหรือประพฤติปฏิบัติต่อกันนั่นเอง

๔.๒.๒ การประพฤติปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับครอบครัว

ประเด็นเกี่ยวกับครอบครัวในวรรณกรรมสินไซจะมีลักษณะครอบครัวที่ถือ ‘พ่อเป็นใหญ่’ ซึ่งการถืออย่างนี้มีมากที่สุด ในสังคม เช่น ตอนที่พระยาสุทราซบไข่มงจันทากับนางสุนออกนอกเมือง เพราะคลอดลูกเป็นสัตว์มีลักษณะแปลกประหลาด (เห็นๆ พร้อม เสียงถ่าว แถมวอน เห็นโสมสี หลากคาม ควนง้อ)^{๕๔} และเพราะโหรทำนายว่าโอรสทั้งสามเป็นคนกาลีสืบบ้านกาลีเมือง ไม่ควรเลี้ยง (ผิดแพกฮ้าย เฮาเลี้ยง บ่ควร)^{๕๕} ไว้ในวัง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่าพ่มีอำนาจมากกว่าแม่ ถึงอย่างไรก็ตามแม่พ่จะมีอำนาจเหนือกว่าแม่ แต่ที่มีอำนาจกว่าคนทั้งสองนั้นคือบุตรธิดาของพ่แม่ต่างหาก เพราะหากพ่แม่ไม่มีบุตรธิดาความเป็นครอบครัวก็หาไม่มีความหมายไม่ การมีพ่แม่และบุตรธิดาจึงแสดงถึง ‘ความเป็นสถาบันของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมายรวมถึงลูกด้วย’^{๕๖} ซึ่งก่อนจะวิเคราะห์การประพฤติปฏิบัติต่อกันในระดับครอบครัวในวรรณกรรมสินไซ ในเบื้องต้นผู้วิจัยประสงค์จักนำเสนอแนวคิดเรื่อง ทิศ (Direction) ในพุทธศาสนาให้ทราบพอประมาณ

^{๕๒} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคร-ไทย, หน้า ๔๕๒.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๒.

^{๕๔} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๖.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๕๖} อ่างแล้ว, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, หน้า ๒๒๐.

เพราะเรื่องทศสือให้เห็นภาพของการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในทุกระดับ ตั้งแต่เบื้องล่างสุดจนถึงเบื้องบนสุด ด้วยเหตุดังนั้น แนวคิดเรื่องทศจึงมีความสัมพันธ์และสำคัญต่อประเด็นที่กำลังศึกษาอยู่ในขณะนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นหลักสำหรับการตีความ (Interpretation) การวิเคราะห์ (Analysis) และการอธิบายขยายความ (Explanation) ได้อย่างสมเหตุผล (Valid) เป็นลำดับไป

๑. ความหมายของทศในพุทธศาสนา

คำว่า ทศ เป็นคำธรรมดาสามัญเพราะเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าหมายถึงด้าน ข้าง ทาง เบื้อง ซึ่งหมายเอาเหนือ ใต้ ตะวันออก ตะวันตก เป็นต้น แต่เมื่อนำมาใช้เพื่อบอกถึงสถานะของบุคคล คนใดคนหนึ่งว่าเป็นบุคคลผู้อยู่ในทศเบื้องหน้า ทศเบื้องหลัง ฯลฯ ซึ่งหมายเอาบุคคลผู้กระทำหน้าที่อะไรบางอย่างที่จะต้องให้ตั้งงามและสมบูรณ์ครบถ้วนในหน้าที่นั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการกระทำดังกล่าวได้สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ จนก่อเกิดเป็นสงบ สุข และสันติในสังคมได้เป็นอย่างดี หากเราศึกษาเพียงเท่านี้อาจจะรู้สึกประหลาดใจ แต่หากกลับไปสู่การทำสมาธิแบบพื้นฐานเดิม (Back to basic) และกลับไปสู่ความรู้เดิม (Back to school) แล้วจะไม่รู้สึกประหลาดใจอะไร เพราะความหมายแท้แบบดั้งเดิม (ในพระไตรปิฎก) คำว่า ทศ หมายถึงการปิดช่องว่างระหว่างตนกับบุคคลผู้เกี่ยวข้อง โดยท่านอธิบายข้อความเต็มทีปรากฏในสังคาลกสูตรว่า

สังคาลกคหบดีบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คหบดีบุตร อริยสาวกละกรรมกิเลส (กรรมเครื่องเศร้าหมอง) ๔ ประการได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยเหตุ ๔ ประการ และไม่ข้องแวะอบายมุข (ทางเสื่อม) ๖ ประการ แห่งภคะทั้งหลาย อริยสาวกนั้น เป็นผู้ปราศจากบาปกรรม ๑๔ ประการนี้แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้ปิดป้องทศ ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๕๗}

คำสำคัญที่ปรากฏในพุทธพจน์ข้างต้นได้แก่คำว่า เป็นผู้ปิดป้องทศ ๖ หรืออาจกล่าวให้สั้นเข้าไปอีกว่า ปิดป้องทศ ซึ่งท่านพระภิกษุจายสได้ให้อธิบายไว้ว่า ปิดป้องทศ ในที่นี้หมายถึง ปกปิดช่องว่างระหว่างตนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกว่าทศ ๖^{๕๘} เมื่อกลับไปพิจารณาพุทธพจน์ที่กล่าวมาจะพบว่า บรรทัดที่ ๒ กล่าวถึง ‘อริยสาวก’ ละกรรมกิเลส คือ กรรมเครื่องเศร้าหมอง ๔ ไม่ทำบาปกรรม ๔ และไม่ข้องแวะอบายมุข ๖ รวมจำนวน ๑๔ ประการ จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ปิดป้องทศ ๖ หลังจากปิดป้องได้แล้ว ในบรรทัดสุดท้ายแห่งพุทธพจน์สื่อความเข้าใจได้ว่าในท้ายที่สุดอริยสาวกก็จัก

^{๕๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๔/๒๐๐.

^{๕๘} ที.ปา.ภิกษา ๒๔๔/๑๕๙. อ้างใน พระไตรปิฎกภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๓๕๓๙, หน้า ๒๐๐.

ยินดีในโลกนี้และโลกหน้า และสุดท้ายปลายทางแห่งชีวิตคือหลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ซึ่งเป็นบทสำเร็จตามคติทางพุทธศาสนาดังที่ทราบกันโดยทั่วไป

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมอีกได้แก่คำว่า ผู้ปิดป้องทิศ ๖ โดยตั้งคำถามต่อไปได้ว่าคำว่า ทิศ ๖ หมายถึงอะไรหรือหมายถึงใคร เป็นด้านข้าง ๖ ด้านหรือเป็นบุคคล ๖ จำพวกหรือบุคคล ๖ ประเภท เมื่อกลับไปศึกษาความหมายจากเอกสารวิชาการทางพุทธศาสนา (หนังสือหรือตำรา) จะพบว่าคำว่า ทิศ ๖ หมายถึงบุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคมดุจทิศที่อยู่รอบตัว ซึ่งประกอบด้วย ปุรัตถิมทิศ หมายถึง (๑) ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน (๒) ทักษิณทิศ หมายถึงทิศเบื้องขวา คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคคลควรแก่การบูชาคุณ (๓) ปัจฉิมทิศ หมายถึงทิศเบื้องหลัง คือ ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง (๔) อุตตรทิศ หมายถึงทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จ (๕) เภฏฐิมทิศ หมายถึงทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้ และ (๖) อุปริมทิศ หมายถึงทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรมและเป็นผู้นำทางจิตใจ^{๕๙}

เพราะฉะนั้น การกล่าวถึงประเภทของบุคคลพร้อมความหมายที่ถูกต้องข้างต้น ทำให้เกิดความกระจ่างขึ้นว่า การที่ได้ชื่อว่า ‘เป็นอริยบุคคล’ ได้นั้นเพราะท่านละกรรม ๑๔ ประการได้ เบ็ดเสร็จ หรือเป็นผู้ปราศจากบาปกรรม ๑๔ ประการ จึงถือว่าเป็นผู้ปิดป้องทิศ ๖ ซึ่งหมายถึงบุคคล ๖ ประเภทในพุทธศาสนาตามที่กล่าวแล้ว และการที่เป็นผู้ปิดป้องทิศ ๖ ได้ก็เพราะการลงมือปฏิบัติของอริยบุคคลเป็นสำคัญ โดยพิจารณาไปที่ข้อความว่า ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง หากนำหลักการนี้ไปเทียบเคียงกับบุคคล ๖ ประเภทที่มีนัยเดียวกัน นั่นคือเราสามารถศึกษาจากคำอธิบายหลังคำว่า เพราะ ซึ่งเป็นการให้เหตุผลที่สื่อให้เห็น การกระทำ (Action) พฤติกรรมหรือการแสดงออก (Behavior) นิสัยอุปนิสัย (Habit) ของบุคคลแต่ละประเภท เพราะการปฏิบัติอย่างนั้นๆ เป็นปกติประจำวันจนกลายเป็นวิถีชีวิต (Folk way) ไปเรียบร้อยแล้ว เช่น การที่มารดาบิดาได้ชื่อว่า เป็นทิศเบื้องหน้า เนื่องเพราะท่านมีอุปการะคือท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพ่อแม่ ๕ ประการ คือ ห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หาคุ้มครองที่เหมาะสมให้ และมอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร เป็นต้น บุคคลประเภทต่างๆ ล้วนมีการปฏิบัติอันดีงามตามแต่ละประเภทบุคคลเช่นเดียวกัน ดังนั้น มารดาบิดาจึงได้ชื่อว่า ผู้ปิดป้องทิศ ๖ คือท่านได้ปกปิดช่องว่างระหว่างตนกับบุคคลที่เกี่ยวข้องคือบุตรธิดาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งการปฏิบัติอย่างนี้ของมารดาบิดาเป็นการปฏิบัติที่ตรงกับความหมายของทิศตามแนวคิดในพุทธศาสนาทุกประการ

^{๕๙} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๒๔-๒๒๕.

๒. วิเคราะห์การประพฤติปฏิบัติต่อบุคคลระดับครอบครัวในวรรณกรรมสินไซ

คำสำคัญที่ปรากฏในหัวข้อข้างบนมีอยู่ ๒ คำ คือคำว่า การประพฤติปฏิบัติและครอบครัว ทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์และสำคัญต่อกันมาก โดยมีคำว่า ครอบครัว เป็นตัวหลักหรือเป็นตัวตั้ง ส่วนการประพฤติปฏิบัติเป็นจุดเส้นด้ายที่ร้อยเรียง ‘พ่อ แม่ ลูก’ ให้กลายเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ ฉะนั้น แนวคิดทางพุทธศาสนาจึงสั่งสอนแนวทางหรือวิธีปกปิดช่องว่างระหว่างบุคคลกับบุคคล ด้วยสั่งสอนให้มีการประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างไรจึงจะปกปิดไม่ให้เกิดช่องว่างในระหว่าง ‘การมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต’ รวมกันได้ เช่น หลักคำสอนทางพุทธศาสนาได้สอนวิธีปกปิดช่องว่างระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาไว้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ โดยท่านยกบุตรธิดาขึ้นก่อนว่า บุตรธิดาพึงบำรุงบิดามารดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ไว้ ๕ ประการ คือ (๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ (๒) ช่วยทำการทำงานของท่าน (๓) ดำรงวงศ์สกุล (๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท (๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน ส่วนมารดาบิดาย่อมอนุเคราะห์บุตรธิดาด้วยหน้าที่ ๕ ประการเช่นกัน คือ (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ศึกษา ศิลปวิทยา (๔) หาคู่ครองที่สมควรให้ (๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร^{๖๐}

พุทธพจน์อันเป็นวิธีปกปิดช่องว่างระหว่างบุคคลกับบุคคลข้างบนนี้ ช่วยสื่อให้เห็นเป็นเชิงรูปธรรมคือการกระทำที่เรียกว่า การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาได้อย่างกระจ่างชัด เพราะเมื่อกระทำต่อกันครบถ้วนอย่างนั้นแล้ว ในที่สุดผลอันเป็นความสุข สงบ และสันติจักเกิดขึ้นในครอบครัวนั้นๆ คราวนี้ขอกลับไปพิจารณาการประพฤติปฏิบัติต่อกันในวรรณกรรมสินไซ ส่วนที่ยกพุทธพจน์มากล่าวก็เพื่อใช้เป็นหลักการใหญ่สำหรับรองรับหลักการย่อยต่อไป ในวรรณกรรมสินไซ ถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นการประพฤติปฏิบัติต่อกันตลอดทั้งเรื่อง โดยขอกล่าวถึงเป็นรายบุคคลไปตามลำดับ ดังนี้

๒.๑ การประพฤติปฏิบัติของพระยาสุทราษต่อโอรสทั้งสาม

ครอบครัวของพระยาสุทราษประกอบด้วยพระยาสุทราษ นางจันทรา และนางลุน นางจันทรมีโอรส ๑ องค์ คือ ท้าวสีโห ส่วนนางลุนมีโอรส ๒ องค์ คือ ท้าวสังข์ทองและท้าวสินไซ แต่เนื่องจาก (๑) พระยาสุทราษถูกแม่เสน่หยาแฝดใส่คุณไสย เป็นเหตุให้เกิดความเกลียดชังแค้นชิงชังในนางจันทราและนางลุน (๒) แม่เสน่หยาแฝดติดสินบนหมอโหรให้กลับทำนายจากดีเป็นร้าย ในท้ายที่สุดแห่งความชั่วร้ายเป็นผลให้พระยาสุทราษได้เนรเทศมเหสีและโอรสทั้งหมดออกจากเมืองไปอยู่ป่า ซึ่งได้รับความทุกข์ยากแสนลำบากแต่สามารถใช้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัยในป่า และในที่สุดเช่นกันคือทุกชีวิตอันเป็นส่วนประกอบสำคัญแห่งครอบครัวของพระยาสุทราษ ต่างได้หวนกลับคืนสู่นครเบ็ญจาลด้วยกันทั้งหมด คือ ได้กลับมาเป็นครอบครัวที่อบอุ่นเหมือนเดิม โดยที่ภาษาชาวบ้านเขาเรียกว่า

^{๖๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

พ่อ แม่ ลูก ได้กลับมาพร้อมกันอย่างพร้อมหน้าอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสิ่งเลวร้ายได้ผ่านได้ผ่านเข้ามาให้ทุกชีวิตได้สัมผัสแล้วก็จางจนถึงมลายหายไปหมดสิ้น พระยาฤๅษีทรงพิจารณาเห็นโอรสทั้งสามได้กลับคืนสู่นครเป็งจาล และโอรสทั้งสามต่างเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่กันหมดแล้ว จึงเห็นสมควรมีชื่อเป็นทางการเสียที พระองค์จึงรับสั่งให้มีการประกอบพิธีมอบความเป็นใหญ่ให้โอรสทั้งสาม ด้วยการประกอบพิธีที่เรียกว่า การอภิเษกเจ้าชายน้อย ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพของพระยาฤๅษีที่ได้ประพฤติปฏิบัติต่อโอรสทั้งสามด้วยความปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง โดยพิจารณาข้อความต่อไปนี้

ควรจักอภิเษกเจ้าชายน้อย ทำในสิ่งอันเป็นศิริมงคลแห่งรินโสรจสงฆ์ แล้วนำเสด็จขึ้นสู่มหาปราสาทอันงดงาม จึงได้รับสั่งให้เตรียมเครื่องปูลาดคาศดประดับด้วยผ้าแพรลาย กางร่มทองคำกันบังข้างบนและข้างล่าง จัดแต่งใบตองทองคำเรียงรองประดับไว้เป็นทิวแถว มีฝาผนังเห็นเป็นเกล็ดแก้วมณีบังกันคอยระวัง ภายใต้อันหลังก็เสวตฉัตรเรียงรองเสียดยอดสูงโผล่พ้น แล้วตีกลองฤกษ์มหาชัย^{๖๑}

วันนี้ ความที่อัปภิสกน้อย นำสู่สอละยาน แท้แล้ว เกณฑ์ให้ทำมุงคุณ แต่งสิ้นทะเล้า้ง พุมิเจ้า พะยาเมือง ขานขอบ จัดเพื่อนตั้ง กองแก้ว กายสิ้น ฟ่างๆ ตั้ง แพรลวด ลายเงิน	เอื้องมะนิชายบน ยังข้าง ทุกทันทวย ใบคำเอื้องฮุ้ง ก้าวเพื่อนพ้อม เต็นค้อง คาคยาม พะนังยั้งกั้ง กองมะนิละวังแหวด เสดตะสัดฮ่มฮ้าน เอื้องพัน พุงพะโยม ^{๖๒}
--	---

ข้อความสำคัญๆ ข้างบนที่สื่อให้เห็นภาพพระยาฤๅษีได้ให้ความอนุเคราะห์แก่โอรสทั้งสาม คือ (๑) เตรียมเครื่องปูลาดคาศดประดับด้วยผ้าแพรลาย (๒) กางร่มทองคำกันบังข้างบนและข้างล่าง (๓) จัดแต่งใบตองทองคำเรียงรองประดับไว้เป็นทิวแถว (๔) มีเสวตฉัตรเรียงรองสวยงาม (๕) ตีกลองฤกษ์มหาชัยแสดงความยินดี และอื่นๆ อีกมาก ซึ่งการอนุเคราะห์อย่างนี้ถือว่าพระองค์มีความรักต่อโอรสทั้งสามเป็นอย่างยิ่ง หลังจากพระองค์ได้เตรียมการต่างๆ เสร็จสมบูรณ์แล้ว พระองค์จึงมอบความเป็นใหญ่ให้ด้วย (๑) ตั้งชื่อให้ตามที่พระอินทร์เคยแต่งตั้งไว้ก่อนแล้ว (๒) มอบเมืองให้เป็นผู้ปกครอง ดังข้อความว่า

ควรที่จักหาชื่อตามเจ้าพระอินทร์ได้แต่งตั้งมาให้ อันท้าวชายน้อยนั้นชื่อว่า ‘สังข์สินชัยมหาจักร’ ให้ผู้คนเล่าลือในโลก อันว่าน้องของท่านผู้ติดตามตั้งเงาติดตามตัวนั้นชื่อว่า ‘สังขารจักร’ เป็นผู้ปกครองดูแลทางน้ำ อันว่าเจ้าผู้เป็นที่สิทธราชกุมารนั้นชื่อว่า ‘สีหจักร’ เป็นผู้ปกครองดูแลหมู่ไพร่พลบริวาร

^{๖๑} อ่างแล้ว, สิ้นใจ เล่ม ๑, หน้า ๔๔๐.

^{๖๒} อ่างแล้ว, สิ้นใจ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๐๙.

ขอเจ้าองค์กษัตริย์จึงเป็นจอมโลก ที่ร้อยแปดพันเมืองต่างมานอบน้อมเจ้าแต่เพียงผู้เดียว ด้วยบุญญาบารมีที่ข้ามฟ้าข้ามแผ่นดินกว้างไกล ทุกฤดูเดือนปีมีแต่รวบรวมนเอาทรัพย์สินเงินทองข้าวของพระคลังหลวง^{๖๓}

ควนที่ หานามน้อย อินตาตั้งแตง มานี้ ชื่อว่าพะยาสินไซ มะหาจัก โลกสือ บุนก้าง อันว่าน้องท่านแท้ เทียมคาคคืออง	ชื่อว่าสังขาละจัก จำนำ ชวน้ำ อันว่า พี่ท่านท้าว สีหะลาดชะกุ่มมาน ก้อดี ชื่อว่า สีหาจักลาซา จำนำ แแนวเชื้อ
องกะสัดเจ้า เป็นจอมใจโลก แปดพันที่ป่น้อม เป็นเจ้าแห่งเดียว	บุนมากก้า กวมโลกยาวไกล ละคูปีโฮม ใส่สาาง สิ้นซ้อย ^{๖๔}

หากนำการประพฤติปฏิบัติของพระยาสุทราชนี่ไปเทียบเคียงกับการอนุเคราะห์^๕ ประการในทศ ๖ จะเห็นว่าตรงกับข้อที่ ๕ ในปรัตถิมทศที่ว่าด้วยมารดาบิดาให้การอนุเคราะห์แก่บุตรธิดาตามหน้าที่ด้วย ‘การมอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร’^{๖๕} การกระทำด้วยการอนุเคราะห์ของพระยาสุทราชนี่ถือว่าเป็นไปตามหลักการทางพุทธศาสนาทุกประการ สิ่งที่พระยาสุทราชนี่กระทำคือการมอบ ‘ทรัพย์สมบัติ’ อาจมีคำถามว่า ทรัพย์สมบัติคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร จึงมาเป็นหนึ่ง ‘หน้าที่’ (Duty) ใน ๔ หน้าที่ เมื่อว่าตามหลักการทั่วไปกล่าวถึงทรัพย์สมบัติไว้ว่า ทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นส่วนขยายของคำว่า สมบัติ เช่น แก้ว แหวน เงิน ทอง บ้านเรือน ที่ดิน ฯลฯ ล้วนเรียกว่า สมบัติ หรือแม้แต่ความรู้ วิชา หรือการมีรูปหล่อสวยงามก็เรียกว่า ทรัพย์เหมือนกัน ซึ่งเรียกว่า มีรูปเป็นทรัพย์ เพราะสามารถอาศัยรูปหล่อสวยงามนี้ไปแสวงหาทรัพย์ที่เรียกว่าเงินได้ ดังนั้น คำว่า สมบัติ จึงเป็นคำกลางที่หมายรวมเอาทรัพย์ทั้งหลายทั้งปวงที่คนส่วนใหญ่นิยมชมชอบกัน อันที่จริง คำว่า สมบัติ เป็นคำในภาษาไทยซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า สมปตติ (สัมปตติ) หมายถึง คุณชาติอันเขาพึงถึงพร้อม คุณชาติอันเขาถึงพร้อม การถึงพร้อม ความถึงพร้อม ความดี ความดีเด่นของสิ่งนั้นๆ คุณภาพ ความมีคุณภาพ จึงได้ชื่อว่าหรือจึงเรียกว่า สมบัติ^{๖๖} หรืออีกนัยหนึ่ง สมบัติ หมายถึงความพร้อมพร้อมความสมบูรณ์แห่งสิ่งอันให้สำเร็จความปรารถนา คือ สิ่งที่ได้ที่ถึงด้วยดี เงินทองของมีค่า สิ่งที่มีอยู่ในสิทธิอำนาจของตน สมบัติในพุทธศาสนามี ๓ อย่าง ได้แก่ มนุษย์สมบัติ สมบัติในชั้นมนุษย์ สวรรคสมบัติ สมบัติในสวรรค์ (เทวสมบัติหรือทิพยสมบัติก็เรียก) และนิพพานสมบัติ สมบัติคือนิพพาน^{๖๗}

^{๖๓} อ่างแล้ว, **สินไซ เล่ม ๒**, หน้า ๔๔๓.

^{๖๔} อ่างแล้ว, **สินไซ** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๓๑๑.

^{๖๕} **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

^{๖๖} อ่างแล้ว, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, หน้า ๗๑๗.

^{๖๗} อ่างแล้ว, **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๕๑-๒๕๒.

เมื่อนำความหมายทั้งโดยพยัญชนะและโดยอรรถของคำว่า สมบัติ ไปพิจารณาผ่านการทำหน้าที (การประพฤติปฏิบัติ) ของมารดาบิดาในทิส ๖ ได้ข้อคิดว่า การอนุเคราะห์บุตรธิดา ๕ ประการนั้นสามารถแบ่งการอนุเคราะห์ออกเป็น ๒ นัยคือ การอนุเคราะห์ที่เป็นนามธรรม ได้แก่ (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา โดยมีเหตุผลว่า ความชั่ว ความดี และศิลปวิทยาล้วนเป็นนามธรรม คือ เป็นภาวะที่ไม่สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส และการอนุเคราะห์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ (๑) หาคุ้มครองที่สมควรให้ (๒) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร โดยมีเหตุผลว่า คุ้มครองไม่เป็นผู้ชายก็ต้องเป็นผู้หญิงและทรัพย์สมบัติเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสมีทางตาเป็นต้น หรือแบ่งตามอีกนัยหนึ่งคือแบ่งตามความหมายของคำว่า ทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์ภายในกับทรัพย์ภายนอก ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับการบริจาคหรือการให้ทรัพย์ภายนอกของพระเวสสันดรในเวสสันดรชาดก กัณฑ์หิมพาน ความว่า

พระเวสสันดรตรัสว่าเราจะให้หทัย ให้จักขุ เงิน ทอง แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ หรือแก้วมณีซึ่งเป็นทรัพย์ภายนอกของเราก็จะเป็นไรไป เมื่อยาจกมาถึง เราเห็นแล้วจะพึงให้แขนขา แขนซ้ายก็ไม่หวั่นไหวเลย ใจของเรายินดีในการให้ ถึงชาวกรุงสี่ที่ทั้งมวลจะขับไล่เราหรือจะเช่นฆ่าเรา หรือตัดเราให้เป็น ๗ ท่อนก็ตามเถิด เราจะไม่งดการให้เลย ชาวกรุงสี่ที่และชาวนิคมประชุมพร้อมกันกล่าวอย่างนี้ว่า พระเวสสันดรผู้มีวัตรอันงามจงเสด็จไป สู่อารัญชรคีรีทางฝั่งแม่น้ำโกนติมารตามทางที่พระราชารู้ถูกขับไล่เสด็จออกไปนั้นเถิด^{๒๘}

คำสำคัญที่แสดงถึงการเป็น ‘ทรัพย์ภายนอก’ ได้แก่ ‘จักขุ เงิน ทอง แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ หรือแก้วมณี’ จึงมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับการอนุเคราะห์ในทางพุทธศาสนาตามนัยที่กล่าวแล้ว ข้อความทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นความพยายามในการอธิบายให้เห็นภาพของทรัพย์ภายนอก ซึ่งเป็นทรัพย์ (สมบัติ) ที่มารดาบิดาให้ความอนุเคราะห์แก่บุตรธิดาในโอกาสอันสมควร บุตร (หรือธิดา) ในเรื่องที่กำลังกล่าวถึงในขณะนี้ ได้แก่ โอรสทั้งสามของพระยาสุทราษที่พระองค์ได้มอบทรัพย์อันสำคัญมากคือการตั้งชื่อ หรือเรียกอย่างเป็นทางการว่า การประกอบพิธีอภิเษกเจ้าชายน้อย ทั้งสามให้มีนามอย่างเป็นทางการ ซึ่งคำว่า อภิเษก หมายถึงแต่งตั้งโดยการทำพิธีรดน้ำ เช่น พิธีขึ้นเสวยราชของพระเจ้าแผ่นดิน^{๒๙} ดังนั้นการที่โอรสทั้งสาม (สีโห สังข์ทอง สินไซ) ได้ชื่อใหม่นี้ถือว่าได้ยศได้ตำแหน่งใหม่ไปในขณะเดียวกันด้วย นั่นหมายความว่าโอรสทั้งสามได้กลายเป็นผู้มีชื่อเสียง มีความโดดเด่น และได้รับการยกย่องเชิดชูจากมหาชนทั้งใกล้และไกลอีกด้วย เหตุที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะคำว่า ยศ ในภาษาไทยมีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า ยส ที่แปลว่า ชื่อเสียง ความยิ่ง ความเด่น

^{๒๘} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๐๓/๔๕๕.

^{๒๙} ปรีชา พินทอง, สารานุกรมอีสาน - ไทย - อังกฤษ, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๒),

ความยกย่อง ความยกย่องนับถือ เกียรติ หรือเรียกว่า ยศ^{๗๐} การที่ยศจัดเป็นทรัพย์สินนั้นเหตุผลเพราะเมื่อมียศ (ตำแหน่ง) คือเป็นคนมีชื่อเสียง มีความโดดเด่น หรือเป็นที่เคารพนับถือยกย่องของมหาชนแล้ว ทรัพย์สินมีแก้วมณี เงิน ทอง เป็นต้นย่อมเกิดตามมาอย่างแน่นอน หากกล่าวเฉพาะในวรรณกรรมสินไซนอกจากพระยาสุทราจะมอบทรัพย์สินสมบัติ คือ การตั้งชื่อให้โอรสทั้งสามใหม่แล้วพระองค์ยังมอบเมืองหรือแบ่งเมืองให้ปกครอง ซึ่งนับเป็นทรัพย์สินสมบัติที่ใหญ่กว่าการได้ชื่อใหม่เสียอีก

ดังนั้น การประพดปฏิบัติหรือการกระทำของพระยาสุทราตามที่กล่าวแล้ว พอเข้าใจได้ว่าพระยาสุทราคงมีเป้าหมายหรือความประสงค์ (๑) ให้โอรสทั้งสามมีความรู้สึกว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว (๒) ให้โอรสทั้งสามได้เสพเสวยทรัพย์สินสมบัติที่ชาวโลกนิยมชื่นชอบ (๓) แสดงพลังอำนาจทางการปกครองด้วยการให้โอรสทั้งสามได้ไปเป็นเจ้าของปกครอง ซึ่งเป็นการแสดงอาณาเขตให้กว้างไกลออกไป และ (๔) ให้สามารถถือเอาเป็นแบบอย่าง (Model) แก่บุคคลอื่นและแก่สังคมอื่นได้ด้วย ที่สำคัญอีกอย่างคือการกระทำของพระยาสุทราสอดคล้องและสัมพันธ์กับหลักการในพุทธศาสนา ได้แก่ การให้ความอนุเคราะห์แก่บุตรธิดาด้วยการมอบทรัพย์สินสมบัติในโอกาสอันสมควร ซึ่งเป็นการกระทำตามหน้าที่ในฐานะเป็นมารดาบิดาอย่างสมบูรณ์ยิ่ง

๒.๒ การประพดปฏิบัติของนางลุนต่อท้าวสินไซและสังข์ทอง

การประพดปฏิบัติต่อครอบครัวสามารถศึกษาได้จากกรณีนางลุน ผู้เป็นลูกสาวนันทเศรษฐีแห่งนครจำปา นางลุนเป็นคนสุดท้อง ต่อมาได้แต่งงานกับพระยาสุทราแห่งนครเป็งจาล ขณะขอลูกจากพระอินทร์ นางได้รักษาศีล พระอินทร์ประทานพรส่งเทพมาเกิดในท้องนางลุน ก่อนตั้งครรภ์นางฝันว่าพระจันทร์ลอยมาเหนือศีรษะ และอีกหนึ่งความฝันว่านางแบกอวูรมีแสง ทำให้คนกลัวเกรงทั่วไป นางมีลูก ๒ คน คือ สินไซกับสังข์ทอง ในฐานะที่เป็นภรรยาของนางลุนเป็นภรรยาที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี คอยดูแลปรนนิบัติสามี ประพดปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม และในฐานะเป็นแม่ของลูกนางได้เลี้ยงดูลูก **อบรมสั่งสอนลูกในสิ่งดีงาม** (นางลุนสอนลูกทั้งน้ำตาด้วยความอาลัยยิ่ง - เมื่อนั้น แม่ป่าให้หิวหอด อาไล) ดังข้อความว่า

ขอลูกแม่จงไปอย่าได้นาน แล้วหวนกลับคู่ห้องเคหา อันว่าป่าไพรดงกว้างนั้นศัตรูและหมู่
มารมีมาก ล้วนเต็มด้วยฝูงช้าง เหล่าพิทยาธรเต่าและเปรตผี พวกนั้นมันมีฤทธิ์เดชแรงร้อน
กว่าไฟบรรลัยกัลป์ เจ้ากษัตริย์อย่ามีความประมาทในชั้นเชิงแห่งเขา อีกทั้งศรศิลป์แก้วและ
พระขรรค์อันเป็นของประเสริฐ

อันหนึ่ง เมื่อบพบเห็นเจ้าอาองค์กษัตริย์ ก็ดี อย่าเพิ่งปลงใจว่างานนั้นสำเร็จลงด้วยแรง
แล้ว ขาดที่ใจผู้หญิงนี้ตลบตะแลงเปล่งปลั่งได้ง่าย จจริงแล้ว รู้ดีว่าเจ้ายักษ์คงไม่ยอมก็เพราะ

^{๗๐} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๕๙๑.

เขานั้นเคยมีสัมพันธ์ต่อกัน แม้ว่าเป็นชาติเชื้อสัตว์เดรัจฉานมีรูปร่างภาษาแตกต่างกัน ก็ดี หากว่าเคยกล่อมกลิ้งคลุกคลีอยู่ร่วมกัน ก็หากมีแต่เทิดทูนกัน ลูกแม่แล้ว^{๗๑}

ไปอย่าเหิง เทียวคีน หาห้อง เจ้าแม่ อันที่ ไพทวาทล้าง สัตตุ มีมาก แสนสำซ้าง ทอนเถ้า เผดผี	ฝูงนี้ ลิตเตดฮ้าย ฮ้อนยั้ง ไฟกัน พุมืออย่า ปะมาตเขาถือถ้าน แม่เนอ สอนสินแก้ว ทังพะซัน ของปะเส็ด เจ้าแม่ เคียนคาคไ้ว ละวังหมั้น อย่าลา แม่เนอ
คั้นว่า กายต่านตัวว เเดินฮอดกุ่มพัน เมื่อใด มันนั้น ลางลือเขา ข่าวเซ็งเซ็งก้า ให้ลูก สามกะสัดเจ้า จงใจเจียมที่ แม่ตี้มถ้อย ถามต่านแต่ปะมาน แม่แล้ว	อันนี้ หลอนจวบเจ้า กะสัดออก องอา ก้อดี อย่าได้ วางใจดอม ตั้งโดยแองฮู้ ชาติที่ ใจยั้งนี้ ตะโหลมแป เป็นง่าย จึงตาย แม่นว่า เตยชะसानเชื้อ วิสัยโสมต่าง ก้อดี ^{๗๒}

ในเบื้องต้นผู้วิจัยพิจารณาเห็นควรศึกษาความเป็นมารดาของนางลุนก่อน เพราะดูเหมือนว่าแม่หรือความเป็นแม่จะได้มีการศึกษาและกล่าวถึงมากกว่าพ่อหรือความเป็นพ่อ แม้แต่ในพุทธศาสนายังเรียกมารดาก่อนบิดาว่า มาตาศิลา ที่แปลว่า มารดาบิดา ในวรรณกรรมสินไซนางลุนได้แสดงถึง ‘ความเป็นแม่’ ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏในตอนที่พระยาสุทราซบไล่นางลุนออกจากนครเบ็ญจาลให้ไปอยู่ป่ากับลูกน้อยเกิดใหม่ แต่มีความแปลกประหลาดไม่เหมือนคนทั้งหลาย โดยนางลุนได้กล่าวคำอันแสดงถึงความรักต่อลูกน้อยอย่างสุดซึ้งว่า

ขอแก่เจ้าจอมสามิผู้ประเสริฐ ผู้เป็นที่พึ่งพาชีวิต อันนี้เป็นเช่นดั่งมือและเท้า ใครนั้นหากจักตัดขาดเสียได้ แม้ชื่อว่ามิรูปร่างไม่งาม เป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็ดี ข้าขอเพียรถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูไว้ตามหลัง แล้วแต่เวรกรรม พระเอย ก็หากสมประสงค์คงเป็นบุญอย่างมากล้น จึงได้ท้าวแจ่มเจ้าผู้มีบุญกว้างมาเกิดด้วย

แม้ว่าเจ้าจอมราชาประสงค์ปล่อยพันให้ทนทุกข์ ก็ดี ตัวข้าติดตามไปอยู่ในป่าดงด้วยกับชายน้อย แม้นจักฆ่าตัดคอฝังกลบดินเสียให้สิ้น ตัวข้าก็ขอยู่เคียงข้างกับลูก แม้นจักเอาแซ่ไว้ในน้ำก็ไม่สามารถปล่อยวางลงได้^{๗๓}

ขอพะที่จั้ง ตนปะเส็ด สามิโก อันนี้เป็นดั่ง ตีนมือเฒ่า ทอนสิน เสียได้ แม่นสิ เป็นโสมฮ้าย ลาชะสี สัดป่า ก้อดี	ข้าขอ เพียรเลี้ยงไว้ ตามหลัง แต่บุน เจ้าเฮย หากได้ ปาณาแล้ว บอละบวน บุนมาก ก้อจั้ง ได้แจ่มเจ้า บุนกว้าง เกิดมา นี้แล้ว
---	--

^{๗๑} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๔๙.

^{๗๒} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๔-๘๕.

^{๗๓} อ่างแล้ว, สินไซ เล่ม ๑, หน้า ๑๑๑.

แม่นซี พูระนาคน้าว ปะสงโผต พอนทุก ก้อดี ข้าขอ ไปตามดิน อยู่ดงดอมน้อย	แม่นจัก ถมถางฆ่า ขอเฮียง ฮองลูก แม่นจัก จำแซไว้ ในน้ำก้ออวาง ได้แล้ว ^{๗๔}
---	---

เมื่อนางลูกกล่าวแล้วนางก็กราบทูลลาพาลูกน้อยออกจากนครเบ็งจาลในทันที ซึ่งการกระทำอย่างนั้นของนางถือว่าเป็นความเด็ดขาดเด็ดเดี่ยวของผู้เป็นแม่อย่างหาที่เปรียบได้ยาก และเมื่อนำการกระทำของนางลูกผู้ยึดเอาลูกเป็นที่ตั้ง โดยไม่เกรงกลัวความทุกข์ยากลำบากที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้าแม้แต่น้อย รับผิดชอบต่อจิตใจในทันที การที่นางลูกกล้าทำและกล้าตัดสินใจอย่างนั้นเพราะนางลูกมี ‘ความดุจดั่ง มีความซาบซึ้ง’ ในลูกอย่างมากจนหาสิ่งเปรียบปานมิได้ ซึ่งตรงกับความหมายในภาษาบาลีว่า มาตุ ที่แปลว่า แม่ โดยวิเคราะห์หว่า ปุตติ มาเนตติ มาตา แปลว่า รักลูก หรือ ปาตีติ มาตา แปลว่า มีความดุจดั่งมีความซาบซึ้งในลูก^{๗๕}

ข้อความที่กล่าวมาเป็นความพยายามเพื่ออธิบายให้เข้าใจความเป็นแม่หรือมารดาตามนัยแห่งคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ผ่านรูปศัพท์ในภาษาบาลี ลำดับต่อไปขอกลับไปขอกลับที่การประพฤติปฏิบัติของนางลูกในฐานะมารดาต่อลูกคือท้าวสินไซ ผู้กำลังจะเดินป่าเพื่อออกติดตามอาสุมณฑกกลับนครเบ็งจาลตามคำสั่งพระบิดาคือพระยาสุทธานราช ในเมื่อนางลูกมีความรักความซาบซึ้งใจในลูกชายมาก นางจึงได้มอบคำสอนแทนความรักความซาบซึ้งในลูกอยู่ ๒ เรื่อง คือ

ก. ไม่ประมาทต่อเหล่าพินัยกรรมและเปรตผี

ความไม่ประมาทถือว่าเป็นคำสอนหลักในพุทธศาสนา ซึ่งพระบรมศาสดาทรงตรัสไว้ตอนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า อถโฆ ภควา ภิกขุ อามนเตสิ หนุททานิ ภิกขเว อามนตยามิ โว วยธมมา สงขารา อปปมาเทน สมปาเทถ น จิร ตถาคตสส ปรีนิพพาน ภวิสสตี^{๗๖} แปลความว่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด นี้เป็นปัจฉิมวาจาของพระตถาคต^{๗๗} อันที่จริงพระพุทธพจน์บทนี้แสดงให้เห็นว่า ทรงย่อพุทธโธวาทที่ทรงประกาศตลอดเวลา ๔๕ ปี ลงในบทว่า ความไม่ประมาทเพียงบทเดียว^{๗๘}

รายละเอียดว่าด้วยความไม่ประมาทในพุทธศาสนาที่กล่าวมานั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อความสื่อความเข้าใจไปถึงคำสอนของนางลูกที่สอนลูกสินไซว่า ในขณะที่เดินป่าอย่าประมาทเลินเล่อเป็นอันขาด ซึ่งการสอนเรื่องไม่ให้ประมาทในชีวิตขณะอยู่กลางป่าถือว่าเป็นหลักคำสอนเรื่องความไม่ประมาทได้

^{๗๔} อ่างแล้ว, สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๗๕} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๕๗๓.

^{๗๖} ตติยภาณวาร (บาลี) ๑๐/๑๐๗/๑๔๑.

^{๗๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๘/๑๖๖.

^{๗๘} ที.ม.อ. ๒๑๘/๒๐๑.

เข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนแล้ว โดยมีนางลุนเป็นตัวแทนแห่งความเชื่อนี้ ส่วนคำสอนของนางลุนเป็นการสอนในลักษณะเตือนสติไม่ให้ประมาทในเหล่าพิทยาธร ซึ่งหมายถึงผู้ทรงวิทยาเรียกว่า พิทยาธร พระยาธร ทิทยาธร ก็ว่า อย่างว่า ยามนั้นพระยาธรเข้ามาชมดวงดอก (สังข์)^{๗๙} แต่พิทยาธรโดยทั่วไปทราบกันในคำว่า วิทยาธร ซึ่งก็มีความหมายเดียวกับพิทยาธรนั่นเอง แต่ที่เข้าใจกันโดยทั่วไปคำว่า วิทยาธร หมายถึงผู้ทรงวิชาความรู้จนสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ มีฤทธิ์มีเดชหรือเป็นผู้สามารถแปลงร่างเป็นสิ่งต่างๆ และให้คุณให้โทษได้ หรืออีกนัยหนึ่งท่านเข้าใจว่าวิทยาธรหมายเอาเทพชนิดหนึ่งที่ปรากฏร่างให้เห็นเชิงประจักษ์ได้^{๘๐}

ส่วนอีกคำสอนหนึ่งที่นางลุนสอนท้าวสินไชยลูกกรัก ได้แก่ เปรตผีหรือผีเผดในภาษาอีสานนั่นเอง วรรณกรรมสินไชยได้กล่าวถึงเปรตผี (ผีเผด) ไว้ในในเฉพาะคำสอนของนางลุนเท่านั้น ในที่อื่นได้กล่าวถึงเรื่องผีเหมือนกันแต่เป็นเรื่องผีเป่าและผีโพง ได้แก่ ตอนที่ท้าวทั้งหกเดินป่าไปพบสีโท สินไชยและสินไช แต่พอเดินป่าแล้วเกิดความรู้สึกว่าไม่อาจสามารถเดินป่าตามสามพี่น้องได้ จึงคิดจะกลับนครเป็งจาล ท้าวทั้งหกได้แจ้งความในใจให้สามพี่น้องทราบ สามพี่น้องจึงกล่าวกับท้าวทั้งหกว่า สูทั้งหลายจงพร้อมกันอยู่ที่นี่ รอจนพวกข้าจักกลับคืนมานั่นเถิด เขาว่าในป่าดงพงไพรนี้มีสิ่งน่ากลัวมากมาย แลเห็นเป็นน่ากลัวเกรง ทั้งผีป่า ผีดง ผีเป่า ผีโพง เจ้าเอ๋ย^{๘๑} ข้อความในตอนนี้เป็นคำแปลจากโคลงวิษขุมาลีว่า (ขอจัดเป็นความเรียง) สูพี่ พ้อมอยู่ที่นี่ ผองเท่าคอบคืน พุ้นเทิน เขาก้อ กัวงดด้วยแสนคณา ในเถื่อน ผีป่าเป่า โพงเชื้อ ชะมอยดง เจ้าเอ๋ย^{๘๒} โดยที่วรรณกรรมสินไชยได้กล่าวถึงเรื่องผีเอาไว้ ๒ ชนิด ได้แก่ (๑) เปรตผีหรือผีเผด หมายถึงเปรตเป็นผีจำพวกหนึ่งเรียกว่า ผีเผด ผีเผดไม่หลอกคน เมื่อต้องการอะไรจากคนจะแสดงตัวให้ปรากฏ เมื่อได้สิ่งของที่ต้องการ สมัยพุทธกาลพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าและพระสาวก พระเจ้าพิมพิสารลี้มฤตีสถวนบุญกุศลไปให้พระญาติ ตอนกลางคืนพระญาติที่ตายไปแล้วมาแสดงตัวให้เห็น รุ่งขึ้นพระเจ้าพิมพิสารได้อุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ ผีเผดได้รับส่วนบุญกุศลแล้วก็ไม่มาปรากฏตัวอีก อยางว่า ดูราชายโทนเถ้ายักโขผีเผด มิงหากกดวาทเว้ามีได้เวทนา ท่านเอ๋ย (สังข์) (๒) ผีเป่า หมายถึงผีกระสือเรียกผีเป่า ผีเป่ามี ๓ ชนิด คือ ผีเป่าคน ผีเป่าผี ผีเป่าวาน ผีเป่าคนคือคนที่ยังมีชีวิตชอบกินของดิบมีกบและเขียดเป็นต้น มักหาของกินในเวลากลางคืน ผีเป่าผีได้แก่คนที่เคยเป็นเป่ามาแล้วเวลาตายไปเกิดเป็นผี เป่าผีนี้ดูร้ายทำอันตรายคนถึงตาย เป่าวานได้แก่วานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ว่ายกระจาย วานสามพันดิ่ง วานจำพวกนี้เป็นวานอยู่ยงคงกระพัน

^{๗๙} อ่างแล้ว, สารานุกรมอีสาน - ไทย - อังกฤษ, หน้า ๕๖๗.

^{๘๐} พิศณุ ศุภ, ปริศนาแห่งหิมพานต์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘.

^{๘๑} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๕๘.

^{๘๒} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๙.

ถ้าเจ้าของเลี้ยงไว้ก็ไม่ใช่ไร หากไม่เลี้ยงมันจะไปหากินเอง ของที่มันชอบกินเป็นกบเขียด หากกบเขียดไม่มีมันอาจกินเลือดคนได้ด้วย^{๘๓}

เมื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับผีที่นางลุนสอนลูกสินไซไม่ให้ประมาทในผีทั้ง ๒ ชนิดนั้น ถือว่าเป็นสิ่งถูกต้องแล้ว เพราะหากประมาททั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจอาจทำอันตรายถึงตายได้ จึงนับว่านางลุนได้ประพฤติปฏิบัติต่อลูกเป็นอย่างดี และถือว่านางลุนได้แสดงถึงความเป็นแม่ได้อย่างสมบูรณ์แบบ เพราะในขณะนั้นเป็นเวลาแห่งการใช้ชีวิตอยู่ในป่า ซึ่งไม่มีความสะดวกสบายใดๆ ทั้งสิ้น แต่นางกับลูกก็อดทนสู้กับชีวิตที่มีแต่ความทุกข์ยากแสนเข็ญนั้นไปได้ จนพระบิดาคือพระยาสุทราชา เข้าใจ เห็นใจ และได้กลับนครเบ็ญจาลใช้ชีวิตกับครอบครัวอย่างมีความสุข

ข. ไม่ควรเชื่อง่ายในผู้หญิงเพราะผู้หญิงตลบตะแลงเปล่งปลิ้นได้ง่าย

อีกคำสอนหนึ่งที่นางลุนได้สอนลูกสินไซเกี่ยวกับความไม่เชื่อง่ายในผู้หญิง โดยมีเหตุผลว่า เพราะผู้หญิงเป็นคนตลบตะแลงเปล่งปลิ้นไปมาได้ง่าย สำหรับคำสอนของนางลุนมีประเด็นที่ควรนำมาศึกษา ได้แก่คำว่า ไม่เชื่อง่ายในผู้หญิง ถามว่า ทำไมนางลุนจึงสอนลูกชายอย่างนั้น โดยเฉพาะคำว่า ไม่เชื่อง่าย ตอบว่า เมื่อว่าโดยพื้นฐานความเชื่อหรือความเข้าใจของคนไทยทั่วไป จะมีความเชื่อหรือความเข้าใจว่า ชาย ผู้ชาย หรือลูกผู้ชายจะต้องมีความเข้มแข็งทั้งกายและจิตใจ นั่นคือชายจะต้องมีร่างกายแข็งแรงสามารถปกป้องคุ้มครองครอบครัวได้ และมีจิตใจไม่อ่อนไหวโลเลไปมาง่าย มีความหนักแน่น มั่นคง หนึ่ง ไม่พูดมาก ฯลฯ^{๘๔} และเมื่อนำความเชื่อความเข้าใจพื้นฐานของคนไทยดังกล่าวไปเทียบเคียงกับความหมายของ ‘ความเป็นชาย’ โดยศึกษาจากรากศัพท์ในภาษาบาลี ได้แก่คำว่า บุริส ที่แปลว่า ชาย ผู้ชาย บุรุษ คน ซึ่งเป็นภาษาสามัญที่รับรู้กันโดยทั่วไป ในที่แห่งเดียวกันนี้ท่านยังได้ให้ความหมายเชิงนัยว่าชายหรือเพศชายเป็นเพศที่แสดงฐานะสูงส่งในตัวของผู้ชายเอง จึงต้องแสดงตนให้สมฐานะที่ตนมีอยู่ โดยอธิบายผ่านรูปวิเคราะห์ศัพท์ว่า อูจเจ ฐาเน เสตติ บุริโส แปลว่า ชายผู้ได้ชื่อว่า บุรุษ นั้น เพราะดำเนินไปในฐานะสูง^{๘๕} เพราะคำว่า ดำเนินไป มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับคนในคำว่า การมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความคิดว่านางลุนคงคิดถึงความเป็นผู้ชายอย่างรอบครอบแล้วจึงได้สั่งสอนลูกสินไซไปอย่างนั้น เพราะจะไปเชื่อมโยงกับคำข้างหน้าคือคำว่า หญิงหรือผู้หญิง โดยที่นางลุนได้พูดแบบตรงไปตรงมาตามประสาหญิงผู้รู้ในธาตุแท้ของ ‘ความเป็นหญิง’ ว่าหญิงหรือผู้หญิงส่วนใหญ่ (คือไม่ใช่ทั้งหมด) แล้ว จะเป็นคนตลบตะแลงเปล่งปลิ้นได้ง่ายหรือเป็นเพศที่เชื่อใจไม่ได้อะไรอย่างนั้น อันที่จริงในคัมภีร์พุทธศาสนาท่านอธิบายให้ทราบถึงธาตุแท้หรือความเป็นหญิงหรือผู้หญิงไว้ผ่านคำว่า อิตถิ ที่แปลว่า หญิง ผู้หญิง ไว้ว่า ที่ชื่อว่า ผู้หญิง เพราะเป็นผู้

^{๘๓} อ่างแล้ว, สารานุกรมอีสาน - ไทย - อังกฤษ, หน้า ๕๓๗.

^{๘๔} สุวรรณ สุวรรณเวโช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๗.

^{๘๕} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๕๐๕.

ปรารถนาในชายหรือผู้ชาย (อิจฉาตีติ อิตถิ), ที่ชื่อว่า ผู้หญิง เพราะชายอยากได้หรือชายปรารถนา (อิจฉียตีติ อิตถิ), และที่ชื่อว่า ผู้หญิง เพราะผู้ให้ชายปรารถนา (อิจฉาเปตีติ อิตถิ)^{๘๖}

คำสอนของนางลุนที่สอนลูกสินไซข้างนั้นถือได้ว่า นางลุนเป็นแม่ผู้มีกุศลบายในการสอนลูกชายของตนเป็นอย่างดี เพราะธรรมชาติของเพศชายจะพ่ายแพ้ในอารมณ์ทั้งหลายที่ (จร) เข้ามากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย หากมีจิตไม่หนักแน่นมั่นคงมากพอ เมื่อชายพบเห็นรูปสวย ได้ยินเสียงไพเราะ ได้ดมกลิ่นหอม ได้สัมผัสสิ่งอ่อนนุ่มมักจะหลงใหลได้ปลื้มกับสิ่งที่มากระทบในทันที และการถึงหญิงซึ่งเป็นเพศเดียวกับตนเองของนั้นมีความเห็นว่า นางลุนมีความเข้าใจในธรรมชาติอันเป็นธาตุแท้ของหญิงทั้งหลายได้อย่างลึกซึ้ง เพราะหญิงทั้งหลายมี ‘อิตถินทรีย์ อินทรีย์คืออิตถิภาวะ’ ท่านหมายถึงหญิงทั้งหลายมีภาวะไม่อึดในอารมณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตัวตนของหญิงเอง โดยมีท่านผู้รู้ให้คำอธิบายในเชิงศาสตร์สมัยใหม่ (วิทยาศาสตร์) ไว้ว่า ธรรมชาติได้สร้างให้มนุษย์เพศหญิงเข้าสู่มรรคนิพพานได้ยากกว่าเพศชาย เพราะความแรงแห่งกิเลสอันเกิดจากระบบประสาทสัมผัสที่ก่อให้เกิดชั้น ๕ สำหรับผู้หญิงแล้วมีมากกว่าผู้ชายหลายเท่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะระบบประสาทสัมผัสของเพศหญิงคือระบบประสาท ตา หู จมูก ลิ้น กาย มีความไวมากกว่าเพศชายมาก โดยที่ตาของเพศหญิงจะเห็นความหลากหลายของสีสันมากกว่าเพศชาย ๒-๓ เท่า, หูของเพศหญิงมีความไวในการแยกเสียงชนิดต่างๆ ได้ดีกว่าเพศชาย, จมูกของเพศหญิงจะรับรู้กลิ่นได้ไวกว่าเพศหญิง ๒ เท่า, ผิวของเพศหญิงไวต่อการสัมผัสสูงกว่าเพศชาย ๒-๓ เท่า ดังนั้น จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าเพราะเหตุใดเพศหญิงจึงให้ความสำคัญกับการยึดติดกับน้ำหอม ดอกกุหลาบ เครื่องเพชร หรือเสื้อผ้าอาภรณ์ เพราะรูป รส กลิ่น เสียงที่เพศหญิงรับรู้ผ่านอายตนะชัดเจนกว่าเพศชาย จึงเป็นเหตุให้กรรมมาจากผลของการรับรู้ผัสสะ คือรับรู้อารมณ์ทางตา รับรู้อารมณ์ทางหู รับรู้อารมณ์ทางจมูก รับรู้อารมณ์ทางลิ้น และรับรู้อารมณ์ทางกายของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย^{๘๗}

ข้อความอันเป็นคำอธิบายคำสอนของนางลุนทั้งหมดข้างต้น ช่วยชี้ให้เห็นเป้าหมายหรือความประสงค์ของนางลุนว่า (๑) ให้ลูกชายได้ตระหนักว่าเกิดเป็นชายจะต้องมีความเป็นชายคือมีความหนักแน่นมั่นคง ไม่อ่อนไหวโอนเอนไปกับสิ่งที่มากระทบ (๒) ให้ลูกชายผู้ยังเป็นวัยรุ่นและมีวิชาอาคมมีฤทธิ์มีเดช จึงไม่ควรประมาทเทพพิทยาธรและผีเปรตในกลางป่าเขาลำเนาไพร (๓) ให้ลูกชายรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมหรือมายาของหญิงว่าธรรมชาติของหญิงมักตลบละเลงแปลงปลิ้นได้ง่าย มีลักษณะดั่งไม้หลักปักขี้เลนฉะนั้น และ (๔) ให้ลูกชายตระหนักรู้ว่าเกิดเป็นชายได้ชื่อว่าเป็นผู้มีฐานะสูงในตัวของตนอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องทำอะไรมาก เพียงแต่ให้รู้เท่าทันอารมณ์โดยเฉพาะอารมณ์แห่ง

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐.

^{๘๗} สม สุจิรา, ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

หญิงเท่านั้น ที่ต้องรู้เท่าทันเพราะผู้หญิงมีธาตุแท้ที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ดังนั้น การกำหนดรู้เท่าทันจะทำให้ผู้ชายจะไม่ตกเป็นทาสทางอารมณ์ของผู้หญิง แล้วผู้ชายจะสามารถพัฒนาตนเองให้ยิ่งๆ ขึ้นต่อไปได้ตามลำดับ คือ จากบุรุษไปสู่กัลยาณชน จากกัลยาณชนไปสู่อริยชนมีพระโสดาบันเป็นต้น

๒.๓ การประพุดิปฏิบัติของท้าวสินไชต่อพระยาสุคราษ

ท้าวสินไชเป็นลูกของพระยาสุคราษที่เกิดกับนางลุน มีน้องชายชื่อสังข์ทอง ในระหว่างที่คลอດออกมาเมื่อถือดาบและธนูศิลป์ติดตัวมาด้วย จึงได้ชื่อว่า ศิลป์ชัยหรือสินไช เนื่องจากออกมามีรูปร่างแปลกประหลาด พระยาสุคราษจึงขับออกจากนครเป็งจาลไปอยู่ป่ากับแม่คือนางลุน ต่อมาได้รับการแนะนำที่ออกไปตามเอาอาสุมณฑาคืนจากยักษ์กุมภกันท์ ในวรรณกรรมสินไชได้สะท้อนให้เห็นภาพการประพุดิปฏิบัติของท้าวสินไชต่อพระยาสุคราษในแง่ที่ว่า บุตรที่ดีจะต้องเคารพเชื่อฟังมารดาบิดา ต้องทำดีต่อมารดาบิดา และต้องมีความกตัญญูต่อมารดาบิดาอีกด้วย และท้าวสินไชได้ประพุดิปฏิบัติคุณธรรมข้อกตัญญูนี้อย่างครบถ้วน แม้ท้าวสินไชจะถูกขับไล่ออกจากเมืองไปอยู่ป่ากับนางลุนและไม่เคยเห็นหน้าบิดาคือพระยาสุคราษมาก่อน แต่เมื่อพระยาสุคราษใช้ให้ไปตามอาสุมณฑากลับนครเป็งจาล ท้าวสินไชก็ไม่ปฏิเสธแต่ยอมปฏิบัติตามในทันที ด้วยคิดว่าเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อพ่อในทันที ดังข้อความว่า

เจ้าจอมราชาผู้ลือเดชท้าวสินไชตั้งใจน้อมในรับสั่งและขอบคุณองค์พระพ่อเจ้าว่าพ่อหากมีพระคุณแก่บ้านเมืองโดยยิ่งนัก ในแผ่นดินไม่มีใครจับมาเทียบได้ ผู้คนเป็นล้านในสามทวีปต่างเล่าลือ ยากจักหาใดเทียบเปรียบปาน เจ้าเอ๋ย เราจักทำตามรับสั่งแท้ ในแผ่นดินไม่มีใครเท่าเทียม ไม่ขัดขืนและหลีกเว้น เอาแต่โดยแห่งพระองค์ แต่หากว่าขอถวายความเห็นจากเจ้าแม่และเจ้าป่าดูเสียก่อน ว่าท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านจักมีความขัดเคืองอย่างไรหรือเปล่า ก็มีอาจรู้อยู่^{๘๘}

พ่อหาก คุณคามแท้ เทิงทะล้ง ลือเกิง ได้พะโลกล้าน ลือเพียง พ้าปูน เจ้าเฮย เฮาก้อ โดยอาดแท้ มิไค่ขืนขัด	ชื่อว่า ตามบุญบา บ่ถอยเลียงเว้น ท้อจัก ถามเถิงให้ ทั้งสอง ป้าแม่ ดูก่อน หลอนเล่า ต้านตอกแค้น บ่ฮู้ ^{๘๙}
--	--

ข้อความข้างต้นเป็นคำกล่าวซึ่งแสดงให้เห็นการประพุดิปฏิบัติทางวาจาของท้าวสินไชที่มีต่อบิดาคือพระยาสุคราษ แต่ก่อนหน้านี้มีเรื่องราวชีวิตอันรันตและลำบากของท้าวสินไช ได้แก่ ตอนแรกที่คลอດของท้าวสินไชมีรูปร่างแปลกประหลาด จนเป็นเหตุให้พระยาสุคราษไล่ออกจากนครเป็งจาลไปใช้ชีวิตอันแสนลำบากอยู่ในป่ากับนางลุน แต่ท้าวสินไชตัดความเจ็บปวดออกจากใจโดยไม่นำมาเป็นเหตุปฏิเสธคำร้องขอจากพระยาสุคราษ ที่ได้ร้องขอผ่านท้าวทั้งหก ประเด็นที่ควรศึกษาในที่นี้คือ

^{๘๘} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

^{๘๙} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๘๓.

การที่ท้าวสินไช้รู้จักอารมณ์โกรธออกจากใจได้ถือว่าเป็นกรณีศึกษาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการรู้จักตัดอารมณ์โกรธได้นั้นมีความหมายตรงกับคำว่า สิ้น ในภาษาถิ่นอีสานที่หมายถึงการตัด การเหิน การหันออก หากกล่าวถึงความหมายในทางธรรม (พุทธศาสนา) ท่านมีคำอธิบายเชิงเปรียบเทียบกับ ไบบัวใบกล้วยอันเป็นวัตถุบิตามธรรมชาติที่บางที่สุด จะต้องใช้มีดบางหรือมีดสะนา (มีดหันหมากของพ่อเฒ่าแม่เฒ่า) มาหันจึงจะทำให้ไบบัวใบกล้วยนั้นขาดออกจากกันในทันทีทันใด เหมือนกับการตัดอารมณ์โกรธ ซึ่งเป็นสิ่งละเอียดที่สุดจึงจำเป็นต้องอาศัยจิตใจที่ผ่านการฝึกปฏิบัติสมาธิมาเป็นอย่างดี (สมาธิจิต) จึงจะตัดอารมณ์โกรธเป็นต้นออกไปจากใจได้ คูกรณีสินไช้เป็นตัวอย่าง เพราะเมื่อสินไช้รู้จักตัดอารมณ์โกรธดังกล่าวได้ แล้วออกติดตามเอาอาสุมณฑากลับนครเป็งจาลได้สำเร็จ ซึ่งถือว่าเป็นชัยชนะของท้าวสินไช้อย่างแท้จริง ตามเรื่องเล่าในวรรณกรรมสินไช้อย่างที่ทราบกันโดยทั่วไป จึงเป็นที่มาของการตั้งชื่อว่า สินไช้ เพราะหมายถึงผู้รู้จักตัด หัน หรือสิ้นอารมณ์โกรธได้จนสามารถได้ชัยชนะในที่สุด^{๙๐}

ประเด็นสำคัญที่แสดงให้เห็นการประพฤติปฏิบัติของท้าวสินไช้ คือ การน้อมรับคำสั่งให้ออกติดตามเอาอาสุมณฑากลับนครเป็งจาลจากพระยาสุทราษราชในทันที ด้วยคิดว่าบิดาคือพระยาสุทราษเป็นผู้มีพระคุณแก่บ้านเมืองโดยยั้งนัก และขอบพระคุณในความไว้วางใจหรือความเมตตาที่รับสั่งไปทำการใหญ่ในชีวิต เมื่อท้าวสินไช้สำนึกและคิดได้ว่าพระยาสุทราษผู้บิดาเป็นผู้มีคุณแก่ประเทศชาติและมีคุณแก่ตนแล้ว (เป็นผู้กตัญญู) รับผิดชอบต่อรับกระทำตอบแทนในทันทีทันใด (เป็นผู้กตเวที) โดยไม่อ้างเหตุผลในเชิงปฏิเสธใดๆ ทั้งสิ้น การที่ท้าวสินไช้กระทำอย่างนี้ถือว่าเป็นการกระทำที่ตรงกับคำสอนในพุทธศาสนาเรื่อง กตัญญู หมายถึงผู้รู้อุปการะอันบุคคลอื่นมาแล้วแก่ตนโดยปกติ วิเคราะห์ว่า กตัญญู อุปการี ชานาติ สีเลนาติ กตัญญู และ กตเวที หมายถึงผู้ประกาศอุปการะอันบุพพการีชนทำแล้ว ผู้ตอบแทนอุปการคุณของท่าน ผู้สนองคุณท่าน ผู้ตอบแทนคุณ^{๙๑}

เมื่อนำคำทั้งสองคำมาผสมกันก่อให้เกิดคำศัพท์ว่า กตัญญูกตเวที ซึ่งหมายถึงผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน แยกออกเป็น ๒ คำ คือ กตัญญู รู้คุณท่าน กตเวที ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ความกตัญญูกตเวทีว่าโดยขอบเขตแยกได้เป็น ๒ ระดับ คือ กตัญญูกตเวทีต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่ง กตัญญูกตเวทีต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวม เช่นที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อ

^{๙๐} สัมภาษณ์ อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ ปรมาจารย์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญในวรรณกรรมสินไช้ พ่อสุ่มสุวรรณพงศ์ ผู้บรรยายภาพฮูปแต้มประจำสิมและมรรคทายกวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๑} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๑๖๓.

พระพุทธเจ้า โดยฐานที่ได้ทรงประกาศธรรมยังหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในกุศลกัลยาณธรรม เป็นต้นอย่างหนึ่ง^{๙๒}

ดังนั้น จึงสรุปเป้าหมายการประพฤติปฏิบัติของท้าวสินไชต่อบิดาคือพระยาสุทราชาติ ๓ ประการ คือ (๑) ให้บิดาคือพระยาสุทราชาติเกิดการยอมรับว่าตนเองเป็นโอรสได้เร็วที่สุด เพียงได้ยินคำพูดของท้าวทั้งหกว่า พระยาสุทราชาติเจ้านครเบ็ญจาลผู้เป็นบิดาของสินไชสั่งให้ไปตามเอาอาสุมนหาจากเมืองยักซ์ (อโนราช) กลับคืนนครเบ็ญจาลเท่านั้นก็ตอบรับในทันทีทันใด (๒) การแสดงถึงความเป็นผู้มีธรรมอยู่ในใจ ได้แก่ การแสดงความไม่ผูกโกรธที่บิดาคือพระยาสุทราชาติได้ขับไล่แม่คือนางสุนและตนเองออกจากนครเบ็ญจาลให้ไปอยู่ป่า ซึ่งเป็นการกระทำที่เลวร้ายในอดีต และ (๓) ยืนยันความเป็นลูกหรือโอรสผู้มีความเหมาะสมที่จะรับหรือครองทรัพย์สมบัติ (ราชบัลลังก์) ต่อไปในวันข้างหน้า จึงถือได้ว่าท้าวสินไชได้มี ‘ความประพฤติและการปฏิบัติที่ดีงาม’ ต่อบุคคลในครอบครัว (พระยาสุทราชาติ) อย่างสมบูรณ์ และควรถือเอาเป็นแบบอย่างต่อการดำเนินชีวิตตลอดไป

๔.๒.๓ การประพฤติปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับเครือญาติ

ในวรรณกรรมสินไชได้แสดงให้เห็นความผูกพันทางสายโลหิต ซึ่งหมายถึงเครือญาติอย่างชัดเจนที่สุด โดยศึกษาได้จากกรณีพระยาสุทราชาติมอบหมายให้สินไชออกติดตามอาสุมนหากลับบ้านนครเบ็ญจาล สินไชยอมทำทุกอย่างเพื่อญาติและรักษาเกียรติยศของวงศ์ตระกูล แม้สามพี่น้อง คือ สีโหสินไช สังข์ทอง แม้จะไม่เคยเห็นหน้าพระยาสุทราชาติและอาสุมนหาที่ตาม แต่ด้วยความกตัญญูและความผูกพันทางสายโลหิตจึงยอมทำตามทุกอย่าง และนางสุมนหาแม้จะรักผูกพันกับยักษ์กุมภกันชนาดไหนก็ตาม แต่ไม่อาจจะขัดขืนหลานสินไชได้ เพราะความรักของพี่ชายและหลาน นางจึงเลือกที่จะกลับบ้านนครเบ็ญจาลกับหลาน ถ้ามองว่า เพราะอะไรนางสุมนหาจึงยอมตัดใจทิ้งคนที่รักที่สุดในขณะนั้น คงไม่ใช่เพราะคิดถึงพระยาสุทราชาติผู้พี่ชาย หรือเพียงเพราะเห็นแก่หลานสินไช ตอบว่า สิ่งที่สำคัญกว่าสิ่งที่กล่าวมาคือความผูกพันทางสายโลหิตหรืออีกนัยคือความเป็นญาติ ซึ่งนางสุมนหาหนักถึงความเป็นญาติตามคำว่า ญาติ หมายถึงคนในวงศ์วานที่ยังนับรู้กันในทางเชื้อสายฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่^{๙๓} และตามคำในภาษาบาลีที่แสดงถึงความเข้มข้นทางสายเลือดหรือสายโลหิตว่า ญาติสาโลหิต หมายถึงพี่น้องผู้เกี่ยวเนื่องกันด้วยเลือด พี่น้องผู้เกี่ยวเนื่องกันด้วยสายเลือด พี่น้องผู้ร่วมสายเลือด หรือญาติผู้มีสายเลือดเดียวกัน^{๙๔} ดังนั้น คำว่า เครือญาติ ที่กล่าวแล้วนั้นจึงหมายถึงสายโลหิตที่เกี่ยวข้องกันด้วยเลือดนี้เอง ซึ่งในวรรณกรรมสินไชได้แสดงถึงความเป็นเครือญาติและได้มีการประพฤติปฏิบัติต่อกันในระดับเครือญาติอยู่ ๒ ตอน ได้แก่

^{๙๒} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒.

^{๙๓} อ่างแล้ว, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, หน้า ๓๙๐.

^{๙๔} อ่างแล้ว, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๒๘๘.

๑. การประพาศปฏิบัติของท้าวสินไชต่อนางสีดาจันทร์

ตอนที่ ๑ เป็นตอนที่ท้าวสินไชมีความต้องการจะไปเมืองนาคเพื่อพบหน้าหลาน คือ นางสีดาจันทร์ผู้เกิดจากนางสมณฑากับยักษ์กุมภภัณฑ์ เมื่อเกิดความต้องการอย่างนั้นท้าวสินไชจึงพูดกับอาสมณฑาว่า หลานจักนำมามอบให้กับเจ้าอาผู้เป็นแม่ ด้วยเหตุเจ้ามารร้ายตายจากแม่แล้ว เมื่อนางสมณฑาได้ยินอย่างนั้นรู้สึกยินดีด้วยอย่างยิ่ง เพราะตนผู้เป็นแม่ก็คิดถึงลูกสีดาจันทร์เหมือนกัน จึงอยากรู้ว่าลูกสาวสีดาจันทร์มีชีวิตอยู่อย่างไรเช่นกัน จึงกล่าวตอบหลานสินไชด้วยความดีใจว่า ขอจงโชคดีมีชัย ทำสิ่งใดสำเร็จจงโดยพลัน แม่เนอ ขอให้ได้น้องแก้วกลับมาด้วยมือโดยเร็ว อาก้ยังใคร่ปรารภนาที่จักพบหน้าลูกศรีดาจันทร์มาก โดยมีข้อความแสดงออกถึงความยินดีว่า เมื่อนั้น นางกะสัดให้ แยมพอนข้าสั่ง โสภกอย่าสิ้น สวยได้ถ้วนพลัน แม่เนอ ขอให้ได้น้องแก้ว เจ้าเที่ยววามมือ มาเนอ อายังหวัง ไค่คอยคองหน้า^{๙๕}

เมื่อทุกอย่างพร้อมท้าวสินไชจึงมุ่งหน้าสู่เมืองนาคในทันที โดยเดินผ่านไปด้วยดีจนทะเลลุถึงพระราชวัง ในขณะที่เดินไปในระหว่างทางบรรดาเจ้านางนาคล้วนมีคำยกย่องเสียงแข็งแซ่ บางพวกจิตใจแทบจะร่วงหล่นด้วยหลงใหลในรูปกาย ได้แต่พูดพาราสิอย่างเป็นที่รักใคร่ สักครู่หนึ่งก็เดินถึงห้องหอโงงทอง มองดูท้าวเจ้าราชานั่งอยู่บนเกย (เฉลียงปราสาท) ท้าวสินไชจึงเข้าไปกราบทูลในเบื้องหน้าอย่างตั้งใจด้วยดี โดยท้าวสังข์ทองอยู่เคียงข้าง ฝ่ายเจ้าพญานาคเอ่ยถามเรื่องราวโดยละเอียดและทราบความต้องการแล้ว ต่อจากนั้นท้าวสินไชจึงเอื้อนเอ่ยตอบอย่างมั่นใจแต่แสดงถึงความห่วงใยในความเป็นเครือญาติ ความว่า

หลานน้อยนี้เป็นหน่อเนื้อชาติเชื้อกษัตริย์ท้าวเมืองเบ็ญจาล ด้วยเหตุเจ้ายักษ์กุมภภัณฑ์ได้แอบซ่อนเร้นลักลอบเอาอาพลัดพรากจากไป เมื่อเจ้าราชารู้ด้วยความรักในน้องนางนงคราญ จึงมีหมายรับสั่งให้ข้ามุ่งเดินทางสู่ภูเขาสูง เพื่อสืบถามตามหาเจ้าอาองค์เจ้า แต่เมื่อถึงแก่แล้วเจ้ากุมภภัณฑ์มีความโมโหขุนเคือง ไม่เป็นเช่นพี่เช่นน้องที่เดินทางเยี่ยมถามข่าวถึงกัน เจ้าเอยข้าฯกราบทูลเรื่องราวด้วยดีแต่มิได้ฟังความ อ่างแต่คำอันห้าวหาญ มีแต่ว่าจักเอาดาบฟันตัดขาดเยื่อไผ่ตรีเพียงอย่างเดียว พูดว่าพ่อแม่ขับไล่ไสส่งเจ้าจอมนางมาให้ ด้วยผลกรรมบ้านเมืองจึงได้ถูกทำลายลง เกิดความทุกข์ยากแค้น คงยังเหลือแต่หน่อเนื้อเชื้อสายของเจ้าอา นี้แล้ว ข้าคิดเห็นเป็นเยื่อไผ่ตรี จึงเดินทางสู่ป่าไพรดงกว้าง เหมือนว่ามีความต้องการได้เห็นหน้าเห็นตากัน ด้วยคิดว่าเป็นพี่น้อง ไม่มีจักคิดเป็นอื่น เมื่อใด^{๙๖}

หลานนี้แนวเบ็ญจาน หน่อพงพันท้าว	ข้าขอบื้อ ชวนชอบมิฟัง
ท้าวว่ากุมพัน เขียวเอาอา พอยพาก	อ่างท้อหาน ตาวตัด ขาดพะไมเขินขัน

^{๙๕} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๐๓.

^{๙๖} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๒, หน้า ๒๙๑-๒๙๒.

ยักเขื่องสู้ สมลือชอบใจ ทิลาตฮู้ ฮักนางนงวัย จำข้าเขี้ยวพุงสูง สืบเอาพะองน้อง ค้นว่ามาถึงแท้ กุมพันเคียดขุ่น ก้อบเหมือนพี่น้อง เทียวย้อชาวเถิง เจ้าเฮย	ดั่งนั้นกำมั่งม้าง เมืองมัวได้ยาก ยังท้อเชื้อลูกน้อง นางหน้าหน่ออา นี้แล้ว พ่อแม่บ่อง ปะลิจาก จอมทำว่าตาย ข้าคิดเป็นไมตี ต่อเทียวทางก้วง เหมือนว่าปาณา ให้เห็นกันดูลูบ ลอนว่าเป็นพี่น้อง บัฐทอนมี เมื่อใด ^{๑๓๗}
--	---

๒. การประพฤติปฏิบัติของท้าวสินไชต่อนางสุมณฑา

ตอนที่ ๒ เป็นตอนแสดงให้เห็นภาพแห่งแสดงความรัก ความผูกพันระหว่างหลานกับอาสุมณฑาได้เป็นอย่างดี สินไชแม้จะไม่เคยเห็นหน้าอาแต่ด้วยความผูกพันทางสายโลหิต (สายเลือด) และความกตัญญู จึงออกตามเอาอาที่ถูกยักษ์กุมภภัณฑ์ลักพาตัวไปกลับคืนนครเบ็งจาล เมื่อท้าวสินไชเดินทางไปถึงเมืองอโนราชซึ่งเป็นเมืองที่ยักษ์กุมภภัณฑ์เป็นเจ้าเมือง ในระหว่างท้าวสินไชไปถึงปราสาทอันเป็นที่อยู่ของยักษ์กุมภภัณฑ์นั้น ได้เจอแต่นางสุมณฑา แม้เห็นหน้ากันแต่เนื่องจากทั้งสองคนไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน จึงเป็นเหตุให้ไม่รู้จักกัน และเป็นเหตุให้ทั้งสองถามไถ่พูดคุยกันที่ไปที่มาของกันและกันก่อน โดยเริ่มที่นางสุมณฑาถามขึ้นก่อนว่า ‘ท้าวเจ้าแผ่นดินมาจากที่ใดจึงได้มาถึงข้อย เจ้านี้เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์กล้าพระองค์ใดกันแน่’ ฝ่ายท้าวสินไชจึงตอบไปตามจริง ดังข้อความว่า

เรานี่ เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์แห่งเจ้าพระยาสุทราษ หากแต่เดิมนั้นได้มียักษ์มาลักลอบอุ้มเอาเจ้าอาหนิโดยพลัน พระพ่อเจ้าคิดคั่งแค้นแน่นใจมีความทุกข์โศกเศร้าอยู่นาน จึงรับสั่งให้เราบุกป่าฝ่าดงเดินทางมายังภูเขาสูง เพื่อสืบเสาะหาเอาพระนางน้องในหนทางแสนลำบากกันดาร แม้ใช้เวลาเป็นเดือนก็เดินทางมาถึงโดยยาก^{๑๓๘}

เหาณี เป็นกะสัดเชื้อ พะยาเมืองกุดสลาด ท่อว่า ยักดวนอุ้ม อาได้ดวนหนิ พ่อก้อ คืดคั่งแค้น ทงโทดมีนมาน	จำเฮา เขี้ยวพุงสูง สืบเอาพะองน้อง เหลือที่ ทางเทียวฮ้าย โดยเดือนเดินยาก ^{๑๓๙}
--	---

ฝ่ายเจ้านางได้ยินดังนั้นเป็นเหตุให้มีความตื่นตันใจยิ่งนัก น้ำตาไหลรินหลังให้โหยหาว่าเจ้านี้ เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์ เจ้าหลานอาแท้แล้ว จากนั้นนางได้สวมกอดอุ้มเอาหลานวางใส่ตักอย่างสุดที่รักยิ่ง เอนิ้วมือเรียวยาวมาประโลมลูบกายของชายท้าว จิตใจให้ร้อนรนไม่อยู่กับเนื้อกับตัวด้วยคิดถึงพระเจ้าลุง แม่นางรักในแจ่มเจ้าเฝ้ากอดจูบชื่นชมจอมขวัญ

^{๑๓๗} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น), หน้า ๒๐๗.

^{๑๓๘} อ่างแล้ว, สินไช เล่ม ๑, หน้า ๒๓๙.

^{๑๓๙} อ่างแล้ว, สินไช (ฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๐-๑๓๑.

หลานข้า ผู้เดินทางมาคนเดียวจนมาถึงข้อยได้ ดังนี้คือ มีทั้งขุนเขาใหญ่ผาชันหลายลูก มีสายน้ำขวางกั้น มีทั้งด่านช้างในแดนดงเสือร้ายล้วนเปรตผี แท้หนา ฝ่ายทำวสินไซจึงพูดตอบเจ้านางด้วยคำอันไพเราะว่า ผู้นั้น เราหากลงโทษทำลายพวกเขาตายสิ้นหมดแล้ว บัดนี้มาถึงถิ่นเจ้าอาออกองค์ษัตริย์ หลานจักพาเจ้าอาจากปราสาทกลับคืนในวันนี้ ขอเจ้าอาจงจัดเตรียมสิ่งของไว้อย่างรวดเร็วจริงเถิด อย่าอยู่ช้าด้วยหนทางยังยาวไกล^{๑๐๐}

เมื่อนั้น นางคังค้อย ชมให้หอดทิว เจ้านี้ เป็นชาติชั้น งามอ่อนหลานอา แท้แล้ว	นางก็ ชมเอาหลาน ใส่เพลาแพงล้ำ ฮักแจ่มเจ้า ชมจูบจอมขวัญ
หลานเดียวเดิน ดั่งลือถึงข้อย มีทั้ง ผาชันล้ำ หลายพะยอม น้ำล่อง ดงด่านช้าง เสือฮ้ายเผดผี แม่เต เมื่อนั้น บาคานตัน ดอมอาอันชอบ ผู้นั้น เฮหากทำโทษแท้ เขาม้วยมอดชีวัง ถ้วนแล้ว	บัดนี้ มาฮอดเท่า อาออกองกะสัด หลานจัก พาอาเมื่อ พากวังวันนี้ อาจ ปุนแปงเมี้ยน ปะดับไวนวนเทียว จึงเทิน อย่าอยู่ช้า เยียวย่านห่างทาง ^{๑๐๑}

ฝ่ายนางสุมณฑาผู้เป็นอาพูดพลบโยนหลานสินไซต่อว่า อาไม่ใช่รักในฝ่ายโน้นเกลียดฝ่ายนี้ แต่ทั้งสองข้างเสมอกัน หลานจักพาเจ้ากลับคืนได้หรือ เจ้ายักษ์ตนนี้มันเก่งกล้าหนักหนา เจ้าจอมใจคงไม่เคยเห็น ขอให้หลานกลับคืนกราบทูลท้าวราชบิดาเจ้าเสียก่อนเถิด และปิดบังเรื่องของอาเอาไว้เสีย ว่าเดินทางถึงแล้วแต่ไม่เห็น ให้บอกว่าเหลือกำลังร่างกายจักสืบค้นหา ผ่าหุบเหวห้วยจนถึงถิ่นเจ้าขุนมารโดยสิ้นแล้ว แต่ยังไม่เห็นให้หลานตอบอย่างนี้นะ แต่เมื่อนางกล่าวแล้วทำวสินไซเกิดอารมณ์ไม่พอใจกับคำพูดของอาสุมณฑา ดังข้อความว่า

เจ้าอาเนี่ย ช่างมามีใจผูกพันอยู่กับเจ้ามารร้ายจนพูดไม่รู้ความ รู้หรือไม่ว่าพระบิดาคือพระยาสุทราธิให้หลานเดินทางมาด้วยความยากลำบาก บัดนี้ เจ้าอามาหลงรักใคร่ในเจ้ายักษ์นี้ อย่างแน่แท้ จนถึงกับลืมพระผู้พี่ของตนเอง เอาแต่เรื่องของพระคุณแห่งผัวมาอวดอ้าง เจ้าองค์ขุนมารมาข่มขู่ แม้จักจัดกระบวนทัพจากปากฟ้ามารปิดบังไว้ ข้าก็ไม่เคยกลัวแต่อย่างไร ภูให้เล่าลือกล่าวหาญว่าเดินข้ามแผ่นดิน ข้ามทวีปแลข้ามโลกมาแล้ว เจ้าก็จักไม่ไป จงรีบพูดออกมาจบเรื่องจรรยาโดยเร็วเถิด^{๑๐๒}

^{๑๐๐} อ่างแล้ว, สิบไซ เล่ม ๑, หน้า ๒๓๙-๓๔๐.

^{๑๐๑} อ่างแล้ว, สิบไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๑.

^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๑.

<p>อาณี ทำใจดีด ฝ่ายมาน มัวไป ลือว่า พะลอละปิดตาไซ้ หลานเดินต้นยา บัดนี้ อาเล่าแพงยักล้ำ พายช้อยพะเซตถา แลนอ เอาท้อ คุณผัวอ้าง องมานมาข่มกูลือ</p>	<p>แมนมัน จัดฝ่ายฟ้า ลงกู่ก้อบแก้ว กู่ก้อ กือทานขว้าม ชมพูเพลิงโลก มาแล้ว อาจัก ชัดอยู่ได้ ก้อเฮวต้านขาดควม เทียวเห็น^{๑๐๓}</p>
---	---

ใน ๒ ประเด็นเกี่ยวกับการประพตปฏิบัติต่อกัน (จริยธรรม) ในระดับเครือญาติที่กล่าวมาข้างต้น ได้แก่ การประพตปฏิบัติของท้าวสินไซต่อนางสีดาจันทร์และต่อนางสมุณฑานัน ผู้วิจัยจักได้วิเคราะห์ไปในคราวเดียวกัน เพราะทั้ง ๒ ประเด็นนั้นเป็นการประพตปฏิบัติของท้าวสินไซผู้เดียวต่อเครือญาติคือนางสีดาจันทร์ผู้เป็นหลานกับนางสมุณฑานันผู้เป็นอา ซึ่งทั้ง ๒ คนต่างเป็นเครือญาติหรือสายโลหิตเดียวกับท้าวสินไซ ในส่วนการประพตปฏิบัติของท้าวสินไซต่อนางสีดาจันทร์มีคำสำคัญในคำพูดของท้าวสินไซได้แก่คำว่า **เป็นเยื่อใยในไมตรีและเป็นพี่น้อง** และมีคำสำคัญของนางสมุณฑานันที่แสดงถึงความตื่นตันใจที่มีต่อท้าวสินไซได้แก่คำว่า **เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์** และคิดถึงพระเจ้าลุง ทั้ง ๔ คำหลักนี้มีคำหลักที่ซ่อนเอาความหมายไว้ทั้งหมด ๒ คำ คือ **เป็นพี่น้องและเป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์** เพราะทั้ง ๒ คำนี้อมเอาความเป็นเครือญาติหรือสายเลือด (สายโลหิต) เดียวกันอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น การอธิบายใน ๒ คำนี้จะไม่แยกเป็นส่วนๆ เหมือนที่เคยอธิบายมา แต่จะอธิบายผ่านคัมภีร์หลักในพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก โดยแยกให้เห็นที่ละประเด็น ดังนี้

๑. ความเป็นเครือญาติหรือญาติตามสายโลหิตไม่ได้มีเฉพาะในมนุษย์เท่านั้น แม้แต่ในหมู่เทวดาก็มีเช่นเดียวกัน โดยมีเทวดาผู้เป็นญาติร่วมสายโลหิตของพ่อคำผู้เป็นอุบาสกอุบาสิกาคู่แรกในพุทธศาสนา ได้บอกให้พ่อคำทั้งสองไปต้อนรับพระตถาคตด้วยข้าวตุงและข้าวตูก่อนที่ปรุงด้วยน้ำผึ้งชั้นดี ความว่า

ราชาชนกล่าวด้วยเหตุการณ์ขณะประทับอยู่ ณ ควางตันราชาชนะ เรื่องทรงพบกับตปุสสะและภัลลิกะครั้งล่วงไป ๗ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้น แล้วเสด็จจากควางตันมุจลินท์ไปยังควางตันราชาชนะ ครั้นถึงแล้วจึงประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียวเสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ ควางตันราชาชนะเป็นเวลา ๗ วัน

ครั้งนั้น พ่อคำ ๒ คนซื้อตปุสสะและภัลลิกะ เดินทางไกลจากอุกกลชนบทมาจนถึงที่นั้น ขณะนั้น เทวดาผู้เป็นญาติร่วม**สายโลหิต**ของตปุสสะและภัลลิกะพ่อคำทั้งสอง ได้กล่าวว่า ท่านผู้บริสุทธิ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ เมื่อแรกตรัสรู้ประทับอยู่ ณ ควางตันราชาชนะ ท่านทั้งสองจงไปต้อนรับพระองค์ด้วยข้าวตุงและข้าวตูก่อนปรุงด้วยน้ำผึ้งเถิด การบูชาของท่านทั้งสองจักเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขสิ้นกาลนาน^{๑๐๔}

^{๑๐๓} อ้างแล้ว, **สินไซ** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), หน้า ๑๓๒.

^{๑๐๔} **วิ.ม.** (ไทย) ๔/๖/๙.

๒. ความเป็นเครือญาติหรือญาติตามสายโลหิตรวมในคำว่า คนผู้เป็นที่รักและสิ่งเป็นที่รัก ซึ่งเราสามารถรู้ได้ในทันทีว่าคนผู้เป็นที่รัก คือ มารดา บิดา บุตร ธิดา พี่ชาย น้องชาย ฯลฯ ความว่า

คำว่า ฉะนั้น ในคำว่า คนผู้เป็นที่รัก ... ฉะนั้น เป็นคำอุปมาอุปไมยทำอุปมาให้สมบูรณ์ คำว่า คนผู้เป็นที่รัก ได้แก่ คนผู้เป็นที่รัก คือ ผู้นับถือว่าเป็นของเรา ได้แก่ มารดาบิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว บุตร ธิดา มิตร อำมาตย์ หรือญาติสายโลหิต รวมความว่า คนผู้เป็นที่รัก ... ฉะนั้น^{๑๐๕}

คำว่า เป็นที่รัก ได้แก่ สิ่งเป็นที่รัก คือ สัตว์เหล่าไหนเป็นที่รัก สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ เป็นผู้ปรารถนาแต่สิ่งเป็นประโยชน์ ปรารถนาแต่สิ่งเกื้อกูล ปรารถนาแต่ความผาสุก ปรารถนาแต่ความหลุดพ้นจากโยคะ คือ มารดา บิดา พี่ชายน้องชาย พี่สาว น้องสาว บุตร ธิดา มิตร อำมาตย์ ญาติ หรือผู้ร่วมสายโลหิตของผู้นั้น สัตว์เหล่านี้ ชื่อว่าสิ่งเป็นที่รัก^{๑๐๖}

๓. ความเป็นเครือญาติหรือญาติตามสายโลหิต สามารถศึกษาได้จากการสนทนาระหว่าง พระราชากับเปรต โดยเฉพาะคำตอบของเปรตที่แสดงให้เห็นความสำคัญของญาติสายโลหิต จึงมีความกรุณา (ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์) ความว่า

พระราชาตรัสถามว่า ยักษ์ เมื่อเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุไร ท่านจึงพูดกับบุรุษผู้ได้รับความลำบากอย่างยิ่ง นอนหงายอยู่บนหลาวด้ามไม้เสเดาเช่นนี้ว่าบุรุษผู้เจริญ ขอท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิตอยู่เท่านั้นเป็นความประเสริฐ

เปรตนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระราชา ข้าพระองค์ระลึกได้ว่า ในชาติก่อน บุรุษนี้เป็นญาติสายโลหิตของข้าพระองค์ ก็ข้าพระองค์เห็นแล้ว มีความกรุณาต่อเขาว่า ขอบุรุษผู้เลวทรามนี้ อย่าตกนรกเลย^{๑๐๗}

๔. ความเป็นเครือญาติหรือญาติตามสายโลหิต สามารถศึกษาได้จากการให้เหตุผลของคนที่ประสอจะลาสิกขาหรือสึกจากความเป็นบรรพชิต เพื่อไปเลี้ยงดูญาติร่วมสายโลหิต ความว่า

คำว่า ถูกถ้อยคำของคนอื่นตักเตือนแล้ว อธิบายว่า ถูกอุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ผู้ร่วมอาจารย์ มิตร เพื่อนเห็น เพื่อนคบ หรือสหายตักเตือน ก็พูดเท็จทั้งรู้ที่อยู่ คือ พูดว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมยินดีในการบวชอยู่แล้ว แต่กระผมต้องเลี้ยงดูมารดา เพราะเหตุนี้ กระผมจึงสึก” พูดว่า “กระผมต้องเลี้ยงดูบิดา ... ต้องเลี้ยงดูพี่ชายน้องชาย ... ต้องเลี้ยงดูพี่สาวน้องสาว ... ต้องเลี้ยงดูบุตร ... ต้องเลี้ยงดูธิดา ... ต้องเลี้ยงดูมิตร ... ต้องเลี้ยงดูอำมาตย์ ... ต้องเลี้ยงดูญาติ” พูดว่า “กระผมต้องเลี้ยงดูผู้ร่วมสายโลหิต ด้วยเหตุนี้ กระผมจึงสึก”

^{๑๐๕} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๓/๑๕๓.

^{๑๐๖} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๖/๑๖๒.

^{๑๐๗} พ.เปต. (ไทย) ๒๖/๕๒๓/๒๕๑.

ยอมสร้าง คือ สร้างขึ้น ให้เกิด ให้เกิดขึ้น ให้บังเกิด ให้บังเกิดขึ้นซึ่งศัสตราทางวาจาตั้งว่ามานี้ รวมความว่า ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นถูกถ้อยคำของคนอื่นตักเตือนแล้ว ย่อมสร้างศัสตรา^{๑๐๘}

คำอธิบายที่แสดงรายละเอียดว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติ (จริยธรรม) ของบุคคลในระดับ เครือญาติ ซึ่งเป็นการกระทำของท้าวสินไซที่มีต่อนางสีดาจันทร์และนางสุมณฑาข้างต้นนั้น สรุปความ ได้ว่า การกระทำเชิงจริยธรรมอันดีงามของท้าวสินไซเป็นการแสดงให้เห็นความผูกพันทางสายโลหิต ซึ่งได้แก่บุคคล ๒ คน คือ นางสีดาจันทร์ผู้เป็นหลานและนางสุมณฑาผู้เป็นอา การที่ท้าวสินไซกระทำ อย่างนั้นเนื่องเพราะท้าวสินไซถือ ‘ความเป็นญาติ’ เป็นใหญ่หรือเป็นสิ่งสำคัญ นั่นคือนางสีดาจันทร์และ นางสุมณฑาก็คือคนในวงศ์วานที่ยังนับรู้ในทางเชื้อสายฝ่ายพ่อหรือแม่ และบุคคลทั้งสองยังเป็นพี่น้อง ผู้เกี่ยวเนื่องกันด้วยสายเลือด พี่น้องผู้ร่วมสายเลือด หรือญาติผู้มีสายเลือดเดียวกัน การประพฤติ ปฏิบัติของท้าวสินไซศึกษาได้จากคำพูดของท้าวสินไซที่พูดกับหลานสีดาจันทร์ว่า คงยังเหลือแต่หน่อ เนื้อเชื้อสายของเจ้าอา นี้แล้ว ข้าคิดเห็นเป็นเยื่อในไมตรี จึงเดินทางสู่ป่าไพรดงกว้าง เหมือนว่ามี ความ ต้องการได้เห็นหน้าเห็นตากัน ด้วยคิดว่าเป็นพี่น้อง ไม่มีจักคิดเป็นอื่น และคำพูดของนางสุมณฑาว่า เจ้านี้เป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์ เจ้าหลานอาแท้แล้ว เมื่อศึกษาการประพฤติปฏิบัติของท้าวสินไซต่อ บุคคลในระดับสายโลหิตโดยละเอียดแล้ว ทำให้ทราบเป้าหมายอยู่ ๓ ข้อ คือ (๑) การแสดงให้เห็น ความเป็นเครือญาติหรือญาติผู้มีสายเลือดเดียวกัน จึงเป็นเหตุจำเป็นต้องแสวงหาความเป็นเผ่าพันธุ์ เดียวกันคือเผ่าพันธุ์หรือชาติพันธุ์กษัตริย์ แม้จะอยู่ไกลแสนไกลหรือยากลำบากเพียงใดก็ต้องไปตาม เอาามาให้ได้ (๒) การแสดงให้เห็นบิดาคือพระยาสุทราชาได้ทราบว่าเป็นผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรม ในชื่อ ‘กตัญญูกตเวที’ ผู้เหมาะจะปกครองบ้านเมืองต่อไป และ (๓) สินไซต้องการแสดงถึง ‘ความ กล้าหาญ’ จนสามารถไปตามบุคคลที่พระยาสุทราชาทรงรักและห่วงหาอาลัยมากที่สุด คือ นางสุมณฑา ผู้เป็นน้องสาวที่ถูกยักษ์กุมภภัณฑ์ลักขโมยเอาไปเป็นภรรยาที่เมืองอนธราช ดังนั้น การที่ท้าวสินไซ สามารถติดตามเอาอาสุมณฑากลับนครเบ็ญจาลได้ จึงถือว่าท้าวสินไซได้ยึดเอากล่องดวงใจของบิดาคือ พระยาสุทราชาได้อย่างสิ้นเชิง

๔.๓ สรุป

จากการวิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยและเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ ผลการศึกษา พบว่า เกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมในงานวิจัยนี้หมายเอาเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมตามนัยในทางพุทธศาสนา เหตุผลเพราะวรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้น เกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมจึงตั้งอยู่ บนฐานคิดทางพุทธศาสนา ซึ่งหลักคิดว่าด้วยเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมทางพุทธศาสนา ท่านเริ่มที่คำ ๒ คำ คือ เจตนากับกรรมนิยาม ทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะกรรมนิยามจะ

^{๑๐๘} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๕๔/๑๘๔.

สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีเจตนาที่ซ่อนอยู่ภายในเป็นภาวะขับเคลื่อนให้ลงมือทำชั่ว ในแง่ของมนุษยธรรมนิยามเป็นกฎที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรมและกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต (โชคชะตา) ของมนุษย์ให้เป็นไปในลักษณะต่างๆ อีกทีหนึ่ง ดังนั้น หลักคิดเรื่องเกณฑ์วินิจฉัยในทางพุทธศาสนาท่านจึงหมายเอาเจตนาที่เป็นความตั้งใจ ความมุ่งหมายใจ หรือความจงใจจะทำว่าเป็นกรรม โดยหลักการทางพุทธศาสนาใช้คำว่า กุศลกับบุญ แทนการกระทำดีว่าเป็นกรรมดีหรือเป็นความดี และอกุศลกับบาป แทนการกระทำชั่วว่าเป็นกรรมชั่วหรือเป็นความชั่ว

สำหรับเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมมีอยู่ ๒ เกณฑ์ คือ เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วม เกณฑ์หลักหมายเอาเจตนาของการกระทำทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล เหตุผลเพราะเจตนาเป็นธรรมชาติของผู้คิดเป็นตัวความคิด เป็นตัวดำริ ความมุ่งหมาย ความตั้งใจ และความจงใจในการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลคือความดีหรือสิ่งดีงาม และอกุศลคือความไม่ดีหรือความชั่ว เมื่อว่าโดยเกณฑ์หลักที่เป็นหลักการครอบคลุมเอาความดีหรือสิ่งดีงามทั้งหมดท่านหมายเอาสุจริต ๓ ประการ คือ กายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต และความชั่วหรือสิ่งชั่วท่านหมายเอาทุจริต ๓ คือ กายทุจริต วชิทุจริต และมโนทุจริต ส่วนเกณฑ์ร่วมหรือเรียกอีกอย่างว่า เกณฑ์รอง โดยใช้มนธรรมซึ่งหมายถึงธรรมของใจ ธรรมสำหรับใจหรือใจมีธรรมคือมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ หรืออีกนัยหนึ่งมนธรรมก็คือระบบความคิดและความรู้สึกที่ช่วยบุคคลในการตัดสินใจว่า การกระทำอะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควร อะไรเป็นประโยชน์และอะไรไม่เป็นประโยชน์ กับมติของผู้รู้ซึ่งท่านหมายเอาความรู้หรือความคิดของบัณฑิตหรือนักปราชญ์ ซึ่งเป็นผู้รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เป็นเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรม

ส่วนเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ เป็นเป้าหมายที่เน้นไปยังการกระทำที่แสดงให้เห็นการประพฤติปฏิบัติ (จริยธรรม) ต่อกัน ซึ่งเป็นการกระทำที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่การกระทำระหว่างมนุษย์กับสิ่งอื่นมีสัตว์เดรัจฉานหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นต้น ในการประพฤติปฏิบัติหรือที่เรียกว่าจริยธรรมวรรณกรรมสินไซมีอยู่ ๓ ระดับ คือ

๑. การประพฤติปฏิบัติในระดับปัจเจก ในวรรณกรรมสินไซปรากฏในตอนที่ท่านท้าวเวสสุวรรณลงมาห้ามการต่อสู้ระหว่างยักษ์กุมภกัณฑ์กับท้าวสินไซ ซึ่งท้าวเวสสุวรรณได้กล่าวสอนยักษ์กุมภกัณฑ์ด้วยการบอกให้รู้ว่าผู้ที่ยักษ์กุมภกัณฑ์กำลังต่อสู้อยู่นั้น แท้ที่จริงแล้วคืออัครบุคคผลผู้เป็นหน่อเนื้อแห่งพระพุทธองค์ผู้จะมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในวันข้างหน้า โดยการเปรียบยักษ์กุมภกัณฑ์เป็นเหมือนหน่อแฉ้วไม้แก ไม้แดง และไม้คู้ซึ่งไม่มีค่ามีราคาอะไรมาก ส่วนสินไซได้ถูกเรียกว่าเป็นอัครบุคคผลและได้เปรียบเหมือนหน่อไม้เนื้อคู้และไม้จันทร์ซึ่งมีค่ามีราคาแพง ประเด็นทางความคิดในเรื่องนี้ก็คือต้องการชี้ให้เห็นว่าการที่เราได้พบเห็นคนใดคนหนึ่ง ซึ่งไม่ทราบภูมิหลัง ภูมิรู้ ภูมิธรรมของเขาก็คืออย่างไร รู้แต่เพียงว่าเขาเป็นคนเท่านั้น ดังนั้น ในทางปฏิบัติเราจึงไม่ควรคิดดูหมิ่นดูแคลนหรือ

หยาบเหยียดเขา ในวรรณกรรมสินท้านจึงยกเรื่องการตรัสรู้เป็นข้อเปรียบเทียบ โดยมีนัยสำคัญว่าการจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นเป็นเรื่องปัจเจกหรือเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล หากพิจารณาไปที่คำสั่งสอนของท่านท้าวเวสสุวรรณจะพบว่ามีลักษณะการแสดงการต้อนรับด้วยธรรม คือ ธรรมปฏิสันถาร ซึ่งเป็นจริยธรรมที่丁寧หรือเป็นจริยธรรมที่พึงประสงค์อย่างยิ่ง เพราะการให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง (สัพพะทานัง อัมมะทานัง ชินาติ) เพราะฉะนั้น การที่ท่านท้าวเวสสุวรรณให้คำสั่งสอนแก่ยักษ์กุมภภัณฑ์จนยักษ์กุมภภัณฑ์ได้สติสงบนิ่ง หยุดการต่อสู้และได้ไปสู่นางสุมนดาตามฮีตองโบราณเรื่องราวทั้งหมดจึงจบลงด้วยดี

๒. การประพาศปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับครอบครัว ลักษณะครอบครัวในวรรณกรรมสินไชจะมีลักษณะครอบครัวที่ถือพ่อเป็นใหญ่ ครอบครัวในที่นี้หมายเอาครอบครัวพระยาสุทราษโดยมีพระยาสุทราษผู้เป็นเจ้าปกครองนครเบ็งจาล มีมเหสี ๒ คน คือ นางจันทราและนางลุน และมีโอรส ๓ องค์ คือ ท้าวสีโห ท้าวสินไช และท้าวสังข์ทอง การประพาศปฏิบัติต่อกันในครอบครัวนี้มี ๓ ตอน คือ (๑) พระยาสุทราษได้ประพาศปฏิบัติต่อโอรสทั้งสาม ด้วยการให้การอภิเษกเจ้าชายน้อยทั้งสาม และยกเมือง (ทรัพย์สมบัติอันสำคัญ) ให้เจ้าชายทั้งสามได้เป็นเจ้าของและได้ปกครอง (๒) นางลุนได้สั่งสอนท้าวสินไชและท้าวสังข์ทองก่อนเดินป่าเพื่อออกติดตามเอาอาสุมนดากลับนครเบ็งจาลไม่ให้เป็นผู้ประมาทในเหล่าพิธยาธรม่าและเปรตผี รวมทั้งอย่าปลงใจเชื่อในผู้หญิงเพราะผู้หญิงมีธรรมชาติแปลงเปลี่ยนได้ง่าย และ (๓) ท้าวสินไชประพาศปฏิบัติด้วยการแสดงความกตัญญูทวดเทวีต่อพระยาสุทราษ นั่นคือตอบรับการออกติดตามเอาอาสุมนดากลับนครเบ็งจาลในทันทีทันใด โดยไม่คิดถึงครั้งที่ตนเองกับแม่คือนางลุนถูกพระยาสุทราษให้ออกไปใช้ชีวิตอยู่ในป่าอย่างทุกข์แสนสาหัส

๓. การประพาศปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับเครือญาติ ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้มีสายเลือดหรือสายโลหิตเดียวกัน ในประเด็นนี้มี ๒ ตอน คือ (๑) ท้าวสินไชได้ประพาศปฏิบัติต่อหลานสีดาจันทร์ผู้เป็นลูกสาวของนางสุมนดาที่เกิดกับยักษ์กุมภภัณฑ์ ด้วยการลงไปยังเมืองนาคจนนำกลับมาพบหน้าแม่คือนางสุมนดาได้สำเร็จสมประสงค์ที่ต้องการ และ (๒) ท้าวสินไชได้ประพาศปฏิบัติต่อนางสุมนดาผู้เป็นอาและเป็นน้องสาวของพระยาสุทราษผู้รักน้องสาวคนนี้นี้มาก ซึ่งเป็นสาเหตุให้พระยาสุทราษออกผนวช เพื่อแสวงหาช่องทางไปตามน้องสาวผู้ถูกยักษ์กุมภภัณฑ์มาลักขโมยเอาไปเป็นภรรยาครองรักกันที่เมืองยักษ์คือเมืองโนราช และท้าวสินไชโอรสที่พระองค์ทรงขับไล่พร้อมกับแม่คือนางลุนให้ออกไปใช้ชีวิตอยู่กลางป่า ซึ่งประเด็นเรื่องเครือญาติหรือญาติผู้ร่วมสายโลหิตนี้ ในพุทธศาสนาได้อธิบายเรื่องอย่างชัดเจนมาก โดยใช้คำอธิบายผ่านภาษาบาลีว่า ญาติสาโลหิต แปลว่า พี่น้องผู้เกี่ยวเนื่องกันด้วยเลือดหรือด้วยสายเลือด หรือพี่น้องผู้มีสายเลือดเดียวกัน และอธิบายผ่านอีกคำชุดหนึ่งซึ่งหมายถึงอาชนผู้เป็นที่รัก คือ ผู้นับถือว่าเป็นของเรา ได้แก่ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว บุตร ธิดา มิตร อำมาตย์ หรือญาติสาโลหิต รวมความว่า คนผู้เป็นที่รัก นอกจากนี้ในคำว่า เป็นที่รัก ที่หมายถึงคนผู้เป็นที่รักแล้วยังหมายถึงสิ่งอันเป็นที่รักได้อีก โดยที่ความหมายในคัมภีร์

พระไตรปิฎก คำว่า สิ่งอันเป็นที่รัก คือ สัตว์เหล่าไหนเป็นที่รัก สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เป็นผู้ปรารถนา แต่สิ่งเป็นประโยชน์ ปรารถนาแต่สิ่งเกื้อกูล ปรารถนาแต่ความผาสุก ปรารถนาแต่ความหลุดพ้นจาก โยคะ คือ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว บุตร ธิดา มิตร อำมาตย์ หรือญาติผู้ร่วมสายโลหิตของผู้นั้น สัตว์เหล่านี้ชื่อว่า สิ่งอันเป็นที่รัก

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

วรรณกรรมจัดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ตกทอดกันมาแต่อดีต ที่บอกเล่าประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ อุดมการณ์ คติความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น วรรณกรรมจึงจัดเป็นงาน สำเร็จรูปซึ่งประกอบอย่างพิสดาร จนมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในสังคม นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลถึง ระบบการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา เป็นต้นได้ด้วย รวมทั้งวรรณกรรมจัดเป็นทรัพย์สิน ทางปัญญา และเป็นเครื่องชี้บอกความเจริญทางวัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง ในบรรดาวรรณกรรมที่มี อิทธิพลต่อความคิดและวิถีชีวิตของชาวอีสานได้มากที่สุด ได้แก่ วรรณกรรมสินไซ เพราะนิทานสินไซมี ลักษณะเด่นในด้านรูปแบบภาษา เนื้อหา และสำนวนโวหารที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ นอกจากนี้ นิทานสินไซยังเป็นวรรณกรรมที่เป็นที่นิยมและแพร่หลายทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และ ในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เขมร ลาว เป็นต้น

หากกล่าวเฉพาะวรรณกรรมสินไซมีหลายฉบับด้วยกัน โดยเริ่มตั้งแต่ (๑) ฉบับโบราณ จาร ด้วยอักษรไทยน้อย ปีพุทธศักราช ๒๔๓๘ นับถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๑๑๒ ปี (๒) ฉบับสินไซยเดิมพิสดาร สำนวนเอกของท้าวปางคำ คัดลอกชำระโดย นายทองดำ มูลอำมาตย์ บันทึกด้วยอักษรไทยเป็นความ เรียง ปีพุทธศักราช ๒๔๙๓ (๓) ฉบับท้าวปางคำ ตรวจทานโดย สีลา วิละวงศ์ บันทึกด้วยอักษรลาว ปี พุทธศักราช ๒๕๑๒ (๔) ฉบับเมืองอุบล ตรวจชำระโดย ปรีชา พิณทอง บันทึกด้วยอักษรไทย ปี พุทธศักราช ๒๕๒๔ (๕) ฉบับท้าวปางคำ เรียบเรียงโดย มั่น จงเรียน บันทึกด้วยอักษรไทย ปี พุทธศักราช ๒๑๙๓ (๖) ฉบับเมืองมหาสารคาม เป็นสำนวนปริวรรตโดย พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขม จารีย์) บันทึกด้วยอักษรไทย ปีพุทธศักราช ๒๕๒๖ และ (๗) ต้นฉบับเป็นหนังสือผูกโบราณ จารึกด้วย อักษรไทยน้อย คัดลอกโดย บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล ปริวรรตโดย นภาพร พิมพ์วรรณเมธากุล และคณะ ประกอบด้วย ผศ.ชอบ ดีสวนโคก ศิลากร ทับทิมไสย สุรวุฒิ สนวนเส อาทิตยา เมืองใจ ฉบับนี้ถือว่าเป็นฉบับเมืองขอนแก่น ปีพุทธศักราช ๒๕๕๙ และในปีพุทธศักราช ๒๕๕๘ ได้มีผู้ศึกษาชาว สหรัฐอเมริกา คือ Mr. Peter Whittlesrey and Baythong Sayouwin Whittlesrey ได้นำ วรรณกรรมสินไซไปตีพิมพ์เผยแพร่ในประเทศสหรัฐอเมริกาในชื่อ *Sinxay Renaissance of Lao-Thai Epic Hero translated* ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือเล่มแรกที่ได้มีการพิมพ์ในต่างประเทศที่ไกลออกไป จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาทุกฉบับมาเป็นเวลานานหลายปีแล้ว ได้พิจารณาเห็นว่า ฉบับ โบราณ เมืองขอนแก่น (หน้าปกกล่าวไว้ชัดเจน) มีความหลากหลายมากกว่าฉบับอื่น ที่แตกต่างจาก ฉบับอื่นๆ เช่น บอกวิธีศึกษาทั้งเขียนและอ่านอักษรไทย บันทึกด้วยอักษรไทยเป็นวิธีเขียนใช้สำนวน

การเขียนเป็นแบบสำนวนลาว (เช่น ปะโฮยด ยักกุมพัน เป็นต้น) บันทึกด้วยอักษรไทยปัจจุบันควบคู่ไปกับอักษรไทย (ปริวรรตจากใบลาน) และที่สำคัญพิเศษคือมีอภินันท์พท์คอยกำกับไว้ทุกบรรทัด ผู้ศึกษาสามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ในทันทีทันใด ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาจึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจเลือกฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น ปีพุทธศักราช ๒๕๕๙ เป็นเอกสารหลักสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

การวิจัยเรื่อง ‘วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ’ นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อปัญหาจริยธรรมและหลักการปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินและเป้าหมายจริยธรรมของวรรณกรรมสินไซ โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ๓ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นสำรวจสถานการณ์ การกระทำ พฤติกรรม การแสดงออกในลักษณะต่างๆ ของตัวละครหลักและตัวละครรอง และและสำรวจแนวคิดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงาม และประเด็นปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดจากการกระทำ พฤติกรรม การแสดงออกในวรรณกรรมเรื่องสินไซ ศึกษาหลักธรรมและหลักคตินธรรมที่มีเนื้อหาเชิงจริยศาสตร์ในวรรณกรรมเรื่องสินไซ ศึกษาถึงเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติในพระพุทธศาสนา และเกณฑ์วินิจฉัยทางจริยธรรมตามกรอบพุทธจริยศาสตร์ ในชื่อว่า พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics)

๒. ด้านเอกสาร การศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกเอกสารสำหรับการทำวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๒.๑ เอกสารหลัก ได้แก่ หนังสือสินไซ (ฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น หรือฉบับเมืองขอนแก่น) คัดลอกโดย บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล ปริวรรตโดย นภาพร พิมพ์วรรณธากุล และคณะ ความพิเศษเฉพาะของหนังสือเล่มนี้ คือ ส่วนหน้ามีวิธีศึกษาตัวอักษรไทยน้อยทั้งการเขียนและการอ่าน มีตัวอักษรไทยที่ปริวรรตแล้ว มีตัวอักษรไทยน้อยที่คัดลอก และมีอภินันท์พท์กำกับทุกบท ผู้ศึกษาสามารถศึกษาและทำความเข้าใจได้ในทันที ส่วนกลางก็เป็นเนื้อหาทั้งหมดโดยแบ่งออกเป็นบั้นๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ และส่วนท้ายเป็นการบันทึกวันเดือนปีพร้อมคณะที่จารหนังสือเล่มนี้ และสรุปสาระสำคัญจากหนังสือสินไซ รวม ๓๙๓ หน้า

๒.๒ เอกสารรอง ได้แก่ หนังสือสินไซที่ใช้ประกอบการศึกษาในลักษณะอ้างอิงให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้องในทางวิชาการ จำนวน ๒ เล่ม คือ

- (๑) สังข์สีลปชัย ฉบับเมืองอุดรธานี เรียบเรียงโดย มั่น จงเรียน
- (๒) สังข์สีลปชัย ฉบับเมืองอุบลราชธานี ตรวจชำระโดย ปรีชา พิณทอง
- (๓) สินไซ แปลโดย ทรงวุฒิ ศรีวิไล

๓. ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก (ปราชญ์ชาวบ้าน) อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ อายุ ๘๑ ปี ชาวบ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญในการอ่านตัวอักษรไทยน้อยและแปลจากตัวอักษรไทยน้อยสู่ตัวอักษรไทย

ส่วนวิธีดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยไว้ ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่

๑. สํารวจเอกสารหรือหนังสือที่มีการจาร การคัดลอก การตรวจชำระ การแต่ง การประพันธ์ และการแต่งหนังสือในชื่อ สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สิ้นไชย์ สิ้นไช
๒. รวบรวมเอกสารหรือหนังสือที่มีการจาร การคัดลอก การตรวจชำระ การแต่ง การประพันธ์ และการแต่งหนังสือในชื่อ สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สิ้นไชย์ สิ้นไช ทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบัน
๓. คัดเลือกหนังสือสิ้นไช้ทั้งที่เป็นเอกสารหลักและเอกสารรอง
๔. อ่านและศึกษาเอกสารทั้งหมดโดยละเอียด โดยเฉพาะการแปลได้เรียนเชิญอาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ ได้เป็นผู้ตรวจสอบการแปลพร้อมกับเทียบเคียงกับสำนวนการแปลของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงวุฒิ ศรีวิไล
๕. วิเคราะห์ประเด็นและเนื้อหาทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ
๖. เขียนประเด็นและเนื้อหาทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ
๗. วิธีการเขียนงานวิจัยด้วยการตีความ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์
๘. วิธีการนำเสนอหรือการจัดลำดับเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาด้วยการยกประเด็นที่จะศึกษาเป็นตัวตั้ง บอกเล่าเนื้อเรื่องในประเด็นที่ศึกษา ยกคำแปลมาอ้างอิง ยกข้อความที่เป็นสำนวนต้นฉบับที่เกิดจากการปริวรรต และยกข้อความที่เป็นสำนวนต้นฉบับที่เกิดจากการคัดลอกเทียบกับสำนวนที่ปริวรรตแล้ว โดยให้ตัวอักษรไทยน้อยอยู่ด้านซ้ายมือและตัวอักษรไทยที่ปริวรรตแล้วอยู่ด้านขวามือของผู้อ่าน
๙. เขียนไปตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบตามสารบัญที่กำหนดแล้ว โดยการพิจารณาตรวจสอบ และได้รับอนุมัติจากผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา
๑๐. วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดออกมาเป็นความรู้ใหม่และหลักฐานใหม่ เพื่อยืนยันผลการศึกษาวิจัย ซึ่งสามารถนำไปศึกษาวิจัยต่อไปได้

๑๑. การจัดบทเพื่อสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ข้อ ได้แก่

๑. วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ตั้งเป็นบทที่ ๒
๒. วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ตั้งเป็นบทที่ ๓
๓. วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ตั้งเป็นบทที่ ๔

ประการสุดท้ายของการสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในเชิงพรรณนาความ ดังนี้

๑. ปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรม **สิ้นไช** สรุปความได้ว่า ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสิ้นไชเป็นปัญหาจริยธรรมที่เน้นเฉพาะทางพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมสิ้นไชเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้นปัญหาจริยธรรมทางพุทธ

ศาสนาจึงเป็นปัญหาที่ว่าด้วยกิริยา การกระทำ หรือความประพฤติทางกายอันเป็นไปทั่ว จนก่อให้เกิด สิ่งที่เป็นปัญหา คือ ข้อขัดข้องหมองใจหรือความขัดเคืองทางใจ ซึ่งเป็นสภาพที่ทนอยู่ได้ยากและมี ผลกระทบต่อการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต สิ่งที่เกิดผลกระทบดังกล่าวได้แก่สิ่งที่ เรียกว่า ธรรม ประกอบด้วยธรรมที่ควรและธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อมอย่างละ ๑๐ ประการ แต่ใน งานวิจัยมุ่งหมายเอาธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม ๑๐ ประการมีปณาดิบาตคือการทำร้าย การทำลาย ตลอดจนการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดปัญหาจริยธรรมได้มาก

หากกล่าวเฉพาะปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ จะมีปัญหาจริยธรรมที่ปรากฏใน เนื้อเรื่องประกอบด้วย (๑) การลักขโมยเอานางสุมนทาทองยักษ์กุมภภัณฑ์ (๒) การขอธิดาหึงเจ็ด ของนันทเศรษฐีมาเป็นมเหสีของพระยาสุทนต์ (๓) การใช้เสน่ห์ยาแฝดของแม่นางผู้ทำเสน่ห์ยาแฝด ร้าย และ (๓) การมีเพศสัมพันธ์ของท้าวสินไซกับนางเกียงคำ ส่วนการประพฤติปฏิบัติในเชิง ความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซมีอยู่ ๓ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเชิงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต สิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์เชิงสังคม เช่น การปฏิบัติต่อไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ความฝัน เป็นต้น แต่ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย

(๑) การประพฤติปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ประกอบด้วยมนุษย์ที่มีต่อครอบครัว ได้แก่ กรณีพระยาสุทนต์ให้มีการติดตามเอานางสุมนทาทองกลับคืนนครเบ็ญจาล กรณีนางสุมนทาทอง แสดงออกด้วยการแกล้งบอกว่าลืมสิ่งสำคัญและจำเป็น ๓ สิ่ง คือ สไบ ปิ่นปักผม และช่อง (เครื่องปักผม) กรณีนางจันทราได้เลี้ยงดูลูกด้วยความทุกข์ยากแสนลำบาก กรณีนางลุนได้สั่งสอนอบรมลูกอย่าง ประมาทในชีวิต โดยเฉพาะสอนเชิงอันเป็นธรรมชาติของหญิงให้ลูกรับรู้แบบตรงๆ ว่า ‘ชาติที่ใจผู้หญิง นี้ตลบตะแลงแปลงเปลี่ยนได้ง่ายจริงแล้ว’ กรณีท้าวสินไซได้แสดงให้เห็นความเป็นคนกตัญญูกตเวที เพราะตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยพบเห็นหน้าพระยาสุทนต์ผู้เป็นพระบิดา แต่ชั้นอาสาออกติดตามอาสา สุมนทาทองได้สำเร็จ และกรณียักษ์กุมภภัณฑ์ได้แสดงให้เห็นความรักที่มีต่อนางสุมนทาทอง ด้วยการออกป่าหา ดอกไม้หอมมาเป็นเครื่องอบผิวกายของนางสุมนทาทองให้นวลงามและหอมกรุ่นอยู่เสมอ ซึ่งการกระทำ ของยักษ์กุมภภัณฑ์ดังกล่าวนี้ จึงเป็นเหตุให้นางสุมนทาทองรักยักษ์กุมภภัณฑ์ผู้สามีอย่างสุดหัวใจ

(๒) การประพฤติปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ประกอบด้วยมนุษย์ที่มีต่อเครือญาติ ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติของพี่ที่มีต่อน้องสาวเป็นการกระทำของพระยาสุทนต์ ที่ให้มีการออกตาม น้องสาวคือนางสุมนทาทองกลับคืนนครเบ็ญจาล การประพฤติปฏิบัติของน้องมีต่อพี่เป็นการกระทำของ สังข์ทองที่บอกให้สินไซผู้พี่ชายรออยู่นอกเมือง โดยสังข์ทองเข้าไปในเมืองอโนราชเพื่อสืบข่าวยักษ์ กุมภภัณฑ์ การประพฤติปฏิบัติของบุตรที่มีต่อบิดามารดาเป็นการกระทำของท้าวสินไซผู้อาสาออกตาม เอาอาสาสุมนทาทองกลับนครเบ็ญจาล การประพฤติปฏิบัติของหลานที่มีต่ออาเป็นการกระทำของนางสุ มนทาทองรู้ว่าเด็กหนุ่มผู้ยืนอยู่ตรงหน้าคือสายเลือดเดียวกัน จึงได้เข้าไปสวมกอดด้วยความรักทะนุ ถนอมเป็นอย่างยิ่ง การประพฤติปฏิบัติของสามีที่มีต่อภรรยาเป็นการกระทำของยักษ์กุมภภัณฑ์ ผู้ได้

มอบสิ่งของประจำตระกูล ได้แก่ กำไรแหวน แก้วมณี เครื่องประดับยศพระราชินีให้แก่นางสุนันทา การประพฤติปฏิบัติของภรรยาที่มีต่อสามีเป็นการกระทำของนางสุนันทาที่เข้าไปปลุกสามีคือยักษ์ กุมภภัณฑ์ให้ตื่น ก่อนที่หลานคือท้าวสินไชจะนำกลับคืนนครเบ็ญจาล

๒. พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไช สรุปความได้ว่า พุทธจริยศาสตร์ หมายถึงระบบ ความรู้ทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ โดยตั้งอยู่บนฐานแนวคิดหรือ หลักการสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ จริตหก เพราะจริตหกหมายถึงเอาการเที่ยวไปแห่งจิตของมนุษย์ (คือ มนุษย์มีจิตเป็นเครื่องนำไปให้กระทำสิ่งต่างๆ) ความประพฤติที่แสดงออกภายนอกจนก่อให้เกิด เรื่องราวต่างๆ มากมาย เมื่อกระทำซ้ำๆ จนก่อให้เกิดนิสัยหรืออุนิสัยที่ตกตะกอนนอนเนื่องอยู่ใน สันดานของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งอาจจะหนักไปไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่งมีหนักไปทางรักสวयรักงามเรียกว่า รากจริต หนักไปทางหงุดหงิดใจร้อนง่ายเรียกว่าโทสจริต หนักไปทางหยองเหงาเศร้าซึมหรืองงวยใน ชีวิตตนอยู่เสมอๆ เรียกว่าโมหจริต หนักไปทางเชื่อเลื่อมใสง่ายหรือภาษาสมัยใหม่เรียกว่าคนประเภท รักง่ายหน่ายเร็วเรียกว่าสัทธจริต หนักไปในทางตรึกตรอง ไตร่ตรอง พิจารณามาจนเกินเหตุเรียกว่า พุทธิจริต และหนักไปทางนึกคิดจับจบบเรื่องราวต่างๆ จนปล่อยวางไม่ได้เรียกว่าวิตกจริต

พุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบศีลธรรมเป็นส่วนหนึ่งของสินไชที่ไซ (การบอกกล่าวให้รู้) เรื่องศีล หรือศีลห้า ได้แก่ ตอนที่นางสุนันทาได้บุตรผู้มีบุญญาธิการมาเกิดด้วย จึงตั้งใจสมาทานศีลและ ปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้นางสุนได้ท้าวสังข์ทองและท้าวสินไชตั้งใจปรารถนา และตอน พระยาสินไชหลังจากทราบชะเมื่อนาคแล้วจึงได้แต่งตั้งวิฆเนศวรเป็นราชาสีบน และพระยาสินไชได้ สั่งสอนธรรมแก่วิฆเนศวรให้รู้ในทุกข์และตั้งใจมั่นรักษาศีลห้าให้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง และ สินไชไซเรื่องธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีลเป็นการกล่าวถึงสิกขาบทหรือศีลแต่ละข้อที่เป็นข้อบัญญัติ เมื่อลงมือประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ข้อบัญญัตินั้นกลายเป็นธรรม (สภาพผู้ทรงไว้ซึ่งภาวะและ ลักษณะของตน) คือจะรักษาผู้ประพฤติธรรมไม่ให้ตกไปสู่โลกที่ชั่วร้าย ได้แก่ ตอนที่ท้าวสินไชต่อสู้กับ ยักษ์กุมภภัณฑ์ จนเป็นเหตุเดือดร้อนไปถึงพระอินทร์แล้วพระอินทร์ได้ลงมาห้ามและได้สั่งสอนธรรม สำหรับเป็นข้อประพฤติปฏิบัติในฐานะเป็นศีลไปพร้อมๆ กันด้วย

ส่วนสินไชไซเรื่องธรรมในฐานะหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นการบอกกล่าว หรือภาษาพื้น ถิ่นเรียกว่า ไซ ให้รู้หลักธรรมเรื่องทุกข์ ได้แก่ ตอนครอบครัวพระยาสุทราษที่พลัดพรากจากไกลกันไป นานได้มาอยู่พร้อมหน้ากัน แล้วพระอินทร์ได้สั่งสอนธรรมว่าชีวิตมีทุกข์เป็นเจ้าเรือน คือ ทุกชีวิตมี ทุกข์ประสบทุกข์เป็นประจำอย่างนี้แหละ สินไชไซหลักธรรมเรื่องกามตัณหา ได้แก่ ตอนที่พระอินทร์ ได้พรมน้ำทิพย์ให้ยักษ์กุมภภัณฑ์ฟื้นคืนชีพแล้วถามหานางสุนันทาภรรยาเก่าว่า นางสุนันทาผมอยู่ ไหน ? ซึ่งแสดงให้เห็นพลังกามตัณหาที่ยึดเกาะมนุษย์ให้เกี่ยวข้องสัมพันธ์ไม่รู้จักจบสิ้น สินไชไซ หลักธรรมเรื่องกรรมเก่า ได้แก่ ตอนที่ท้าวเวสสุวรรณลงมาห้ามการต่อสู้ระหว่างยักษ์กุมภภัณฑ์กับสินไช สีโห สังข์ทองนั้น เหตุเพราะกรรมเก่า (เวรกรรมในปางก่อน) ในอดีตส่งผลให้เกิดการต่อสู้กัน และ

สุดท้ายแห่งความมีศีลธรรมคือประชาชนผู้เปรียบดังรากต้นไม้ก็มีความสุข ข้าราชการ และพระราชินี ต่างๆ มีความสุขกันถ้วนหน้า

พุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบคุณธรรมเป็นส่วนของสินไซที่ไซ (การบอกกล่าว) คุณธรรม เรื่องทศพิธราชธรรมหรือธรรมสิบประการ ได้แก่ ตอนที่นางสุมณฑาได้กลับถึงนครเป็งจาลเรียบร้อยแล้ว และได้ประกอบพิธีต้อนรับนางสุมณฑาอย่างยิ่งใหญ่แล้วพระยาสินไซได้กล่าวสอนธรรมแก่ท้าวกุมภักดิ์และหมูนาค โดยปรารภทศพิธราชธรรมหรือธรรมสิบประการมีทาน ศีล เป็นต้น สินไซไซ คุณธรรมเรื่องมรรคแปดและคติธรรมสำหรับปกครองบ้านเมือง ได้แก่ ตอนพระยาสินไซได้สั่งสอน ธรรมแก่สุวรรณาคผู้เป็นลุงให้รู้ธรรมนิยมราชประเพณีแต่โบราณมีอย่าทำตัวเป็นโจร อย่าอวดอ้างกดขี่ ช่มเหลงหลอกลวงประชาชน ให้ละเว้นเหล่ายาของบุดเนา เป็นต้น

ส่วนพุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบจริยธรรมเป็นส่วนของสินไซที่ไซ (การบอกกล่าว) จริยธรรมใน ๒ ส่วน คือ จริยธรรมที่ติงามหรือที่พึงประสงค์ ได้แก่ ตอนที่พระยาสุทราษเสด็จออก ผนวชเพื่อติดตามนางสุมณฑาผู้น้องสาวกลับคืนนครเป็งจาล ด้วย ๒ วิธี คือ การให้หมอมาสอนวิชา เวทย์มนตร์จนเหาะเหินเดินอากาศได้ แต่คิดได้ว่าไม่ใช่วิธีที่ดี และการออกผนวชเป็นพระภิกษุในพุทธ ศาสนาเพราะไปไหนมาไหนจะมีความปลอดภัยมากกว่า ในที่สุดพระยาสุทราษได้เลือกวิธีออกผนวช อีกตอนหนึ่งได้แก่ตอนที่ท้าวกุมภักดิ์มาบอกว่า ตนเองทั้งหกคนได้ไปจำเรียนวิชาที่เป็นศาสตร์และ ศิลป์จบหมดสิ้นแล้ว พระยาสุทราษได้แต่งขันบายศรีเพื่อแสดงการต้อนรับและยินดีกับลูกทั้งหกคน และตอนที่ยักษ์กุมภักดิ์ได้แสดงถึงความรักที่มีต่อนางสุมณฑา ด้วยการออกเดินป่านอกจากหาอาหาร แล้วยังเก็บดอกไม้ของหอมมากมายเพื่ออบผิวกายของสุมณฑาให้มีหอมกรุ่นอยู่เสมอ ถึงขนาดดอกไม้ กองเป็นภูเขาเล็กๆ ในปราสาทของยักษ์กุมภักดิ์ และการแสดงความรักของนางสุมณฑาที่มีต่อยักษ์ กุมภักดิ์เช่นกัน ได้แก่ ตอนที่สินไซผู้เป็นหลานกำลังจะพานางสุมณฑาผู้เป็นอาออกจากปราสาท แต่ นางผู้มีความรักต่อยักษ์กุมภักดิ์มาก จึงได้โกหกว่าลืมน้ำไป และช้อง แต่พอนางเข้าไปในปราสาท กลับไปปลุกยักษ์กุมภักดิ์ผู้กำลังหลับไหลไม่รู้ตื่น เพื่อจักได้บอกลากัน ส่วนจริยธรรมที่ไม่ติงามหรือไม่ พึงประสงค์นั้นปรากฏในตอนยักษ์กุมภักดิ์แอบไปลักขโมยเอานางสุมณฑาไปเป็นภรรยา เรียกว่าเป็น การได้โดยไม่ชอบธรรมและครอบครองโดยไม่ชอบธรรมเช่นกัน จนเป็นเหตุให้ยักษ์กุมภักดิ์ถูกฆ่าตาย ในที่สุด และตอนแม่แสนหยาแฝด ‘จอบกินของจ้าง’ จากระาชเทวีทั้งหก แล้วใส่คุณไสย์แก่พระยา สุทราษจนเป็นเหตุให้พระองค์ขับไล่นางสุนและนางจันทราพร้อมลูกทั้งหมด คือ สีโห สินไซ และสังข์ ทองออกไปอาศัยอยู่ในป่าดงพงไพร จึงเป็นเหตุให้ครอบครัวของพระยาสุทราษเกิดการพลัดพรากจาก กัน ความละเอียดตามเรื่องราวที่ปรากฏในเนื้อเรื่องของวรรณกรรมสินไซนั้นแล้ว

๓. เกณฑ์วินิจฉัยและเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ สรุปความได้ว่า เกณฑ์ วินิจฉัยจริยธรรมในงานวิจัยนี้หมายเอาเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมตามนัยในทางพุทธศาสนา เหตุผล เพราะวรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้น เกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมจึงตั้งอยู่บน

ฐานคิดทางพุทธศาสนา ซึ่งหลักคิดว่าด้วยเกณฑ์วินัจฉัยจริยธรรมทางพุทธศาสนา ท่านเริ่มที่คำ ๒ คำ คือ เจตนา กับ กรรมนิยาม ทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะกรรมนิยามจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีเจตนาที่ซ่อนอยู่ภายในเป็นภาวะขับเคลื่อนให้ลงมือทำดีทำชั่ว ในแง่ของมนุษย์ กรรมนิยามเป็นกฎที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรม และกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต (โชคชะตา) ของมนุษย์ให้ เป็นไปในลักษณะต่างๆ อีกทีหนึ่ง ดังนั้น หลักคิดเรื่องเกณฑ์วินัจฉัยในทางพุทธศาสนา ท่านจึงหมายเอาเจตนาที่เป็นความตั้งใจ ความมุ่งหมายใจ หรือความจงใจจะทำว่าเป็นกรรม โดยหลักการทางพุทธศาสนาใช้คำว่า กุศลกับบุญ แทนการกระทำดีว่าเป็นกรรมดีหรือเป็นความดี และอกุศลกับบาป แทนการกระทำชั่วว่าเป็นกรรมชั่วหรือเป็นความชั่ว

สำหรับเกณฑ์วินัจฉัยจริยธรรมมีอยู่ ๒ เกณฑ์ คือ เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วม เกณฑ์หลักหมายเอาเจตนาของการกระทำทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล เหตุผลเพราะเจตนาเป็นธรรมชาติของผู้คิด เป็นตัวความคิด เป็นตัวดำริ ความมุ่งหมาย ความตั้งใจ และความจงใจในการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลคือความดีหรือสิ่งดีงาม และอกุศลคือความไม่ดีหรือความชั่ว เมื่อว่าโดยเกณฑ์หลักที่เป็นหลักการครอบคลุมเอาความดีหรือสิ่งดีงามทั้งหมดท่านหมายเอาสุจริต ๓ ประการ คือ กายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต และความชั่วหรือสิ่งชั่วท่านหมายเอาทุจริต ๓ คือ กายทุจริต วจิตุจริต และมโนทุจริต ส่วนเกณฑ์ร่วมหรือเรียกอีกอย่างว่า เกณฑ์รอง โดยไข่มโนธรรมซึ่งหมายถึงธรรมของใจ ธรรมสำหรับใจ หรือใจมีธรรมคือมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ หรืออีกนัยหนึ่งมโนธรรมก็คือระบบความคิดและความรู้สึกที่ช่วยบุคคลในการตัดสินใจว่า การกระทำอะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควร อะไรเป็นประโยชน์และอะไรไม่เป็นประโยชน์ กับมติของผู้รู้ซึ่งท่านหมายเอาความรู้หรือความคิดของบัณฑิตหรือนักปราชญ์ ซึ่งเป็นผู้รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เป็นเกณฑ์วินัจฉัยจริยธรรม

ส่วนเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ เป็นเป้าหมายที่เน้นไปยังการกระทำที่แสดงให้เห็นการประพฤติปฏิบัติ (จริยธรรม) ต่อกัน ซึ่งเป็นการกระทำที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่การกระทำระหว่างมนุษย์กับสิ่งอื่นมีสัตว์เดรัจฉานหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นต้น ในการประพฤติปฏิบัติหรือที่เรียกว่าจริยธรรมวรรณกรรมสินไซมีอยู่ ๓ ระดับ คือ

๑. การประพฤติปฏิบัติในระดับปัจเจก ในวรรณกรรมสินไซปรากฏในตอนที่ท่านท้าวเวสสุวรรณลงมาห้ามการต่อสู้ระหว่างยักษ์กุมภคันธ์กับท้าวสินไซ ซึ่งท้าวเวสสุวรรณได้กล่าวสอนยักษ์กุมภคันธ์ด้วยการบอกให้รู้ว่าผู้ที่ยักษ์กุมภคันธ์กำลังต่อสู้อยู่นั้น แท้ที่จริงแล้วคืออัครบุคคคลผู้เป็นหน่อเนื้อแห่งพระพุทธองค์ผู้จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในวันข้างหน้า โดยการเปรียบยักษ์กุมภคันธ์เป็นเหมือนหน่อแนวไม้แกล ไม้แดง และไม้คู้ซึ่งไม่มีค่ามีราคาอะไรมา ส่วนสินไซได้ถูกเรียกว่าเป็นอัครบุคคคลและได้เปรียบเหมือนหน่อไม้เนื้อคู้และไม้จันทร์ซึ่งมีค่ามีราคามาก ประเด็นทางความคิดในเรื่อง

นี่ก็คือต้องการชี้ให้เห็นว่าการที่เราได้พบเห็นคนใดคนหนึ่ง ซึ่งไม่ทราบภูมิหลัง ภูมิรู้ ภูมิธรรมของเขา เป็นอย่างไร รู้แต่เพียงว่าเขาเป็นคนเท่านั้น ดังนั้น ในทางปฏิบัติเราจึงไม่ควรคิดดูหมิ่นดูแคลนหรือ หยามเหยียดเขา ในวรรณกรรมสินทธานจึงยกเรื่องการตรัสรู้เป็นข้อเปรียบเทียบ โดยมีนัยสำคัญว่าการ จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นเป็นเรื่องปัจเจกหรือเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล หากพิจารณาไปที่คำสั่งสอนของท่านท้าวเวสสุวรรณจะพบว่า มีลักษณะการแสดงการต้อนรับด้วยธรรม คือ ธรรมปฏิสันถาร ซึ่งเป็นจริยธรรมที่丁寧หรือเป็นจริงธรรมที่พึงประสงค์อย่างยิ่ง เพราะการให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ ทั้งปวง (สัพพะทานัง อัมมะทานัง ชินาติ) ซึ่งสามารถศึกษาได้จากกรณีท่านท้าวเวสสุวรรณได้สอนยักษ์ กุมภกัณฑ์ จนยักษ์กุมภกัณฑ์ได้ทำตามคำสอนนั้น เรื่องเลวร้ายทั้งหลายจึงจบลงด้วยดี

๒. การประพาศปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับครอบครัว ลักษณะครอบครัวใน วรรณกรรมสินไซจะมีลักษณะครอบครัวที่ถือพ่อเป็นใหญ่ ครอบครัวในที่นี้หมายถึงครอบครัวพระยา กุศราช โดยมีพระยากุศราชผู้เป็นเจ้าของปกครองนครเบ็ญจาล มีมเหสี ๒ คน คือ นางจันทราและนางลุน และมีโอรส ๓ องค์ คือ ท้าวสีโห ท้าวสินไซ และท้าวสังข์ทอง การประพาศปฏิบัติต่อกันในครอบครัวนี้ มี ๓ ตอน คือ (๑) พระยากุศราชได้ประพาศปฏิบัติต่อโอรสทั้งสาม ด้วยการให้การอภิเษกเจ้าชายน้อย ทั้งสาม และยกเมือง (ทรัพย์สมบัติอันสำคัญ) ให้เจ้าชายทั้งสามได้เป็นเจ้าของและได้ปกครอง (๒) นาง ลุนได้สั่งสอนท้าวสินไซและท้าวสังข์ทองก่อนเดินป่าเพื่อออกติดตามเอาอาสุมณฑากลับนครเบ็ญจาล ไม่ให้เป็นผู้ประมาทในเหล่าพินยาธรรณาและเปรตผี รวมทั้งอย่าปลงใจเชื่อในผู้หญิงเพราะผู้หญิงมี ธรรมชาติแปลงปลิ้นได้ง่าย และ (๓) ท้าวสินไซประพาศปฏิบัติด้วยการแสดงความกตัญญูทวดเวทีต่อ พระยากุศราช นั่นคือตอบรับการออกติดตามเอาอาสุมณฑากลับนครเบ็ญจาลในทันทีทันใด โดยไม่ คิดถึงครั้งที่ตนเองกับแม่คือนางลุนถูกพระยากุศราชให้ออกไปใช้ชีวิตอยู่ในป่าอย่างทุกข์แสนสาหัส

๓. การประพาศปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับเครือญาติ ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้มีสายเลือด หรือสายโลหิตเดียวกัน ในประเด็นนี้มี ๒ ตอน คือ (๑) ท้าวสินไซได้ประพาศปฏิบัติต่อหลานสีดา จันทรผู้เป็นลูกสาวของนางสุมณฑาที่เกิดกับยักษ์กุมภกัณฑ์ ด้วยการลงไปยังเมืองนาคจนนำกลับมาพบ หน้าแม่คือนางสุมณฑาได้สำเร็จสมประสงค์ที่ต้องการ และ (๒) ท้าวสินไซได้ประพาศปฏิบัติต่อนางสุ มณฑาผู้เป็นอาและเป็นน้องสาวของพระยากุศราชผู้รักน้องสาวคนนี้มาก ซึ่งเป็นสาเหตุให้พระยา กุศราชออกผนวช เพื่อแสวงหาช่องทางไปตามน้องสาวผู้ถูกยักษ์กุมภกัณฑ์มาลักขโมยเอาไปเป็นภรรยา ครองรักกันที่เมืองยักษ์คือเมืองอนโรช และท้าวสินไซโอรสที่พระองค์ทรงขับไล่พร้อมกับแม่คือนาง ลุนให้ออกไปใช้ชีวิตอยู่กลางป่า ซึ่งประเด็นเรื่องเครือญาติหรือญาติผู้ร่วมสายโลหิตนี้ ในพุทธศาสนาได้อธิบายเรื่องอย่างชัดเจนมาก โดยใช้คำอธิบายผ่านภาษาบาลีว่า ญาติสาโลหิต แปลว่า พี่น้องผู้ เกี่ยวเนื่องกันด้วยเลือดหรือด้วยสายเลือด หรือพี่น้องผู้มีสายเลือดเดียวกัน และอธิบายผ่านอีกคำชุด หนึ่งซึ่งหมายถึงอาชนผู้เป็นที่รัก คือ ผู้นับถือว่าเป็นของเรา ได้แก่ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว บุตร ธิดา มิตร อำมาตย์ หรือญาติสาโลหิต รวมความว่า คนผู้เป็นที่รัก และสิ่งเป็นที่รัก คือ

สัตว์เหล่านี้เป็นที่รัก สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เป็นผู้ปรารถนาแต่สิ่งเป็นประโยชน์ ปรารถนาแต่สิ่ง
เกื้อกูล ปรารถนาดีงาม สุข ปรารถนาแต่ความหลุดพ้นจากโยคะ คือ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย
พี่สาว น้องสาว บุตร ธิดา มิตร อำมาตย์ หรือญาติสายโลหิตของผู้นั้น สัตว์เหล่านี้ ชื่อว่าสิ่งเป็นที่รัก

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ข้อความทั้งหมดที่แสดงถึงการสรุปผลการวิจัยข้างต้นนั้นทำให้ทราบว่า วรรณกรรมสินไช
เป็นวรรณกรรมทองสองฝั่งโขง จึงได้ถูกเผยแพร่ผ่านการปริวรรต การคัดลอก การตรวจชำระ และการ
เรียบเรียงใหม่ หรือมีการนำไปเผยแพร่ในลักษณะต่างๆ เช่น นำไปแต่งเป็นบทพญา แต่งเป็นกลอนลำ
เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเกิด พิมพัชรเมธากุล และคณะ ที่ได้มีการคัดลอก และปริวรรต
วรรณกรรมสินไชจากใบลานสู่กระดาษ A4 ซึ่งถือว่าเป็นฉบับประจำเมืองขอนแก่น และหนังสือสินไช
เล่มนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนหน้ามีวิธีศึกษาตัวอักษรไทยน้อยทั้งการเขียนและการอ่าน มี
ตัวอักษรไทยที่ปริวรรตแล้ว มีตัวอักษรไทยน้อยที่คัดลอก และมีอภิธานศัพท์กำกับทุกบท ผู้ศึกษา
สามารถศึกษาและทำความเข้าใจได้ในทันที ส่วนกลางก็เป็นเนื้อหาทั้งหมดโดยแบ่งออกเป็นบั้นๆ ตั้งแต่
ต้นจนจบ และส่วนท้ายเป็นการบันทึกวันเดือนปีพร้อมคณะที่จารหนังสือเล่มนี้ และสรุปสาระสำคัญ
จากหนังสือสินไช รวม ๓๙๓ หน้า และในประเด็นเดียวกันนี้ยังมีความตรงกับ ปรีชา พิณทอง ผู้เรียบ
เรียงสังขสิทธิ์ชัยฉบับเมืองอุบลราชธานี กล่าวถึงสังขสิทธิ์ชัยไว้ว่า วรรณคดีโบราณอีสานสังขสิทธิ์ชัย
สำนวนร้อยกรอง ฉบับเดิมเป็นหนังสือใบลาน จารด้วยตัวอักษรไทยน้อย แต่งขึ้นสมัยอภิรักษ์ขัตติยที่
เมืองอุบลที่ตั้งมาแต่ปี พ.ศ.๒๓๒๓ ถึงพ.ศ.๒๕๒๓ ครบ ๒๐๐ ปี

ประเด็นเกี่ยวกับผู้แต่งหรือผู้รจนาสินไชฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น โดยระบุว่า ท่านชนัน
พิมพา เป็นผู้รจนาใบลาน ในจุลละสังกาด ๑๒๕๓ ปีเถาะ ตินิสก อันตกอยู่ในคิมหันตลวด เดือน ๔
แฉก ๖ ค่ำ วันสุก ลิตจะนาแล้วยามอดทั้งลาซาแล ซึ่งมีความแตกต่างจาก กัญญา บุรีรัตน์ ผู้ศึกษา
วรรณกรรมสินไชในแง่วิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ที่พบว่า ผู้แต่งวรรณกรรมสินไชคือท้าวปางคำ ซึ่ง
น่าจะหมายถึงกษัตริย์หรือตำแหน่งผู้แต่งหนังสือในราชสำนัก ส่วนสมัยที่แต่งพบว่าวรรณกรรมสินไช
แต่งในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ในประเด็นฐานะหรือตำแหน่งผู้แต่งนี้ มัน จงเรียน มี
ความเห็นต่างจากกัญญา บุรีรัตน์ว่า หนังสือคำกลอนเล่มนี้เป็นสำนวนของท้าวปางคำวีเอกอีสาน
ไม่ใช่กวีเอกราชสำนักแต่อย่างใด ในประเด็นใครเป็นคนแต่งวรรณกรรมสินไชกันแน่ แม้จะมี
นักปราชญ์หรือท่านผู้รู้สินไชส่วนใหญ่จะเห็นว่าท้าวปางคำเป็นคนแต่งวรรณกรรมสินไชก็ตาม แต่
ปรีชา พิณทอง กลับตอบไปในมุมธรรมเนียมปราชญ์อีสานที่ไม่นิยมบอกชื่อผู้แต่งว่า วรรณกรรมเรื่อง
นี้ได้ชื่อว่าเป็นวรรณกรรมอีสานนั้น มีเค้าโครงเรื่องมาจากหลายทาง บรรดานักปราชญ์หรือผู้มี
ปัญญาชาวอีสานโบราณ ได้รวบรวมพลังกันร้อยกรองภาษาอันสละสลวย ตรงตามเกณฑ์ฉันท
ลักษณ์ โดยใช้ฉากของเรื่องให้สะท้อนถึงภาวะความเป็นอยู่ของสังคมแต่ละยุคสมัย จนกลายเป็น

วรรณคดีซึ่งแสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ผู้ประพันธ์ได้ชื่อว่าเป็นผู้เสียสละบุชาธรรม จึงไม่นิยมบอกชื่อตัวเองไว้เพราะถือว่าเป็นกิเลส

ประเด็นเกี่ยวกับเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมในวรรณกรรมสันไซ ซึ่งเกณฑ์วินิจฉัยนั้นตั้งอยู่บนฐานแห่งหลักการในทางพุทธศาสนา นั่นคือพุทธศาสนากล่าวถึงเกณฑ์วินิจฉัยจริยธรรมไว้โดยมีกลุ่มคำสำคัญอยู่ ๒ กลุ่ม คือ กุศล-อกุศล ได้แก่ ดีและชั่ว (ไม่ดี) และ บุญ-บาป ได้แก่ ดีและชั่ว (ไม่ดี) นอกจากเกณฑ์ที่กล่าวแล้วยังมีเกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วมอีก ซึ่งมีความใกล้เคียงกับ ภัทพร ศิริภาจนุณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์ในงานเขียนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) สรุปในประเด็นความดีเชิงความสัมพันธ์ได้ว่า (๑) ดีขึ้นอยู่กับการดีและความเข้าใจของคนในแต่ละท้องถิ่น พระพุทธศาสนามีคำสอนที่ว่าด้วยดีชั่วชัดเจนว่า ผู้ทำดีย่อมได้ดี ผู้ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ความดีให้ผลเป็นความสุขความเจริญ ความชั่วให้ผลเป็นความทุกข์เดือดร้อน (๒) ดีชั่วไม่ใช่เรื่องเฉพาะบุคคลแต่ผูกพันกับชุมชน เช่น การประกอบพิธีทำบุญสารทเดือนสิบของคนภาคใต้ถือว่าเป็นการทำบุญ ในขณะที่คนในท้องถิ่นอาจไม่เชื่ออย่างนั้น และ (๓) ดีชั่วประเมินได้โดยผลที่เกิดตามมา คำว่า ดี ตรงกับภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า บุญ-กุศล พุทธศาสนิกชนนิยมใช้คำว่า ทำบุญ-ทำกุศล ส่วนคำว่า ชั่ว ตรงกับภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า บาป-อกุศล นิยามที่เข้าใจง่ายที่สุดคือ บุญ เป็นชื่อของความสุข ในขณะที่เดียวกันคำว่า บาป เป็นชื่อของความทุกข์ ซึ่งมีพุทธภาษิตชัดเจนว่า ผู้ทำบุญย่อมเพลิดเพลินใจในโลกนี้ แม้นตายไปแล้วย่อมเพลิดเพลินใจในโลกหน้า ส่วนผู้ทำบาปย่อมได้รับผลตรงข้าม

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสันไซอย่างละเอียดแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่ไม่มีนักวิจัยท่านใดศึกษาและนำเสนอมาก่อน ซึ่งเป็นข้อค้นพบ **ประเด็นหรือสาระสำคัญที่แตกต่าง**จากหนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ได้แก่

๑. ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสันไซ ได้แก่ การลักขโมย (กรณียักษ์กุมภภัณฑ์ลักขโมยนางสุมณฑา) การมีภรรยาหลายคน (กรณีพระยาสุทราขชอธิดาทั้งเจ็ดของนันทะเศรษฐีมาเป็นมเหสี) การใช้เสน่ห์ยาแฝด (กรณีพระยาสุทราขชอธิดาใส่คุณไสยจากแม่เสน่ห์ยาแฝด) การมีเพศสัมพันธ์ (กรณีสันไซมีเพศสัมพันธ์กับนางเกียงคำ)

๒. การประพฤติปฏิบัติ (จริยธรรม) เชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสันไซ มีอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) การประพฤติปฏิบัติต่อครอบครัว ศึกษาได้จากกรณีพระยาสุทราขทรงประกอบพิธีอภิเษกเจ้าชายน้อยทั้งสาม และมอบเมืองต่างๆ ให้เป็นเจ้าปกครอง ถือว่าพระองค์ได้ทรงมอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักทศก (ปรตถิมทศ) ในพุทธศาสนา ฯลฯ และ (๒) การประพฤติปฏิบัติต่อเครือญาติ ศึกษาได้จากกรณีท้าวสันไซเดินป่าเพื่อตามอาสุมณฑากลับนครเบ็งจาล เมื่อทั้งสองได้พบกันด้วยความมีสายเลือดเดียวกัน จึงเกิดความรู้สึกอบอุ่นและได้แสดงความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันได้อย่างไม่ยากอะไร โดยเฉพาะนางสุมณฑาได้ออบอุ้มเอาท้าวสันไซให้นั่งบนตักนาง ซึ่งเป็นเรื่องยากที่คนเพิ่งพบเจอกันครั้งแรกจะทำได้แบบนี้

๓. พุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบของศีลธรรม ได้พบสินไซไซ (การบอกกล่าว) เรื่องศีล ๕ ในชื่อสิกขาบท ๕ และสินไซไซเรื่องธรรมในฐานะหลักธรรมในพุทธศาสนา ได้แก่ หลักธรรมเรื่องทุกข์ กามตัณหา และกรรมเก่า, พุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบคุณธรรม ได้พบสินไซไซเรื่องทศพิธราชธรรม มรรคแปดและคติธรรมที่เกี่ยวกับการปกครอง และพุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบจริยธรรม ได้ค้นพบ จริยธรรมทั้งที่ดั่งงามหรือที่พึงประสงค์ และจริยธรรมที่ไม่ดั่งงามหรือไม่พึงประสงค์

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ นอกจากทำให้มีความกระจ่างชัด ในประเด็นที่ศึกษาแล้ว ยังได้พบประเด็นสำคัญๆ อีกมากในวรรณกรรมสินไซ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีการศึกษาและการทำวิจัยมากขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ช่วยทำให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็น ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ๒ ประเด็น คือ

(๑) ความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธจริยศาสตร์แต่เดิมมี ๓ ระดับ คือ ระดับต้น ได้แก่ หลัก ศีล ๕ ศีล ๑๐ ระดับกลาง ได้แก่ หลักอกุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับสูง ได้แก่ มรรค ๘ หรือ อริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหลักการที่มีการศึกษากันมานานแล้ว และหลักการนี้เมื่อหาโดยเนื้อหาแล้วถือว่า มีข้อจำกัดในการศึกษา เพราะในแต่ละระดับจะกำหนดหลักธรรมกำกับไว้ให้ศึกษาเพียง ๒-๓ ข้อ เท่านั้น ซึ่งเป็นการไม่เปิดกว้างทางเนื้อหาเพื่อส่งเสริมให้มีการศึกษา การตีความ การอธิบาย หรือการ วิเคราะห์หลักธรรมที่หลากหลาย อันจะทำให้มีการศึกษาในเชิงวิจัยหลักธรรมในทางพุทธศาสนาได้ มากขึ้น ถึงอย่างไรก็ตามหลักการพุทธจริยศาสตร์ ๓ ระดับนี้ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญต่อการศึกษา วิชาการที่เกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ในทางพุทธศาสนาเป็นอย่างดีจนถึงทุกวันนี้

(๒) ส่วนกรอบแนวคิดใหม่ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น ๓ คำ หรือเรียกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ คำว่า ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้อธิบายพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสิน ไซ ซึ่งเมื่อใช้คำทั้ง ๓ หรือ ๓ ระดับ ไปอธิบายพุทธจริยศาสตร์แล้วทำให้ทราบว่า คำว่า ศีลธรรม หมายถึงธรรมขั้นศีลหรือธรรมคือศีล เมื่อว่าโดยความหมายแล้วท่านหมายเอาความประพฤติที่ดั่งงาม ทางกายทางวาจา ความประพฤติที่ดีที่ชอบ หรือความสุจริตทางกาย ทางวาจา และอาชีวะ, คุณธรรม หมายถึงคุณความดี ความดี ความดีงามที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล เช่น ความกตัญญู ความ เมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน ความคิดช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน เป็นต้น ส่วนจริยธรรม หมายถึงข้อควร ประพฤติปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดคุณธรรมต่างๆ ซึ่ง เมื่อคุณธรรมเกิดแล้วจะช่วยลดช่องว่างหรือเป็นการปิดป้องช่องว่างระหว่างตนเอง (ของมนุษย์แต่ละ

คนแต่ละกลุ่ม) กับบุคคลผู้เกี่ยวข้องมีช่องว่างระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา นายจ้างกับลูกจ้าง สามีกับภรรยา เป็นต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้นอกจากได้มีความรู้ความเข้าใจประเด็นและสาระสำคัญในพุทธจริยศาสตร์แล้ว นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ประเด็นอื่นๆ อีก จึงเห็นควรนำเสนอประเด็นที่สามารถนำไปสู่การทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาที่สามารถจัดลงภายใต้กรอบศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม
๒. การศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสันไซกับปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน
๓. การศึกษาวิจัยเชิงวิเคราะห์เป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสันไซ ต่อการพัฒนาเด็กเยาวชนในสังคมไทยปัจจุบัน โดยยึดจริยธรรมของท้าวสีโห ท้าวสันไซ และท้าวสังข์ทองเป็นเป้าหมายในการพัฒนาเด็กเยาวชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย-บาลี

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิด้านคัมภีร์ทางพุทธศาสนา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ** ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

๑.๒ ข้อมูลปฐมภูมิด้านวรรณกรรมสันไช

บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล และคณะ. **สันไช** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น). ปีพุทธศักราช ๒๕๕๙.

๑.๓ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๓.๑ หนังสือ

กีรติ บุญเจือ. **คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซนพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๕๑.

จินดา ดวงใจ. **สังข์ศิลป์ชัย**. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๐๖.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. มหารคาม : ศิริธรรมการพิมพ์, ๒๕๒๑.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. **พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๔๗.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. **จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒.

ทรงวุฒิ ศรีวิไล, **สันไช เล่ม ๑-๒**. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัดขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๖.

ทองคำ มูลอามาตย์. **หนังสือเอกสันไชย์เดิมพิสดาร สำนวนเอกของท้าวปางคำ**. ขอนแก่น : ห้างดำรงผลพาณิชย์, ๒๕๙๓.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

ธีรพล นามวงศ์. **นิทานธรรมคำกลอนอีสานเรื่องสันไช ฉบับสมบูรณ์ปริวรรตจากหนังสือผูกโบราณ**. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๗.

นิยะดา เหล่าสุนทร. **ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๘.

บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล และคณะ. **สันไช** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), ๒๕๕๙. (อัตสำเนา)

- _____ . **สังข์ศิลป์ชัย**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔.
- _____ . **ประเพณีไทยโบราณอีสาน**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๒.
- _____ . **สารานุกรมภาษาอีสาน – ไทย – อังกฤษ**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๒.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- _____ . **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระยาอนุমানราชชน. **ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖.
- พระอริยานุวัตร. **สังข์ศิลป์ชัย**. มหาสารคาม : ไม่ปรากฏโรงพิมพ์, ๒๕๒๑.
- พระครูบุญชยากร. **สินไชฉบับวัดไชยศรี**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.
- พิศณุ ศุภ. **ปริศนาแห่งหิมพานต์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๐.
- ภัทรพร ศิริกาญจน. **การศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์ในงานเขียนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)**. กรุงเทพมหานคร : กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระธัมมปัทฏฐกาแปล ภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- มัน จงเรียน. **สังข์ศิลป์ชัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, มปป..
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมธิตราย, ๒๕๔๙.
- วิทย์ วิศทเวทย์. **ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลกและความหมายของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- _____ . **จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ , ๒๕๓๐.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- สิริวัฒน์ คำสันสา. **อีสานปริทัศน์ (อีสานคดี ๒)**. กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔.
- สีลา วีระวงส์. **สังข์ศิลป์ชัย**. บางกอก : พิมพ์โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๑๔.
- _____ . **สังข์ศิลป์ชัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๒๐.

สม สุจิรา. ไลน์สไตร์พบ พระพุทธเจ้าเห็น. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๐.

สมบัติ ปลายน้อย. จิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสาน. กรุงเทพมหานคร : ศิลปะบรรณาการ, ๒๕๒๖.

สมภาร พรหมทา. พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ : ทศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหา
โสภณีย์ ทำแท้งและการรณยฆาต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๕.

สุวรรณ สุวรรณเวโซ. พื้นฐานความเชื่อของคนไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา, ๒๕๔๖.

สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. คุณธรรมที่เสนอผ่านตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไซ. ขอนแก่น : โรงพิมพ์
พระธรรมจันทร์, ๒๕๕๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๑ PRIMARY SOURCES

Peter Whittlesey and Baythong Whittlesey. **Synxay** Renaissance of a Lao-Thai Epic
Hero. Sinxay Press USA Copyright @ 2015.

๒.๒ SECONDARY SOURCES

T.W. Rhys Davids and William Atede. **The Pali Text Society's Pali-English Dictionary.**
London : Luzac & Company Ltd., 1966.

๓. รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์

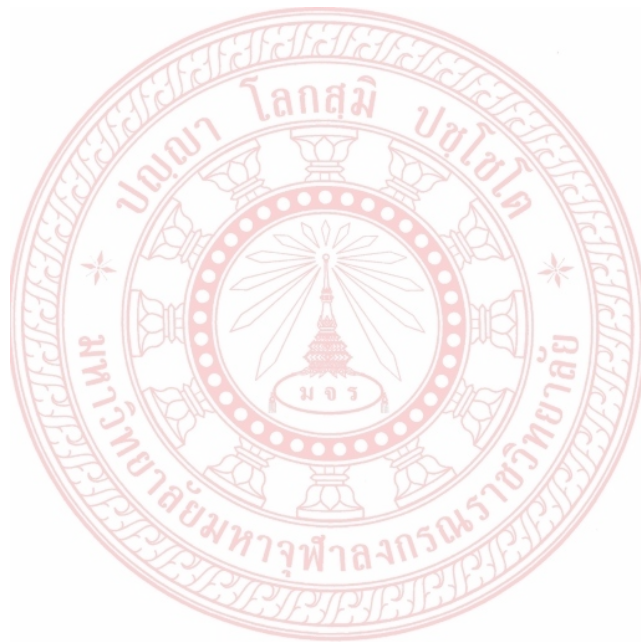
กัญญา บุรีรัตน์. สังข์ศิลป์ชัย : การวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๒.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. รายงานการวิจัยศึกษาอีสานจากวรรณกรรมคำสอน. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๘.

ประคอง เจริญจิตรกรรม. วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหา
บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙.

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. คติความเชื่อด้านพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยและ
อิทธิพลที่มีต่อชีวิตของชาวอีสาน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัยเรื่อง

วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไช

An Analysis of Buddhist Ethics in Synshai Literature

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไช เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไช และเพื่อศึกษาวิเคราะห์แก่นทฤษฎีวินัยและเป้าหมายจริยธรรมของวรรณกรรมสินไช และเป็นการวิจัยเอกสาร ด้วยการศึกษาหนังสือสินไชฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น ปี ๒๕๕๙ คัดลอกโดยบุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล และคณะ เป็นหนังสือหลัก ส่วนหนังสือสินไชฉบับอื่นๆ เป็นหนังสือรอง และใช้วิธีการศึกษาด้วยการตีความ วิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลและให้เหตุผล และสังเคราะห์ข้อมูลออกเป็นความรู้ความเข้าใจใหม่ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไชเป็นปัญหาเกี่ยวกับการลักขโมย การมีภรรยาหลาย การใช้คุณไสย์ การผิดประเวณี ส่วนการประพฤติปฏิบัติต่อกันในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามมี ๒ ระดับ คือ ระดับครอบครัวและระดับเครือข่าย การอธิบายปัญหาจริยธรรมดังกล่าวใช้ศาสตร์ที่ชื่อพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นระบบความรู้ทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ โดยอยู่ภายใต้กรอบศีลธรรมได้บอกกล่าว (ไขความ) ถึงศีลห้า ธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีล และหลักธรรมในพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่องทุกข์ กามตัณหา กรรมเก่า ภายใต้กรอบคุณธรรมได้บอกกล่าวถึงทศพิธราชธรรม มรรคแปด และคติธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง และภายใต้กรอบจริยธรรมได้บอกกล่าวถึงจริยธรรมที่พึงประสงค์และจริยธรรมที่ไม่พึงประสงค์

แก่นทฤษฎีวินัยจริยธรรมมี ๒ ประการ คือ (๑) แก่นหลักเป็นแก่นที่ถือเอาตามหลักการในพุทธศาสนา คือ เจตนาซึ่งเป็นความตั้งใจ ตั้งใจและมุ่งหมายในการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลคือความดีหรือสิ่งดีงาม และที่เป็นอกุศลคือความไม่ดีหรือความชั่ว หรือเรียกว่าแก่นหลักกรรมนิยาม (๒) แก่นร่วมหรือแก่นรองเป็นแก่นที่ถือเอาหลักมโนธรรมซึ่งเป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ และมติของท่านผู้รู้หมายถึงเอาคนมีปัญญาที่เฝ้าคอยกำกับควบคุมการ

กระทำการแสดงออกของคนในชุมชน ส่วนเป้าหมายของการกระทำในวรรณกรรมสินไซคือการปิด
ป้องช่องว่างระหว่างตนเองกับบุคคลผู้เกี่ยวข้องและเป็นที่รักมีมารดา บิดา บุตร ธิดา เป็นต้น

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์, วรรณกรรมสินไซ, การประพจน์ปฏิบัติเชิงความสัมพันธ์อันดีงาม,
เกณฑ์วินิจฉัย, เป้าหมายจริยธรรม

ABSTRACT

Three main purposes of this research were to study problems of ethics and well-related practice in Synshai literature, to study the Buddhist ethics in Synshai literature, and to analyze the considerable standard and the ethical objectives of Synshai literature. This was a documentary research. The data collection was done from Palm-leave manuscripts of 2016 Khonkaen Synshai literature transcribed by Mr. Bunkirt Phimvaramethakul and colleagues, and secondary data: other Synshai manuscripts. The research method was logical consider and analysis, synthesis of all data for new knowledge, and representation of this research with the descriptive analysis.

A result of this research was that a ethical problem in Synshai literature dealt with stealing, many wives, black magic, sexual intercourse, and misconduct with sexual intercourse. Moral relation among people was divided into two levels: a domestic level and a kin-level. To describe such a ethical problem depended upon Buddhist ethics. This was the Buddhist knowledge to mention behavior or manners that people should follow under the standard of five precepts. A level of morality or Dhamma was morality and Dhamma in Buddhism: suffering, sexual craving and previous action under the moral standard of ten virtues of the king, and Eightfold Noble Path. The Buddhist doctrine for management of the region under the standard of ethics dealt with the wanted ethics and the unwanted ethics.

The standard of ethics was divided into two types. The first type was the standard relating to Buddhism, i.e. intention or a purpose to make things wholesome or unwholesome according to moral laws. The second type was the associated standard or the inferior standard that dealt with conscience in what was good or bad, knowing what people should behave or not, and the experienced persons' resolution referring to a brainy person who could control the community's

expression. The purposes of action in Synshai literature was to close the gap between a person and associated people like a mother, a father, a son and a daughter.

Keyword : Buddhist ethics, Synshai literature, well-related practice, the considerable standard, the ethical objectives

๑. บทนำ

วรรณกรรมและวรรณคดีเป็นมรดกตกทอดกันมาแต่อดีต และเป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมตามยุคสมัยที่ต่าง จึงทำให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ อุดมการณ์ เป็นต้น วรรณกรรมมีหลายประเภท ได้แก่ วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ ฯลฯ แต่วรรณกรรมส่วนใหญ่มักมีเค้ามาจากนิทาน ซึ่งอาจจะเป็นนิทานปรัมปรา นิทานชาดก หรือนิทานพื้นบ้าน นิทานนี้ยังมีอิทธิพลต่อวรรณกรรม ดังนั้น วรรณกรรมจึงจัดเป็นงานสำเร็จรูปที่ประกอบขึ้นอย่างพิสดาร ไม่ว่าจะเป็นประเภทลายลักษณ์หรือมุขปาฐะ^๑ ในท้องถื่นอีสานวรรณกรรมส่วนใหญ่จะมาจากนิทานชาดก ซึ่งพบว่าหนังสือผูกที่เป็นวรรณกรรมชั้นสูง วรรณกรรมบางเรื่องเช่น จำปาสีต้น ท้าวกำกาดำ เป็นต้น ล้วนเป็นที่รู้จักกันดีในภาคเหนือและภาคอีสาน^๒ วรรณกรรมสำคัญที่อาณาจักรล้านช้างกับชาวอีสานรู้จักกันเป็นอย่างดีเรื่องหนึ่ง คือ วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย อันเนื่องมาจากลักษณะคุณค่าทางวรรณคดีอันสูงส่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในอักษรศาสตร์ และการประพันธ์ของบรรพบุรุษชาวอีสาน ที่ได้ถ่ายทอดลักษณะความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิด วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยเป็นเรื่องที่มีบทบาทให้ความบันเทิงในหลายรูปแบบ เช่น ใช้อ่านในงานศพ ใช้เทศน์ให้อุบาสกอุบาสิกาฟัง นำไปเล่นหมอลำ และหนังประโมทัย เป็นต้น^๓ วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยมีลักษณะเด่นในด้านรูปแบบภาษา เนื้อหาและสำนวนโวหารที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ นอกจากนี้ยังทรงคุณค่าด้านความรู้ที่ถือเป็นแนวปฏิบัติในสังคมอีสานตั้งแต่ในอดีต เช่น รัฐศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น^๔

หากกล่าวเฉพาะเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ถือว่าเป็นตัวแทนแห่งวรรณกรรมอีสานได้ทั้งหมดเพราะเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องยาวและเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย จัดเป็นวรรณกรรมที่จารึกเป็นลายลักษณ์อักษรประเภทร้อยกรอง ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องยาวซึ่งเรื่องสังข์ศิลป์ชัยก็รวมอยู่ในประเภทนี้

^๑ สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า บทนำ.

^๒ ธวัช ปุณโณธก, วรรณกรรมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอลด์สไตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖.

^๔ จินดา ดวงใจ, สังข์ศิลป์ชัย, (ขอนแก่น : คลังน่านาวิทยา, ๒๕๐๖), หน้า คำนำ.

ด้วย^๕ วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยมีชื่อเรียกว่า ศิลป์ชัยบ้าง สิ้นไชย์บ้าง หรือสิ้นไชบ้าง เป็นสฤตยอดนิทาน ธรรมคำกลอนอีสาน ผู้ประพันธ์ได้วางโครงเรื่องและตัวละครไว้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะตัวเอกของ เรื่องอิงนิทานชาดกทางพระพุทธศาสนา ให้พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นสิ้นไชลงมาเกิดเพื่อบำเพ็ญบารมี และมีเนื้อหาสาระต่างๆ มากมาย^๖ การแพร่หลายของวรรณกรรมสิ้นไชปรากฏในหนังสือผูกที่บอกเล่า เรื่องสิ้นไช ซึ่งมีเป็นจำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การแพร่หลายมีในหลายรูปแบบ เช่น การ แสดงหมอลำ หนังสือพิมพ์ ภาพอุปแต้มที่ฝาผนัง (อุโบสถ) ในปัจจุบันวรรณกรรมสิ้นไชมีการ แพร่หลายไปยังต่างประเทศ คือประเทศสหรัฐอเมริกา (United States) อีกด้วย โดยตีพิมพ์ในชื่อ *Sinxay Renaissance of Lao-Thai Epic Hero* (Whittlesrey and Baythong Sayouwin Whittlesrey, 2015)^๗

ผู้วิจัยได้รวบรวมวรรณกรรมสิ้นไชที่สำคัญไว้ จำนวน ๕ เล่ม ได้แก่ สังข์ศิลป์ชัย วันนะคะคี ขึ้นยอดของลาว แต่งโดยท้าวปางคำ นักปะพันเอกแห่งกรุงศรีสัตตนาคน (สมัย พ.ศ.๒๑๓๖) ถอดความ โดย สีลา วีระวงส์, หนังสือสิ้นไชย์เดิมพิสดาร ฉบับสำนวนเอกของท้าวปางคำ นายทองดำ มูลอามาตย์ น.ธ.เอก ผู้คัดลอกชำระ, สังข์ศิลป์ชัย วรรณคดีชั้นเลิศของอีสาน ฉบับสำนวนของท้าวปางคำ เรียบเรียง โดย มั่น จงเรียน, สังข์ศิลป์ชัย ฉบับสำนวนของปริชา พิณทอง พิมพ์เป็นอนุสรณ์เมืองอุบลราชธานี ๒๐๐ ปี และ สังข์ศิลป์ไชย์ ฉบับสำนวนของพระอรียานวัตร (อารีย์ เขมจารี)^๘ ในทุกฉบับหรือทุกสำนวนจะ เนื่องด้วยคำสอนในพุทธศาสนา เพราะวรรณกรรมสิ้นไชได้ชื่อว่าเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา โดย กล่าวถึงส่วนที่ข้อปฏิบัติต่อกันตามหน้าที่ เช่น พี่ชายจะต้องเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนน้องตั้งเป็นบิดามารดา และต้องช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ดังข้อความว่า พระยาสุรราชได้ยกนางสุมนทาให้ปกครองครึ่งเมือง รักนางสุมนทาเหมือนดวงตาที่ใบหน้า มอบพระพี่เลี้ยงจำนวน ๒ คนไว้คอยปรนนิบัติ^๙ โทษของท้าว ทั้งหกที่โกหกหลอกลวง ได้ถูกพ่อจับขังไว้พร้อมทั้งอภัยโทษทั้งพ่อแม่แล้วส่งคืนให้ตาเศรษฐีไป^{๑๐} และ

^๕ จารุวรรณ ธรรมวัตร, *ลักษณะวรรณกรรมอีสาน*, (มหาสารคาม : ศิริธรรมการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๑๘.

^๖ ครูธีรพล นามวงศ์, *นิทานธรรมคำกลอนอีสานเรื่องสิ้นไช ฉบับสมบูรณ์ปริวรรตจากหนังสือผูกโบราณ*, (ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ก.

^๗ Whittlesrey and Baythong Sayouwin Whittlesrey, *Sinxay Renaissance of Lao-Thai Epic Hero*, (USA : Copyright @ 2015).

^๘ โสวิทย์ บำรุงภักดี และคณะ, “เครือข่ายการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างและการใช้ความรู้ใน วรรณกรรมสิ้นไชสู่การพัฒนาสังคมของชาวจังหวัดขอนแก่น”, *รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, ๒๕๕๘.

^๙ มั่น จงเรียน, *สังข์ศิลป์ชัย*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, มปป.), หน้า ๑๖.

^{๑๐} ปริชา พิณทอง, *สังข์ศิลป์ชัย*, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๓๖๗.

พระราชบิดาให้อำมาตย์มาทูลว่า มหายักษ์มาลักษณะเอาอาไป, พอหมายใจที่จะฆ่ามัน พอทราบข่าวก็
 สั่งความทันที, ขอดโทษให้พ่อด้วยที่เคยทำผิดมาก่อน, ถ้าลูกสามารถทำการครั้งนี้ให้สำเร็จ พ่อจะยก
 นครเบ็ญจาลให้ครอบครอง^{๑๑}

ข้อความที่ยกมาข้างต้นสอดคล้องกับหลักการการ ในทางจริยศาสตร์ที่เรียกว่าหน้าที่
 (Duty) เช่น หน้าที่ในฐานะพ่อแม่กับบุตรธิดา พี่กับน้อง สามีกับภรรยา ผู้บังคับบัญชากับผู้
 ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น^{๑๒} หากกล่าวตามหลักการทางพุทธศาสนาเรียกว่าพุทธจริยศาสตร์
 (Buddhist Ethics) ซึ่งตรงกับคำว่า จริยศาสตร์แนวพุทธหรือจริยศาสตร์ทางพุทธศาสนานั้นเอง
 ดังนั้น พุทธจริยศาสตร์จึงเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนไว้ เพื่อเป็น
 มาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูงสุด เพื่อให้มนุษย์ได้
 ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะประพฤติปฏิบัติได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา
 มีความสุขอันประเสริฐที่สุด และท่านได้จัดพุทธจริยศาสตร์ไว้ ๓ ระดับ คือ พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น
 พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง และพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง^{๑๓}

จากรายละเอียดของวรรณกรรมเรื่องสินไซที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาเป็นเวลาหลายปี ได้ทราบ
 และเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อกันของตัวละครต่างๆ ในเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอันดี เช่น การปฏิบัติ
 ของพระยาสุทนต์ผู้ปกครองนครเบ็ญจาลปฏิบัติต่อนางสุมนธชา การปฏิบัติของหลานชาย
 คือสินไซผู้เป็นพระราชโอรสของพระยาสุทนต์ที่มีต่ออาคือนางสุมนธชา หรือแม้แต่การปฏิบัติของยักษ์
 กุมภภัณฑ์ที่มีต่อภรรยาผู้เป็นมนุษย์คือนางสุมนธชา และในเชิงที่เป็นปัญหาทางจริยธรรม เช่น กรณีที่
 พระยาสุทนต์ไล่นางลุนพร้อมกับสินไซ (ตั้งแต่ยังเด็ก) ออกไปอยู่ป่า กรณีทำวาทะทวงสินไซไปผลักให้
 ตกเหวตาย หรือแม้แต่กรณียักษ์กุมภภัณฑ์ลักขโมยนางสุมนธชาไปเป็นภรรยา เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้
 ผู้วิจัยสนใจสนใจที่จะนำหลักพุทธจริยศาสตร์ไปวิเคราะห์ผ่านการกระทำ (action) พฤติกรรม
 (behavior) การแสดงออก (acting) นิสัยและอุปนิสัย (habit) ตลอดทั้งการปฏิบัติตนที่เป็นปัญหาทาง
 จริยธรรม (ethical problem) ของตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไซ โดยตั้งเป็นข้อวิจัยเรื่อง
 การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ เมื่อศึกษาแล้วจะช่วยให้มองเห็นภูมิ
 ปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานเรื่องสินไซ โดยผู้วิจัยจักได้จัดเนื้อหาและสรุปสาระสำคัญ
 ให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และสามารถนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติอันจะช่วยแก้ปัญหาที่เป็นปัญหา
 ทางจริยธรรมในโลกปัจจุบันต่อไป

^{๑๑} ลีลา วีระวงส์, **สังข์ศิลป์ชัย**, (บางกอก : พิมพ์ โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐๐.

^{๑๒} วศิณ อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมตตาพราย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ
๒. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยและเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คือเป็นการวิจัยที่เน้นการศึกษา วิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับวรรณกรรมสินไซ โดยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยไว้ 11 ลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. สืบค้นเอกสารหรือหนังสือที่มีการจาร การคัดลอก การตรวจชำระ การแต่ง การประพันธ์ และการแต่งหนังสือในชื่อ สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สินไชย สินไซ

๒. รวบรวมเอกสารหรือหนังสือที่มีการจาร การคัดลอก การตรวจชำระ การแต่ง การประพันธ์ และการแต่งหนังสือในชื่อ สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สินไชย สินไซ ทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๓. คัดเลือกหนังสือสินไซทั้งที่เป็นเอกสารหลัก ได้แก่ หนังสือ ‘สินไซ’ คัดลอกและปริวรรต โดย อาจารย์บุญเกิด - นภาพร พิมพัชรเมธากุล และคณะ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น) และเอกสารรอง ได้แก่ หนังสือเกี่ยวกับสินไซทั้งหมด ทั้งที่มีชื่อว่า สังข์ศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัย สินไชย มีสำนวนของอาจารย์มั่น จงเรียน สำนวนอาจารย์ปรีชา พิณทอง เป็นต้น

๔. อ่านและศึกษาเอกสารทั้งหมด โดยเฉพาะสินไซฉบับสำนวนของอาจารย์บุญเกิด พิมพัชรเมธากุล และคณะ และฉบับสำนวนของอาจารย์มั่น จงเรียน อาจารย์ปรีชา พิณทอง

๕. การแปลเอกสารหลัก ผู้วิจัยได้เรียนเชิญอาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ อดีตข้าราชการครูเกษียณ ชาวบ้านสาวะถี สถานที่ตั้งลิมบอกเล่าสินไซผ่านอุปแต้มตลอดทั้งหลัง ท่านเป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญในวรรณกรรมสินไซได้เป็นผู้ตรวจสอบการแปลพร้อมกับเทียบเคียงกับสำนวนการแปลหนังสือสินไซของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงวุฒิ ศรีวิไล

๖. วิเคราะห์ประเด็นและเนื้อหาทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ

๗. เขียนประเด็นและเนื้อหาทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ

๘. วิธีการเขียนงานวิจัยด้วยการตีความ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์

๙. วิธีการนำเสนอหรือการจัดลำดับเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาด้วยการยกประเด็นที่จะศึกษาเป็นตัวตั้ง บอกเล่าเนื้อเรื่องในประเด็นที่ศึกษา ยกคำแปลมาอ้างอิง ยกข้อความที่เป็นสำนวนการปริวรรต และยกข้อความที่เป็นสำนวนการคัดลอกเทียบกับสำนวนที่ปริวรรตแล้ว โดยให้ตัวอักษรไทยน้อยอยู่ด้านซ้ายมือและตัวอักษรไทยที่ปริวรรตแล้วอยู่ด้านขวามือของผู้อ่าน

๑๐. เขียนไปตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบตามสารบัญที่กำหนดแล้ว โดยการพิจารณาตรวจสอบ และได้รับอนุมัติจากผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา

๑๑. วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดออกมาเป็นความรู้ใหม่และหลักฐานใหม่ เพื่อยืนยันผลการศึกษาวิจัย ซึ่งสามารถนำไปศึกษาวิจัยต่อไปอย่างไม่รู้จักจบสิ้น

๔. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาวិเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบคำตอบตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งที่มุ่งศึกษาปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาจริยธรรมในสินไซเป็นปัญหาจริยธรรมที่เนื่องกับจริยธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นปัญหาที่ว่าด้วยกิริยา การกระทำ หรือความประพฤติทางกายอันเป็นไปทั่ว จนก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นปัญหา คือ ข้อขัดข้องหมองใจหรือความขัดเคืองทางใจ ซึ่งเป็นสภาพที่ทนอยู่ได้ยากและมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต สิ่งที่เป็นปัญหาในที่นี้หมายถึงเอาธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม ๑๐ ประการมีปณาดิพาคคือการทำร้าย การทำลาย ตลอดถึงการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดปัญหาจริยธรรมได้มาก หากกล่าวเฉพาะปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ มี 3 ประการ ได้แก่ การลักขโมยเอานางสุมนทาทของยักษ์กุมภภัณฑ์ การที่พระยาสุทราชาขอธิดาทังเจ็ดของนนทเศรษฐีมาเป็นมเหสี และการมีเพศสัมพันธ์ของท้าวสินไซกับนางเกียงคำ ส่วนการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซมี ๓ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเชิงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต สิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์เชิงสังคม เช่น การปฏิบัติต่อไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ความฝัน เป็นต้น แต่ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย (๑) การประพฤติปฏิบัติในระดับครอบครัว ได้แก่ กรณีพระยาสุทราชาได้รับสั่งให้ติดตามเอานางสุมนทาทกลับคืนนครเบ็ญจาล กรณีนางลุนได้สั่งสอนอบรมลูกไม่ให้ประมาทในชีวิตและไม่ให้เชื่อง่ายในผู้หญิง (๒) การประพฤติปฏิบัติในระดับเครือญาติ ได้แก่ กรณีสังข์ทองที่บอกให้สินไซผู้พี่ชายรออยู่นอกเมือง โดยสังข์ทองเข้าไปในเมืองออราชเพื่อสืบข่าวยักษ์กุมภภัณฑ์ กรณีอาสุมนทาทได้เข้าไปสวมกอดหลานสินไซด้วยความรักทะนุถนอมเป็นอย่างยิ่ง เพราะคิดว่าสินไซมีสายเลือดเดียวกันกับตน

วัตถุประสงค์ข้อที่สองที่มุ่งศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ พบว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นระบบความรู้ทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ โดยตั้งอยู่บนฐานแห่งหลักการสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ จริต ๖ เพราะจริตหมายถึงเอาการเที่ยวไปแห่งจิตของมนุษย์ คือมนุษย์มีจิตเป็นเครื่องนำไปให้กระทำสิ่งต่างๆ นานาอยู่เสมอ พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซเป็นหลักการภายใต้กรอบ ๓ กรอบ คือ (๑) กรอบศีลธรรมที่อธิบายศีลห้า ได้แก่ ตอนที่นางลุน

ปรารถนาได้บุตรผู้มีบุญญาธิการมาเกิดด้วย จึงตั้งใจสมาทานศีลและปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้นางลุนได้สังข์ทองและสินไช้ตั้งใจปรารถนา (๒) กรอบคุณธรรมที่กล่าวถึงคุณธรรมคือธรรมสิบประการ (ทศพิธราชธรรม) ได้แก่ ตอนที่พระยาสินไช้ได้กล่าวสอนธรรมแก่ยักษ์กุมภกันท์และหมูนาค โดยปรารถนาธรรมสิบประการมีทาน ศีล เป็นต้น และ (๓) กรอบจริยธรรมที่กล่าวถึงจริยธรรมที่ดั่งามหรือที่พึงประสงค์ ได้แก่ ตอนที่ยักษ์กุมภกันท์ได้แสดงความรักที่มีต่อนางสุมณฑา ด้วยการออกเดินป่าหาอาหารและเก็บดอกไม้ของหอมมากมายเพื่ออบผิวกายของสุมณฑาให้มีกลิ่นหอมกรุ่นอยู่เสมอ จนมีดอกไม้กองเป็นภูเขาเล็กๆ ในปราสาทของยักษ์กุมภกันท์ และจริยธรรมที่ไม่ดั่งามหรือไม่พึงประสงค์นั้นปรากฏในตอนยักษ์กุมภกันท์แอบไปลักขโมยเอานางสุมณฑาไปเป็นภรรยา ซึ่งเป็นการได้โดยไม่ชอบธรรมและครอบครองโดยไม่ชอบธรรม จนเป็นเหตุให้ยักษ์กุมภกันท์ถูกฆ่าตายในที่สุด

ส่วนเกณฑ์วินิจัยและเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไช้ พบว่า เกณฑ์วินิจัยจริยธรรมในงานวิจัยนี้หมายเอาเกณฑ์วินิจัยจริยธรรมตามนัยทางพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงเจตนาที่เป็นความตั้งใจ ความมุ่งหมายใจ หรือความจงใจจะทำว่าเป็นกรรม โดยหลักการทางพุทธศาสนาใช้คำว่า กุศลกับบุญ แขนงการกระทำดีว่าเป็นกรรมดีหรือเป็นความดี และอกุศลกับบาป แขนงการกระทำชั่วว่าเป็นกรรมชั่วหรือเป็นความชั่ว และเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไช้ เป็นเป้าหมายที่เน้นไปยังการกระทำที่แสดงให้เห็นการประพฤติปฏิบัติ (จริยธรรม) ต่อกัน ซึ่งเป็นการกระทำที่ดั่งามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มีอยู่ ๓ ระดับ คือ (๑) การประพฤติปฏิบัติในระดับปัจเจก ได้แก่ กรณีท้าวสินไช้ได้สอนยักษ์กุมภกันท์และยักษ์กุมภกันท์ได้ทำตามคำสอนนั้น เรื่องเลวร้ายทั้งหลายจึงจบลงด้วยดี (๒) การประพฤติปฏิบัติในระดับครอบครัว ได้แก่ กรณีพระยาสุรราชได้ประพฤติปฏิบัติต่อโอรสทั้งสาม ด้วยการให้การอภิเษกเจ้าชายน้อยทั้งสาม และยกเมือง (ทรัพย์สมบัติอันสำคัญ) ให้เจ้าชายทั้งสามได้เป็นเจ้าของและได้ปกครอง และ (๓) การประพฤติปฏิบัติในระดับเครือญาติ ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือสายโลหิตเดียวกัน ซึ่งตรงกับบาลีว่า ญาติสาโลหิต (ญาติสาโลหิตะ) ที่แปลว่า พี่น้องผู้เกี่ยวเนื่องกันด้วยเลือดหรือด้วยสายเลือด หรือพี่น้องผู้มีสายเลือดเดียวกัน ได้แก่ กรณีสินไช้ได้ประพฤติปฏิบัติต่อหลานสีดาจันทร์ผู้เป็นลูกสาวของนางสุมณฑาที่เกิดกับยักษ์กุมภกันท์ ด้วยการลงไปยังเมืองนาคจนนำนางสีดาจันทร์กลับมาพบหน้าแม่คือนางสุมณฑาได้สำเร็จสมประสงค์ตามที่ต้องการ

๕. ข้อเสนอแนะ

จากการอภิปรายผลการวิจัยเป็นเหตุให้ทราบประเด็นที่ผู้วิจัยยังมีข้อสงสัย และเพิ่มเติมจากการวิเคราะห์การประพฤติปฏิบัติต่อกันตามนัยพุทธศาสนา (พุทธจริยศาสตร์) ซึ่งมีประเด็นที่ควรเสนอแนะสำหรับผู้วิจัยในครั้งต่อไป ๓ ประเด็น คือ (๑) การศึกษาวิจัยหลักธรรมในพุทธศาสนาที่สามารถจัดเนื้อหาสาระสำคัญลงภายใต้กรอบศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งจะช่วยให้องค์กรรอบใหม่ที่กว้างใหญ่กว่ากรอบเดิมที่มีอยู่ (๒) การศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบปัญหาจริยธรรมใน

วรรณกรรมสืงกับปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ทราบปัญหาจริยธรรมในอดีต (มองผ่านวรรณกรรมสืง) กับปัญหาจริยธรรมในปัจจุบันว่าต่างกันหรือเหมือนกันมากน้อยแค่ไหน และ (๓) การศึกษาวิจัยเชิงวิเคราะห์เป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสืงต่อการพัฒนาเด็กเยาวชน ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยยึดจริยธรรมของท้าวสีโห ท้าวสืงไซ และท้าวสังข์ทองเป็นเป้าหมายในการ พัฒนาเด็กเยาวชน ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นจริยธรรมในวรรณกรรมสืงมาเป็นแกนกลางในการพัฒนา เด็กเยาวชนในปัจจุบันได้กระจ่างมากขึ้น

๖. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้การสนับสนุนทุนการวิจัย อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ อายุ ๘๑ ปี อดีต ข้าราชการครูเกษียณ ชาวบ้านสาวะถี ผู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมสืงและผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการ ตรวจสอบและรับรองสำนวนการแปลเนื้อหาที่มาจากต้นฉบับทั้งหมด ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงวุฒิ ศรี วิไล ผู้แปลหนังสือสืงไซ อาจารย์บุญเกิด – อาจารย์นภาพร พิมพัชรเมธากุล ผู้คัดลอกและปริวรรต วรรณกรรมสืงจากใบลานสู่กระดาษ ๔ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย พระมหาสุรศักดิ์ ปจจนตเสโน, ดร. และ ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและปรับแก้การทำวิจัยให้มีความ สมบูรณ์มากขึ้น และท่านผู้รู้ในวรรณกรรมสืงที่ให้ข้อมูลสำคัญจนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วง ไปด้วยดี

๗. เอกสารอ้างอิง

กীরติ บุญเจือ. **คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด

เซนพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๒๑.

จินดา ดวงใจ. **สังข์ศิลป์ชัย**. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๐๖.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. มหาสารคาม : ศิริธรรมการพิมพ์, ๒๕๐๑.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. **พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๔๗.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. **จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒.

ทรงวุฒิ ศรีวิไล. **สืงไซ เล่ม ๑-๒**. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัดขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๖.

ทองคำ มูลอามาตย์. **หนังสือเอกสืงไซย์เดิมพิสดาร สำนวนเอกของท้าวปางคำ**. ขอนแก่น : ห้างดำรงผลพาณิชย์, ๒๕๓๙.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเดียนส์โตร์, ๒๕๒๒.

ธีรพล นามวงศ์. **นิทานธรรมคำกลอนอีสานเรื่องสินไซ ฉบับสมบูรณ์**ปริวรรตจากหนังสือผูกโบราณ.

ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๗.

นิยะดา เหล่าสุนทร. **ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย.**

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๘.

บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล และคณะ. **สินไซ (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), ๒๕๕๙.**

ปรีชา พิณทอง. **สังข์ศิลป์ชัย**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔.

_____ . **ประเพณีไทยโบราณอีสาน**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๒.

_____ . **สารานุกรมภาษาอีสาน – ไทย – อังกฤษ**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ . **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระยาอนูมานราชชน. **ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖.

พระอริยานุวัตร. **สังข์ศิลป์ชัย**. มหาสารคาม : ไม่ปรากฏโรงพิมพ์, ๒๕๒๑.

พระครูบุญชยากร. **สินไซฉบับวัดไชยศรี**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

พิศณุ ศุภ. **ปริศนาแห่งหิมพานต์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด, ๒๕๕๐.

ภัทรพร ศิริกาญจน. **การศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์ในงานเขียนของพระพรหมคุณาภรณ์**

(ป.อ. ปยุตโต). กรุงเทพมหานคร : กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมื่อดทราย, ๒๕๔๙.

วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สิลา วีระวงศ์. **สังข์ศิลป์ชัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๒๐.

สม สุจิรา. **ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐.

สมบัติ ปลายน้อย. **จิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : ศิลปะบรรณาคาร, ๒๕๒๖.

สมภาร พรหมทา. พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ : ทศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหา

โสภณีย์ ทำแท้งและการอุณยฆาต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาติ, ๒๕๓๕.

สุวรรณ สุวรรณเวโซ. พื้นฐานความเชื่อของคนไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา,
๒๕๔๖.

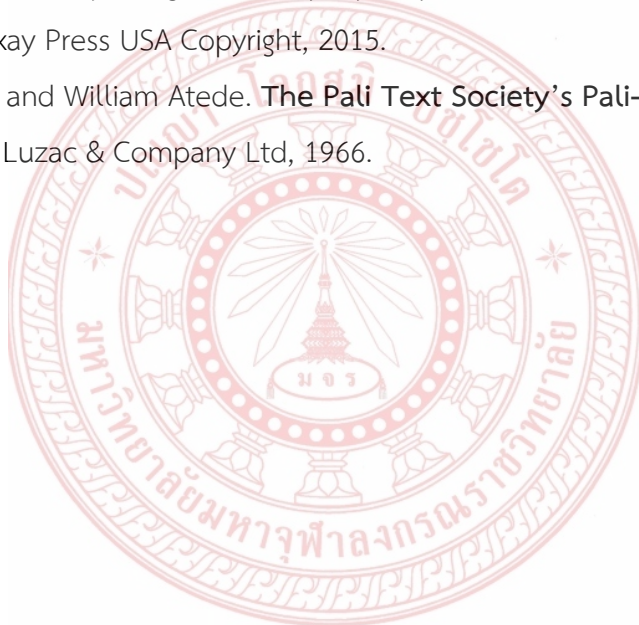
สุธินันท์ พงษ์ไพบูลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. คุณธรรมที่เสนอผ่านตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไซ. ขอนแก่น : โรงพิมพ์
พระธรรมจันทร์, ๒๕๕๒.

_____. โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และคณะ, “เครือข่ายการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างและการใช้
ความรู้ในวรรณกรรมสินไซสู่การพัฒนาสังคมของชาวจังหวัดขอนแก่น”, รายงานการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

Peter Whittlesey and Baythong Whittlesey. *Synxay* Renaissance of a Lao-Thai Epic
Hero. Sinxay Press USA Copyright, 2015.

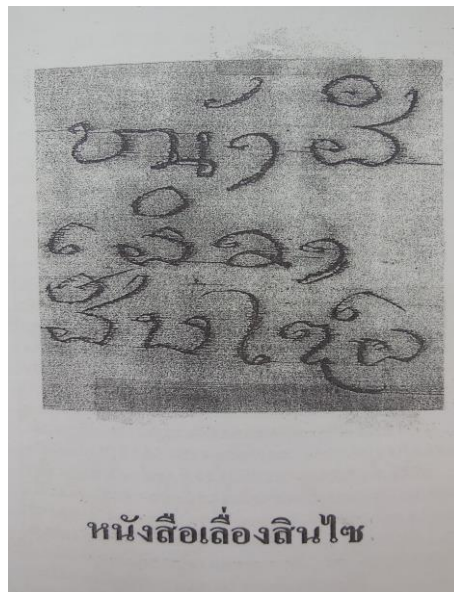
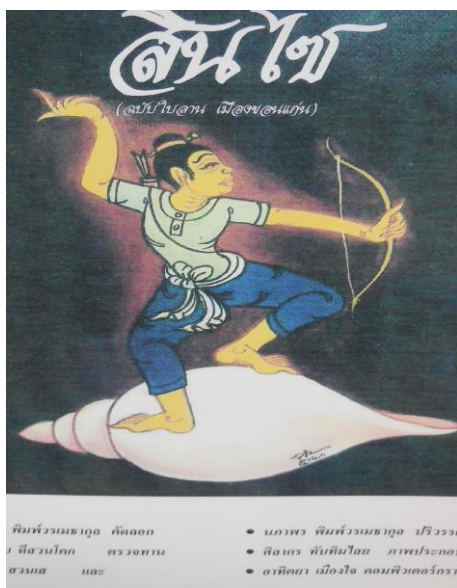
T.W. Rhys Davids and William Atede. *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*.
London : Luzac & Company Ltd, 1966.

ภาคผนวก ข

หนังสือสันทิไซ (ฉบับใบลาน เมืองขอนแก่น)
ที่ใช้ประกอบการศึกษาวิจัย

หนังสือสินไชที่ใช้ประกอบการศึกษาวิจัย

ต้นฉบับเป็นหนังสือผูกใบลาน จารึกด้วยอักษรไทยน้อย

คัดลอกโดย บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล ปรีวรุตโดย นภาพร พิมพ์วรรณธากุล และคณะ

๑. ผู้รจนา : ท่านชนันพิมพา (ได้เขียนหนังสือเรื่องสินไชแล)
๒. ปี พ.ศ.ที่พิมพ์ : ปรากฏบนลานที่ ๓๖๓ ผู้จนาเขียนบอกไว้ว่า “จุลละสังกาด ๑๒๕๓ ปีเถาะ ตินิสก อันตกอยู่ในคิมหันตลาคะดู เดือน ๔ แลม ๖ คำ วันสุก ลิตจะนาแล้วยามอดทั้งลาซาแล”
๓. จุดมุ่งหมาย : ปรากฏบนลานที่ ๓๖๓ ผู้จนาเขียนบอกไว้ว่า “ขอให้ได้ยังคำมัก คำปาถนา ขอให้ได้บุญมากๆ ก้อข้าเทิน นีพานะปัดจะโยโหตุ แล้วท่อนี้แล”
๔. ลักษณะ : ลานที่ใช้จารเรื่องสินไชฉบับเมืองขอนแก่นนี้มีชื่อว่า “หนังสือผูกสินไชย์” จารึกด้วยตัวอักษรไทยน้อย จำนวน ๓๖๒ ลาน แต่ละลานมีความกว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๕๖ เซนติเมตร แต่ละลานจารด้วยอักษรไทยน้อยเป็นกลอนจำนวน ๔ แถว ทั้งหน้าและหลัง ผู้จนาจะเขียนเลขกำกับไว้ด้านหลังของลาน เพื่อบอกลำดับของลานไว้จากลานที่ ๑ ถึงลานที่ ๓๖๒

๕. เนื้อความขึ้นต้น :

๑. นะมะธา, พระศรีสุพรรณธะเลิศล้ำ สิทธิเดช ลือชา
นาโถสุต ยอดยาน ไตรแก้ว
สวัสดีน้อม ในธรรม พุทธะบาท
พระคุณ ยกใส่เกล้า ชูลีล้ำ ยอดญาณ

๒. ควบเมื่อ ฮวานๆ ฟ้า ร้องเง่า ระงมฝน ฟุ่นเยอ
 วาโยเปลี่ยง ล่วงควย คุมด้าว
 พิกสลาเสี้ยว แสนกอ กงกีบ
 ฤดูพืชพร้อม เฟ็งถ้วน ถื่อนแถว^{๑๔}

๖. เนื้อความตอนจบ :

๒๖๑๐. ขอแก่พระบาทเจ้า เป็องไป วางไป
 แล้วจึงเทศนาสอน สั่งทำ คำแม้ง
 ต่างให้เป็น เดียงไว้ลือซา ทั้งโลก
 ผุงข้ายัง ซาดน้อย เฮียนฐู้ สืบไป เจ้าเฮย
 ๒๖๑๑. พะก้อมายๆ หน้า จานาก นาโค
 สู้ฮีบแปง สนามไซ ทีโฮมพนท้าว
 นัตถิเสี้ยง ชูยชะโก สูดยอด
 สุดหากเท่านี้ ถวยไว้ที่ควนกว่า ่อนแล้ว^{๑๕}

^{๑๔} บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล และคณะ, **สินไซ** (ฉบับโบราณ เมืองขอนแก่น), ๒๕๕๙ หน้า ๑. เอกสารอัด
 สำเนา (บทที่ ๑ สมมุติขึ้น)

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๒.

ภาคผนวก ค

บุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก
(ผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชาวบ้าน)

อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ อายุ ๘๑ ปี
อดีตข้าราชการครูเกษียณ
ชาวบ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

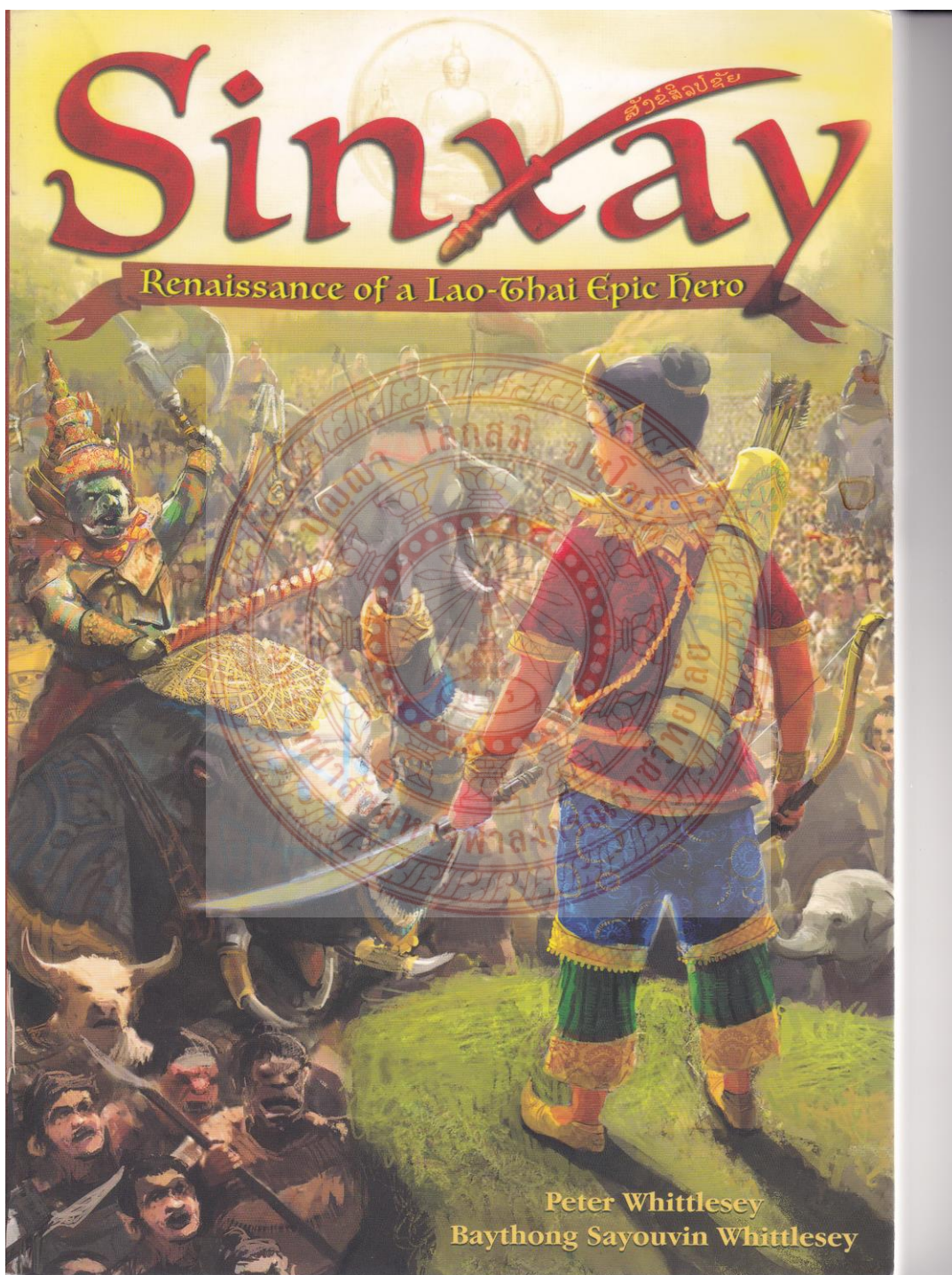
ภาคผนวก ข

หนังสือสินไซที่ตีพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา
แสดงถึงการแพร่กระจายของหนังสือหรือวรรณกรรมสินไซ

Sinxay Renaissance of Lao-Thai Epic Hero

translated by

Mr. Peter Whittlesrey and Baythong Sayouwin Whittlesrey

ภาคผนวก ง

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	ว.๐๙๔ / ๒๕๖๐
ชื่อโครงการ	การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ
หัวหน้าโครงการ	รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

ความเป็นมาและสาระสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ” เกิดขึ้นจากผู้วิจัยสนใจศึกษาและเรียนรู้ในวรรณกรรมสินไซ ซึ่งเป็นวรรณกรรมของสองฝั่งโขงที่ได้เชื่อมและยึดโยงคนทั้งสองฝั่งให้มาสร้างสายสัมพันธ์และมิตรภาพระหว่างกัน โดยศึกษาผ่านกรอบพุทธจริยศาสตร์ ๓ ประการ คือ กรอบศีลธรรม กรอบคุณธรรม และกรอบจริยธรรม ที่เกี่ยวกับการกระทำและพฤติกรรมของตัวละครในวรรณกรรมสินไซ เช่น พระยาสุทนต์ นางลุน ยักษ์กุมภภัณฑ์ สินไซ เป็นต้น ที่ได้แสดงออกหรือสะท้อนให้เห็นการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามของคนในครอบครัวและเครือญาติ การประพฤติปฏิบัติที่ขึ้นอยู่กับฐานคิดของศีลห้า มรรคแปด ทศพิธราชธรรม คติธรรม และส่งผลให้คนทั้งสองฝั่งมีเป้าหมายในทางการกระทำที่ตรงกัน ทั้งทางกายและทางวาจา ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติจนถึงทุกวันนี้

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อศึกษาปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ
๒. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์วินัยและเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ

ผลการวิจัย

๑) ปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซเป็นปัญหาจริยธรรมที่เน้นเฉพาะปัญหาในทางพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้นปัญหาจริยธรรมทางพุทธศาสนาจึงเป็นปัญหาที่ว่าด้วยกิริยา การกระทำ หรือความประพฤติทางกายอันเป็นไปทั่ว จนก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นปัญหา ปัญหาจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซประกอบด้วย (๑) การลักขโมยเอานางสุมนทาของยักษ์กุมภภัณฑ์ (๒) การขอธิดาทั้งเจ็ดของนนทเศรษฐีมาเป็นมเหสีของพระยาสุทนต์ (๓) การใช้เสน่ห์ยาแฝดของแม่นางผู้ทำเสน่ห์ยา

แฝดร้าย และ (๓) การมีเพศสัมพันธ์ของท้าวสินไชกับนางเกียงคำ ส่วนการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไชมีอยู่ ๓ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเชิงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต สิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์เชิงสังคม เช่น การปฏิบัติต่อโหราศาสตร์ ความฝัน เป็นต้น

แต่งงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย (๑) การประพฤติปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ผู้มีครอบครัว ได้แก่ กรณีพระยากุศราทำให้มีการติดตามนางสุมนทากลับคืนนครเป็งจาล กรณีนางสุมนทาได้แสดงออกด้วยการแกล้งบอกว่าลืมสิ่งสำคัญและจำเป็น ๓ สิ่ง คือ สไบ ปิ่นปักผม และช้อง (เครื่องปักผม) กรณีนางจันทราได้เลี้ยงดูลูกด้วยความทุกข์ยาก กรณีนางลุนได้สั่งสอนอบรมลูกอย่างประมาทในชีวิต โดยเฉพาะสอนเชิงอันเป็นธรรมชาติของหญิงให้ลูกรับรู้แบบตรงๆ ว่า ‘ชาติที่ใจผู้หญิงนี้ตกลงทะเลแปลงเปลี่ยนได้ง่ายจริงแล้ว’ กรณีท้าวสินไชได้แสดงให้เห็นความเป็นคนกตัญญูกตเวทิต่อพระยากุศรา และกรณียักษ์กุมภณัฑ์ได้แสดงให้เห็นความรักที่มีต่อนางสุมนทา ด้วยการออกป่าหาดอกไม้หอมมาเป็นเครื่องอบผิวกายของนางสุมนทาให้นวลงามและหอมกรุ่นอยู่เสมอ (๒) การประพฤติปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ผู้เป็นเครือญาติ ได้แก่ กรณีพระยากุศราชมอบหมายให้สินไชออกตามน้องสาวคือนางสุมนทากลับคืนนครเป็งจาล กรณีสังข์ทองบอกให้สินไชผู้พี่ชายรออนอกเมือง แล้วสังข์ทองเข้าไปในเมืองอโนราชเพื่อสืบข่าวยักษ์กุมภณัฑ์ กรณีนางสุมนทาพอรู้อาเด็กหนุ่มผู้ยืนอยู่ตรงหน้าคือสายเลือดเดียวกัน จึงได้เข้าไปสวมกอดด้วยความรักทะนุถนอมเป็นอย่างยิ่ง กรณียักษ์กุมภณัฑ์ผู้ได้มอบสิ่งของประจำตระกูล ได้แก่ กำไรแหวน แก้วมณี เครื่องประดับยศพระราชาให้แก่นางสุมนทา และกรณีนางสุมนทาที่เข้าไปปลุกสามีคือยักษ์กุมภณัฑ์ให้ตื่น ก่อนที่หลานคือท้าวสินไชจะนำกลับคืนนครเป็งจาล

๒) พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไช หมายถึงระบบความรู้ทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิจการที่ควรประพฤติ โดยตั้งอยู่บนหลักการทางพุทธศาสนา ได้แก่ จริตหก เพราะจริตหมายเอาการเที่ยวไปแห่งจิตของมนุษย์ คือมนุษย์มีจิตเป็นเครื่องนำไปให้กระทำการสิ่งต่างๆ จนก่อให้เกิดนิสัยหรืออุนิสัยที่ตกตะกอนนอนเนื่องอยู่ในสันดานของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งบางคนหนักไปทางรักสวยรักงามเรียกว่า**ราคจริต** หนักไปทางหงุดหงิดใจร้อนง่ายเรียกว่า**โทสจริต** หนักไปทางหงอยเหงาเศร้าซึมเรียกว่า**โมหจริต** หนักไปทางเชื่อเลื่อมใสง่ายเรียกว่า**สัทธาจริต** หนักไปทางตรึกตรองไตร่ตรอง พิจารณาจนเกินเหตุเรียกว่า**พุทธิจริต** และหนักไปทางนึกคิดจับจบบเรื่องราวต่างๆ จนปล่อยวางไม่ได้เรียกว่า**วิตกจริต**

พุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบศีลธรรมเป็นส่วนหนึ่งของสินไชที่ไซ คือ การบอกกล่าวให้รู้เรื่องศีลโดยเฉพาะศีลห้า ได้แก่ กรณีนางลุนปรารถนาได้บุตรผู้มีบุญญาธิการมาเกิดด้วย จึงตั้งใจสมาทานศีลและปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้นางลุนได้ท้าวสังข์ทองและท้าวสินไชตั้งใจปรารถนา และพระยาสินไชได้สั่งสอนธรรมแก่ภรรยาให้รู้ในทุกสิ่ง และตั้งใจมั่นรักษาศีลห้าให้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง และสินไชไซเรื่องธรรมชั้นศีลหรือธรรมคือศีลเป็นการกล่าวถึงสิกขาบทหรือศีลแต่

ละข้อที่เป็นข้อบัญญัติ เมื่อลงมือประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ข้อบัญญัตินั้นกลายเป็นธรรม (สภาพผู้ทรงไว้ซึ่งภาวะและลักษณะของตน) คือจะรักษาผู้ประพฤติธรรมไม่ให้ตกไปสู่โลกที่ชั่วร้าย

ส่วนสินไซเรื่องธรรมในฐานะหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นการบอกกล่าวเรื่องทุกข์ พระอินทร์ได้สั่งสอนธรรมว่าชีวิตมีทุกข์เป็นเจ้าของ สินไซไซหลักธรรมเรื่องกามตัณหา ได้แก่ ตอนที่พระอินทร์ได้พรมน้ำทิพย์ให้ยักษ์กุมภันท์ฟื้นคืนชีพแล้วถามหานางสุมนทาทรรยาเก่าว่า นางสุมนทาทรรยาอยู่ไหน ? ซึ่งแสดงให้เห็นพลังกามตัณหาที่ยึดเกาะมนุษย์ให้เกี่ยวข้องสัมพันธ์ไม่รู้จักจบสิ้น สินไซไซหลักธรรมเรื่องกรรมเก่า ได้แก่ ตอนที่ท้าวเวสสุวรรณลงมาห้ามการต่อสู้ระหว่างยักษ์กุมภันท์กับสินไซสีโท สังข์ทองนั้น เหตุเพราะกรรมเก่า (เวรกรรมในปางก่อน) ในอดีตส่งผลให้เกิดการต่อสู้กัน คุณธรรมเรื่องทศพิธราชธรรมหรือธรรมสิบประการ มีทาน ศีล เป็นต้น โดยที่พระยาสินไซได้สั่งสอนธรรมแก่ วรณนาคนผู้เป็นลุงให้รู้ธรรมนิยมราชประเพณีแต่โบราณมีอย่าทำตัวเป็นโจร อย่าอวดอ้างกดขี่ข่มเหง หลอกลวงประชาชน ให้ละเว้นเหล่ายาของบูดเน่า เป็นต้น

ส่วนพุทธจริยศาสตร์ภายใต้กรอบจริยธรรมเป็นส่วนของสินไซที่ไซจริยธรรมใน ๒ ส่วน คือ จริยธรรมที่ดั่งงามหรือที่พึงประสงค์ ได้แก่ ตอนที่พระยาสุทนต์เสด็จออกผนวชเพื่อติดตามนางสุมนทาทรรยาด้วยการออกผนวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาเพราะไปไหนมาไหนจะมีความปลอดภัยมากกว่า ส่วน จริยธรรมที่ไม่ดั่งงามหรือไม่พึงประสงค์นั้น ปรากฏในตอนยักษ์กุมภันท์แอบไปลักขโมยเอานางสุมนทาทรรยาไปเป็นภรรยา เรียกว่าเป็นการได้โดยไม่ชอบธรรมและครอบครองโดยไม่ชอบธรรม จนเป็นเหตุให้ยักษ์กุมภันท์ถูกฆ่าตายในที่สุด

๓) เกณฑ์วินัจฉัยและเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ เกณฑ์วินัจฉัยจริยธรรมในงานวิจัยนี้หมายถึงเอาเกณฑ์วินัจฉัยจริยธรรมตามนัยในทางพุทธศาสนา โดยเริ่มศึกษาที่คำ ๒ คำ คือ เจตนา กับ กรรมนิยาม ทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะกรรมนิยามจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีเจตนาที่ซ่อนอยู่ภายในเป็นภาวะขับเคลื่อนให้ลงมือทำดีทำชั่ว ในแง่ของมนุษย์กรรมนิยามเป็นกฎที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรมและกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต (โชคชะตา) ของมนุษย์ให้เป็นไปในลักษณะต่างๆ อีกทีหนึ่ง ดังนั้น หลักคิดเรื่องเกณฑ์วินัจฉัยในทางพุทธศาสนาทำนจึงหมายถึงเอาเจตนาที่เป็นความตั้งใจเป็นสำคัญ

สำหรับเกณฑ์วินัจฉัยจริยธรรมมีอยู่ ๒ เกณฑ์ คือ เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วม เกณฑ์หลักหมายถึงเอาเจตนาของการกระทำทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล เหตุผลเพราะเจตนาเป็นธรรมชาติของผู้คิดเป็นตัวความคิด เป็นตัวดำริ ความมุ่งหมาย ความตั้งใจ และความจงใจในการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลคือความดีหรือสิ่งดีงาม และอกุศลคือความไม่ดีหรือความชั่ว ส่วนเกณฑ์ร่วมหรือเรียกอีกอย่างว่า เกณฑ์รอง โดยใช้ฆมนธรรมซึ่งหมายถึงธรรมของใจ ธรรมสำหรับใจ หรือใจมีธรรมคือมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ หรือระบบความคิดความรู้สึกที่ช่วยบุคคลในการตัดสินใจ

การกระทำอะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควร อะไรเป็นประโยชน์และอะไรไม่เป็นประโยชน์

ส่วนเป้าหมายจริยธรรมในวรรณกรรมสินไซ เป็นเป้าหมายที่เน้นไปยังการกระทำที่แสดงให้เห็นการประพฤติปฏิบัติ (จริยธรรม) ต่อกัน ซึ่งเป็นการกระทำที่ติงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น การประพฤติปฏิบัติหรือที่เรียกว่าจริยธรรมวรรณกรรมสินไซมีอยู่ ๓ ระดับ คือ

(๑) การประพฤติปฏิบัติในระดับปัจเจก ในวรรณกรรมสินไซปรากฏในตอนที่ทำวเวสสุวรรณ ได้กล่าวสอนยักษ์กุมภณท์ว่าผู้ที่ยักษ์กุมภณท์กำลังต่อสู้อยู่นั้น แท้ที่จริงแล้วคืออัครบุคคคลผู้เป็นหน่อเนื้อแห่งพระพุทธองค์ผู้จะมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในวันข้างหน้า โดยการเปรียบยักษ์กุมภณท์เป็นเหมือนหน่อแฉะไม้แก ไม้แดง และไม้คู้ซึ่งไม่มีค่ามีราคาอะไรมาก ดังนั้น ในทางปฏิบัติเราจึงไม่ควรคิดดูหมิ่นดูแคลนหรือหยามเหยียดเขา ในวรรณกรรมสินไซท่านจึงยกเรื่องการตรัสรู้เป็นข้อเปรียบเทียบ เพราะการจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นเป็นเรื่องปัจเจก

(๒) การประพฤติปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับครอบครัว คำว่าครอบครัวในที่นี้หมายถึงเอาครอบครัวพระยาสุทราษโดยมีพระยาสุทราษผู้เป็นเจ้าของปกครองนครเบ็งจาล การประพฤติปฏิบัติต่อกันในครอบครัวนี้มี ๓ ตอน คือ (๑) พระยาสุทราษได้ประพฤติปฏิบัติต่อโอรสทั้งสาม ด้วยการให้การอภิเษกเจ้าชายน้อยทั้งสาม และยกเมืองให้เจ้าชายทั้งสามได้เป็นเจ้าของและได้ปกครอง (๒) นางลุนได้สั่งสอนท้าวสินไซและท้าวสังข์ทองก่อนเดินป่า คือไม่ให้เป็นผู้ประมาทในเหล่าพินยารธเฒ่าและเปรตผี รวมทั้งอย่าปลงใจเชื่อในผู้หญิงเพราะผู้หญิงมีธรรมชาติแปลงปลิ้นได้ง่าย และ (๓) ท้าวสินไซประพฤติปฏิบัติด้วยการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อพระยาสุทราษ นั่นคือตอบรับการออกติดตามเอาอาสุมณฑลกลับนครเบ็งจาลในทันทีทันใด โดยไม่คิดถึงครั้งที่ตนเองกับแม่คือนางลุนถูกพระยาสุทราษให้ออกไปใช้ชีวิตอยู่ในป่าอย่างทุกข์แสนสาหัส

(๓) การประพฤติปฏิบัติต่อกันของบุคคลในระดับเครือญาติ ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้มีสายเลือดหรือสายโลหิตเดียวกัน มีอยู่ ๒ ตอน คือ (๑) ท้าวสินไซได้ประพฤติปฏิบัติต่อหลานสี่ดาจันท์ผู้เป็นลูกสาวของนางสุมณฑาที่เกิดกับยักษ์กุมภณท์ ด้วยการลงไปยังเมืองนาคจนนำกลับมาพบหน้าแม่คือนางสุมณฑาได้สำเร็จสมประสงค์ที่ต้องการ และ (๒) ท้าวสินไซได้ประพฤติปฏิบัติต่อนางสุมณฑาผู้เป็นอาและเป็นน้องสาวของพระยาสุทราษผู้รักน้องสาวคนนี้มาก ซึ่งเป็นสาเหตุให้พระยาสุทราษออกผนวช เพื่อแสวงหาช่องทางไปตามน้องสาวกลับนครเบ็งจาล ประเด็นเรื่องเครือญาติหรือญาติผู้ร่วมสายโลหิตนี้ ในหลักการทางพุทธศาสนาได้อธิบายผ่านภาษาบาลีว่า ญาติสายโลหิต แปลว่า พี่น้องผู้เกี่ยวเนื่องกันด้วยเลือดหรือด้วยสายเลือด หรือพี่น้องผู้มีสายเลือดเดียวกัน และอธิบายผ่านอีกคำชุดหนึ่งซึ่งหมายถึงอาชนผู้เป็นที่รัก คือ ผู้นับถือว่าเป็นของเรา ได้แก่ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว บุตร ธิดา มิตร อำมาตย์ หรือญาติสายโลหิต

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในนามคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย สามารถนำความรู้ในวรรณกรรมสินไซไปใช้ประกอบการศึกษาในรายวิชาเกี่ยวกับวรรณกรรมหรือวรรณคดีได้เป็นอย่างดี เพราะวรรณกรรมสินไซมีรูปแบบและลักษณะการประพันธ์ที่เป็นท้องถิ่นอีสาน เมื่อนิสิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นได้ศึกษาเรียนรู้วรรณกรรมหรือวรรณคดีท้องถิ่นแล้ว อาจจะเป็นส่วนสำคัญทำให้นิสิตเกิด ‘สำนึกรักท้องถิ่นหรือบ้านเกิดของตน’ ได้มากขึ้น และกลับไปสร้างสรรค์ท้องถิ่นหรือบ้านเกิดของตนให้น่าอยู่สืบไป

๒) ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น สามารถสั่งการและมอบหมายผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๑๑ โรงเรียน ให้นำงานวิจัยนี้ไปประกอบการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เน้นวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง...สินไซอยู่แล้ว

๓) ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยนี้ไปถวายเจ้าอาวาสวัดกลาง (พระครูมัชฌิมธรรมโสภณ) เพื่อเป็นหลักฐานสำหรับศึกษาเรียนรู้วรรณกรรมสินไซให้มากยิ่งขึ้น เหตุผลเพราะวัดกลางเป็นวัดแรกในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ที่ได้นำประติมากรรมรูปปั้นสีโท (หนึ่งในตัวละครหลักในวรรณกรรมสินไซ ได้แก่ สีโท สินไซ สังข์ทอง) ด้วยการยอส่วนให้เล็กลงไปตั้งบนกำแพงรอบวัดกลาง จำนวน ๔๔ ตัว จนทำให้วัดกลางโดดเด่นเป็นสง่าข้างถนนรอบบึงและบริเวณบึงแก่นนคร

๔) ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยนี้ไปมอบผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไว้ประจำห้องสมุดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วรรณกรรมสินไซให้เพิ่มมากขึ้น เหตุผลเพราะโรงเรียนนี้เป็นสถานที่เดียวกับวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ซึ่งเป็นที่ตั้งของสิมหรืออุโบสถที่มีรูปปั้นบอกเล่าเรื่องสินไซตลอดทั้งหลัง

๕) ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยนี้ไปถวายเจ้าอาวาสวัดไชยศรี (พระครูบุญชยากร) ซึ่งเป็นพระเจ้าอาวาสผู้ศึกษาเรียนรู้และนำความรู้ในวรรณกรรมสินไซไปเป็นแกนกลางสำหรับพัฒนา ‘บ้าน วัด โรงเรียน’ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมอีสานแก่ชาวบ้าน นักเรียน และประชาชนทั่วไป

๖) ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยนี้ไปถวายเจ้าอาวาสวัดสนวนวารีพัฒนาราม (พระอธิายสมหมาย โชติโก) บ้านหัวหนองสว่างโนนจิว อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นวัดในเครือข่ายศึกษาเรียนรู้วรรณกรรมสินไซ โดยมีวัดชัยศรี บ้านสาวะถีเป็นแกนนำ เพื่อต่อยอดและขยายเครือข่ายให้มากขึ้น

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลการวิจัย ๒ แนวทางหรือ ๒ วิธี คือ

๑) ทางอินเทอร์เน็ต <https://th-th.facebook.com/Taosiho> เทศบาลนครขอนแก่น

๒) จัดทำสิ่งตีพิมพ์กระดาษ เอ4 พับครึ่ง สรุปลงสาระสำคัญและผลการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายโสวิทย์ บำรุงภักดิ์
(ภาษาอังกฤษ) Mr. Sowit Bamrungphak

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๔. หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา
เขตขอนแก่น บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น รหัส 40000 โทร. 0-4322-
2101 โทรสาร 0-4332-0901 มือถือ 089-620-9547 E-mail : sowit_b@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถานศึกษา	ปีที่สำเร็จ
เปรียญธรรม ๗ ประโยค	บาลี	บาลีสยามหลวง	๒๕๒๓
ประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.)	มัธยมศึกษา	กรมการฝึกหัดครู	๒๕๒๑
พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)	ปรัชญา	มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยในพระบรม ราชูปถัมภ์	๒๕๒๗
Master of Arts	Buddhist Studies	Magadh University	๒๕๔๕
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.)	พระพุทธศาสนา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๒

๖. ประสบการณ์

๖.๑ ด้านการทำงาน

๑. รักษาการในตำแหน่งคณบดีคณะพุทธศาสตร์
๒. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
๓. หัวหน้าสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา
๔. ปฏิบัติหน้าที่แทนรองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
๖. เลขาธิการศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๗. เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ “วิจัยเชิงคุณภาพ : มิติการแสวงหา

ข้อมูลเพื่อศึกษาด้านพุทธศาสนกับการพัฒนา”

๘. เข้าร่วมสัมมนาเรื่อง “สินไซ : ประยุกต์ใช้ในยุคโลกาภิวัตน์” จัดโดยเทศบาลนครขอนแก่น

๙. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๖.๒ ด้านวิจัย

๑. งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

(๑) ชื่อผลงานวิจัย : **ศึกษาความสนใจการศึกษาระดับปริญญาตรีของนิสิตชั้นปีที่ 1-2 ทุกคณะและทุก สาขาวิชา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น**

(๑.๑) ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ : ๒๕๕๙

(๑.๒) แหล่งทุน : ทุนวิจัยในชั้นเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

(๒) ชื่อผลงานวิจัย : **พฤติกรรมความเชื่อในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยของประชาชนชาวขอนแก่น**

(๒.๑) ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ : ๒๕๕๑

(๒.๒) แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓) ชื่อผลงานวิจัย : **วิเคราะห์การอยู่ก่อนแต่งของประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น**

(งบประมาณปี ๒๕๕๓ และได้รับรางวัลงานวิจัยดีเด่นในระดับ ดี)

(๓.๑) ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ : ๒๕๕๓

(๓.๒) แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔) ชื่อผลงานวิจัย : **วิเคราะห์การดื่มสุราเมรัยในพระไตรปิฎกผ่านหลักการทางจริยศาสตร์**

(๔.๑) ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ : ๒๕๕๓

(๔.๒) แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๕) ชื่อผลงานวิจัย : โครงการวิจัยเสริมสร้างสุขภาพและองค์ความรู้ของสังคม
โดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม
สุรินทร์ และอุบลราชธานี) ปีพุทธศักราช ๒๕๕๖ (กรกฎาคม ๒๕๕๖ – มิถุนายน ๒๕๕๗)

(๕.๑) ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ : ๒๕๕๘

(๕.๒) แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

(๖) ชื่อผลงานวิจัย : เครือข่ายการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างและการนำความรู้
จากวรรณกรรมเรื่องสินไซสู่การพัฒนาสังคมของชาวจังหวัดขอนแก่น

(งบประมาณปี ๒๕๕๘ และได้รับรางวัลงานวิจัยดีเด่นในระดับ ชมเชย)

(๖.๑) ปีที่ตีพิมพ์ การเผยแพร่ : ๒๕๕๘

(๖.๒) แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

